

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

Гордана Д. Николић

КРИВИЧНА ДЕЛА ИЗНУДЕ

ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА

Текст ове докторске дисертације ставља се на увид јавности,
у складу са чланом 40., став 8. Закона о високом образовању
("Сл. гласник РС", бр. 88/2017 и 27/2018)

НАПОМЕНА О АУТОРСКИМ ПРАВИМА:

Овај текст сматра се рукописом и само се саопштава јавности (члан 7. Закона о ауторским и сродним правима, "Сл. гласник РС", бр. 104/2009, 99/2011 и 119/2012).

Ниједан део ове докторске дисертације не сме се користити ни у какве сврхе, осим за упознавање са њеним садржајем пре одбране дисертације.

Ниш, 2018.

UNIVERSITY OF NIŠ
FACULTY OF LAW

Gordana D. Nikolić

CRIMINAL OFFENSES OF EXTORTIONS

DOCTORAL DISSERTATION

Niš, 2018.

Подаци о докторској дисертацији

Ментор:	Проф. др Драган Јовашевић, редовни професор Правни факултет, Универзитет у Нишу
Наслов:	КРИВИЧНА ДЕЛА ИЗНУДЕ
Резиме:	<p>Кривична дела изнуде представљају вид класичног криминалитета, али од 20. века добијају и димензију организованог криминалитета, имајући у виду околности под којима се врше, намеру учиниоца и начин којим се долази до циља. Систематизована су у Кривичном законнику у групи кривичних дела против имовине, која представљају најбројнија кривична дела од најстаријих писаних правних споменика, као и у савременом кривичном законодавству. Обим, динамика и велика заступљеност имовинских кривичних дела уопште у структури укупног криминалитета, а посебно специфичан карактер кривичних дела изнуде, која су истовремено и имовинска кривична дела, али и дела која спадају у криминалитет насиља, док се поједини облици и видови њиховог испољавања јављају као сегмент организованог криминалитета, те сложеност метода и начина њиховог сузбијања и спречавања били су повод аутору да овој теми посвети посебну пажњу како би се кривична дела изнуде анализирао мултидисциплинарним приступом : теоријским, историјско-правним, упоредно-правним, судско-практичним, криминалистичким и криминално-политичким.</p> <p>У раду се на бази домаће и иностране правне теорије, судске и статистичке праксе, историјских правних споменика, те позитивног кривичног законодавства Србије и других савремених држава систематизовано, логичким редоследом, излажу појам, елементи, карактеристике, облици и видови испољавања, те место, улога и значај кривичних дела изнуде у структури имовинског криминалитета од најстаријих писаних правних споменика Србије до данашњих дана, као и у упоредном кривичном законодавству, те се наводе критеријуми за разграничење ових кривичних дела са другим сличним кривичним делима у Кривичном законнику Србије из 2005. године, односно у правној теорији и судској пракси. Ова кривична дела се анализирају и у свом историјском развоју од периода средњег века и примене најстаријих писаних правних споменика до данас. Потом следи анализа кривичних дела изнуде у упоредном кривичном законодавству и њихово критичко упоређивање са решењима из српског законодавства. Рад ове врсте и карактера одликује и анализа правно-теоријских, кривичноправних, криминалистичких и судско-практичних аспеката кривичних дела изнуде, уз истовремено указивање на недостатке у примени појединих законских</p>

решења, те предлагање решења за њихово превазилажење и разрешење.

Кривична дела изнуде, као права, природна кривична дела у области класичног, општег криминалитета (имовинског и насилничког карактера), али и као облик испољавања организованог криминалитета су у свом проучавању захтевала примену разних научно-истраживачких метода, као што су: метод посматрања, метод анализе садржаја, метод синтезе, правно-догматски метод, историјско-правни метод, упоредно-правни метод, судско-статистички метод и др. у циљу свеобухватне анализе предмета истраживања ове докторске дисертације – кривичних дела изнуде и начина и метода њиховог сузбијања и спречавања.

У анализи кривичних дела изнуде, у одређеној мери и на одређени начин, су изучавани и поједини општи кривичноправни институти који овде заузимају посебно место, улогу и значај као што су: саучесништво, продужено кривично дело, колективно кривично дело, покушај кривичног дела и стицај кривичних дела, односно примену појединих врста кривичних санкција (казни, мера безбедности), али и других кривичноправних мера као што су: одузимање имовинске користи која је прибављена извршеним кривичним делом и одузимање имовине проистекле из кривичног дела.

Научна област:

Правне науке

Научна
дисциплина:

Кривично право

Кључне речи:

имовина, принуда, кривично дело, изнуда, уцена, закон,
одговорност, санкција.

УДК:

CERIF
класификација:

S149

Тип лиценце
Креативне
заједнице:

CC BY-NC-ND

Data on Doctoral Dissertation

Doctoral
Supervisor:

LL.D, Dragan Jovašević,
University of Niš, Faculty of Law

Title:

CRIMINAL OFFENSES OF EXTORTION

Abstract:

Criminal acts of extortion represent a form of classic criminality; however, since the 20th century, they have also got the dimension of organised criminality if we take into account the circumstances under which they are committed, the intent of the perpetrator and the way in which the aim is achieved. They have been systematised within the Criminal Code in the group of criminal acts against property, which represent the most numerous criminal acts starting from the oldest written legal documents, to modern criminal legislation. The scope, dynamics and great prevalence of property offences in the structure of overall criminality in general, and particularly the specific character of the criminal acts of extortion, which are property offences, but, at the same time, criminal acts of violence, while certain forms and manners of their expression occur as a segment of organised criminality, and the complexity of the methods and ways of their suppression and prevention have been the motive for the author to pay special attention to this topic so that criminal acts of extortion could be analysed by a multi-disciplinary approach: theoretical, historical-legal, comparative-legal, judicial-practical, criminological and criminal-political.

On the basis of national and foreign legal theories, judicial and statistical practice, historical legal documents, and the positive criminal legislature of Serbia and other modern countries, systematically and in the logical order, the notion, elements, characteristics, forms and manners of expression are presented in this paper, as well as the place, role and significance of the criminal acts of extortion within the structure of property criminality from the oldest written legal documents of Serbia to the present day, as well as within the comparative criminal law, and the criteria for the distinction of these criminal acts from other similar criminal acts in the Criminal Code of Serbia from 2005, i.e. in the legal theory and judicial practice. These criminal acts are also analysed throughout their historical development, from the Middle Ages and the application of the oldest legal documents to the present day. This is followed by the analysis of criminal acts of extortion in the comparative criminal legislation and their critical comparison to the decisions from the Serbian legislation. This kind of paper is also characterised by the analysis of the legal-theoretical, criminal-judicial, criminological and judicial-practical aspects of criminal acts of extortion, while simultaneously pointing out the faults in the application of certain legal decisions, and proposing decisions for overcoming and solving them.

Criminal acts of extortion, as real, usual criminal acts in the area of classic, general criminality (of property and violent characters), but also as a form of expression of organised criminality, have required the application of various scientific-research methods in this study, such as: the observation method, the method of content analysis, the method of synthesis, the legal-dogmatic method, the historical-legal method, the comparative-legal method, the judicial-statistical method, etc., with the aim of conducting a comprehensive analysis of the research subject of this doctoral thesis – criminal acts of extortion and the ways and methods of their suppression and prevention.

The analysis of criminal acts of extortion explores, to a certain extent and in a certain manner, certain general legal-historical institutes which, here, have a special place, role and significance, such as: complicity, an extended criminal act, a collective criminal act, the attempt of a criminal act and the concurrence of criminal acts, i.e. the application of certain forms of criminal sanctions (punishments, security measures), but also other criminal-legal measures such as: the confiscation of material gain which has been obtained by committing a criminal act and the confiscation of property originating from a criminal act.

Scientific Field:	Law
Scientific Discipline:	Criminal Law
Key Words:	property, coercion, criminal act, extortion, blackmail, law, responsibility, sanction.
UDC:	
CERIF Classificatio:	S149
Creative Commons License Type:	CC BY-NC-ND

САДРЖАЈ

УВОДНА РАЗМАТРАЊА.....	1
Глава прва	18
ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ КРИВИЧНИХ ДЕЛА ИЗНУДЕ.....	18
1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ.....	18
2. СРЕДЊИ ВЕК.....	21
2.1. Душанов законик.....	23
2.2. Рударски закон.....	26
3. ДЕВЕТНАЕСТИ ВЕК.....	27
3.1. Закон проте Матеје Ненадовића.....	28
3.2. Карађорђево Криминално законик.....	29
3.3. Криминално (Казнителни) законик за Књажество Србију.....	31
4. ДВАДЕСЕТИ ВЕК.....	33
4.1. Кривични законик Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.....	34
4.2. Кривични законик ФНР Југославије.....	37
4.3. Кривични закон СР Србије.....	39
Глава друга.....	44
КРИВИЧНА ДЕЛА ИЗНУДЕ У УПОРЕДНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ.....	44
1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ.....	44
2. ЗАКОНОДАВСТВО ДРЖАВА БИВШЕ СФР ЈУГОСЛАВИЈЕ.....	46
2.1. Босна и Херцеговина.....	46
2.1.1. Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине.....	48
2.1.2. Кривични законик Републике Српске.....	49
2.1.3. Кривични закон Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине.....	53
2.2. Македонија.....	54
2.3. Словенија.....	56
2.4. Хрватска.....	57
2.5. Црна Гора.....	59
3. ЕВРОПСКО ЗАКОНОДАВСТВО.....	61
3.1. Законодавство западноевропских држава.....	61
3.1.1. Немачка.....	62
3.1.2. Швајцарска.....	63
3.1.3. Француска.....	64
3.1.4. Холандија.....	67
3.1.5. Луксембург.....	68
3.1.6. Аустрија.....	70
3.1.7. Мађарска.....	73
3.2. Законодавство источноевропских држава.....	73
3.2.1. Руска федерација.....	74
3.2.2. Украјина.....	76
3.2.3. Бугарска.....	77
3.2.4. Молдавија.....	78
3.2.5. Литванија.....	79
3.2.6. Естонија.....	80

3.2.7. Летонија.....	82
3.2.8. Пољска.....	84
3.3. Законодавство јужноевропских држава	85
3.3.1. Грчка.....	85
3.3.2. Албанија.....	87
3.3.3. Италија.....	88
3.3.4. Шпанија.....	89
3.4. Законодавство северноевропских држава.....	89
3.4.1. Шведска.....	90
3.4.2. Финска.....	91
4. ЗАКОНОДАВСТВО АЗИЈСКИХ ДРЖАВА	92
4.1. Турска.....	92
4.2. Јапан.....	93
4.3. Кина	94
Глава трећа.....	97
КРИВИЧНА ДЕЛА ИЗНУДЕ У	
ПОЗИТИВНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	97
1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ.....	97
2. ИМОВИНСКА КРИВИЧНА ДЕЛА.....	99
2.1. Опште карактеристике кривичних дела против имовине	99
2.2. Појам имовине у кривичном праву	106
2.3. Појам имовине у грађанском праву.....	110
3. ИЗНУДА.....	112
3.1. Појам и елементи кривичног дела	112
3.1.1. Радња извршења кривичног дела.....	113
3.1.2. Остали елементи кривичног дела	117
3.2. Тежи облици кривичног дела.....	119
3.2.1. Тежи облици кривичног дела према висини имовинске користи	121
3.2.2. Бављење вршењем кривичног дела	122
3.2.3. Групно извршење кривичног дела.....	124
3.3. Примери кривичног дела изнуде из судске праксе.....	126
4. УЦЕНА	132
4.1. Појам и елементи кривичног дела	132
4.2. Тежи облици кривичног дела.....	137
4.3. Примери кривичног дела уцене из судске праксе.....	140
5. СИСТЕМ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА	142
5.1. Појам и карактеристике кривичних санкција.....	142
5.2. Казна затвора	144
5.3. Новчана казна	146
5.4. Мера безбедности одузимања предмета	149
5.5. Одузимање имовинске користи прибављене кривичним делом	150
6. ПРОДУЖЕНА КРИВИЧНА ДЕЛА ИЗНУДЕ	154
7. КРИВИЧНА ДЕЛА ИЗНУДЕ У КРИВИЧНОМ ЗАКОНИКУ КОСОВА	157
Глава четврта	159
ОДНОС КРИВИЧНИХ ДЕЛА ИЗНУДЕ СА	
СРОДНИМ КРИВИЧНИМ ДЕЛИМА.....	159
1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ.....	159
2. ОДНОС ИЗНУДЕ И ПРИНУДЕ	161

2.1. Појам и елементи принуде	161
2.2. Сличности и разлике са кривичним делима изнуде.....	164
3. ОДНОС ИЗНУДЕ И ОТМИЦЕ	165
3.1. Појам и елементи отмице	165
3.2. Сличности и разлике са кривичним делима изнуде.....	167
4. ОДНОС ИЗНУДЕ И ЗЕЛЕНАШТВА.....	168
4.1. Појам и елементи зеленаштва	168
4.2. Сличности и разлике са кривичним делима изнуде.....	170
5. ОДНОС ИЗНУДЕ И ТЕШКЕ КРАЂЕ	172
5.1. Појам и елементи тешке крађе	172
5.2. Сличности и разлике са кривичним делима изнуде.....	173
6. ОДНОС ИЗНУДЕ И РАЗБОЈНИШТВА.....	174
6.1. Појам и елементи разбојништва	174
6.2. Сличности и разлике са кривичним делима изнуде.....	176
7. ОДНОС ИЗНУДЕ И РАЗБОЈНИЧКЕ КРАЂЕ.....	179
7.1. Појам и елементи разбојничке крађе.....	179
7.2. Сличности и разлике са кривичним делима изнуде.....	180
Глава пета.....	182
КРИМИНАЛИСТИЧКИ АСПЕКТИ	
КРИВИЧНИХ ДЕЛА ИЗНУДЕ	182
1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ.....	182
2. КРИМИНАЛИТЕТ КРИВИЧНИХ ДЕЛА ИЗНУДЕ	185
2.1. Карактеристике општег криминалитета.....	185
2.2. Појам и карактеристике имовинског криминалитета	187
2.3. Криминалитет насиља.....	190
2.3.1. Појам и карактеристике криминалитета насиља.....	190
2.3.2. Врсте криминалитета насиља.....	193
2.3.3. Организовани криминалитет насиља	195
3. МЕТОДИКА ОТКРИВАЊА КРИВИЧНИХ ДЕЛА ИЗНУДЕ	197
3.1. Начини извршења кривичних дела изнуде	199
3.2. Карактеристике учинилаца кривичних дела изнуде	202
4. НАЧИНИ САЗНАЊА ЗА КРИВИЧНА ДЕЛА ИЗНУДЕ	206
5. РАЗЈАШЊЕЊЕ И ДОКАЗИВАЊЕ КРИВИЧНИХ ДЕЛА ИЗНУДЕ.....	213
5.1. Разјашњење кривичних дела изнуде	213
5.2. Криминалистичке истраге кривичних дела изнуде.....	216
5.3. Доказивање кривичних дела изнуде.....	219
Глава шеста.....	223
КРИВИЧНА ДЕЛА ИЗНУДЕ И	
ОРГАНИЗОВАНИ КРИМИНАЛИТЕТ	223
1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ.....	223
2. ОРГАНИЗОВАНИ КРИМИНАЛИТЕТ У ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ.....	228
2.1. Осврт на увођење појма „организовани криминалитет“ у	
наше законодавне оквире	228
2.2. Организовани криминалитет у судско-организационим законима.....	232
2.3. Организовани криминалитет у процесном закону.....	235
2.4. Организовани криминалитет у материјалном закону.....	240
3. ИЗНУДА КАО ОБЛИК ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА	248

4. ПОСЕБНЕ ДОКАЗНЕ РАДЊЕ У СУЗБИЈАЊУ ИЗНУДЕ И ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА.....	253
4.1. Опште карактеристике посебних доказних радњи	255
4.2. Тајни надзор комуникације	258
4.2.1. Услови за одређивање тајног надзора комуникације	260
4.2.2. Спровођење тајног надзора комуникације.....	262
4.3. Посебне доказне радње у функцији сузбијања и доказивања кривичних дела изнуде	264
5. ОДУЗИМАЊЕ ИМОВИНЕ ПРОИСТЕКЛЕ ИЗ КРИВИЧНОГ ДЕЛА	267
Глава седма	273
КРИВИЧНА ДЕЛА ИЗНУДЕ У ПРАВОСУДНО-СТАТИСТИЧКОЈ ПРАКСИ.....	273
1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ.....	273
2. ОБИМ, ДИНАМИКА И СТРУКТУРА КРИВИЧНИХ ДЕЛА ИЗНУДЕ.....	275
3. ПОЛИТИКА КРИВИЧНОГ ГОЊЕЊА ЗА КРИВИЧНА ДЕЛА ИЗНУДЕ	294
4. КАЗНЕНА ПОЛИТИКА СУДОВА ЗА КРИВИЧНА ДЕЛА ИЗНУДЕ	307
ЗАВРШНА РАЗМАТРАЊА.....	328
ЛИТЕРАТУРА.....	350
I Књиге и чланци	350
Литература на југословенским језицима	350
Литература на страним језицима	374
II Законски текстови.....	379
III Пресуде и решења	382
IV Билтени.....	383
БИОГРАФИЈА АУТОРА.....	385

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Људска заједница је од најстаријих времена до данашњих дана састављена од доброте и зла, од дозвољених и недозвољених појава, од кажњивих и некажњивих дела, те из тог разлога резултира и потреба за спречавањем и сузбијањем кажњивих, недозвољених и противправних појава. Криминалитет је одувек био присутан у људском друштву и у свим друштвеним заједницама, али су се његови облици и видови испољавали на различите начине и у различитом облику и интензитету. Човек је вршио кривична дела из различитих мотива и потреба, у групи или сам, свесно или несвесно, али је том приликом увек наносио штету, патњу и бол другом лицу (физичком или правном), па и целој друштвеној заједници. За извршена кривична дела учиниоци су кажњавани у историји кривичног законодавства на различите начине, од примитивног кажњавања смрћу, телесним и новчаним казнама, жигосањем, до савременијег вида кажњавања – лишењем њихове слободе за судском одлуком одређено време, уз поштовање човекове личности, његових права и слобода.

Кривичноправно и друштвено сагледавано кривична дела се испољавају и врше у свакој држави, у сваком историјском периоду, само се мењају њихови облици и видови испољавања у пракси. Упркос сталној појединачној и међународној борби против кривичних дела и њихових учинилаца, она су стално присутна, само је њихов обим, динамика и тенденција испољавања у извршењу другачија.

Допринос науци, али и пракси у сузбијању и спречавању вршења кривичних дела у одређеној мери представља и анализа појединих кривичних дела у домаћем законодавству, не само позитивном законодавству, него и у његовом историјском настајању и развоју, у теоријском смислу, у упоредном законодавству, посебно развијених земаља Европе, у анализи статистичке и правосудне праксе, проналажењем и упоређивањем сличности и разлика са сродним кривичним делима, уз уочавање недостатака у домаћем кривичном законодавству, односно у примени законских решења у непосредној судској пракси, те давање предлога за њихово разрешење и превазилажење.

Свако кривично дело на одређени начин представља изазов за истраживаче јер сва кривична дела предвиђена у основном или споредном законодавству у својој укупности чине криминалитет који сам са собом носи особености интересантне за

посматрање у научном смислу, али и тешке за борбу у практичном смислу. Издвојивши и анализирајући кривична дела која је законодавац прописао као класична или општа кривична дела (где свакако спадају имовинска кривична дела или кривична дела насиља), али која се јављају и као кривична дела са обележјем организованог криминалитета – као што су кривична дела изнуде (изнуда и уцена), настао је овај рад који тежи да обједини сва постојећа теоријска и практична знања, домаће и инострано законодавство, као и криминалистичку и судску праксу у циљу побољшања ефикасности надлежних државних органа у супротстављању овим облицима криминалитета.

Наслов ове докторске дисертације: „Кривична дела изнуде“ је претходно неопходно термилошки, а потом и садржински, односно формално разјаснити. „Кривично дело је дело човека које правни поредак забрањује под претњом примене кривичне санкције или је то људско понашање које производи штетну последицу за друштво због које оно реагује применом кривичне санкције према његовом учиниоцу. То није само људски акт, већ је и негативна, штетна друштвена појава којом се повређују или угрожавају заштићене вредности, добра и интереси. Кривично дело је понашање за које кривични закон прописује казну или другу кривичну санкцију, односно, то је понашање човека којим се повређују нарочита вредна правна добра без којих друштво не би могло опстати или би била угрожена његова безбедност.“¹

С тим у вези, неопходно је навести елементе кривичног дела. То су: а) општи и б) посебни елементи кривичног дела. Општи елементи кривичног дела су садржани у сваком кривичном делу и без њих, макар и у одсуству једног елемента, кривично дело не би могло да постоји, односно да се третира као кривично дело. За разлику од њих, посебни елементи су специфични за свако поједино кривично дело предвиђено у посебном делу Кривичног законика и управо по тим посебним елементима се међусобно и разликују кривична дела која садрже опште елементе. Општи појам кривичног дела чине четири основна елемента. То су: а) дело човека, б) противправност дела, в) одређеност дела у закону и г) кривица учиниоца. Од претходно наведених елемената, објективни елементи су: а) дело човека, б) противправност дела и в) одређеност дела у закону, док је кривица учиниоца дела субјективни елемент.²

Термилошки назив ове дисертације „кривична дела“ подразумева да се овде ради о анализи више кривичних дела која имају двојаку правну природу: а) имовинског

¹ Д. Јовашевић, Кривично право, Општи део, Београд, 2016. године, стр. 61.

² Д. Јовашевић, Лексикон кривичног права, Београд, 2011. године, стр. 262-263.

кривичног дела и б) кривичног дела са елементима насиља (принуде), а која чине изнуду и уцену. Имајући у виду велику сличност између кривичних дела изнуде и уцене, немогуће је ова дела одвојено посматрати, па се доводе у међусобну везу јер се у основи оба дела налазе: а) имовина – као објект заштите, односно објект радње извршења и б) принуда – као средство и начин предузимања радње извршења. Уцена се у правној теорији сматра блажим обликом изнуде (па је тако и одређују поједина упоредна кривична законодавства), те је тако терминолошки оправданији наслов теме: „Кривична дела изнуде“, иако је дисертација могла да носи и назив: „Кривична дела изнуде и уцене“. Но, у том случају овај назив не би у потпуности одговорио и дао простор аутору да свеобухватно анализира наведена кривична дела са аспекта њихових сличности и разлика у односу према сродним кривичним делима, а посебно са разбојништвом, разбојничком крађом, тешком крађом и отмицом. Томе у прилог иде и чињеница да поједина упоредна (савремена) законодавства не прописују кривично дело уцене или је прописују као привилеговани (блажи) облик кривичног дела изнуде.

Исто тако нека савремена кривична законодавства, као што су нпр. законодавства Грчке, Италије или Финске основни или тежи облик изнуде директно доводе у везу са разбојништвом. То указује да је приликом анализе кривичних дела изнуде неопходно анализирати њима сродна кривична дела као што је нпр. разбојништво због директно повезаних законских одредби ових кривичних дела (позивање на одредбу о разбојништву приликом дефинисања основног или тежих облика изнуде). Такође, у неким посматраним упоредним законодавствима се може наићи на систематизацију кривичних дела изнуде и разбојништва у посебној глави Законика (Финска) или кривичних дела изнуде и преваре у посебној глави Законика (Шведска). Нека компаративна законодавства (Пољска) кривично дело изнуде прописују заједно са „рекетом“, иако у нашем праву „рекет“ криминалистичким језиком указује на организовану изнуду или чак изнуду уопште.

При томе треба истаћи да је и у нашем кривичном законодавству танка линија раздвајања између кривичних дела изнуде и разбојништва, што указује на неопходност анализе сличности и разлика између ова два кривична дела, не само са становишта правне теорије, већ још више због потреба криминалистичке и судске праксе приликом квалификовања појединих животних ситуација под одговарајућу правну норму.

Изнуда се у енглеској литератури назива „*extortion*“, а уцена „*blackmail*“. У теорији се кривично дело изнуде најједноставније дефинише као кривично дело којим се прибавља новац или друга имовина и то путем принуде која се појављује као начин,

односно средство извршења. Понекад се изнуда еуфемистички назива „рекет“, с тим што наше кривично законодавство израз „рекет“ нигде изричито не наводи.

Термин изнуде у смислу свог етимолошког настанка не изазива било какве дилеме. Његово најједноставије објашњење се може свести на израз „силом узети“, што само по себи значи да предмет или друга корист нису добровољно предати, већ присилним, принудним начином узети од оштећеног или жртве. Ово термилошко објашњење у смислу појашњења израза изнуде не прецизира ипак ово дело у целокупном фактичком и формалном смислу, али свакако представља елемент и суштину његовог одређења. Поред овог објашњења, може се навести и значење рашчлањене речи „изнуде“ која се састоји из две речи: а) „из“ и б) „нудити“, па самим тим додавањем префикса „из“ оставује се значење супротно речи „нудити“, те тако „изнудити“ представља нешто што није нуђено, већ је насилно узето. На исти начин се може објаснити и реч „принуда“, односно „принудити“, што би значило „присилити“, па рашчлањењем ове речи такође се добијају две речи : а) „при“ и б) „нудити“, што би значило нудити нешто „активном субјекту“, „у његову корист“, „при њему“. Отуда се и изнуда и принуда термилошки састоје у „нуђењу“, с тим што се ради или о „изнуди“ („из-нуђивању“) или о „при-нуди“ („при-нуђивању“).

У српској кривичноправној историји изнуда се помињала у сличном термилошком облику коришћењем израза „изнуђивање“ или је чак називана у законском тексту заједно са епитетом насилна, односно као „насилно изнуђивање“ како је то било прописано још у Криминалном (Казнитељном) законнику за Књажество Србију из 1860. године заједно са разбојништвом и хајдуковањем, асоцирајући хајдуковање на разбојнике и изнуђиваче. Убрзо након тога је ова појава добила термилошки израз „изнуда“ и као таква је коришћена у свим каснијим законским текстовима.

Реч уцена се први пут у енглеској литератури помиње у Valter Skotovom роману „Wawerli“ где се објашњава да је то новац „*black money*“ (црни новац) који се плаћа феудалном велепоседнику, како би лице које му плаћа, чувао од напада других велепоседника и разбојника. Овакво објашњење даје и „*Dictionary of criminology*“.³

Француски лингвисти реч уцену („*chantage*“) објашњавају на два начина: један од начина је да овај израз потиче од рибара и дефинише се као „врста рибарења при коме се ствара бука која рибу тера у мрежу“, при чему је један број правних

³ С. Пановић Ђурић, Кривично дело уцене, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 1, 1991. године, стр. 92-94.

теоретичара подржао ово схватање, док други аутори израз уцену сматрају као „врсту мреже“ наводећи да је „уцена као мрежа која се полако обавија око човека док у њу не упадне“. Поред ових схватања, у теорији се могу пронаћи још нека објашњења, те тако „Куриозитети француске етиологије“, као и едиција из 1929. године порекло речи "уцена" изводе из глагола „*chanter*“ (певати), наводећи да је некада „*faire chanter*“ значило мучењем извући признање", те да је од тог израза, из жаргона, ова реч ушла у француски језик, тврдећи да је уцена „израз свакодневног говора“.⁴

Неки домаћи аутори, као нпр. М. Чубински⁵ користе термин „шантажа“, означавајући под њим "уцену", који је преузет из француског језика, док други аутори као нпр. Т. Живановић⁶ користе термин „уцена“. У реченицима српског језика под термином уцена се сматра „претњом изнуђен новац“, док у свакодневном говору представља израз који се често користи.

Уважавајући терминолошка објашњења, а дајући важност форми, кривична дела изнуде су права, природна, класична, општа или "атавистичка" кривична дела. Она у највећем броју теоријских схватања, као и у позитивном законском решењу Републике Србије, припадају групи кривичних дела против имовине, тзв. имовинским деликтима, имајући у виду да је објекат њихове заштите имовина (па су зато и систематизована у групу кривичних дела против имовине) и да је намера њихових учинилаца да предузетом радњом извршења (принудом) прибаве себи или другом лицу противправну имовинску корист. Поред овог постоји и друго, мање прихватљиво схватање, које кривична дела изнуде убраја у насилнички криминалитет, имајући у виду да се радња извршења ових кривичних дела предузима на специфичан, законом одређен начин – принуђавањем силом или озбиљном претњом или претњом да ће се открити нешто што може шкодити части и угледу другог да овај нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине.

Кривична дела изнуде су прописана Кривичним закоником Републике Србије, у глави двадесетпрвој, у групи кривичних дела против имовине. Поред живота, телесног интегритета и слободе, имовина се сматра као највећа вредност људског друштва, али и лична вредност, те је као добро увек била заштићена, још од најстаријих времена, а напад на њу је био строго кажњаван. Посматрано кроз различите историјске епохе,

⁴ Ibid., стр. 94.

⁵ Више: М. Чубински, Научни и практични коментар Кривичног законика Краљевине Југославије, Београд, 1930. године.

⁶ Више: Т. Живановић, Законски извори кривичног права Србије и историјски развој његов и њеног кривичног правосуђа од 1804-1956, Београд, 1967. године.

кривичноправна заштита имовине није увек пружана у истој мери, на исти начин и свим лицима, односно свим облицима имовине, као што је то данас случај.

Имовинска кривична дела су, поред сложене борбе сваког људског система разним механизмима, и даље остала актуелна, а за њихове извршиоце велики изазов, имајући у виду да „тренутком ризика“ могу доћи до имовинске користи. Неки су то чинили из ралога лошег материјалног статуса, неки под утицајем опојних дрога или да би дошли до средстава да је купе, неки да би показали своју силу или моћ, а неки да би наплатили дате „позајмице“ и тако увећали свој материјални иметак и богатство. С тим у вези појавила су се различита имовинска кривична дела зависно од: радње извршења, степена сложености радње, начина и средстава њеног извршења, објекта напада, висине прибављене имовинске користи, броја учесника при извршењу дела, а све у истом циљу – прибављања противправне имовинске користи, наношења имовинске штете другом лицу или из користољубља. Уз то су поједини извршиоци користили силу и претњу, дакле, служили су се насиљем, чиме су изазивали несразмерне последице по живот и тело оштећеног, а све у циљу реализовања крајњег циља. Тако су настала различита имовинска кривична дела од којих су најпознатија: крађа, тешка крађа, разбојништво, разбојничка крађа, превара, утаја, изнуда, уцена и др.

Кривична дела која се убрајају у имовински криминалитет су најзаступљенија кривична дела у структури општег (класичног) криминалитета. Кривична дела изнуде и уцене у највећем броју теоријских схватања, као и у позитивним законским решењима Републике Србије, припадају групи кривичних дела против имовине, тзв. имовинским деликтима, имајући у виду да је: а) објекат њихове заштите - имовина и б) намера учиниоца дела - прибављање себи или другом противправне имовинске користи.

Поред овог, постоји и друго, мање заступано схватање које кривична дела изнуде и уцене убраја у насилнички криминалитет, имајући у виду да се радња извршења ових кривичних дела предузима на специфичан, законом одређен начин – принудом другог лица да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине употребом силе или претње. У последње време, се нарочито кривично дело изнуде сматра и једним од облика (форме) испољавања организованог криминалитета као најопаснијег облика савременог криминалитета.

У Републици Србији је 29. септембра 2005. године донет Кривични законик који је ступио на снагу 1. јануара 2006. године⁷ којим је на јединствен начин регулисана материја општег и посебног дела кривичног права. До тада се у Србије примењивао Основни кривични закон (раније Кривични закон СФР Југославије, односно Кривични закон СР Југославије)⁸ и Кривични закон СР Србије⁹ који су престали да важе доношењем новог Кривичног законика који спада у модерне Кривичне закон(ик)е. Кривични законик је од тада десет пута новелиран, али без модификације основних концептуалних механизма, да би најобимније измене доживео 2009., 2012., односно 2016. године, када су у наше кривично законодавство уведена нова кривична дела, док су у знатној мери мењана и допуњавана постојећа кривична дела у смислу поштравања експлицитно наведених квалификаторних околности и висине прописаних казни за њихове учиниоце.

У позитивном Кривичном законнику кривична дела изнуде заузимају значајно место у обиму и структури целокупног општег криминалитета. Основне карактеристике ових дела јесу: велика друштвена опасност, тешке последице дела, учесталост и велика заступљеност њихових извршења, опасно средство и начин предузимања радње извршења, бројност извршилаца, групно извршење кривичних дела, поврат (рецидив), вршење кривичних дела у продуженом трајању, бављење вршењем ових кривичних дела као „занатом“ итд.

Изучавајући кривична дела изнуде у теоријском и практичном смислу било је потребно посебну пажњу посветити и примени појединих општих института кривичног права као што су: покушај, неподобан покушај, стицај кривичних дела, продужено кривично дело, колективно кривично дело, облик кривице, саизвршилаштво, поврат, време и место извршења кривичног дела и добровољни одустанак.

Друштвена опасност кривичних дела изнуде у основним и квалификованим облицима се састоји у томе што се њима напада, с једне стране, имовина другог физичког или правног лица, чиме им се наноси имовинска штета, а са друге стране,

⁷ Кривични законик Републике Србије, „Службени гласник Републике Србије“, број 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016. Више: Д. Јовашевић, Кривични законик Републике Србије са уводним коментаром, Београд, 2007. године, стр. 37.

⁸ Основни кривични закон, „Службени лист Социјалистичке Федеративне Републике Југославије“, број 44/1976, 36/1977, 34/1984, 37/1984, 74/1987, 57/1989, 3/1990, 38/1990, 45/1990 и 54/1990 и „Службени лист Савезне Републике Југославије“, број, 35/1992, 16/1993, 31/1993, 37/1993, 24/1994 и 61/2001 и „Службени гласник Републике Србије“, број 39/2003.

⁹ Кривични закон СР Србије, „Службени гласник СР Србије“, број 26/1977, 28/1977, 43/1977, 20/1979, 24/1984, 39/1986, 51/1987, 6/1989 и 21/1990 и “Службени гласник Републике Србије”, број 16/1990, 26/1991, 75/1991, 9/1992, 49/1992, 51/1992, 23/1993, 67/1993, 47/1994, 17/1995, 44/1998, 10/2002, 11/2002, 80/2002, 39/2003 и 67/2003.

повређује се слобода човека у погледу располагања својом имовином, односно телесни интегритет, па и живот нападнутог лица. При томе, на друштвену опасност ових дела указује и опасан начин, односно средство њиховог извршења – употреба силе или претње.

Изнуда је сама по себи специфично кривично дело, па је отуда и њена веза са другим сличним (сродним) кривичним делима специфична. Она у свом основном облику садржи два облика принуде: а) силу и б) претњу, који служе као средство, односно начин за остварење циља који се састоји у присвајању противправне имовинске користи за себе или друго лице. Због оваквог циља кривична дела изнуде, укључујући и уцену, убрајају се у кривична дела против имовине, док принуда као кривично дело спада у ред основних дела у групи кривичних дела против слобода и права човека и грађана. С тим у вези у неким компаративним законодавствима изнуда се сврстава у групу кривичних дела против слободе и права грађана што ће и бити анализирано на посебном месту.

Кажњавање учинилаца кривичних дела изнуде је, са једне стране, прецизно регулисано, а, са друге стране, отвара дилеме које воде у правцу модификовања система кажњавања у „*de lege ferenda*“ смислу. Законодавац за све облике изнуде прописује казну затвора у различитом распону зависно од тежине одређеног облика испољавања, али поред ове главне казне прописује у складу са општим институтима кривичног права и могућност примене новчане казне као споредне и кумулативно прописане казне са казном затвора уколико су дела учињена из користољубља, што даје суду широке могућности у смислу слободне оцене у сваком конкретном случају. Многа упоредна кривична законодавства су новчану казну прописала као обавезну казну кумулативно прописану са казном затвора за кривична дела изнуде, па би оваква решења могла и нашој држави да послуже као путоказ у правцу проналажења адекватног, ефикасног, квалитетног и законитог одговора на ову врсту криминалитета.

Интересантно решење у смислу инкриминације квалификованог облика изнуде даје Кривични законик Аустрије који као квалификаторну околност прописује самоубиство (суицид) пасивног субјекта. Имајући у виду да домаћа криминалистичка пракса познаје случајеве изнуде са смртном последицом пасивног субјекта (укључујући и његово самоубиство), као и чињеницу да је српска кривичноправна историја углавном преузимала законска решења из германском подручја (која су се показала као добра у практичној примени), стога ћемо ово аустријско решење касније предочити као предлог за иновирање одредбе кривичног дела изнуде у „*de lege ferenda*“ смислу.

Претходно наведени проблеми су само неки о којима ће се у овој докторској дисертацији расправљати. Наиме, основни је задатак овог рада свеобухватна анализа у теоријском и практичном смислу законских решења кривичних дела изнуде : а) у свом историјском развоју у Србији, б) у позитивном кривичном законодавству Србије, в) у позитивном кривичном законодавству низа савремених европских и азијских држава и д) емпиријско истраживање ових кривичних дела у правосудној пракси Србије на бази релевантних статистичких показатеља. Наравно, да оваква анализа захтева и упоређивање кривичних дела изнуде са сродним кривичним делима (имајући у виду њихову двојаку правну природу као имовинског, али и као насилничког кривичног дела), односно анализу ових дела као облика испољавања организованог криминалитета. Са друге стране, потребно је анализирати и објективне могућности постојећих механизма правног система које би се могле користити у ефикасном сузбијању и спречавању извршења ових кривичних дела, али и формулисати нове нормативне могућности којима би се створили бољи и ефикаснији механизми супротстављању овим кривичним делима, односно њиховим учиниоцима.

Ова докторска дисертација се, након уводних напомена, садржински састоји из седам поглавља (глава) као посебних целина које се логично настављају једна на другу, након чега следи закључак и попис коришћене литературе.

У првој глави кривична дела изнуде су приказана у историјском настајању и развоју кроз анализу законских решења у више писаних правних споменика у нашој држави који предвиђају кривичну одговорност и систем кривичних санкција за кривична дела изнуде од средњег века (Душанов законик, Рударски закон, Закон проте Матеје Ненадовића, Карађорђево Криминално законик, Казнитељни законик за Књажество Србију, Кривични законик за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца и послератно кривично законодавство које укључује: Кривични законик ФНР Југославије и Кривични закон СР Србије) до данашњих дана. Историјско посматрање и анализирање кривичних дела изнуде нам указује на развој ових инкриминација чија садржинска решења у одређеном погледу могу бити од користи и данашњем законодавцу. Самим тим историјско посматрање кривичних дела изнуде нас учи да боље познајемо садашњост и будућност, али и да се учимо на ранијим грешкама, те да их не понављамо. Историјска чувена изрека каже да „онај ко није проучавао историју има ту срећу или несрећу да је поново проживљава“. Ова констатација нам све говори, али нам не указује да ли је срећа или несрећа да је поново проживљавамо.

Друга глава ове дисертације је обухватила упоредноправну анализу кривичних дела изнуде у савременим кривичним законодавствима. Најпре су на овом месту анализирана законска решења држава које су до деведесетих година прошлог века биле у саставу СФР Југославије, као што су кривична законодавства: Босне и Херцеговине, Црне Горе, Хрватске, Македоније и Словеније. Потом је посебна пажња у смислу анализирања упоредноправних законодавстава била усмерена на источноевропске државе као што су: Бугарска, Естонија, Летонија, Литванија, Молдавија, Пољска, Руска федерација и Украјина.

Кривична дела изнуде су затим анализирана у законодавствима централноевропских држава као што су: Аустрија, Луксембург, Мађарска, Холандија, Немачка, Швајцарска, Шпанија и Француска, па јужноевропских држава: Грчка, Италија, Албанија и Шпанија односно северноевропских држава: Шведска и Финска. На крају су изложена, због специфичних решења кривичних дела изнуде, и законодавства одређених азијских земаља као што су: Турска, Јапан и Кина.

Анализа упоредноправних решења кривичних дела изнуде у савременом кривичном законодавству представља основу за њихово упоређивање са решењима из кривичног законодавства Републике Србије у погледу сличности и разлика, како би се најбоља инострана искуства у погледу начина прописивања појединих облика и видова испољавања ових кривичних дела и прописивања система кривичних санкција према њиховим учиниоцима могла иновирати и у домаћи кривичноправни систем.

Трећа глава почиње анализом појма, садржине, систематике и основних карактеристика кривичних дела против имовине у домаћем позитивном законодавству. Али пошто кривична дела изнуде имају двојаку правну природу : а) имовинског криминалитета и б) криминалитета насиља, то ћемо у одговарајућој мери указати и на карактеристике имовинског, као и насилничког криминалитета, односно облике његовог испољавања. Потом следи излагање појма, елемената бића, садржине, карактеристика, те облика и видова испољавања кривичног дела изнуде из члана 214. КЗ, односно кривичног дела уцене из члана 215. КЗ и прописаних санкција за њихове учиниоце. На крају ће кривична дела изнуде бити анализирана са још два аспекта. То су: а) у судској пракси домаћих судова и б) у кривичном законодавству Косова.

Четврта глава се бави анализом односа кривичних дела изнуде са сродним кривичним делима која су предвиђена Кривичним закоником Републике Србије као што су: принуда, отмица, зеленаштво, тешка крађа, разбојништво и разбојничка крађа. При томе се прво морало указати на појам, карактеристике, обележја бића и облике

испољавања ових кривичних дела како би се у потпуности сагледале њихове сличности и разлике са кривичним делима изнуде и тако поставио законит и квалитетан критеријум за њихово разликовање и правну квалификацију у криминалистичкој и судској пракси.

Пета глава обухвата сузбијање кривичних дела изнуде, те ће у почетном тексту ове главе бити учињен осврт на појам и обележја криминалитета уопште, а потом и имовинског и насилничког криминалитета, имајући у виду да се кривична дела изнуде сматрају насилничким имовинским кривичним делима. Након тога су на овом месту анализирана средства, начини, мере и поступци криминалистичке тактике и методике које се заједно са криминалистичком техником примењују у откривању, доказивању, разјашњењу и сузбијању извршења кривичних дела изнуде.

Шеста глава проучава повезаност кривичних дела изнуде и организованог криминалитета. На овом месту су прво анализирани појам и карактеристике организованог криминалитета, а потом су анализирана кривична дела изнуде и уцене у светлу облика (форме) испољавања организованог криминалитета. Томе иде у прилог и чињеница да се као квалификовани облици кривичних дела изнуде и уцене сматрају уколико је дело учињено од стране групе, односно организоване криминалне групе. Такође, правна и криминалистичка теорија и пракса разматрају појам и карактеристике “рекета” који представља вид организованог криминалитета, те начин, методе и средства његовог спречавања и сузбијања. Поред тога, Законик о кривичном поступку¹⁰ у члану 162. експлицитно наводи кривична дела, међу која спада и кривично дело изнуде која се јављају у организованом облику (члан 214. став 3. КЗ), за која се примењује посебна доказна радња тајни надзор комуникације.

Седма глава се бави анализом кривичних дела изнуде у правосудној пракси Републике Србије у периоду од 2006. (од ступања на снагу Кривичног законика) до 2015. године путем релевантних статистичких показатеља. На овом месту су путем табела и графика сликовито приказани статистички подаци о заступљености, обиму и динамици кривичних дела изнуде у структури криминалитета у Србији уопште, односно имовинског криминалитета.

Потом су анализирани упоредни подаци о извршеним кривичним делима изнуде са подацима о другим сродним имовинским кривичним делима као што су : тешка крађа, разбојништво и разбојничка крађа. Други део излагања се односи на политику

¹⁰ Законик о кривичном поступку, “Службени гласник Републике Србије”, број 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014.

кривичног гоњења учинилаца кривичних дела изнуде где су анализирани показатељи о броју одбачених кривичних пријава за ова дела, подигнутих оптужних аката, обустављених или прекинутих истрага.

И коначно, прави одговор на питање о друштвеној реакцији према учиниоцима кривичних дела изнуде и њеној ефикасности дају подаци о казненој политици судова према учиниоцима ових кривичних дела кроз анализу врсте и мере изречених казни (казне затвора и новчане казне), условне осуде, односно других кривичних санкција, при чему су анализом били обухваћени подаци и за пунолетне и за малолетне учиниоце ових кривичних дела.

У закључку се, најпре, констатују, односно сумирају завршна разматрања о схватањима и ставовима који су изнети у појединим деловима докторске дисертације, износе сличности и разлике између домаћих и иностраних законских решења, указује на добре и лоше стране историје нашег кривичног законодавства у смислу регулисања кривичних дела изнуде, те анализира практична заступљност, обим и динамика ових кривичних дела у нашој држави, политика кривичног прогона њихових учинилаца и казнена политика судова, да би потом биле изнете конкретне сугестије и предлози у циљу унапређивања теоријских схватања, начина практичног решавања конкретних случајева у пракси и новелирања постојећих законских решења кривичних дела изнуде како би се у допринело њиховом ефикаснијем сузбијању и спречавању.

Предмет ове докторске дисертације се може временски, просторно и дисциплинарно одредити. Временско одређење предмета истраживања, како у смислу историјског настанка и генезе кривичних дела изнуде, тако и њихове кривичноправне инкриминације треба разматрати неколико векова уназад, имајући у виду да у нашој држави кривичноправна реакција према учиниоцима имовинских кривичних дела уопште, па тако и кривичних дела изнуде постоји још из периода Средњег века, са измењеним, допуњеним и модификованим начинима репресије, што свако ново историјско доба доноси.

Ова кривична дела у нашој држави познавали су следећи писани правни споменици: Душанов законик, Рударски закон, Закон проте Матеје Ненадовића, Карађорђево Криминално законик, Казнитељни (Криминални) законик за Књажество Србију, те Кривични законик Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца (у периоду до Другог светског рата) и послератно кривично законодавство које чине: Кривични законик ФНР Југославије и Кривични закон СР Србије до примене Кривичног законика Републике Србије из 2005. године. У вези са обиљем правних извора инкриминације

кривичних дела изнуде може се закључити да кривично право наше државе спада у најквалитетнија законска решења у смислу регулисања имовинских кривичних дела.

У делу рада који се односи на емпиријску студију о структури, обиму и трендовима испољавања кривичних дела изнуде у Републици Србији, истраживање ће обухватити временски период од доношења Кривичног законика 2005. године, имајући у виду да се до тада користио Основни кривични закон (раније Кривични закон СФР Југославије, односно Кривични закон СР Југославије) и Кривични закон Републике Србије (раније СР Србије), који је имовинска кривична дела регулисао на другачији начин у односу на сада важећи Кривични законик, па због прецизније статистичке анализе домаће правосудне праксе, кривична дела изнуде ће се у раду посматрати у периоду 2006-2015. године и то коришћењем статистичких података о овим кривичним делима према званичним подацима Републичког завода за статистику, што представља релевантно време за истраживање.

Када је реч о просторном одређењу предмета истраживања рада, треба поћи од чињенице да су кривична дела изнуде регулисана у законима многих држава света, као и систем санкција прописан за њихово сузбијање. С тим у вези, просторно истраживање ће се односити на законска решења више европских држава, укључујући и законодавства бивших југословенских република, односно законодавства неких азијских држава, те одредбе домаћег кривичног законодавства.

Стога ће се значајан део рада просторно односити на територију Републике Србије (позитивно законодавство, историјски развој, правосудна пракса, криминалистичка пракса), при чему се неће анализирати подаци са територије Аутономне Покрајине Косово и Метохија, иако је и ова територија према Уставу Републике Србије, као и према релевантним међународним документима (Резолуција Савета безбедности ОУН број 1244), део територије Републике Србије.

У овој анализи ће, између осталог, методом студије случаја бити анализирани обим, динамика и структура имовинских кривичних дела, потом кривичних дела изнуде, као и њихова заступљеност у односу на укупан криминалитет, односно имовински криминалитет у Републици Србији, односно друга сродна, слична имовинска кривична дела.

У смислу дисциплинарног одређења предмет овог истраживања теоријски припада већем броју научних дисциплина. У циљу потпунијег сагледавања законских решења кривичних дела изнуде, како у домаћем, тако и савременом законодавству, неопходно је анализирати и шири друштвени контекст, околности и услове њиховог

настанка и ширења, у чему посебан значај има и социологија као најобухватнија и најопштија наука о друштву.

Изучавање појма, елемената и карактеристика, односно облика и видова испољавања имовинског криминалитета, те методике откривања и доказивања ових кривичних дела, њихово теоријско и емпиријско одређење представља, по својој природи, карактеру и значају, предмет низа научних дисциплина из области кривичних наука, у оквиру којих посебну и највећу важност имају: кривично материјално право, кривично процесно право, криминалистика (тактика, методика и техника), као и криминална политика (политика сузбијања криминалитета).

Поред претходно наведених, предмет овог истраживања може у већој или мањој мери припадати и предметима низа других друштвених, њима сродних научних дисциплина, али је то за ово истраживање од секундарног значаја. Овакав интердисциплинаран приступ јесте оправдан, али због ограничености простора, времена и средстава, као и чињенице да се сви аспекти анализирани појаве (правног института) не могу одредити у истој мери и на исти начин, у истраживању ће бити сагледани кривичноправни и криминалистички аспекти кривичних дела изнуде.

Имајући у виду претходно наведено, предмет истраживања ове докторске дисертације је историјско, упоредно, теоријско, позитивноправно и емпиријско изучавање кривичних дела изнуде.

Основни *циљ* овог истраживања јесте теоријско и емпиријско изучавање и анализа кривичних дела изнуде, као и стицање нових сазнања о овим појавама која би се могла применити у побољшању механизма кривичноправне репресије и превенције од стране надлежних државних органа. Такође се као циљ овог истраживања намеће и анализа позитивних законских решења ових кривичних дела у домаћем и иностраном кривичном законодавству, не ограничавајући се том приликом само на дескрипцију постојећих законских норми и криминалистичких поставки, већ и, у знатној мери, на критички рационално и егзактно указивање на недостатке и нејасноће у постојећим законским решењима у Републици Србији како би се предложила прецизнија, ефикаснија и примеренија решења упоређивањем са сличним решењима других држава и њиховом будућем имплементирању у практичној примени од стране правосудних органа.

С тим у вези могу се поставити следећи задаци истраживања:

1. теоријска и практична обрада свих питања која се односе на кривична дела изнуде кроз историју и савремено доба, у нашој држави и другим упоредним кривичноправним системима,
2. анализа одредби Кривичног законика, односно утврђивање правог садржаја и значења употребљених појмова и израза, као и критеријума за одређивање појединих облика и видова испољавања кривичних дела изнуде и њиховог разграничавања од других сличних, сродних кривичних дела,
3. решавање основних проблема који се јављају приликом примене појединих општих института кривичног права код кривичних дела изнуде која су предмет истраживања,
4. допринос законодавној реформи у области материјалног и процесног права у правцу успостављања и развијања система ефикасније личне заштите и заштите имовине од учинилаца кривичних дела изнуде и
5. допринос судској и криминалистичкој пракси у циљу давања упутстава, решења и предлога за превазилажење уочених проблема у непосредним практичним случајевима решавања конкретних кривичних ствари – извршених кривичних дела изнуде у непосредној пракси.

Очекивани резултати овог истраживања проистичу из наведених циљева. Истраживање има за циљ да истакне елементе и карактеристике кривичноправне и криминалистичке стратегије сузбијања кривичних дела изнуде, да анализира законска решења која се односе на ова кривична дела у домаћем (ранијем и позитивном) и савременом упоредном законодавству, као и њихову практичну структуру, динамику и обим испољавања у статистичкој пракси.

Закључци, решења и предлози до којих се у току научног истраживања дође могу указати законодавцу на предности и мане наших решења кривичних дела изнуде, имајући у виду да ће свеобухватно бити анализирани основне карактеристике ових кривичних дела у основним, привилегованим и квалификованим облицима и видовима испољавања од најстаријих времена до данашњих дана у нашем кривичном законодавству и у позитивном законодавству других анализираних држава.

У истраживању ће такође бити указано на критеријуме за разграничење ових кривичних дела од њима сродних, сличних кривичних дела (разбојништво, разбојничка крађа, тешка крађа, принуда, отмица, зеленаштво), затим на побољшање стратегије у репресији и превенцији кривичних дела изнуде, користећи при томе теоријске ставове и законска решења, али и практични вид њиховог испољавања анализирајући статистичке

податке о обиму, динамици и структури ових кривичних дела у нашој држави у периоду од 2006. до 2015. године.

Научно истраживање се реализује применом одређених метода научног сазнања, који морају бити комплементарни предмету и циљу истраживања, односно нивоу научног сазнања који је потребно постићи. Садржај и одређење предмета рада захтевају примену општег дијалектичког метода, односно дијалектичко-логичког метода као метода генералног карактера. Он ће се користити као општи приступ у истраживању кривичноправних, кривичнопроцесних и криминалистичких аспеката предмета рада, где посебан значај у примени има правни, јуристички или догматски метод (основни метод изучавања правних појава и института).

Од посебних научних метода у раду ће се користити метод анализе и синтезе, који ће посебну примену, уз историјскоправни метод, добити приликом историјског посматрања и анализе развоја кривичних дела изнуде у кривичном законодавству наше државе. Такође је од значаја и примена упоредноправног (компаративног) метода у изучавању позитивних законских решења у компаративном кривичном праву. У сличним околностима користиће се и метод индукције и дедукције. Анализа садржаја као научни метод биће коришћена при проучавању нормативно-правних аката. У оквиру овог метода користиће се правила граматичког, логичког, језичког, систематског и циљног тумачења правних прописа.

Правни, догматски или јуристички метод је основни метод при проучавању правних појава, па тако и кривичних дела изнуде који представљају институте посебног дела материјалног кривичног права. У делу рада који се односи на практично испољавање кривичних дела изнуде, односно на криминалистичку и правосудну праксу којима се приказује и анализира структура, обим и динамика ових кривичних дела у Републици Србији, користиће се статистички метод, као један од емпиријских метода.

Такође ће се у обради ове теме користити и криминалистичко - оперативни метод који се односи на откривање, расветљавање и доказивање извршених кривичних дела изнуде, односно кривице њихових учинилаца. Имајући у виду чињеницу да кривична дела изнуде нису само правне појаве, већ истовремено и друштвене појаве (социјално-патолошке појаве) у проучавању ових кривичних дела се мора користити и социолошки метод.

Докторска дисертација под називом: „Кривична дела изнуде“ има теоријски и практични значај. Теоријски значај дисертације се огледа у свестраној анализи кривичних дела изнуде која може допринети решавању бројних научних и практичних

проблема кривичног материјалног права, као и унапређењу постојећих законских решења у циљу њихове боље и ефикасније примене у криминалистичкој и судској пракси.

Практични значај дисертације се састоји у томе да њени резултати могу бити примењени у процесу усавршавања кривичног материјалног и процесног законодавства приликом новелирања постојећих законских решења имајући у виду уочене недостатке и недоречености у законском тексту, проблеме у практичној примени законских решења у пракси, односно имајући у виду специфичности упоредноправних решења појединих држава. Проучавање одредби које регулишу кривична дела изнуде може бити од посебног значаја за правнике који се баве овом проблематиком у свакодневној пракси, будући да олакшава појашњавање смисла кривичноправних норми. Предлози и закључци који ће проистећи из овог рада моћи ће се користити у процесу даљег усавршавања постојећих знања, у пракси непосредне примене законских решења, као и код прецизнијег и квалитетнијег прописивања ових кривичних дела, односно њихових појединих облика и карактеристика од стране законодавца у поступку законодавне реформе.

Глава прва

ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ КРИВИЧНИХ ДЕЛА ИЗНУДЕ

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Имовина се одувек сматрала као највећа вредност људског друштва, после примарне и највеће вредности, а то су живот и тело. Стога је имовина од најстаријих времена била заштићена, а напад на њу строго кажњаван. Тако су од самог почетка формирања првих држава и државних организација (још у периоду Старог света), у време када се појавила писана правна историја, постојала различита и бројна кривична дела којима се повређивала или угрожавала имовина или имовинска права или интереси другог лица или других лица чиме им је проузрокована имовинска штета у већим или мањим размерама. То су имовинска кривична дела или кривична дела против имовине која спадају у општи или класични криминалитет.

Свака држава се у складу са својим потребама и расположивим могућностима супротстављала различитим облицима и видовима испољавања имовинских кривичних дела¹¹. С обзиром да су имовинска кривична дела прописана у готово свим кривичноправним споменицима и у сваком периоду развоја људске цивилизације, оправдано је схатање по коме се ова кривична дела називају права, природна или атавистичка кривична дела¹².

Кривичноправна заштита имовине људи у различитим историјским периодима није била подједнака. У периоду робовласничког друштвеног уређења¹³ роб је је сматран као ствар у својини господара (робовласника), те одузимање имовине од роба

¹¹ Више о томе: С. Аврамовић, Општа правна историја, Стари и средњи век, Београд, 2003. године.

¹² Атавизам - лат. *atavus* - значи предак.

¹³ С. Јасић, Закони старог и средњег века, Београд, 1968. године, стр. 34-71.

није представљало повреду или оштећење имовине која припада робу, него имовине која припада робовласнику, уз обележје да је реч о имовинском кривичном делу. И у феудалном облику друштвеног уређења¹⁴ имовина кметова и феудалаца није била једнако кривичноправно заштићена. Појавом буржоазије која је обухватала грађанство, односно грађанску класу у феудалним и касније капиталистичким друштвима, сви људи су били изједначени у погледу, најпре кривичноправне заштите својих слобода и права, а потом и заштите своје приватне, заједничке и опште имовине која је тада добила већу важност и значај.

У наставку рада ћемо у одређеној мери и обиму анализирати еволуцију (настајање и историјски развој) кривичних дела изнуде кроз расположиве писане правне споменике настале на тлу Србије, историјске уџбенике и текстове, од најстаријих времена кроз векове до почетка примене важећег (позитивног) кривичног законодавства. Стога ћемо на овом месту анализирати историјски развој кривичних дела изнуде у домаћем законодавству на следећи начин¹⁵:

1) најпре су кривична дела изнуде анализирана у средњовековном кривичном праву Србије¹⁶ кроз одредбе Душановог законика¹⁷ и Рударског закона,

2) затим су кривична дела изнуде анализирана у кривичном праву Србије периоду у 19. века које настаје ослобођењем после вишевековне османлијске власти кадасе доносе и први српски кривичноправни акти као што су: а) Закон проте Матеје Ненадовића, б) Карађорђево Криминално законик или Правила војена¹⁸ и в) Казнитељни (Криминални) законик за Књажество Србију и

3) на крају су кривична дела изнуде анализирана у кривичном праву Србије у двадесетом веку где су донети следећи законски текстови: а) Кривични законик Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, б) Кривични законик ФНР Југославије, в) Основни кривични закон (раније Кривични закон СФР Југославије, односно Кривични закон СР Југославије) и г) Кривични закон СР Србије који је почео да се примењује 1977. године, после чега је више пута новелиран (последњи пут 2003. године), да би почетком 21. века – тачније 2005. године донет нови Кривични законик Републике Србије (као први систематизовани законски текст после 145 година), о чијим решењима

¹⁴ М. Томић, В. Видовић, Кривично право и казни систем феудализма, Годишњак Правног факултета у Бањој Луци, Бања Лука, број 10, 1986. године, стр. 115-135.

¹⁵ А. Соловјев, Одабрани споменици српског права (од 12. до краја 15. века), Београд, 1926. године, стр. 87-114.

¹⁶ Више: С. Шаркић, Средњовековно српско право, Нови Сад, 1995. године.

¹⁷ Ф. Чулиновић, Душанов законик, Београд, 1931. године, стр. 68-72.

¹⁸ Т. Васиљевић, Закони Карађорђевог времена, Зборник Правног факултета у Новом Саду, Нови Сад, број 21, 1987. године, стр. 151-163.

кривичних дела изнуде ће бити речи, због своје важности, обима и актуелности у примени, у посебној глави.¹⁹

Дакле, ради потпуне и свеобухватне анализе историјског развоја кривичних дела изнуде у следећим излагањима ћемо кроз поменуте историјске сегменте одговорити на питања о: а) начину, мерама, средствима и поступку уређивања кривичних дела изнуде, б) њиховим карактеристикама, као и појавним облицима испољавања и в) систему казни за њихове учиниоце од најстаријих писаних правних споменика у нашој држави до почетка примене позитивног кривичног законодавства (1. јануара 2006. године) . Сваки од посматраних историјских периода је био другачији, те се и њихов утицај одражавао на правну регулативу кривичних дела уопште, па тако и кривичних дела изнуде.

Имајући у виду да ће предстојећа анализа обухватити кривична дела изнуде у свом историјском развоју од настаријих времена до данашњих дана на подручју које данас обухвата Република Србија, излагање ћемо започети Душановим закоником из периода касног средњег века²⁰. Поред Душановог законика изузетни значај има и Рударски закон (Закон о рудницима Деспота Стефана Лазаревића) коме ће се у раду поклонити неопходна пажња, затим законски текстови из периода Карађорђево Србије (Закон проте Матеје Ненадовића и Карађорђев Криминални законик) и коначно Криминални (Казнитељни) законик за Књажество Србију из времена Милоша Обреновића. На крају следи излагање законских решења кривичних дела изнуде у законодавству 20. века где су анализирани: Кривични законик Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, Кривични законик ФНР Југославије из 1951. и 1959. године, те Кривични закон СР Србије из 1977. године са изменама и допунама до 2003. године који је замењен Кривичним закоником из 2005. године.²¹

¹⁹ Неопходно је ради историјског подсећања и временске оријентације наведених периода проучавања, односно законских текстова важних за сваки историјски период, навести да се историјски период дели на: а) стари, б) средњи, в) нови век и г) савремено доба. *Стари век* обухвата период од настанка старих држава (четврти миленијум пре нове ере) до пада Западног римског царства (476. године), што значи до петог века. Период од петог до петнаестог века се назива *средњи век*, те почиње падом Западног римског царства (476. године) и траје до Колумбовог открића Новог света – Америке (1492. године) што представља почетак *новог века* који је трајао до краја Првог светског рата (1918. године). Савремено доба је почело 1918. године и траје данас.

²⁰ Више: Д. Николић, *Историја права: стари и средњи век*, Ниш, 2011. године; Д. Николић, *Упоредно правна историја*, Ниш, 2005. године.

²¹ У неким законима кривична дела изнуде нису била предвиђена као самосталне инкриминације, те ће се у тим законима анализирати прописана имовинска кривична дела са елементом насиља (што обухвата и изнуду), имајући у виду да су крађа и разбојништво прописани међу првим имовинским деликтима. У законским текстовима који су у своју садржину унели кривична дела изнуде пажња ће бити поклоњена анализи управо ових дела. Више: Д. Николић, *Општа историја права*, Ниш, 2007. године.

За разлику од наше државе, и у Старом свету су постојали значајни правни споменици који су обележили период старог и средњег века²². Тако су у Старом веку²³ посебно значајни: а) у Месопотамији²⁴ (Ур-Наммуов законик, Билаламов законик и Хамурабијев законик²⁵), б) Хетитски законик²⁶, в) Гортински законик²⁷, г) атинско право и д) Закон XII таблица²⁸. Период Средњег века карактеришу следећи законски текстови : а) Закон судњи људем²⁹, б) Руска правда (кратка и шира)³⁰, в) Псковска судна грамота, г) Винодолски закон, д) Земљораднички закон и њ) Салијски закон, с тим што се њима неће дати посебан значај јер је анализа кривичних дела изнуде ограничена само на домаће кривично законодавство.

2. СРЕДЊИ ВЕК

Средњовековно кривично право³¹ засновано је на обичајном праву, али је трпело и велики утицај Византије. Обичаји су у време Средњег века били најзначајнији извори права, поред властелинских повеља или манастирских хрисовуља. Са јачањем централне власти суверена с временом правна партикуларност је у Србији слабила. Законодавство у Средњем веку је одликовала, најпре, несистематичност, односно нису постојале посебне гране права, већ је јединствени правни споменик тадашњег времена регулисао различите области права: грађанско, породично, наследно, облигационо, кривично и др. То значи да су законски текстови тога времена, без посебне унутрашње систематике, покушавали да уреде целокупни живот становништва и односе у друштву. При томе, треба указати да је на тадашње законодавство умногоме утицала и религија,

²² Д. Николић, Фрагменти правне историје, Ниш, 1997. године, стр. 61-79.

²³ М. Вишић, Законици древне Месопотамије, Београд, 2003. године, стр.131-193.

²⁴ Р.Фестић, Стари кодекси, Сарајево, 1998. године, стр. 5-49.

²⁵ Е. Халалић, Codex Hammurabi, Годишњак Правног факултета у Сарајеву, Сарајево, број 45/2002. године, стр. 425-429; Ђ.Миловић, Кривично право Хамурабијевог законика, Зборник Правног факултета у Загребу, Загреб, број 3-4, 1970. године, стр. 251-265; Ч. Марковић, Законик Хамурабија, бабилонског краља, Београд, 1925. године, стр.3-49.

²⁶ Р. Фестић, Стари кодекси, op.cit., стр. 53-72.

²⁷ Д. Николић, А. Ђорђевић, Законски текстови старог и средњег века, Ниш, 2010. године, стр. 31-40.

²⁸ Р. Фестић, Стари кодекси, op.cit., стр. 111-120.

²⁹ Д. Николић, Закон судњи људем, Ниш, 2016. године, стр. 17-19.

³⁰ Д. Николић, Древноруско словенско право, Београд, 2000. године, стр. 107-152.

³¹ Ф. Бачић, Опћи поглед на средњовековно кривично право, Зборник Правног факултета у Загребу, Загреб, број 5-6, 1988. године, стр. 683-700.

па је тако поред владара и државе, и црква сматрана као најзначајније друштвено добро и сваки напад на њу је сурово кажњаван смртном казном.

Корени српског средњовековног права се темеље на римском³² и византијском праву³³, те први правни споменик настаје кодификацијом тадашњег увелико примењиваног обичајног права, црквеног права и византијског права. Утицај византијског права на средњовековно српско законодавство огледа се и у примени строгог и суровог телесног кажњавања (које до тада није познавало римско право) и смртне казне. Постепено се у систем кривичних санкција уводи и новчана накнада коју је учинилац кривичног дела плаћао породици оштећеног. Поред индивидуалне кривичне одговорности, то је време у коме се широко примењује и колективна одговорност (нпр. села) за учињено кривично дело, јер су кућа, задруга или село сносили одговорност за накнаду имовинске штете коју је проузроковао њихов члан³⁴.

Најзначајнији писани правни споменик средњовековног српског законодавства је Душанов законик³⁵, те су га због велике важности сматрали и “Уставом” средњовековне српске државе. Он је својим већим делом посвећен кривичном праву. Поред Душановог законика³⁶, као значајни правни споменици тога времена сматрају се и:

- а) Светостефанска хрисовуља,
- б) Законоправило Светог Саве и
- в) Закон о рудницима Деспота Стефана Лазаревића (који се истина односио само на привредно право).

Први српски правни акт који је писан на разумљивом народном језику је Номоканон (грчки номос – грађански закон и канон – црквено правило) или Крмчија. То је зборник грађанских и црквених прописа византијске државе које је одабрао и превео Свети Сава почетком 13. века. Он је 1219. године саставио Номоканон под називом: ”Законоправило” које је регулисало велику област друштвених односа, како црквених, тако и грађанских. На тај начин је Србија кроз Законоправила Светог Саве примењивала римско-византијско право. На темељима “Законоправила”, као и

³² Целокупно римско право се заснивало, у првом реду, на Закону дванаест таблица који је био примитивни зборник правних прописа, а односио се на римски правни систем који је деловао од оснивања римске државе, па до пропасти Византије.

³³ Византијско право се заснива на римском и канонском праву Православне цркве. Након пада Цариграда, Грци су дуго користили византијско обичајно право живећи у саставу Османског царства.

³⁴ Ђ. Миловић, Општи поглед на историјски развој кривичног права, Правни зборник, Титоград, број 3, 1960. године, стр. 83-97.

³⁵ М. Доленц, Душанов законик, Љубљана, 1925. године, стр. 56-89.

³⁶ С. Јантолек, Душанов законик, Годишњак, Скопље, 1954. године, стр. 87-98.

Синтагме Матије Властара, касније је донет на црквено-народним саборима у Скопљу и најзначајнији правни споменик у средњовековном српском законодавству који је потпуно обједино и кодификовао српско обичајно и византијско право - Душанов законик³⁷.

2.1. Душанов законик

„Србија је у време владавине цара Стефана Душана територијално била највећа, а у војном погледу најјача држава на Балкану. Тежња Стефана Душана била је да она остане постане и економско и културно најснажнија и да преузме место Византије, као највећег православног царства. После крунисања Душан је постао цар целог византијског запада, а само преузимање царске титуле је утицало и на унутрашњи живот државе будући да је Душан предузео и обимну законодавну делатност³⁸. Нове прилике наметале су и нове законодавне реформе, те је с тим у вези Законик свој највећи део посветио регулисању правног положаја друштвених сталежа, њиховим међусобним односима и односима према цару.“³⁹

Душанов законик⁴⁰ је донет на саборима у Скопљу 1349. и 1354. године, као најзначајнији правни споменик не само наше земље, него и Европе у периоду раног феудализма. Законик је донет на Спасовдан, 21. маја 1349. године у Скопљу где се састао Сабор и где је усвојено првих 135 чланова, који је потом допуњен 1354. године на Сабору у Скопљу. У допуни Законика највећа пажња је посвећена поновном учвршћивању сталешких односа, обезбеђењу реда и сигурности у држави, а посебно борби против крађе и разбојништва (дакле, заштити свих облика имовине). Начело законитости које се појављује у првом делу Законика, посебно је наглашено у његовом другом делу⁴¹.

³⁷ У неким члановима Стефан Душан директно упућује на Законоправила (чланови 6, 8, 11, 101, 109. и 196.).

³⁸ Више: С. Новаковић, Законик Стефана Душана, цара српског, Београд, 1898. године.

³⁹ Љ. Кркљуш, Правна историја српског народа, Нови Сад, 2002. године, стр. 56- 57.

⁴⁰ Више: М. Доленц, Душанов законик, Љубљана, 1925. године; С. Јантолек, Душанов законик, Скопље, 1954. године.

⁴¹ Н. Радојчић, Душанов законик, Нови Сад, 1950. године, стр.45-61.

„Законик Стефана Душана⁴² није сачуван у оригиналу . До данас је пронађено око двадесетпет рукописа који се разликују по обиму, садржини, језику, правопису и другим карактеристикама. Законик је први пут објављен 1795. године. Примењиван је за време Душановог живота, али је после његове смрти примена Законика била неизвесна јер је убрзо дошло до распада државе. Но, имајући у виду да су преписи Душановог законика настајали у дужем временском периоду од неколико векова и после његове смрти указује на могућност да је један број правних правила садржаних у Законику примењиван и даље.“⁴³

Важно је напоменути да Душанов законик⁴⁴ представља кодификацију обичајног права и византијског права које се темељило на старијем римском праву. За време и прилике у коме је донет и примењиван, био је напредан законски текст. Он је увео независност судова, поред колективне и индивидуалну одговорност за учињено кривично дело, при чему није правио велику разлику у друштвеним слојевима, те је својом аутономијом деловао и на цара. Душанов законик је у свести обичних грађана важио изузетно дуго и то неколико векова, чак до 19. века⁴⁵.

Цар Душан је у законски текст унео све што је време тога доба наметало као потребу да се регулише, прецизније речено, све оно што се у стварности дешавало, а што нигде није било записано, већ се користило обичајно право. У самом законском тексту нема правилне и потпуне систематизације кривичних дела, већ се она могу наћи по читавом законском тексту, измешана са одредбама других грана права : породичним, наследним, имовинским, уговорним и сл. Законик је кажњавао различите недопустиве људске поступке који се називају термином „зло“, наводећи „ко зло учини“, казниће се....⁴⁶

Душанов законик⁴⁷ на више места помиње заштиту имовине прописујући кажњавање лица која својом радњом нешто учине на штету или против имовине другог лица, конкретно мислећи на лопове, гусаре и разбојнике⁴⁸. Међутим, сам Законик није познавао кривична дела изнуде у било ком облику. Од термина које Законик помиње, а који се могу довести у везу са данашњим појмом кривичних дела изнуде су термини:

⁴² С. Јантолек, О Душановом законику, Београд, 1948. године, стр. 39-41.

⁴³ Љ. Кркљуш, Правна историја српског народа, Београд, 2009. године, стр. 40-41.

⁴⁴ А. Соловјев, Душанов законик, Београд, 1929. године, стр.17-39.

⁴⁵ Д. Николић, А. Ђорђевић, Законски текстови старог и средњег века, Ниш, 2002. године, стр. 238-242.

⁴⁶ С. Стојичић, Душанов законик, Лесковац, 1970. године, стр. 36-39.

⁴⁷ Више: С. Новаковић, Законик Стефана Душана, цара српског, Београд, 1988. године; А. Соловјев, Одабрани споменици српског права, Београд, 1926. године.

⁴⁸ Т. Тарановски, Историја српског права у Немањинској држави, Београд, 1996. године, стр.454-460.

„насиље“ и „отмица“. С тим у вези важно је цитирати члан 53. Душановог законика који се зове: „О насиљу“.

Ова законска одредба помиње термин: „силу“, с тим што се она не односи на имовинска кривична дела, већ на кривична дела против полне слободе (силовање). Овај члан Законика гласи: „Ако који властелин узме властелинку силом, да му се обе руке отсеку и нос сареже; ако ли себар узме силом властелинку, да се обеси, ако ли своју другу узме силом, да му се обе руке отсеку и нос сареже“. И одредба члана 192. Душановог законика користи термин „отмицу“, при чему је овај члан гласио: „За три предмета - за издајство, за крв и за отмицу властелинке да иду пред цара“, чиме се одређује царска надлежност у пресуђењу ових најтежих кривичних дела (издаја, убиство и отмица).

Законик⁴⁹ у члану 126. познаје термин: „отети“ што указује на имовинско кривично дело. Тако ова законска одредба гласи: „Градска земља, што је около града, што се на њој отме или украде, да плати све то околина“, где је предвиђена колективна одговорност града за крађу или насилно одузимање туђе имовине (разбојништво и – или изнуда) на његовој територији. Члан 180. Душановог законика такође помиње термине „отети“ и „силу“, с тим што термин „отети“ користи у смислу опасне крађе, а термин „сила“ употребљава у смислу кривичних дела разбојништва, односно изнуде – „нешто силом узето“ као облик имовинског криминалитета. Ова законска одредба гласи: „И ако ко што ухвати отето или крадено, баш лице (*corpus del icti*), или силом узето, сваки о том да даде свод, ако ко буде купио где било, или у земљи царевој и у другој земљи, увек да даде о томе свод, ако ли не да свода, да плаћа по закону“.

Од имовинских кривичних дела Душанов законик⁵⁰ је прописивао крађу и разбојништво и то у више чланова. Казна за учиниоце ових кривичних дела уколико би били ухваћени на месту извршења дела је прописана двостуко, кумулативно. Прво би се према овим лицима примењивала телесна казна ослепљењем, а потом смртна казна вешањем. Овако сурово и строго кажњавање разбојника и лопова је имало за циљ да превентивно делује на широке масе у циљу њиховог застрашивања да се уздрже од вршења оваквих деликата јер су тешка имовинска кривична дела, углавном насилног карактера, у то доба била честа, готова свакодневна појава⁵¹. Иако Душанов законик

⁴⁹ Н. Селаковић, Душанов законик и правни транспланти, Београд, 2007. године, стр. 20-28.

⁵⁰ Више: З Стојановић, Кривично право средњовековне Србије, Годишњак Правног факултета у Бањој Луци, Бања Лука, 1993-1995. године.

⁵¹ Ф. Чулинић, Душанов законик, Београд, 1931. године, стр. 34- 35.

није познавао кривична дела изнуде у данашњем смислу, ипак је неке елементе ових дела помињао на одређеним местима⁵².

„Значај Душановог законика је у томе што је његовим доношењем превазиђено партикуларно право, те је постојао јединствени правни зборник који је важио на целој државној територији и имао највиши ауторитет, а који је обавезао све, па и самог цара да га поштују. Његов значај се огледа и у следећем: а) он је створио јединствено право које је важило на територији целе државе и б) то је не само правни, него и културни споменик, који представља и значајни историјски извор“⁵³. Душанов законик је уредио свеобухватно материју средњовековног кривичног права и изузетно је допринео напретку Србије, како у законодавном, тако и у историјском развоју, јер је по први пут кодификовао норме које су се примењивале само у обичајном и канонском праву. Цар Душан је својим Закоником поставио темеље кривичног законодавства у Србији и увео институте који и данас проналазе своју примену.

2.2. Рударски закон

Закон о рудницима Деспота Стефана Лазаревића⁵⁴, познатији као Рударски закон, је, у првом реду, уређивао привредне односе који су у то доба били у приличној мери развијени.

Како је привреда у то време била веома развијена и рударство је имало важно место у тадашњем привредном животу Србије, те је оно морало бити регулисано одговарајућим прописима. Деспот Стефан Лазаревић је на захтев сабора грађана Новог Брда да се обнове закони о рударству који су важили у време ранијих владара и његовог оца Лазара, поверио израду Закона двадестчетворици рудара из других рудника, а који је он потом потврдио и потписао, што се наводи у самом уводу Закона.

⁵² Љ. Кркљуш, Правна историја српског народа, *op.cit.*, стр. 107-109.

⁵³ *Ibid.*, стр. 60-61.

⁵⁴ Стефан Лазаревић је био син кнеза Лазара и кнегиње Милице Хребелановић која је припадала бочној линији Немањића, а који је са титулама кнеза и деспота владао Србијом. Дошао је на власт као малолетан након очеве погибије у Косовском боју 1389. године, а уз помоћ мајке Милице је владао до свог пунолетства 1393. године. За време своје владавине, на првом месту, је успео да оствари политичку стабилност, а потом и да ојача привреду која је у његовом времену била у великом успону, а посебно нагли развој рударства. Развој рударства је довео и до развоја трговине, те је сребро постало главни извозни производ тадашње Србије.

То значи да су и пре овог Закона у Србији постојали прописи о рударству, имајући у виду да се рударство у Србији почело развијати још у време владавине краља Уроша. Закон о рудницима је садржавао прописе о експлоатацији рудника, техничким условима рада и правним односима који су могли настати у вези са рударском производњом⁵⁵.

Закон о рудницима Деспота Стефана Лазаревића је настао 29. јануара 1412. или 1417. године, али је откривен знатно касније, чак далеко касније него сви други средњовековни правни споменици, и то чак 1959. године, с тим што сам оригинални рукопис није сачуван. Непосредно након ове верзије Закона, пронађене су још две верзије (латинична и турска) у којима нема одредби о уређењу живота у Новом Брду. У рукопису је Закон имао 49 чланова, али је Н. Радојчић поделио текст на 52 члана и поменути Закон објавио 1962. године. Поред Закона који се односи на рударство, у склопу текста се налазе и законске одредбе којима се уређује начин живота у Новом Брду, које је у то време било највећи рудник на Балканском полуострву. Препис Закона је вероватно начињен у време владавине Сулејмана Величанственог, јер су Турци настојали да одрже и обнове рударство у Србији⁵⁶.

Имајући у виду да је Закон о рудницима Деспота Стефана Лазаревића регулисао рударску производњу, односно да се односио искључиво на привреду која је у то време била веома развијена, он се веома мало бави кривичним правом, односно одговорношћу и кажњавањем за кривична дела уопште, па тако и за имовинска кривична дела.

3. ДЕВЕТНАЕСТИ ВЕК

Почетак 19. века⁵⁷ на подручју данашње Србије је обележио Први српски устанак 1804. године⁵⁸. Из тог периода потичу и први писани правни споменици

⁵⁵ Љ. Кркљуш, Правна историја српског народа, *op.cit.*, стр. 62.

⁵⁶ *Ibid.*, стр. 61.

⁵⁷ У историјској периодизацији 19. век почиње француском буржоаском револуцијом 1789. године и траје до краја Првог светског рата 1918. године.

⁵⁸ Први српски устанак је био устанак Срба у Београдском пашалуку и околних шест нахија против Турака. Он је трајао у периоду од 14. фебруара 1804. године до 7. октобра 1813. године. Најпре је отпочео као буна против дахија, а потом је прерастао у српску револуцију. Предвођени Ђорђем Петровићем Карађорђевићем, устаници су успели да у значајном временском интервалу ослободе Пашалук. Овај устанак је претходио Другом српском устанку 1815. године који је на крају довео до стварања Кнежевине Србије.

модерне српске државе. То су: а) Закон проте Матеје Ненадовића из 1804. године и б) Карађорђево Криминално законик из 1807. године.

Прва модернизација правног система забележана је у доба владавине уставобранитеља чиме је превазиђено стање из времена прве владе кнеза Милоша Обреновића када се судило углавном по обичајном праву, али кривично право и даље није било систематизовано. Систематизација кривичноправне материје се по први пут у историји српског кривичног законодавства јавља тек у Криминалном (Казнитељном) законнику за Књажество Србију из 1860. године.

С тим у вези у наредном делу раду анализираћемо законске одредбе следећих правних споменика:

а) Закон проте Матеје Ненадовића,

б) Карађорђево Криминално законик и

в) Криминални (Казнитељни) законик за Књажество Србију,

у којима ће бити анализирана имовинска кривична дела, односно кривична дела изнуде или бар неки њихови облици и карактеристике јер тадашње право још увек није познавало кривична дела изнуде у данашњем смислу те речи.

3.1. Закон проте Матеје Ненадовића

По отпочињању устанка против вишевековне османлијске власти 1804. године у Србији се започело и са доношењем прописа који су се примењивали на ослобођеним територијама. Закон проте Матеје Ненадовића⁵⁹ је одобрен 5. маја 1804. године на скупштини Ваљевске нахије, уочи Првог српског устанка, као први кривичноправни акт Карађорђево Србије. Настао је по узору на Крмчију Светог Саве и Јустинијанов закон.

Што се тиче одредби које се односе на заштиту имовине, овај Закон садржи само одредбу члана 3. На овом месту је за кривично дело крађе прописана кумулативна казна: телесна казна у виду шибана и новчана казна у висини двоструке вредности одузете, односно украдене ствари. Ово кривично дело се састоји у крађи јагњета,

⁵⁹ Т. Живановић, Законски извори кривичног права Србије и историјски развој његов и њеног кривичног правосуђа од 1804. до 1865. године, Београд, 1967. године, стр. 7-8.

прасета или коња. Крађа је могла бити извршена тајно или јавно, дању или ноћу, од стране једног или више лица. Закон, при томе, не прави разлику у кажњавању учиниоца зависно од околности и услова под којима је кривично дело учињено. Сам Закон не познаје казну лишења слободе, већ само смртну казну (стрелјање, набијање на колац) и телесне казне (батињање, трчање кроз шибу и сл.)⁶⁰.

Иако је наведени Закон имовинска кривична дела предвиђао само у једној одредби, ипак је у ову инкриминацију увео опште појмове кривичног права као што су : кривично дело, саучесништво, казна што га је приближавало новом и савременијем кривичном законодавству.

3.2. Карађорђев Криминални законик

У духу тада устаничке Србије у 19. веку настао је и револуционарни Законик, кратког и ограниченог обима примене, без посебне систематике и правнотехничке савршености и непознатом чињеницом да ли се уопште примењивао, ако јесте, где и до када. Донет је од стране војда Ђорђа Петровића Карађорђа⁶¹ 1807. године⁶², па је тако и добио назив Карађорђев Криминални законик⁶³. Његов текст је пронађен скоро читав век касније, тачније 1903. године у Државној архиви Краљевине Србије. Имао је само 38 чланова, с тим што првих четрнаест чланова није пронађено том приликом, већ су касније пронађени преписи чланова 9, 10, 40 и 41⁶⁴.

Карађорђев Криминални законик⁶⁵ није нимало прецизније, ни јасније регулисао кривичноправну материју, већ је свеобухватно, без икакве систематизације тадашњу

⁶⁰ Више: С. Константиновић. Вилић, М. Костић, Врсте казни и облици кажњавања у Србији до краја Другог светског рата, Пешчаник, Ниш, 2005 године.

⁶¹ Ђорђе Петровић, познат као Карађорђе је био вођа Првог српског устанка и родоначелник династије Карађорђевића. По пропасти Првог српског устанка Карађорђе се повукао из Србије.

⁶² Т. Живановић сматра да је Карађорђев законик настао 1807. године (Т. Живановић, Основи кривичног права, Општи део, Београд, 1910.године, стр. 21), док С. Новаковић сматра да је предметни Законик настао 1810. године (С. Новаковић, Уставно питање и закони Карађорђевог времена, Београд, 1907. године, стр. 117).

⁶³ Више: А. Соловјев, О Карађорђевој законику, Архив за правне и друштвене науке, Београд, 1932. године; А. Ђорђевић, Карађорђев закон, Зборник радова, Два века државности Србије, Ниш, 2004 године.

⁶⁴ Д. Јовашевић, Основне карактеристике кривичног законодавства Карађорђево Србије, Пешчаник, број 4/2006, Ниш, 2006. године, стр. 80-103.

⁶⁵ А. Соловјев, О Карађорђевој законику, Архив за правне и друштвене науке, Београд, број 5/1932. године, стр. 373-391.

потребу да пропише забрањене и кажњиве људске поступке предвидео у свега неколико чланова.

У веома штуром законском тексту нигде се не може пронаћи инкриминација кривичних дела изнуде, али што се тиче имовинских кривичних дела наведени законски текст је предвидео више дела за која су прописане разне врсте казни као што су: накнада проузроковане штете, телесна казна у виду шибања (батињања), сакаћења или пребијања руку или ногу и смртна казна – разапињања на коло.

Карађорђеви законик⁶⁶ је телесну казну батињањем предвидео уколико лице да разбојнику (или хадуку како га још назива) хлеба и ако га не пријави селу (јатаковање), што значи да је овим одредбом (члан 34.) предвиђена кривична одговорност за пружање помоћи лицима која су гоњена због извршеног кривичног дела разбојништва. Законик је прописао и право кривично дело разбојништва које је састоји у одласку у хајдуке и вршењу кривичних дела против имовине (члан 35.). За ова лица је било изричито забрањено давање било какве милости и била су кажњавана веома сурово, најпре имовински – да надокнаде штету проузроковану извршеним кривичним делом, а поред тога и телесно у виду сакаћења, након чега је над тим лицима била извршавана смртна казна. Карађорђеви Криминални законик је предвиђао кривичну одговорност и кажњавање и за подстрекавање других лица на хајдучију. Лица која су подстрекавала на хајдучију кажњавана су као и сами хајдучи, али и старешине, судије или други чиновници који подстрекавају друга лица да иду у хајдуке и да харају свој народ, односно да њему украду имовину (члан 37.).

Криминални законик представља значајан правни споменик за развој кривичног законодавства Србије јер је у свој законски текст унео одређене опште институте кривичног права као што су: кривична одговорност (индивидуална и колективна), умишљај и нехат, покушај кривичног дела, саучесништво (подстрекавање и помагање), вршење кривичног дела у групи и др. Ипак, Законик још увек није био прописао насилна имовинска кривична дела (осим разбојништва и хајдучије) као што су кривична дела изнуде, већ се задржао искључиво на класичним имовинским кривичним делима као што су: крађа (члан 26.), разбојништво (члан 35.) и утаја (члан 17.).

⁶⁶ З. Мирковић, Карађорђеви законик, Београд, 2008. године, стр. 140-146.

3.3. Криминални (Казнитељни) законик за Књажество Србију

Криминални (Казнитељни)⁶⁷ законик за Књажество Србију из 1860. године представља први систематизовани зборник свих кривичноправних одредби материјалног карактера који је донет за време друге владе књаза Милоша Обреновића⁶⁸. Настао је по узору на аустријски Кривични законик из 1852. године. Он по први пут у историји српског кривичног законодавства систематизује кривична дела у поједине главе у Чисти првој под називом: „О казњењу злочинства и преступљенија уобште“.

Овај законски текст по први пут у оквиру имовинских кривичних дела предвиђа кривична дела изнуде у посебној глави двадесетчетвртој под називом: „О разбојништву, хајдуковању и насилном изнуђивању“ у одредбама чл. 237-250⁶⁹. Законодавац је ова дела сматрао нарочито тешким и опасним кривичним делима против имовине насилничког карактера, те је за њихове учиниоце прописао различите врсте и мере казни као што су: казна затвора, казна робије и смртна казна.

У оквиру посебног дела, Казнитељни законик⁷⁰, у глави двадесетчетвртој, у више законских одредби прописује кривичну одговорност и кажњавање за изнуду⁷¹ (чл. 246. до 250.).

Основни облик кривичног дела насилног изнуђивања (иако чланови не носе поједине законске називе – неименована кривична дела) је регулисан чланом 246. који гласи: „Ко ради своје или другог неправедне користи, претећи коме да ће му какво зло учинити, принуди га да што учини или не учини, сматра се као насилни изнудитељ“. Дакле, овде се ради о принуђивању другог лица да сам нешто учини или не учини претњом да ће му се нанети какво зло. За постојање дела је битно да се ова радња извршења предузима са одређеном намером (циљем) – да се себи или другом лицу на овај начин прибави „незаконита“ (дакле, противправна) имовинска корист. За ово је

⁶⁷ Назив казнитељно или криминално право одговара тадашњем схватању да се у центру ове гране права налази појам казна, односно криминално дело, злочин – лат. *crimen*.

⁶⁸ Милош Обреновић је владао Србијом у два наврата, први пут од 1815. до 1839. године, а други пут од 1858. до 1860. године. Он је други пут дошао на власт 1858. године на основу одлуке која је донета на Светоандрејској скупштини. Том приликом је тражено да се Александар Карађорђевић (Карађорђевић син) повуче са власти, што је он и учинио. Милош Обреновић је владао до своје смрти 1860. године апсолутистички, као уосталом и током своје прве владавине.

⁶⁹ Казнитељни законик за Књажевину Србију, Београд, 1860. године, стр. 95-98.

⁷⁰ Више о томе: Д. Николић, Кривични законик Кнежевине Србије, Ниш, 1991. године.

⁷¹ Казнитељни законик за Књажевину Србију, *op.cit.*, стр. 97- 98.

дело у члану 247. прописана казна затвора најмање три месеца, али без одређења посебног максимума казне.

Посебни и тежи облици кривичног дела насилног изнуђивања предвиђени су у одредбама чланова 248. до 250. Наиме, члан 248. предвиђа казну затвора до две године за посебни облик дела који се састоји у насилном изнуђивању имовинске користи од другог лица (оштећеног) употребом специфичне претње: а) да ће за нека његова кажњива дела властима јавити и б) да ће нека његова дела обзнанити (јавно објавити, обнародовати). Ово дело постоји ако је предузетом радњом остварен циљ – да се друго, дакле, принуђавано лице уопштено „обезуважи и понизи“ (дакле, омаловажи, повреди његова част и углед). Уколико и поред предузете радње извршења није наступила законом предвиђена последица, тада је за учиниоца прописана казна затвора до шест месеци или новчана казна до две стотине талира.

Дело насилног изнуђивања има два тежа, квалификована облика испољавања. Први тежи облик дела за који је прописана казна робије до пет година (члан 249.) постоји ако је радња принуђавања предузета на опасан начин: а) претњом смрћу – квалификованом претњом, б) претњом изазивања ватре, в) претњом изазивања поплаве водом и г) претњом проузроковања веће штете. Дело је свршено самим предузимањем радње употребљеном претњом, без обзира да ли је циљ учиниоца у конкретном случају остварен.

Најтежи облик овог дела је предвиђен у члану 250. Казнитељног законика. Дело се састоји у: а) принуђавању другог лица претњом да ће га на месту убити или осакатити, без обзира да ли је ова претња и реализована у конкретном случају и б) принуђавању другог лица употребом силе против њега. За ово је дело прописана казна робије најмање пет година, а ако је услед предузете радње принуђавања наступила смрт пасивног субјекта (оштећеног), тада је прописана казна робије од десет до двадесет година или смртна казна (дакле, казна као и за разбојнике)⁷².

Смртна казна се извршавала убиством из пушке (стрељањем) после чега се осуђени одмах уповавао. Казна робије је у Казнитељном законнику била тежа од казне затвора, те тако робија није могла да траје дуже од двадест година, а ни краће од две године. Осуђени на казну робије су упућивани на издржавање казне у робијашницу радећи тешке послове у пољу или у робијашницу носећи око ногу окове (лаке и тешке) у зависности од одлуке суда.

⁷² Д. Николић, Кривични законик Кнежевине Србије, *op.cit.*, стр.243-244.

Новчана казна се према слову Законика могла изрицати у износу од најмање једног талира који се уплаћивао у државну касу. Новчана казна се могла заменити и казном затвора у случају немогућности њеног извршења (наплате) од учиниоца кривичног дела.

4. ДВАДЕСЕТИ ВЕК

Нови век одликују прецизнији, систематичнији и уређенији закони (законици) који се састоје из два дела: а) општег и б) посебног дела у коме су систематизована поједина кривична дела и казне прописане за њихове учиниоце. Тако сва законска решења у овом периоду предвиђају посебну групу кривичних дела против имовине као самосталну целину, међу којима су систематизована и кривична дела изнуде.

Прва заједничка јужнословенска држава на простору Балкана конституисана је у периоду између два светска рата и то под називом Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца која је проглашена 1. децембра 1918. године. Заокружен је и целокупни правни систем нове државе, те је донет и Кривични законик Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца 1929. године који је ступио на снагу тек 1930. године у време када је ова држава променила назив у Краљевина Југославија.

После Другог светског рата, нова југословска држава је донела више кривичних закона зависно од потреба свога времена и захтева савремене криминалне политике. Историјски развој кривичних дела изнуде као насилничких имовинских кривичних дела у кривичном законодавству Србије током 20. века анализираћемо се кроз следеће кривичне законе или законике:

- а) Кривични законик Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца,
- б) Кривични законик ФНР Југославије и
- в) Кривични закон СР Србије.

4.1. Кривични законик Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца

Кривични законик Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца⁷³ из 1929. године⁷⁴ је регулисао материју општег и посебног дела кривичног права, с тим што се кривична дела која су била регулисана посебним делом била обухваћена посебном главом која је бројала више чланова који су се односили на конкретна дела. Дакле, није свако поједино кривично дело било одређено посебним чланом. Кривична дела против имовине су била прописана у глави двадесетседмој под називом: „Кривична дела против имовине“ (чл.314-383). Ова глава у другом делу под називом: „Разбојништво и изнуда“ садржи имовинска кривична дела насилничког карактера у одредбама чл. 326. до 332., иако се и овде ради о неименованим кривичним делима.

Иако је овај Законик рађен на основу Пројекта Кривичног законика Краљевине Србије⁷⁵ из 1911. године (који је поред разбојништва као насилно имовинско кривично дело предвиђао само изнуду), у јавној расправи се искристалисало схватање, које је унето у Пројекат законика 1922. године, да због опасности, раширености појаве и великог броја оштећених лица, треба унети и посебан облик изнуде у виду уцене по француском узору – као кривично дело шантаже.

Кривично дело изнуде⁷⁶ је предвиђено у члану 329. Кривичног законика⁷⁷. Дело се састоји у принуђавању другог лица да нешто учини, не учини или трпи на штету своје или туђе имовине претњом каквим злом или довођењем у стање неспособности у намери да се на тај начин себи или другом прибави противправна имовинска корист. Основни елементи кривичног дела изнуде према овом законском решењу јесу: а) радња извршења се састоји у принуђавању другог лица, утицању на његову вољу противно његовој слободној одлуци, б) циљ је предузете радње да оштећено лице само нешто учини, не учини или трпи на штету своје или туђе имовине, в) радња извршења се

⁷³ Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца (Краљевина Југославија) је постојала од 1. децембра 1918. године до 29. новембра 1945. године. Заузимала је територију данашње Србије, Босне и Херцеговине, Македоније, Црне Горе и највећи део данашње Хрватске и Словеније. На челу Краљевине се налазила династија Карађорђевић.

⁷⁴ Кривични законик за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца, Службене новине број 33-XVI од 9. фебруара 1929. године.

⁷⁵ И. Крстић, Однос државе и цркве у Кнежевини и Краљевини Србији, Зборник радова Правног факултета у Нишу „Србија 1804–2004“, Ниш, 2005. године, стр. 133–164.

⁷⁶ Т. Живановић, Изнуда у српском казненом законнику, Архив за правне и друштвене науке, Београд, број 5-6/1909. године, стр. 395-401.

⁷⁷ Више: Д. Лазих, Кривични законик од 27. јануара 1929. године, Посебни део, Београд, 1934. године.

предузима на одређени начин - претњом (усменом или писменом најавом nanoшења) каквим злом или довођењем оштећеног у стање неспособности и г) радња извршења се предузима у одређеној намери - у намери учиниоца да на овај начин за себе или другога прибави противправну имовинску корист, без обзира да ли је ова корист у конкретном случају заиста и остварена.

Овај основни облик изнуде се називао проста изнуда. Покушај дела⁷⁸ такође је био кажњив према изричитој законској одредби. Покушајем се сматра када је претња или сила отпочела, али имовина пасивног субјекта још увек није била оштећена. За ово је дело прописана кумулативна казна строгог затвора, новчана казна и губитак частних права.

У Коментару Кривичног закона Краљевине Југославије М. Чубински је истакао да имовина има велики значај у прошлости и садашњости и да се јављала као најчешћи објекат напада, те да се у статистици сваке државе кривична дела против имовине врше у огромном броју. Тако он закључује да се разлика између садашњости и прошлости састоји само у томе што су раније преовлађивала простија имовинска дела по начину извршења, као што су крађе и дела везана са насиљем, као што је разбојништво, а сада поред крађе, која је у статистици задржала прво место, све више расте број превара и шантажа⁷⁹.

Законодавац је прописао и квалификовану врсту изнуде и то у случају уколико учинилац предузме радњу принуђавања у намери да изврши изнуду на следећи начин: а) претњом другом лицу убиством или општеопасним злочинством и б) употребом силе против другог лица. За ово је дело прописана казна робије до пет година.

Члан 331. Законика гласи⁸⁰: “Ко у намери изнуде саопшти коме да ће против њега или њему блиских лица предати што год јавности што би њиховој части шкодило и тиме га принуди да учини или не учини или трпи нашта на штету своје или туђе имовине казниће се строгим затвором и новчано”. Ова законска одредба инкриминише уцену (шантажу) као блажи облик принуђавања другог лица – изнуде.

И ово дело чине следећи елементи: а) радња извршења је принуђавање другог лица, б) циљ предузимања радње је да оштећени сам нешто учини, не учини или трпи на штету своје или туђе имовине, в) радња извршења се предузима специфичном

⁷⁸ Д. Калајдић, Може ли бити покушаја у случајевима параграфа 249. Кривичног законика, Полицијски гласник, Београд, број 7/1903. године, стр. 331-336.

⁷⁹ М. Чубински, Научни и практични коментар Кривичног законика Краљевине Југославије, Београд, 1934. године, стр. 267- 268.

⁸⁰ Више: С. Франк, Казнено право 2, Посебни део, Загреб, 1934. године.

претњом – претњом да ће се за оштећено или њему блиско лице предати, дакле, открити јавности нешто што би шкодило њиховој части и угледу и г) радња извршења се предузима у одређеној намери која постоји на страни учиниоца у време извршења дела, али која не мора бити и остварена у сваком конкретном случају – у намери да се на тај начин себи или другом лицу прибави противправна имовинска корист⁸¹.

Вршење изнуде или уцене (шантаже) у облику привидног реалног стицаја – предузимањем више истих или истоврсних дела према истом или различитим лицима: а) у виду колективног кривичног дела из заната – са намером прибављања противправне имовинске користи и б) у виду продуженог кривичног дела представља најтежи облик овог имовинског кривичног дела за који је прописана казна робије до петнаест година⁸².

У Кривичном закону Краљевине Југославије са практичним коментаром и посебним објашњењем аутора Т. Јанковића⁸³ се разјашњава разлика између изнуде и принуде, као и изнуде и разбојништва. Тако се према наводима аутора изнуда од принуде разликује у томе што претња код изнуде може бити садржана и у мањем злу, а не само злочинством и преступом, као што је случај код кривичног дела принуде. Такође, код изнуде се као последица јавља имовинска штета на страни оштећеног, чега код принуде нема.

Овај аутор је објаснио и разлику између изнуде и разбојништва на следећи начин: 1) код изнуде сам изнуђени чини себи штету у корист изнуђача или другог лица. Изнуђени ту штету чини себи не драговољно, него из страха под притиском претње изнуђача, док разбојник ствар сам одузима, 2) код изнуде може бити штете не само по покретну, већ и по непокретну имовину изнуђеног или другог лица, док је код разбојништва то само туђа покретна ствар, 3) код изнуде објект може бити и изнуђачева ствар с тим да штета буде по туђу имовину, 4) код изнуде претња може, али и не мора бити истовремена са опасношћу, док код разбојништва то не мора, 5) код изнуде, иако се прети истовременом опасношћу, то се не чини према животу и телу, већ према другим правним добрима и 6) сила код изнуде није употребљена зато да се ствар одузме, него зато да је изнуђени сам преда.

⁸¹ М. Чубински, Научни и практични коментар Кривичног законика Краљевине Југославије, *op.cit.*, стр. 301-302.

⁸² Више: Ј. Шиловић, Казнено право, Посебни дио, Загреб, 1934. године.

⁸³ Т. Јанковић, Кривични законик Краљевине Југославије са практичним коментаром и посебним објашњењем за извођење наставе у Жандармерији, Нови Сад, 1929. године, стр. 293-296.

Уцена се разликује од изнуде само по природи, значају и карактеру претње наношењем одређеног зла – код уцене је садржина претње, не наношење било каквог зла, већ само претња да ће се објавити јавности нешто што шкоди части уцењеног или њему блиског лица. То је тзв шантажа⁸⁴. И покушај овог дела је кажњив према изричитом слову закона.

4.2. Кривични законик ФНР Југославије

Кривични законик Федеративне Народне Републике Југославије⁸⁵ је донет 9. марта 1951. године⁸⁶. Он представља први систематизовани кривичноправни акт који је био у примени после ослобођења наше земље, а који је целокупно регулисао материју општег и посебног дела кривичног права.

Важно је нагласити да се у посматраној еволуцији кривичних дела изнуде, по први пут у Кривичном законнику ФНР Југославије из 1951. године, поред кривичног дела: “Изнуда”⁸⁷ уводи и самостално кривично дело: “Уцена”, која су до данас задржала најпре свој терминолошки назив, па чак и у великој мери основне карактеристике и обележја бића основног дела.

Кривична дела изнуде и уцене се у Кривичном законнику ФНР Југославије налазе систематизована у глави двадесет која носи назив: “Кривична дела против друштвене и приватне имовине”. Она су прописана у одребама чл. 261. и 262⁸⁸.

Основни облик кривичног дела изнуде се састоји у принуди другог лица да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине силом и озбиљном претњом⁸⁹ у намери да се себи или другоме прибави противправна имовинска корист. Ово дело има све елементе принуде као кривичног дела против слобода и права и

⁸⁴ Ibid., стр. 295.

⁸⁵ Назив ФНРЈ је преименован из почетног назива Демократска Федеративна Југославија после избора за уставотворну скупштину, тачније 29. новембра 1945. године. Назив Федеративна Народна Република Југославија је задржан све до 1963. године када је после доношења новог Устава промењен у назив Социјалистичка Федеративна Република Југославија.

⁸⁶ „Службени лист ФНРЈ“, број 13/1951.

⁸⁷ Г. Николић, Т. Трајковић, Кривична дела изнуде у законодавству Србије у 20. веку, Пешчаник, број 15, Ниш, 2017. године, стр. 280-291.

⁸⁸ М. Радовановић, М. Ђорђевић, Кривично право, Посебни део, Београд, 1977. године, стр. 301-304.

⁸⁹ З. Стојановић, О појму претње у кривичном праву, НБП, Журнал за криминалистику и право, Београд, 2013. године, стр. 1-16.

представља његов специјални облик од кога се разликује јер је овде тачно одређено на шта се пасивни субјект принуђава. За ово кривично дело је прописана казна затвора од најмање три месеца или строги затвор до десет година.

Тежи облик кривичног дела изнуде⁹⁰ постоји ако је радња извршења основног дела предузета у виду заната (став 2.). За овај тежи облик дела је прописана казна строгог затвора до дванаест година.

Кривично дело уцене је у Кривични законик у ФНР Југославије прописано чланом 262. по узору на члан 156. швајцарског Кривичног законика као претња откривањем компромитујућег материјала за друго лице као облик озбиљне претње⁹¹. Ово дело се састоји у принуди другог да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине претњом да ће се против њега или њему блиских лица открити нешто што би њиховој части или угледу шкодило у намери да се себи или другоме прибави противправна имовинска корист. Овде се ради о специјалном облику изнуде. За ово дело је прописана казна затвора најмање три месеца. Покушај овог дела је кажњив према изричитој законској одредби (став 2.)⁹².

Тежи облик уцене постоји ако је радња извршења основног дела предузета у виду заната. За ово је дело прописана казна строгог затвора до осам година.

Имајући у виду да тежи облик кривичних дела и изнуде и уцене постоји у случајевима уколико су дела извршена у виду заната, неопходно је објаснити шта се подразумева под изразом вршење дела у виду заната, што је прописано општим одредбама Кривичног законика ФНР Југославије⁹³. Наиме, кривична дела у виду заната представљају облик колективног кривичног дела (као привидни реални стицај по основу конзумпције) поред колективног дела у виду занимања и колективног дела из навике. Сматра се да је кривично дело извршено у виду заната уколико је учинилац извршио једно или више истих или истоврсних кривичних дела, при чему је испољио спремност, склоност да на овај начин остварује (стални, повремени или допунски) извор прихода, односно да прибавља противправну имовинску корист⁹⁴.

Кривичним закоником ФНР Југославије после Новеле из 1959. године⁹⁵ су учињене измене и у члану 261. који је прописивао кривично дело изнуде и у члану 262. који је прописивао кривично дело уцене. Измене у члану 261. су учињене у смислу

⁹⁰ Ј. Радовић, Кривично право ФНРЈ, Посебни део, Београд, 1955. године, стр.221-226.

⁹¹ К.Турковић at all., Коментар Казненог закона, Загреб, 2013. године, стр. 314.

⁹² Н. Срзентић, А. Стајић, Кривично право, Општи и посебни део, Сарајево, 1970. године, стр. 312-314.

⁹³ А. Стајић, М. Вешовић, Кривично право, Посебни део, Сарајево, 1987. године, стр.156-158.

⁹⁴ Д. Јовашевић, Кривично право, Општи део, op.cit., стр. 162.

⁹⁵ Службени лист ФНРЈ број 30/1959.

кажњавања⁹⁶, те је тако прописана казна за основни облик извршеног дела до наведених измена била најмање три месеца или строги затвор до десет година, док је наведеним изменама та казна смањена, па сада износи најмање три месеца или строги затвор до пет година. Исто тако су измене учињене и у ставу 2. наведеног члана који се односи на тежи случај кривичног дела изнуде, те је казна за учињено дело из члана 261. став 2. смањена са претходно прописане казне строгог затвора до дванаест година на казну строгог затвора до десет година.

Измене које су уведене новелом Кривичног законика ФНР Југославије из 1959. године су учињене и код описа кривичног дела уцене. Наиме, измене у основном облику овог кривичног дела (члан 262. став 1.) су учињене у смислу кажњавања тако што је поред прописане казне затвора од најмање три месеца као посебни максимум одређена казна строгог затвора до пет година.

Поред тога, кривично дело уцене према новелираном тексту више није имало тежи облик испољавања, док је и покушај овог дела остао некажњив.

4.3. Кривични закон СР Србије

Устав СФР Југославије који је донет фебруара 1974. године године извршио је значајне промене у државом, политичком и друштвено-економском уређењу наше земље. СФРЈ Југославија је постојала од 1963. године до априла 1992. године када је формирана Савезна Република Југославија.

СФР Југославија је после наведене уставне реформе из 1974. године била састављена из на шест социјалистичких република и две социјалистичке аутономне покрајине које су биле у саставу СР Србије. То су биле: 1) Социјалистичка република Босна и Херцеговина; 2) Социјалистичка република Хрватска; 3) Социјалистичка република Македонија; 4) Социјалистичка република Црна Гора; 5) Социјалистичка република Србија (у којој су се налазиле Социјалистичка аутономна покрајина Косово и Метохија и Социјалистичка аутономна покрајина Војводина) и 6) Социјалистичка република Словенија.

⁹⁶ Б. Краус, О ревизији посебног дела Кривичног законика, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 2/1972. године, стр. 254-261.

Имајући у виду наведено друштвено, политичко и територијално уређење, после доношења Устава из 1974. године, у области материјалног кривичног права је уведен принцип подељене законодавне надлежности између федерације, република и покрајина. То је изгледало тако да је свака социјалистичка република и покрајина донела свој кривични закон, иако је постојао савезни кривични закон који је обухватао материју општег дела кривичног права и поједина међународна, политичка и војна кривична дела из посебног дела кривичног права. Дотадашње јединствено кривично право је подељено и 1. јула 1977. године је на правну снагу ступило девет кривичних закона: један савезни, шест републичких и два покрајинска кривична закона. Након доношења Устава СР Србије у марту 1989. године учињене су велике и радикалне измене у области кривичног права, те је тако републички Кривични закон из 1977. године почео јединствено да се примењује на целој територији Републике, будући да су два покрајинска кривична закона стављена ван снаге.

Кривични закон СФР Југославије⁹⁷ (касније Кривични закон СР Југославије и коначно Основни Кривични закон)⁹⁸ је важио за све републике и покрајине чија су се законодавства у посебном делу (и нешто мање у општем делу - одредбе о малолетницима, заштитном надзору уз условну осуду и условном отпусту) надовезивала на овај Закон⁹⁹.

Кривични закон¹⁰⁰ СР Србије из 1977. године са низом измена и допуна представља најзначајнији непосредни извор кривичног права у Републици Србији.¹⁰¹ Састоји се из два дела. То су: а) општи и б) посебни део. Општи део је био мањег обима и садржао је свега 46 чланова (од 1. до 46. члана). Он је представљао допунски и

⁹⁷ Ф. Бачић, Кривични закон СФРЈ уместо Кривичног законика, Наша законитост, Загреб, број 2/1977. године, стр. 58-69.

⁹⁸ Кривични закон СФРЈ, „Службени лист СФРЈ“, број 44/1976, 36/1977, 34/1984, 37/1984, 74/1987, 57/1989, 3/1990, 38/1990, 45/1990 и 54/1990, „Службени лист СРЈ“ број 35/1992, 37/1993, 24/1994 и 61/2001 и „Службени гласник РС“, број 39/2003.

⁹⁹ Усвајањем Кривичног закона(ика) као основног кривичноправног акта, ова грана права је добила назив кривично право јер се у основи овог назива налази централни појам кривица – виност. До доношења Кривичног законика Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца 1929. године у нашој Републици је на снази био Казнитељни (Криминални) законик за Књажество Србију из 1860. године који је као централни појам сматрао казну (Казнитељни законик), а не кривицу (Кривични законик). У многим савременим државама и данас је за ову грану права уобичајен назив казнено право јер се у његовој основи налази појам казне. У нашем праву, поред термина кривично право, користи се и термин казнено право, али овај назив обухвата све гране права које се баве јавним деликтима (кривичним делом, привредним преступом или прекршајем), па тако казнено право обухвата : а) кривично, б) привредно-преступно и в) прекршајно или административно-казнено право. (Љ. Јовановић, Д. Јовашевић, Кривично право 1, Општи део, Београд, 2003. године, стр. 3).

¹⁰⁰ Љ. Јовановић, Д. Јовашевић, Кривично право 2, Посебни део, Београд, 1995. године, стр. 221-224.

¹⁰¹ Више: Д. Јовашевић, Коментар Кривичног закона Републике Србије са судском праксом, Београд, 2003. године.

комплетарни део општег дела Кривичног закона СФР Југославије јер је садржавао само допунске одредбе о васпитним мерама и кажњавању малолетника, условном отпусту и заштитном надзору уз условну осуду. Посебни део овог Закона је најобимнији и најзначајнији део кривичноправног система наше земље и садржи одредбе од члана 47. до члана 256. Овај Закон је прописивао сва кривична дела која нису била предвиђена посебним делом Кривичног закона СФР Југославије, па тако и кривична дела против имовине у глави шеснаестој.

То значи да се у периоду од 1. јула 1977. године до 1. јануара 2006. године на територији Републике Србије примењивали: 1) Кривични закон СФР Југославије, 2) Кривични закон Републике Србије¹⁰² (који је најобимније измене и допуне доживео априла 2003. године)¹⁰³ и 3) до 1989. године два покрајинска закона: а) Кривични закон САП Косова и Метохије и б) Кривични закон САП Војводине. Основне појмове и институте општег дела кривичног права у Републици Србији предвиђао је Кривични закон СФР Југославије (за све социјалистичке републике и покрајине) и то његов општи део¹⁰⁴ и делимично кривични закони СР Србије, САП Косова и Метохије и САП Војводине (општи део). Посебни део кривичног права, односно највећи број кривичних дела је био регулисан посебним деловима републичког и покрајинских кривичних закона¹⁰⁵.

Кривични закон СР Србије¹⁰⁶ из 1977. године¹⁰⁷ је у глави шеснаестој под називом: „Кривична дела против имовине“ предвиђао кривична дела¹⁰⁸. То су: а) изнуде у члану 180. и б) уцене у члану 181.¹⁰⁹

Основни облик кривичног дела изнуде¹¹⁰ се састојао у принуђавању другог лица силом или озбиљном претњом да нешто учини или не учини на штету своје или туђе

¹⁰² И. Симић, М. Петровић, Кривични закон Републике Србије – практична примена, Београд, 2002. године, стр. 263.

¹⁰³ „Службени гласник Републике Србије“, број 39/2003 и 67/2003.

¹⁰⁴ Више о општим институтима кривичног права у судској пракси: Љ. Јовановић; Д. Јовашевић, Практикум за кривично право I, Општи део, Београд, 2002. године; В. Ђурђић, Д. Јовашевић, Практикум за кривично право, Књига прва, Општи део, Београд, 2004. године; Д. Јовашевић, Практикум за кривично право, Општи део, Ниш, 2013. године.

¹⁰⁵ Више: Љ. Јовановић; Д. Јовашевић, Кривично право 2, Посебни део, Београд, 2002. године; Љ. Јовановић, В. Ђурђић, Д. Јовашевић, Кривично право, Посебни део, Београд, 2004. године.

¹⁰⁶ З. Стојановић, О. Перић, Коментар Кривичног закона Републике Србије и Кривични закон Републике Црне Горе са објашњењима, Београд, 1996. године, стр. 280-282.

¹⁰⁷ Кривични закон СР Србије, "Службени гласник СР Србије" број 26/1977, 28/1977, 43/1977, 20/1979, 24/1984, 39/1986, 51/1987, 6/1989, 42/1989 и 21/1990 и "Службени гласник Републике Србије", број 16/1990, 26/1991, 75/1991, 9/1992, 49/1992, 51/1992, 23/1993, 67/1993, 47/1994, 17/1995, 44/1998, 10/2002, 1/2002, 80/2002, 39/2003 и 67/2003.

¹⁰⁸ Б. Чејовић, Кривично право, Посебни део, Горњи Милановац, 1979. године, стр. 256-259.

¹⁰⁹ Д. Јовашевић, Д. Коларић, Практикум за кривично право II, Посебни део, Београд, 2003. године, стр. 84-85.

имовине у намери да се за себе или другог прибави противправна имовинска корист. За ово је имовинско кривично дело са елементима насиља (као посебан облик принуде) била прописана казна затвора од шест месеци до пет година¹¹¹.

Изнуда¹¹² је по својим елементима радње извршења и објекту заштите хибридно кривично дело јер се састоји од принуде и присвајања. Принуда је средство, а циљ (намера) је прибављање противправне имовинске користи, те се тако оно сврстава у кривична дела против имовине, а не у кривична дела против слободе¹¹³.

Дело има и два квалификована (тежа) облика испољавања¹¹⁴.

Први тежи облик дела за који је предвиђена казна затвора од једне до десет година постоји уколико је извршењем основног облика овог дела прибављена противправна имовинска корист у износу који прелази 850.000 динара¹¹⁵. Висина ове користи се утврђује према тржишним условима који су постојали у време предузимања радње извршења кривичног дела¹¹⁶.

Други тежи облик овог дела постоји у случају уколико је радња извршења неког од претходних облика дела предузета организовано којом приликом ће се организатор и непосредни извршилац казнити затвором најмање пет година¹¹⁷.

Кривично дело уцене¹¹⁸ је у Кривичном закону СР Србије било прописано чланом 181¹¹⁹. Оно је имало само основни облик испољавања. Дело¹²⁰ се састојало у претњи другом лицу да ће се против њега или њему блиског лица открити нешто што би њиховој части или угледу шкодило чиме се оно принуди да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине у намери учиниоца да себи или другом прибави противправну имовинску корист¹²¹. За ово је дело прописана казна затвора од три месеца до пет година. По својим обележјима уцена је специфичан вид изнуде. За

¹¹⁰ Д. Атанацковић, Кривично право, Посебни део, Београд, 1978. године, стр.198-200.

¹¹¹ И. Зиндовић, О. Драгутиновић, Кривично право у судској пракси, КЗ Србије и КЗ Црне Горе са коментаром и судском праксом, Чачак, 1995. године, стр. 332-336.

¹¹² Ф. Бачић, Кривично право, Посебни дио, Загреб, 1979. године, стр. 221-223.

¹¹³ Љ. Јовановић, Д. Јовашевић, Кривично право 2, Посебни део, *op.cit.*, стр. 234-235.

¹¹⁴ З. Шепаровић, Кривично право, Посебни дио, Загреб, 1979.године, стр. 211-213.

¹¹⁵ Основ за квалификовање овог облика кривичног дела је утврђена висина прибављене противправне имовинске користи, а која је одређена Изменама и допунама Кривичног закона из априла 2003. године (Службени гласник Републике Србије број 67/2003).

¹¹⁶ Више о томе: Д. Јовашевић, Коментар Кривичног закона Републике Србије са судском праксом, Београд, 2003. године.

¹¹⁷ В. Камбовски, Кривично право, Посебни дел, Скопље, 1982. године, стр. 151-152.

¹¹⁸ Б. Томковић, Кривично право, Посебни део, Подгорица, 1998. године, стр. 178-180.

¹¹⁹ Ж. Јовановић, Кривично право, Посебни део, Београд, 1979. године, стр. 113-114.

¹²⁰ М. Кокољ, Кривично право, Посебни део, Сарајево, 1980. године, стр. 138-139.

¹²¹ Г. Митровић, Кривично право, Посебни део, Београд, 1997. године, стр. 167-170.

разлику од изнуде¹²² овде се принуђавање не врши применом силе или озбиљне претње, већ само претњом која има специфичан карактер. Код кривичног дела уцене¹²³ претња се не састоји у стављању у изглед било каквог зла, већ да ће се открити нешто што може да шкоди части или угледу лица које се принуђава на одређено чињење или нечињење или части и угледу њему блиског лица.¹²⁴

До уставних промена у Републици Србији које су извршене 1989. године на територији наше Републике су била у примени још два кривична закона. То су¹²⁵: а) Кривични закон САП Косова и Метохије¹²⁶ и б) Кривични закон САП Војводине¹²⁷.

Кривични закон САП Косова и Метохије¹²⁸ је у глави петнаестој под називом: „Кривична дела против имовине“ предвидео следећа кривична дела: а) изнуду у члану 149. и б) уцену у члану 150. Оба кривична дела су одређена на истоветан начин, са истим облицима испољавања, карактеристикама и обележјима бића, те прописаном казном, као и у Кривичном закону СР Србије.

Кривични закон САП Војводине¹²⁹ у глави петнаестој која носи назив: „Кривична дела против друштвене имовине и имовине у својини грађана“ у члану 142. прописује кривично дело изнуде, а у члану 143. кривично дело уцене на идентичан начин у погледу њиховог описа, облика испољавања и запређених казни као и Кривични закон СР Србије.

¹²² Љ. Нешић, Кривично право, Посебни део, Београд, 1984. године, стр. 134-136.

¹²³ З. Кандић Поповић, Кривично право, Посебни део, Београд, 1991. године, стр.151-152.

¹²⁴ Љ. Јовановић, Д. Јовашевић, Кривично право 2, Посебни део, *op.cit.*, стр. 234- 235.

¹²⁵ Љ. Јовановић, Кривично право, Посебни део, Београд, 1983. године, стр.189-191.

¹²⁶ „Службени лист САП Косова и Метохије“, број 20/1977.

¹²⁷ „Службени лист САП Војводине“, број 17/1977 и 24/1977.

¹²⁸ Збирка кривичних закона, Београд, 1982. године, стр. 627-695.

¹²⁹ *Ibid*, стр. 561-626.

Глава друга

КРИВИЧНА ДЕЛА ИЗНУДЕ У УПОРЕДНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Имајући у виду да су кривична дела изнуде стара, класична, конвенционална кривична дела уперена на повреду или угрожавање туђе имовине, на сличан или други одговарајући начин и све друге државе света предвиђају њихов појам, карактеристике и облике испољавања као и запрећене казне сходно обиму, раширености и степену опасности њиховог појављивања у непосредним практичним случајевима у пракси, те потребама заштите, путем кривичних санкција, најзначајнијих личних и друштвених добара, вредности и интереса. Стога је неопходно да се осврнемо и анализирамо компаративна (упоредноправна) решења ових кривичних дела и у другим нама доступним позитивним кривичним законодавствима савремених држава како би се указало на сличности и разлике са нашим решењима, а што може бити од користи и законодавцу у правцу прописивања бољих и квалитетнијих инкриминација у будућој законодавној реформи.

У овом делу рада биће указано најпре на систематику ових кривичних дела у појединим кривичним законима или законцима, имајући у виду да се у савременом кривичном праву кривична дела изнуде налазе предвиђена у различитим главама, под различитим називима (имајући при томе у виду чињеницу да се кривично дело уцене у неким иностраним законодавствима налази садржано у кривичном делу изнуде као његов посебан, специјалан или лакши облик), док нека законодавства уцену као кривично дело уопште и не познају.

У наставку нашег рада ћемо кривична дела изнуде анализирати са аспекта њиховог појма, елемената бића, карактеристика, облика испољавања и прописаних

врста и мера казни и других кривичних санкција за њихове учиниоце. Тако ћемо ова дела анализирати према законским решењима у следећим целинама као што су:

- законодавство држава бивше СФР Југославије,
- европско законодавство и
- азијско законодавство.

Са једне стране, као историјски континуитет, а са друге стране, као најсличнија решења, кривична дела изнуде ће бити прво анализирана у законодавствима Република у саставу бивше СФР Југославије, којом приликом ће се извести закључци о могућим новинама и у нашој регулативи или о истицању наших недостатака како би се прецизније и адекватније употпунила наша законска решења ових инкриминација.

Након тога предметна кривична дела ће бити анализирана у широкој лепези европских кривичних законодавстава као што су: а) централноевропске државе, б) источноевропске државе, в) јужноевропске државе и г) северноевропске државе. На тај начин би се најсликовитије изложила законска решења кривичних дела изнуде у појединим кривичноправним системима, а тиме би се лакше уочиле сличности и разлике између појединих иностраних правних система и решења прописаних у нашој држави.

На крају, али што не као умањује њен значај, анализираће се кривична дела изнуде у одређеним, нама доступним, законодавствима азијских земаља. Иако ћемо на овом месту извршити анализу кривичних дела изнуде у бројним савременим кривичним законодавствима, ипак се мора рећи да ова анализа није целовита и свеобухватна, али довољна за компаративни приступ упоредних анализа законских решења кривичних дела изнуде, јер, због текстуалног обима, нису приказана решења садржана у законодавствима англосаксонског правног система (посебно америчког и британског законодавства), законодавства Аустралије, Африке и Јужне Америке (које је рађено под великим утицајем иберијског законодавства).

2. ЗАКОНОДАВСТВО ДРЖАВА БИВШЕ СФР ЈУГОСЛАВИЈЕ

Законодавство држава бивше СФР Југославије биће анализирано на првом месту, имајући у виду да су ове државе заједно са Републиком Србијом чиниле до почетка деведесетих година прошлог века јединствени правни простор, па су и данас бројна решења у области кривичног права у већој или мањој мери слична међу овим државама. Поред тога, све ове државе имају заједничку праву историју од 1918. године, односно од 1929. године када је донет Кривични законик Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца до 1992. године.

Стога ћемо на овом месту анализирати кривична дела изнуде у кривичним законодавствима следећих држава:

- Босне и Херцеговине,
- Македоније,
- Словеније,
- Хрватске и
- Црне Горе.

2.1. Босна и Херцеговина

Законодавство Босне и Херцеговине је, са једне стране најобимније, а, са друге стране, и најконфузније имајући у виду да је територија ове државе подељена на два ентитета: Федерацију Босне и Херцеговине и Републику Српску, док посебан статус има Брчко Дистрикт Босне и Херцеговине. С обзиром на специфичну организацију политичке и законодавне власти, у Босни и Херцеговини се примењују четири кривична закона, односно законика. То су¹³⁰:

- Кривични закон Босне и Херцеговине,
- Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине,

¹³⁰ Више: М. Симовић, В. Симовић, Љ. Тодоровић, Кривични закон Босне и Херцеговине, Федерације БиХ, Републике Српске и Брчко Дистрикта БиХ, Сарајево, 2010 године.

- Кривични законик Републике Српске и
- Кривични закон Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине.

Најпре се може констатовати да кривично законодавство Босне и Херцеговине¹³¹ термилошки познаје изразе и „закон“ и „законик“. Кривични закон Босне и Херцеговине¹³² се примењује према сваком лицу које учини кривично дело на територији Босне и Херцеговине. Овај Закон се састоји из општег дела (који прописује опште институте кривичног права) и посебног дела¹³³ који прописује само кривична дела против слободе и права човека и грађана, против интегритета Босне и Херцеговине, против човечности и вредности заштићених међународним правом, против привреде, против корупције, против правосуђа, против оружаних снага Босне и Херцеговине, договор, припремање, удруживање и организовани криминал¹³⁴.¹³⁵ Ова кривична дела нису регулисана другим кривичним законима који се на територији ове државе примењују (осим кривичних дела тероризма), те имајући у виду да овај Закон не прописују кривична дела изнуде, не постоји ни већи значај за анализу његових појединих одредби.

Кривична дела изнуде у законодавству Босне и Херцеговине ће бити анализирана у следећим кривичним законима:

- Кривичном закону Федерације Босне и Херцеговине,
- Кривично законнику Републике Српске и
- Кривичном закону Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине.

¹³¹ Б. Петровић, Д. Јовашевић, Кривично право Босне и Херцеговине, Општи дио, Сарајево, 2005. године, стр. 189-193

¹³² Кривични закон Босне и Херцеговине “Службени гласник Босне и Херцеговине”, број 3/2003, 32/2003, 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 32/2007, 8/2010, 47/2014, 22/2015 и 40/2015. Више: М. Симовић, М. Симовић, Љ. Тодоровић, Кривични закон Босне и Херцеговине, Сарајево, 2015. године.

¹³³ З. Томић, Осврт на посебни дио Кривичног закона Босне и Херцеговине, Право и правда, Сарајево, број 1-2/2003. године, стр. 7-24.

¹³⁴ Б. Петровић, Могући узроци и увјети настанка неких облика организованог криминала у Босни и Херцеговини, Полиција и сигурност, Загреб, број 3/1998. године, стр. 240-246.

¹³⁵ Ово решење је формално правно слично решењу некадашњег кривичноправног система СФРЈ Југославије.

2.1.1. Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине

Кривична дела изнуде су у Кривичном закону Федерације Босне и Херцеговине¹³⁶ прописана у глави двадесетпетој под називом: „Кривична дела против имовине“ и то: а) изнуда у члану 295. и б) уцена у члану 296.¹³⁷

Основни облик кривичног дела изнуде¹³⁸ се састоји у присиљавању другог силом или озбиљном претњом да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине¹³⁹ са циљем да се себи или другом прибави противправна имовинска корист. За ово је дело, које представља посебан облик принуде, прописана казна затвора од три месеца до пет година.

Тежи (квалификовани) облик дела¹⁴⁰ за који је прописана казна затвора од једне до десет година (став 2.) постоји у следећим алтернативним случајевима: а) ако је при извршењу основног облика дела употребљено оружје или опасно оруђе, б) ако је предузетом радњом извршења прибављена знатна имовинска корист, в) ако је дело учињено у саставу групе људи или г) ако је дело учињено у саставу групе за организовани криминал. „Групу људи“ у смислу члана 2. став 16. КЗ ФБиХ чини удружење од најмање три лица која су повезана ради трајног или повремениг вршења кривичних дела, при чему свако од тих лица учествује у извршењу кривичног дела док „групу за организовани криминал“ у смислу члана 2. став 18. КЗ ФБиХ чини организована група људи од најмање три лица која постоји неко време, делујући у циљу вршења једног или више кривичних дела за која се по закону може изрећи казна затвора преко три године или тежа казна¹⁴¹.

Кривично дело изнуде је у законодавству Федерације Босне и Херцеговине прописано на идентичан начин као и у Кривичном законнику Републике Србије, с тим што је прописана блажа казна за основни облик дела у законодавству Федерације Босне и Херцеговине, имајући у виду да је у нашем Законнику за ово дело прописана казна затвора од једне до осам година.

¹³⁶ Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине, “Службене новине Федерације Босне и Херцеговине“, број 36/2003, 37/2003, 21/2004, 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014 и 76/2014.

¹³⁷ Б. Петровић, Д. Јовашевић, Кривично (казнено) право 2, Посебни дио, Сарајево, 2005. године, стр. 261-262.

¹³⁸ Т. Бубаловић, Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине, са коментарским освртом, Сарајево, 1998. године, стр. 178-179.

¹³⁹ А. Стајић, Казненоправна заштита друштвене имовине, Правна мисао, Сарајево, број 9-10/1961. године, стр. 5-15.

¹⁴⁰ Б. Петровић, Д. Јовашевић, А. Ферхатовић, Кривично право 2, Сарајево, 2016. године, стр. 392-393.

¹⁴¹ Ова квалификаторна околност је уведена изменама и допунама из 2010. године.

Исто тако у Кривичном закону Федерације Босне и Херцеговине¹⁴² тежи облик кривичног дела изнуде је одређен алтернативним радњама у односу на квалификаторну околност и то у истом ставу, а не у посебним ставовима као у нашем законодавству, те се тако и кажњавање прописује јединствено за све теже облике дела, што представља и замерку њиховом законодавцу имајући у виду да алтернативно прописани тежи облици овог дела немају исту тежину и степен друштвене опасности, па тако и не могу имати исти распон казне који је законодавац прописао у трајању од једне до десет година, што је блаже у односу на кажњавање за теже облике кривичног дела изнуде у нашем Кривичном законнику.

Кривично дело уцене је у Кривичном закону Федерације Босне и Херцеговине у члану 296. прописано на идентичан начин као и у нашем Законнику. Дело се састоји у присиљавању другог лица претњом да ће се против њега или њему блиске особе открити нешто што би њиховој части или угледу шкодило да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине у циљу прибављања за себе или другог противправне имовинске користи. За ово је дело прописана казна затвора од три месеца до пет година.

Тежи облик дела (став 2.) за који је прописана казна затвора од једне до десет година постоји у следећим алтернативним случајевима: а) ако је предузетом радњом извршења прибављена знатна имовинска корист¹⁴³, б) ако је радња извршења предузета у саставу групе људи или в) ако је дело учињено у саставу групе за организовани криминал¹⁴⁴.

2.1.2. Кривични законик Републике Српске

Кривична дела изнуде и уцене су у доскорашњем Кривичном закону Републике Српске¹⁴⁵ из 2003. године¹⁴⁶ била прописана у групи кривичних дела против имовине, у

¹⁴² З. Томић, Кривично право, Посебни део, Сарајево, 2007. године, стр.189-190.

¹⁴³ Законодавац не наводи о каквој се знатној имовинској користи ради, односно не прецизира висину имовинске користи што представља непрецизну одредбу, па је судској пракси остављено да ово као фактичко питање решава у сваком конкретном случају.

¹⁴⁴ Ова квалификаторна околност је у Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине уведена изменама и допунама из 2010. године („Службене новине Федерације Босне и Херцеговине“, број 42/2010).

¹⁴⁵ М. Бабић, И. Марковић, Кривично право, Посебни део, Бања Лука, 2007. године, стр. 200-201.

глави двадесеттрећој, у одредбама чланова 242. и 243.¹⁴⁷ Овај Закон из 2003. године је претрпео многоброје измене, да би Република Српска 13. јула 2017. године донела нови Кривични законик¹⁴⁸ чија је примена отпочела после осам дана од дана објављивања у Службеном гласнику.¹⁴⁹

У смислу кривичних дела изнуде и уцене, овај Законик¹⁵⁰ је направио велики корак у смислу њихове модификације, те је тако у односу на исте одредбе у претходном Закону поопштрио кажњавање за ова дела, посебно у смислу посебног минимума прописане казне затвора, где је нпр. за основни облик дела од шест месеци посебног минимума исти повећан на годину дана, као и посебног минимума и максимума за квалификоване облике дела. Новонастала решења у највећој мери личе на решења из нашег Кривичног законика, а посебно у смислу одређења радње извршења дела, као и увођења нових квалификованих облика дела који се односе на извршење дела од стране групе и организоване криминалне групе.

Поред ових модификација које се односе и на дела изнуде и на дела уцене, нова квалификаторна околност која је прописана у оквиру кривичног дела изнуде се односи на положај оштећеног лица, тачније уколико је оштећеном нанета тешка телесна повреда или је уследила смрт неког лица приликом предузимања радње извршења изнуде. Ово решење је специфично имајући у виду да се односи на положај жртве¹⁵¹ (које решење иначе познају нека инострана законодавства, док га наше законодавство не познаје).

Кривична дела изнуде и уцене су у новом Кривичном законнику Републике Српске прописана у глави двадесет, у групи кривичних дела против имовине, у одредбама чланова 232. и 233. У смислу члана 232. кривично дело изнуде има један основни и пет квалификованих облика испољавања. Основни облик дела се састоји у принуђавању у намери да се себи или другом прибави противправна имовинска

¹⁴⁶ Кривични закон Републике Српске, „Службени гласник Републике Српске“, број 49/2003, 108/2004, 37/2006, 70/2006, 73/2010, 1/2012 и 67/2013.

¹⁴⁷ М. Кокољ, Д. Јовашевић, Кривично право Републике Српске, Општи и посебни део, Бијељина, 2011. године, стр. 353-354.

¹⁴⁸ Кривични законик Републике Српске, „Службени гласник Републике Српске“, број 64/2017 од 13. јула 2017. године.

¹⁴⁹ Д. Јовашевић, Љ. Митровић, В. Икановић, Коментар Кривичног законика Републике Српске, Бања Лука, 2018. године, стр. 442-444.

¹⁵⁰ Д. Јовашевић, Љ. Митровић, В. Икановић, Кривично право Републике Српске, Посебни део, Бања Лука, 2017. године, стр. 167-168.

¹⁵¹ Д. Јовашевић, В. Икановић, Кривично процесно право Републике Српске, Бања Лука, 2016. године, стр. 126-142.

корист¹⁵² силом или претњом другога да сам нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине¹⁵³. За ово је дело прописана казна затвора од једне до пет година.

Ово решење је идентично са решењем овог облика кривичног дела у нашем Кривичном закону, с тим што се разликује посебни максимум казне који у овом случају износи пет година, а у нашем Закону за исти облик дела је прописана казна затвора до осам година. Исто тако, радња извршења овог кривичног дела сада одговара (будући да је ранији опис радње обухватао поред садашње законске формулације и радњу „утеривање дуга“) решењу истоименог кривичног дела у законодавству Републике Србије.

Квалификовани облици¹⁵⁴ овог кривичног дела се односе на висину прибављене имовинске користи. Тако ако је предузетом радњом извршења прибављена противправна имовинска корист која прелази износ од 10.000 КМ, постоји први тежи облик дела изнуде за који је прописана казна затвора од две до десет година (став 2).

Други тежи облик дела (став 3.) постоји у следећим случајевима: а) ако је извршењем дела прибављена имовинска корист која прелази износ од 50.000 КМ, чија се висина утврђује према тржишним условима у време извршења кривичног дела, б) ако приликом извршења дела неком лицу из нехата нанета тешка телесна повреда, в) ако је радња извршења предузета на опасан начин – претњом да ће се непосредно напасти на живот и тело већег броја лица, г) ако је радња извршења предузета употребом оружја или неког опасног средства и д) ако је дело извршено у саставу групе¹⁵⁵. За ово је дело прописана казна затвора од три до петнаест година.

Трећи тежи облик овог кривичног дела (став 4.) постоји ако је радња извршења предузета од стране организоване криминалне групе¹⁵⁶, што практично представља

¹⁵² Имовинска корист се у складу са чланом 123. став 24. КЗ Р. Српске дефинише као непосредна имовинска корист од кривичног дела која се састоји од сваког увећања или спречавања умањења имовине до које је дошло извршењем кривичног дела, тако и имовина у коју је претворена или промењена непосредна имовинска корист од кривичног дела, као и свака корист која је добијена од непосредне имовинске користи од кривичног дела или имовине у коју је промењена или претворена непосредна имовинска корист од кривичног дела, без обзира на то да ли се налази на територији Републике Српске или ван ње.

¹⁵³ Имовина се у складу са чланом 123. став 25. КЗ Р. Српске сматра имовином било које врсте, независно од тога да ли је материјална или нематеријална, покретна или непокретна, односно правни документи или инструменти којом се доказује право на такву имовину.

¹⁵⁴ Д. Јовашевић, Љ. Митровић, В. Икановић, Коментар Кривичног законика Републике Српске, *op.cit.*, стр. 442-444.

¹⁵⁵ Група се у складу са чланом 123. став 9. КЗ Републике Српске дефинише као најмање три лица која су повезана ради повремених или трајних вршења кривичних дела, која не мора да има дефинисане улоге својих чланова, континуитет чланства и развијену структуру.

¹⁵⁶ Организована криминална група у складу са чланом 123. став 10. КЗ Р. Српске представља удружење које се састоји од три или више лица која су се удружила ради вршења кривичних дела за која је

облик организованог криминалитета. За ово је дело прописана казна затвора најмање пет година затвора.

Новину у оквиру ове инкриминације кривичног дела изнуде представља четврти тежи облик дела (став 5.) који постоји ако је предузетом радњом извршења (дакле, услед примене силе као средства принуђавања другог лица) из нехата проузрокована смрт неког лица. За ово је дело прописана казна затвора најмање осам година.

Последњи квалификовани облик изнуде из става 6. (који је овим новинама задржан из претходног Закона) постоји у случају бављења вршењем дела изнуде за награду, где се као извршење дела сматра континуирано предузимање радње извршења принуђавања у дужем временском периоду (као облик колективног кривичног дела у виду заната). За ово је дело прописана казна затвора најмање три године. И наше законодавство познаје квалификаторну околност код овог дела у виду „бављење вршењем дела изнуде“, с тим што не прописује да је то бављење „за награду“.

Кривично дело уцене је прописано чланом 233. Кривичног законика. Дело се састоји се у претњи другом лицу у намери да се себи или другом прибави противправна имовинска корист да ће против њега или њему блиског лица открити нешто што би њиховој части или угледу шкодило чиме се оно принуди да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине. За ово је дело прописана казна затвора од шест месеци до пет година. Овакво решење, као и идентичну казну, је прописивао и Кривични закон Републике Српске из 2003. године.

Према новим законским решењима кривично дело уцене, поред основног облика, има и три тежа облика испољавања. Први тежи облик дела (став 2.) постоји ако је предузетом радњом извршења учинилац за себе или другог прибавио противправну имовинску корист у износу који прелази 10.000 КМ. За ово дело је прописана казна затвора од једне до осам година (идентично кажњавање као и у претходном Закону). Ако је пак учинилац извршењем дела уцене прибавио противправну имовинску корист у износу преко 50.000 КМ, тада постоји облик дела за који је прописана казна затвора од једне до десет година (смањена је дужина казне која је била прописана ранијим Законом када је износила од две до дванаест година).

Други тежи облик дела (став 3.) постоји у следећим случајевима: а) ако се радња извршења састоји у бављењу вршењем уцене за награду (колективно кривично дело у виду заната) и б) ако је дело извршено од стране групе. За ово је дело прописана казна

прописана казна затвора од три године или тежа казна. У наведени број чланова улази и организатор или руководиоца удружења.

затвора од две до дванаест година што је и прикладније за разлику од претходног Закона који је само за квалификовани облик дела, који се односи на бављење вршењем уцене за награду, прописивао казну затвора од три до петнаест година.

Ако је радња извршења предузета од стране организоване криминалне групе (став 4.), тада постоји трећи тежи облик уцене за који је прописана казна затвора од три до петнаест година.

2.1.3. Кривични закон Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине

Као и у претходно наведеним кривичним законима у Босни и Херцеговини, кривична дела изнуде и уцене су на готово идентичан начин уређена и у Кривичном закону Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине¹⁵⁷. Ова су дела прописана у глави двадесетпетој, у групи кривичних дела против имовине, у члановима 289. и 290.¹⁵⁸

Кривично дело изнуде се састоји у присиљавању другог лица у намери (циљу) да се себи или другој прибави противправна имовинска корист силом или озбиљном претњом да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине. За ово је дело прописана казна затвора од три месеца до пет година.

Тежи облик овог дела (став 2.) постоји у следећим случајевима: а) ако је приликом предузимања радње извршења присиљавања употребљено оружје или оруђе, б) ако је предузетом радњом извршења прибављена знатна имовинска корист¹⁵⁹ и в) ако је дело извршено у саставу групе људи или злочиначке организације. За ово дело је прописана казна затвора од једне до десет година.

Као и у другим кривичним законима Босне и Херцеговине, тако и Закон Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине прописује блаже кажњавање за кривична дела изнуде и уцене у односу на прописане казне у Кривичном законнику Републике Србије.

¹⁵⁷ Кривични закон Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине, “Службени гласник Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине”, број 10/2003, 45/2004, 6/2005, 21/2010 и 33/2013.

¹⁵⁸ Б. Петровић, Д. Јовашевић, А. Ферхатовић, Кривично право 2, *op.cit.*, стр. 393.

¹⁵⁹ Законодавац ни овде, као ни у Кривичном закону Федерације Босне и Херцеговине не прецизира шта се сматра под „знатном“ имовинском користи, односно који је то износ, док прецизније решење садржи Кривични законик Републике Српске навођењем износа прибављене имовинске користи која представља квалификаторну околност што представља сличност са одредбама нашег Кривичног законика.

Кривично дело уцене из члана 290. (које је одређено на истоветан начин као и у Кривичном закону Федерације Босне и Херцеговине, са истим облицима испољавања и прописаним казнама) чини лице које у циљу да себи или другоме прибави противправну имовинску корист запрети другом да ће против њега или њему блиске особе открити нешто што би њиховој части или угледу шкодило и тиме га присили да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине. За ово је дело прописана казна затвора од три месеца до пет година.

Тежи облик овог дела постоји у следећим случајевима: а) ако је извршењем основног облика дела прибављена знатна имовинска корист и б) ако је дело учињено у саставу групе људи или злочиначке организације. За ово теже дело је прописана казна затвора од једне до десет година.

2.2. Македонија

Македонија, држава која је спремна да у законодавном смислу „олако“ прихвата промене и експериментише са новим модалитетима законских решења у кривичноправној области, позната је по најрадикалнијим решењима. Она је свој Кривични законик из 1996. године¹⁶⁰ до сада више пута мењала и допуњавала.

Кривична дела изнуде и уцене, и овде, као и у другим бившим југословенским републикама, су предвиђена у глави осмој под називом: „Кривична дела против имовине“, у одредбама чланова 258. и 259¹⁶¹.

Кривично дело изнуде чини лице које у намери да за себе или другог прибави противправну имовинску корист, силом или озбиљном претњом, присили другог да учини или не учини нешто на штету своје или туђе имовине. За ово имовинско дело са елементима насиља је прописана казна затвора најмање годину дана. Овакав вид кажњавања где је прописан посебан минимум од годину дана затвора, али се не прописује посебан максимум даје суду могућност кажњавања у складу са општим

¹⁶⁰ В. Камбовски, Казнено право, Општ дел, Скопје, 2006. године, стр. 611-622.

¹⁶¹ Кривичен законик, „Службен весник на Република Македонија“, број 37/1996, 80/1999, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 87/2007, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 51/2011, 135/2011, 185/2011, 142/2012, 166/2012, 55/2013, 82/2013, 14/2014, 27/2014, 28/2014, 41/2014, 115/2014, 132/2014, 160/2014, 199/2014 и 226/2015.

максимумом те врсте казне који износи петнаест година¹⁶², док у нашој Републици износи двадесет година затвора.

Дело изнуде и у македонском кривичном праву има три тежа облика испољавања. Први тежи облик дела (став 2.) за који је прописана казна затвора најмање четири године постоји у следећим алтернативним случајевима: а) ако је дело учињено у саставу групе, банде или другог удружења, б) ако је радња присиљавања другог лица предузета на опасан начин – употребом ватреног оружја или опасног оруђа, в) ако је предузетом радњом извршења прибављена значајна имовинска корист или је наступила значајна имовинска штета. Када постоји корист или штета које су "значајне" представља фактичко питање које суд решава у сваком конкретном случају или г) ако је приликом извршења основног дела неком лицу са умишљајем (намерно) нанесена тешка телесна повреда.

Казна затвора од најмање четири године је прописана и за други тежи облик дела који се састоји у вршењу изнуде за награду (став 3.).

Најтежи облик овог дела (став 4.) за који је прописана казна затвора најмање десет година постоји ако је приликом предузимања радње извршења неко лице са умишљајем (намерно) лишено живота.

Кривично дело уцене чини лице које у намери да за себе или другог прибави противправну имовинску корист прети другоме да ће о њему или њему блиском лицу открити нешто што би могло нашкодити његовом или њиховом угледу или части чиме га присили да учини или не учини нешто на штету своје или туђе имовине. За основно дело је прописана казна затвора од три месеца до пет година.

Тежи облик овог кривичног дела постоји: а) ако је дело извршено у саставу групе, банде или другог удружења или б) ако је предузетом радњом извршења прибављена значајна имовинска корист или је другоме нанета значајна имовинска штета¹⁶³. За ово је дело прописана казна затвора од једне до десет година.

¹⁶² У складу са чланом 35. ставом 1. Кривичног законика Републике Македоније који се односи на казну затвора (општи минимум и максимум кажњавања), ова казна не може бити краћа од тридесет дана, ни дужа од петнаест година. У истом ставу се прописује да се за кривична дела за која је предвиђена казна доживотног затвора, може изрећи и казна затвора у трајању од двадесет година.

¹⁶³ Законодавац у навођењу алтернативних квалификаторних околности дела не прецизира шта се сматра под „значајном имовинском користи“, односно „значајном имовинском штетом“, имајући у виду да су јасни и адекватни термини „имовинска штета“ и „имовинска корист“, али термилошки и суштински непрецизан појам „значајна“ јер не указује о коликој се штети, односно користи у конкретном случају ради, па то суд решава као фактичко питање у сваком конкретном случају.

2.3. Словенија

Казенски законик Републике Словеније¹⁶⁴ је у односу на претходни радикални Законик Македоније доживљавао скромније измене и допуне, те се може констатовати да Република Словенија има стабилнији кривичноправни систем.

Кривична дела изнуде (изнуда и уцена) су и у Казенском законуку Републике Словеније¹⁶⁵ прописана у групи кривичних дела против имовине, у глави двадесетрећој, али само у једном члану¹⁶⁶ и то члану 213. за разлику од инкриминација осталих држава бивше СФР Југославије.

Кривично дело изнуде у основном облику (став 1.)¹⁶⁷ чини лице које у намери да за себе или другог прибави противправну имовинску корист, силом или озбиљном претњом, присили другог да учини или не учини нешто на штету своје или туђе имовине. За основно дело изнуде је прописана казна затвора до пет година, без назначења посебног минимума, што оставља суду већу могућност за одмеравање казне, имајући у виду да се као минимум казне затвора поштују одредбе општег минимума, који у складу са чланом 46. Казенског законика Републике Словеније¹⁶⁸, износи месец дана.

Кривично дело уцене је прописано у ставу 2. члана 213. Законодавац је и за ово дело прописао исту врсту и меру казне као и за дело изнуде. Ово дело чини лице које у циљу да за себе или другог прибави противправну имовинску корист запрети другом да ће о њему или њему блиском лицу открити нешто што би шкодило њиховој части и угледу и тиме га примора да нешто уради или не уради на штету своје или туђе имовине.

Кривично дело изнуде, односно уцене има два тежа облика испољавања. Први тежи облик дела за који је прописана казна затвора од једне до осам година постоји: а) ако је радња извршења предузета од стране два или више лица, б) ако је радња

¹⁶⁴ Казенски законик, “Урадни лист Републике Словеније“, број 55/2008, 66/2008, 39/2009, 91/2011 и 50/2012.

¹⁶⁵ Љ. Селиншек, Казенско право, Сплошни дел ин основе посебнега дела, Љубљана, 2007. године, стр. 237-254.

¹⁶⁶ Чињеница да су кривична дела изнуде и уцене прописана у једној законској одредби, као што је случај и у неким другим европским законодавствима, оправдава се номотехничком прецизношћу. Наиме, уцена и формално и фактички представља блажи, привилеговани облик изнуде.

¹⁶⁷ Б. Пенко, К. Стролиг, Казенски законик з уводними појаснили, Љубљана, 1999. године, стр. 89.

¹⁶⁸ У складу са чланом 46. Казенског законика Републике Словеније казна затвора не може бити краћа од месец дана, ни дужа од тридесет година, што предствља велику разлику у прописивању општег максимума казне затвора у односу на нашу кривичноправну регулативу.

извршења предузета на опасан начин - употребом оружја или опасног оруђа и в) ако је радња извршења предузета на нарочито свиреп и понижавајући начин.

Најтежи облик овог дела постоји ако је дело извршено од стране криминалне организације. За овај облик организованог криминалитета је прописана казна затвора од једне до десет година.

2.4. Хрватска

За разлику од Казненог закона Републике Хрватске¹⁶⁹ из 1997. године, који је у глави седамнаестој, под називом: „Кривична дела против имовине“¹⁷⁰ предвиђао два кривична дела изнуде¹⁷¹ и то: а) у члану 234. – изнуду и б) у члану 235. - уцену¹⁷², данас важећи Казнени закон¹⁷³ у глави двадесеттрећој под називом: „Кривична дела против имовине“¹⁷⁴ прописује само једно кривично дело изнуде у члану 243., док је уцена брисана као самостална инкриминација „јер претња откривањем компромитујећег материјала представља само један облик претње као обележја изнуде“¹⁷⁵. Дело има један основни и пет тежих облика испољавања.

Основни облик дела изнуде чини лице које с циљем да себи или другоме прибави противправну имовинску корист силом или озбиљном претњом присили другога да нешто учини, не учини или трпи¹⁷⁶ на штету своје или туђе имовине. И овде је објект заштите имовина¹⁷⁷, а објект напада покретна или непокретна имовина¹⁷⁸.

¹⁶⁹ Казнени закон Хрватске, “Народне новине Републике Хрватске“ број 110/1997, 27/1998, 19/2000, 51/2001, 105/2004, 84/2005, 71/2006 и 110/2007.

¹⁷⁰ П. Новоселец, Опћи дио казненог права, Загреб, 2004. године, стр. 327-345.

¹⁷¹ П. Новоселец, Нужна одбрана против изнуде и уцене, Хрватски љетопис за казнено право и праксу, Загреб, број 1/1995. године, стр. 67-76.

¹⁷² Б. Павишић, В. Грозданић, П. Веић, Коментар Казненог закона, Загреб, 2007. године, стр. 575-576.

¹⁷³ Казнени закон Хрватске, “Народне новине Републике Хрватске “ број 125/2011, 144/2012, 56/2015, 61/2015 и 101/17.

¹⁷⁴ Г. Мршић, Казнена дјела против имовине, Хрватска правна ревија, Загреб, број 9/2009. године, стр. 75-87.

¹⁷⁵ К. Турковић et. al., Коментар Казненог закона, Загреб, 2013. године, стр. 300.

¹⁷⁶ Радњу „трпети“ познаје само хрватски Казнени закон, док остали анализирани закони држава из региона не прописују ову радњу пасивног субјекта.

¹⁷⁷ Б. Краус, Кривична дјела против друштвене и приватне имовине, Приручник, Загреб, број 4/1958. године, стр. 419-429.

¹⁷⁸ С. Франк, Појам имовине у казненом праву, Годишњак Правног факултета у Загребу, Загреб, број 1/1939-40. године, стр. 61-74.

Радња извршења је одређена као присиљавање другог лица (пасивног субјекта)¹⁷⁹ да сам нешто учини, не учини или трпи на штету своје или имовине другог физичког или правног лица. Радњу извршења дела карактеришу још два елемента. То су¹⁸⁰: а) радња извршења се предузима на одређени начин – употребом силе или озбиљне претње¹⁸¹ и б) радња извршења се предузима са одређеним циљем, без обзира да ли је он у конкретном случају и остварен – циљем да учинилац за себе или другога прибави противправну имовинску корист у било ком износу (висини). За ово је дело прописана казна затвора од шест месеци до пет година.

Тежи, квалификовани облици кривичног дела изнуде постоје у следећим случајевима¹⁸²:

1) ако је извршењем основног облика дела прибављена знатна имовинска корист или је проузрокована знатна штета. Када постоји „знатна“ корист, односно штета представља фактичко питање које суд решава у сваком конкретном случају на бази објективних и субјективних околности учињеног кривичног дела и личности његовог учиниоца. За ово је дело прописана казна затвора од једне до осам година,

2) разбојничка изнуда¹⁸³ (по узору на члан 255. немачког Кривичног законика, односно члан 156. став 3. швајцарског Кривичног законика)¹⁸⁴ постоји ако је при извршењу основног облика дела учинилац употребио силу против другог лица или је запретио да ће директно напасти на живот и тело тог лица¹⁸⁵. Ово дело карактерише¹⁸⁶: а) употреба силе против неког лица, док се претња односи на напад на живот и тело као што је случај код разбојништва¹⁸⁷. За ово је дело прописана казна затвора од једне до десет година,

3) ако је приликом предузимања радње извршења разбојничке изнуде употребљено какво оружје или опасно оруђе, прибављена знатна имовинска корист или проузрокована знатна штета, постоји дело за које је прописана казна затвора од три до

¹⁷⁹ Љ. Мишкај Тодоровић, З. Дујмовић, Обиљежја присиле при извршењу разбојништва и поступање полиције, Хрватски љетопис за казнено право и праксу, Загреб, број 2/2000. године, стр. 893-404.

¹⁸⁰ А. Бачић, Разбојништво и изнуда – сличности и разлике, Хрватска правна ревија, Загреб, број 2/2016. године, стр. 50-54.

¹⁸¹ К. Буторац, Љ. Мишкај Тодоровић, Нека обиљежја насилничког криминалитета младих у Републици Хрватској, Полиција и сигурност, Загреб, број 34/1993. године, стр. 202-220.

¹⁸² З. Калоб, Новела Казненог закона из 2015. године, Загреб, број 64/2016. године, стр. 8-10.

¹⁸³ К. Турковић ет ал., Коментар Казненог закона, оп.цит., стр. 313.

¹⁸⁴ З. Стојановић, Казнено дјело разбојништва, Загреб, број 53/2006. године, стр. 11-16.

¹⁸⁵ И. Мартиновић, Радња одузимања ствари код крађе и других имовинских деликата, Хрватски љетопис за казнено право и праксу, Загреб, број 1/2015. године, стр. 67-93.

¹⁸⁶ И. Бркић, Казнена дјела разбојништва и разбојничке крађе, Хрватска правна ревија, Загреб, број 7-8/2007. године, стр. 85-90.

¹⁸⁷ З. Дујмовић, И. Цајнер Мраовић, Криминалитет разбојништва у Републици Хрватској, Хрватски љетопис за казнено право и праксу, Загреб, број 1/1999. године, стр. 93-100.

дванаест година. Знатна имовинска корист, односно штета, према правном схватању Кривичног одељења Врховног суда Хрватске број Су-К-4-2012-57 постоји када вредност имовинске користи или штете прелази износ од 60.000 куна,

4) ако је при извршењу кривичног дела учинилац запретио да ће директно, непосредно напасти на живот или тело већег броја лица или да ће тешко оштетити објекте великог друштвеног значаја. И овај облик дела је преузет из одредбе члана 156. став 4. швајцарског Кривичног законика. За ово дело је прописана казна затвора од три до петнаест година и

5) ако је предузетом радњом извршења уз употребу непосредне силе или оружја или опасног оруђа проузрокована смрт другог лица¹⁸⁸. За ово најтеже дело изнуде је прописана казна затвора са посебним минимумом најмање пет година¹⁸⁹.

2.5. Црна Гора

Кривични законик Републике Црне Горе¹⁹⁰ има највише сличности са нашим Закоником у погледу одређења општих и посебних института, па самим тим и највећу сличност или скоро истоветност у инкриминисању кривичних дела изнуде и уцене. Ова дела се и у Кривичном закоником Црне Горе¹⁹¹ налазе у групи кривичних дела против имовине, у глави двадесетдругој где су прописана члановима 250. и 251.

Кривично дело изнуде има основни и три тежа облика испољавања. Основни облик дела чини лице које у намери да себи или другом прибави противправну имовинску корист силом или претњом принуди другог да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине. За ово је дело прописана казна затвора од једне до осам година.

Тежи облици овог кривичног дела постоје у следећим случајевима:

¹⁸⁸ Ј. Тулези, Дјелатност полиције у сузбијању разбојништва, Полиција и сигурност, Загреб, број 1-3/2003. године, стр. 138-145.

¹⁸⁹ И. Ковчо Вукадин, И. Каталинић, Обилежја починитеља насилних деликата на подручју Приморско-горанске жупаније с обзиром на поврат, Криминологија и социјална интеграција, Загреб, број 1-2/2000. године, стр. 21-26.

¹⁹⁰ Кривични законик Црне Горе, "Службени лист Републике Црне Горе", број 70/2003, 13/2004 и 47/2006 и "Службени лист Црне Горе", број 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011, 40/2013, 56/2013, 14/2015, 42/2015, 58/2015 и 44/2017.

¹⁹¹ Љ. Лазаревић, Б. Вучковић, В. Вучковић, Коментар Кривичног законика Црне Горе, Цетиње, 2004. године, стр. 630-633.

1) када је извршењем основног облика дела прибављена имовинска корист у износу који прелази 3.000 еура. За ово је дело, квалификовано висином прибављене користи (дакле, тежином последице кривичног дела), прописана казна затвора од две до десет година,

2) када је предузетом радњом извршења прибављена имовинска корист у износу који прелази 30.000 еура према тржишним условима у време извршења дела. За ово је дело прописана казна затвора од две до дванаест година и

3) када се учинилац бави вршењем изнуде или је радња извршења предузета од стране више лица на организовани начин (што представља облик организованог криминалитета). За ово је дело прописана казна затвора од три до петнаест година¹⁹².

Кривично дело уцене¹⁹³ из члана 251. је у Кривичном законнику Црне Горе прописано на идентичан начин као и у нашем законодавству. Дело има основни и три тежа облика испољавања. Основни облик дела чини лице које у намери да себи или другоме прибави противправну имовинску корист запрети другом да ће против њега или њему блиског лица открити нешто што би њиховој части или угледу шкодило и тиме га принуди да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине. За ово привилеговано дело изнуде је прописана казна затвора од три месеца до пет година.

Квалификаторне околности код тежих облика дела уцене су идентичне као и код кривичног дела изнуде, с тим што је за њих прописано блаже кажњавање. То значи да тежи облик кривичног дела уцене постоји у следећим случајевима: 1) када је извршењем основног облика дела прибављена имовинска корист у износу који прелази 3.000 еура, за што је прописана казна затвора од једне до осам година, 2) када је извршењем дела прибављена имовинска корист у износу који прелази 30.000 еура, за што је прописана казна затвора од две до десет година и 3) ако се учинилац дела бави вршењем уцене или је дело извршено од стране више лица на организовани начин, за што је прописана казна затвора од две до дванаест година.

¹⁹² Кривични законик Црне Горе, Пречишћени текст, Подгорица, 2015. године, стр. 116-117.

¹⁹³ Љ. Лазаревић, Б. Вучковић, В. Вучковић, Коментар Кривичног законика Црне Горе, *op.cit.*, стр. 633-635.

3. ЕВРОПСКО ЗАКОНОДАВСТВО

Кривична дела изнуде у савременом европском законодавству су регулисана кривичним законима или законцима, те ће нам анализа ових законских решења указати на њихова обележја бића, специфичне карактеристике и облике испољавања, као и врсте и мере прописаних казни и других кривичних санкција, што може и нашем законодавцу бити од помоћи у будућој законодавној реформи приликом дефинисања ових инкриминација. Европско кривично право је, у смислу бољег приказа, али и детаљнијег објашњења, анализе и извођења одговарајућих закључака, подељено на следеће делове :

- законодавство западноевропских држава,
- законодавство источноевропских држава,
- законодавство јужноевропских држава и
- законодавство северноевропских држава.

3.1. Законодавство западноевропских држава

Кривична дела изнуде у законодавству западноевропских држава биће анализирана у следећим државама као што су:

- Немачка,
- Швајцарска,
- Француска,
- Холандија,
- Луксембург,
- Аустрија и
- Мађарска.

3.1.1. Немачка

Кривични законик Савезне Републике Немачке¹⁹⁴ у двадесетој глави која се односи на разбојништво и изнуду прописује два кривична дела изнуде¹⁹⁵. То су: а) изнуда (члан 253.) и б) разбојничка изнуда (члан 255.).

Кривично дело изнуде¹⁹⁶ чини лице које другог уз употребу противправне силе или озбиљне претње принуди да нешто учини, не учини или трпи (истолерише) на своју или штету неког другог лица, а у циљу остваривања противправне материјалне користи за учиниоца или неко треће лице. За ово је дело алтернативно прописана казна затвора у трајању до пет година или новчана казна.

Законодавац¹⁹⁷ прописује да је дело противправно ако се примена силе или озбиљне претње сматрају неморалним. Због испољене друштвене опасности, закон је изричито прописао и кажњавање за покушај овог дела.

Посебни минимум кажњавања¹⁹⁸ од годину дана затвора као самосталне и јединствене казне законодавац прописује за посебно тешке случајеве изнуде, не наводећи при томе посебни максимум, већ оставља простор суду да по слободном уверењу и околностима конкретног случаја одмери казну до граница општег максимума казне затвора. Посебно тешки случајеви изнуде постоје: а) ако је радњу извршења учинилац предузео приликом вршења службене дужности и б) ако је дело учињено од стране банде која је формирана управо у циљу извршења кривичног дела изнуде.

Кривично дело разбојничке изнуде¹⁹⁹ постоји ако је изнуда извршена уз употребу насиља против неког лица или претњом непосредне опасности по његов живот или тело. За ово кривично дело²⁰⁰ законодавац прописује казну као и за кривично дело разбојништво у смислу чл. 249. и 250., а то је казна затвора најмање једна година, односно у средње тежим случајевима – казна затвора од шест месеци до пет година и у тешким случајевима – казна затвора најмање пет година.

¹⁹⁴ Strafgesetzbuch – StGB је донет 1871. године (R.G.B.L.S.127) након чега је више пута новелиран (Strafgesetzbuch – StGB, Deutscher Taschenbuch Verlag, Munchen, 2012, p. 113-116).

¹⁹⁵ Neubekanntmachung des StGB idF der Bek.v.10.3.1987. (BGBl.I.S. 945,1160 in der seit 1.1.1999. geltenden Fassung).

¹⁹⁶ E. Schmidhaeuser, Strafrecht, Besonderer teil, 2. Auflage, Tuebingen, 1983, p. 325-327.

¹⁹⁷ G. Arzt, U. Weber, Strafrecht, Besonderer teil, Lehrbuch, Bielefeld, Gieseking, 2000, p. 378-394.

¹⁹⁸ W. Sauer, System des Strafrechts, Besonderer teil, Koln-Berlin, 1954, p. 548-551.

¹⁹⁹ J. Burkhard, Strafgesetzbuch: Leipziger Kommentar, 11. Auflage, Berlin, New York, 1995, p. 658-662.

²⁰⁰ K. Lackner, K. Kuehl, Strafgesetzbuch mit Erlaeuterungen, 22. Auflage, Munchen, 1997, p. 469-474.

3.1.2. Швајцарска

Кривични законик Швајцарске конфедерације²⁰¹ у групи кривичних дела против имовине, у другој глави посебног дела, прописује кривично дело изнуде у члану 156²⁰². Дело, према овом законском опису, чини лице које у циљу прибављања противправне имовинске користи за себе или неког другог употребом силе или озбиљне претње присили другог на недолично понашање на своју штету или штету неког другог лица. За ово је дело алтернативно прописана казна затвора у трајању до пет година или новчана казна²⁰³.

Тежи облици овог дела су инкриминисани ставовима 2. до 4. и односе се на следеће квалификаторне околности²⁰⁴:

1) ако је радња извршења предузета приликом обављања службене дужности учиниоца или уценом истог лица у континуитету. За ово је дело прописана казна затвора у трајању од једне до десет година,

2) ако је дело извршено употребом насиља или претњом непосредном опасношћу по живот и тело – разбојничка изнуда. За ово је дело прописана казна затвора сходно казни која је прописана у члану 140. Законика за кривично дело разбојништва и

3) ако је извршилац предузетом радњом: а) створио опасност (ризик) од наступања повреде или смрти већег броја људи и б) проузроковао тешко оштећење објекта који су од битног јавног интереса. За ово је дело прописана казна затвора без означавања посебног минимума, ни максимума.

Имајући у виду да се законодавац приликом прописивања казне за тежи облик изнуде изражен у ставу 3. позива на члан 140. који инкриминише кривично дело разбојништво неопходно је указати на казне које су прописане за ово кривично дело²⁰⁵:

а) ако је разбојништво извршено уз примену силе алтернативно је прописана казна затвора у трајању до десет година или новчана казна, б) ако је разбојништво извршено уз употребу оружја или опасног оруђа прописана је казна затвора најмање пет година,

²⁰¹ StGB, Schweizerisches Strafgesetzbuch, Aktuell geltende Fassung 2013., 7. Auflage, Zurich, 2013, p. 109-111.

²⁰² А. В. Серебrenикова, Н. Ф. Кузнецова, Уголовниј кодекс Швeјцарии, Москва, Зерцало, 2000, p. 53-55.

²⁰³ А. Donatsch, В. Tag, Strafrecht, 8. Auflage, Zurich, 2006, p. 211-213.

²⁰⁴ J. Beat Ackerman, Н. Wiprahtiger, Strafrecht, Basler Kommentar, 2. Auflage, Helbing Lichtenhahn, Basel, 2007, p. 289-294.

²⁰⁵ С. Schwarzenegger, М. Hug, D. Jositsch, Strafrecht, 8. Auflage, Zurich, 2007, p. 231-239.

в) ако је разбојништво извршено у оквиру криминалне групе прописана је казна затвора најмање две године и г) ако је разбојништво имало за последицу предузете радње извршења наступање смрти, тешке телесне повреде или окрутно поступање према неком лицу (оштећеном) прописана је казна затвора најмање пет година²⁰⁶.

3.1.3. Француска

Кривични законик Републике Француске²⁰⁷ у обимном законском тексту који се односи на кривична дела изнуде у посебном одељку прописује кривично дело изнуде и то члановима од 312-1. до 312-9., док кривично дело уцене прописује у другом одељку и то члановима од 312-10. до 312-12²⁰⁸.

У смислу члана 312-1. изнуда је дело противправног прибављања средстава, хартије од вредности или било ког другог облика имовине, као и тајних информација, уз употребу или претњу насиљем, како би се друго лице приморало да нешто учини или не учини или да да своју сагласност о нечему или да се нечега одрекне. У том случају се учинилац кажњава кумулативно казном затвора у трајању од седам година и новчаном казном од 100.000 еура²⁰⁹.

Законодавац прописује строжије кажњавање – и то казну затвора од десет година и кумулативно прописану новчану казну од 150.000 еура за таксативно наведене радње²¹⁰:

1) ако је делу изнуде претходило насиље, ако је дело било праћено насиљем или је као последицу имало насиље над другим лицем које је довело до потпуне неспособности другог лица за рад до осам дана,

2) ако је предузетом радњом нанета штета лицу које је посебно рањиво с обзиром на његову старост, болест, слабост, физички или психички инвалидитет или стање трудноће, а што је извршиоцу дела било очигледно или познато,

²⁰⁶ R. Watter, *Strafgesetzbuch*, Helbing Lichtenhalm, Basel, 2007, p. 281-286.

²⁰⁷ Code pénal France, 110 edition, 2016, p. 1.

²⁰⁸ R. Bernardini, *Droit penal special*, Paris, 2000, p. 228-231.

²⁰⁹ C. Jean Croca, *Le guide des infractins, Crimes-Delits-Contraventions*, Dalloz, Paris, 2003, p. 289-291.

²¹⁰ C. Andre, *Droit penal special*, 3.ed., Paris, 2015, p. 237-241.

3) ако је дело извршено услед стварног или претпостављеног припадања или неприпадања жртве одређеној етничкој групи, нацији, раси, вери или сексуалној оријентацији,

4) ако је дело извршено од стране лица која намерно прикрива цело лице или његове делове како се не би могло идентификовати и

5) ако је дело извршено у школским и образованим установама, на ђачким улазима или излазима или сличним прилазима око ових институција.

Још тежи облик кривичног дела изнуде²¹¹ за који је кумулативно прописана казна затвора у трајању од петнаест година и новчана казна од 150.000 еура постоји у следећим случајевима: а) ако је радњи извршења претходило насиље, б) ако је дело било праћено насиљем и в) ако је дело имало за последицу насиље над другим лицем које је довело до његове потпуне неспособности за рад у трајању које је дуже од осам дана.

Казном затвора у трајању од двадесет година и новчаном казном у износу од 150.000 еура казниће се учинилац дела изнуде²¹² којој је претходило насиље, ако је дело било праћено насиљем или је дело као последицу имало насиље над другим лицем које је довело до сакаћења или трајног инвалидитета другог лица.

За учиниоца кривичног дела изнуде је прописана кумулативна казна затвора од тридесет година и новчана казна од 150.000 еура ако је дело извршено: а) уз претњу употребом или уз употребу оружја и б) од стране лица које је носило оружје за које је потребна дозвола или чије је поседовање забрањено²¹³.

Законодавац²¹⁴ у одредбама посебног члана дефинише дело изнуде извршено од стране организоване криминалне групе за које је кумулативно прописана казна затвора у трајању од двадесет година и новчана казна од 150.000 еура. Уколико је пак и овом делу претходило насиље, ако је дело било праћено насиљем или је као последица дела наступило насиље над другим лицем које је довело до његовог сакаћења или трајног инвалидитета, тада је кумулативно прописана казна затвора од тридесет година и новчана казна од 150.000 еура.

Казна доживотног затвора је прописана за дело изнуде које је извршено претњом употребе оружја или од стране лица које је носило оружје за које је потребна дозвола или чије је поседовање забрањено (разбојничка изнуда).

²¹¹ M. Veron, *Droit penal special*, Paris, 2002, p. 349-357.

²¹² V. Malabat, *Droit penal special*, Paris, 2015, p. 322-327.

²¹³ P. Gattegno, *Droit penal special*, Paris, 2003, p. 289-292.

²¹⁴ J. Rason Spencer, *Penal Code of France*, Cambridge, 2016, p. 378-381.

Привилеговани облик дела изнуде²¹⁵ постоји ако лице покуша да изврши кривично дело изнуде као део организоване криминалне групе, па након тога упозори административну или судску власт чиме је допринео спречавању извршења дела и идентификацији, по потреби, других извршилаца или саученика. У том случају се члан групе може у потпуности ослободити од законом прописане казне. Исто тако казна затвора изречена извршиоцу изнуде или саучеснику који су деловали у оквиру организоване криминалне групе биће преполовљена ако су они након упозорења административне или судске власти допринели спречавању или заустављању кривичног дела које је за последицу имало губитак живота или трајни инвалидитет пасивног субјекта, односно ако су помогли у идентификацији других извршилаца и саучесника. У случају да је изречена казна доживотног затвора, тада се она замењује под наведеним условима за казну затвора у трајању од двадесет година²¹⁶.

Најстрожијом казном доживотног затвора и новчаном казном од 150.000. еура казниће се учинилац дела изнуде којој је претходило насиље, ако је дело било праћено насиљем или је дело као последицу имало насиље које је довело до смрти, мучења или нехуманог и окрутног поступања према пасивном субјекту²¹⁷.

На исти начин се кажњава и лице које је предузело радњу извршења кривичног дела изнуде: а) употребом насиља, б) ако је насиље причињено након изнуде и в) ако је радња предузета са циљем да се олакша бекство или осигурало избегавање казне извршиоца кривичног дела или саучесника. Закон изричито прописује и кажњавање за покушај изнуде у било ком облику и виду испољавања²¹⁸.

Законодавац прописује у овом посебног одељка кривично дело уцене²¹⁹ и то у одредбама чл. 312-10, 312-11. и 312-12. Према овим законским решењима уцена представља прибављање средстава, хартија од вредности или било ког другог облика имовине, као и тајних информација претњом откривања или приписивања чињеница које би могле нанети повреду части или угледу другог лица, како би се оно приморало да нешто учини или не учини, или да да своју сагласност за нешто или да се нечега одрекне. За ово је дело кумулативно прописана казна затвора у трајању од пет година и новчана казна од 75.000 еура. Према изричитој законској одредби и покушај овог дела је кажњив.

²¹⁵ E. Tomlinson, *The French Penal Code*, Colorado, 2009, p. 299-302.

²¹⁶ Иако названа казном доживотног затвора, она се у Француској сматра казном затвора у трајању од четрдесет година, што указује на сличност са нашим законодавством.

²¹⁷ Y. Mayaud, C. Gayet, *Code Penal*, 113.ed., Paris, 2016, p. 167-171.

²¹⁸ P. Conte, *Droit penal special*, 5. Ed., Paris, 2016, p. 327-331.

²¹⁹ J. Larguier, A. Marie Larguier, *Droit penal special*, Paris, 2008, p. 215-221.

Тежи облик уцене²²⁰ постоји у случају ако је радња извршења предузета претњом проузроковања смрти пасивног субјекта. За ово је дело кумулативно прописана казна затвора у трајању од седам година и новчана казна од 100.000 еура.

3.1.4. Холаднија

Кривични законик Краљевине Холандије²²¹, за разлику од већине европских законодавстава, прописује два кривична дела: а) изнуду – члан 317. и б) уцену – члан 318. у глави двадесеттрећој под називом: „Кривична дела против имовине“²²².

Кривично дело изнуде²²³ чини лице које у намери да себи или другом прибави противправну имовинску корист, претњом или употребом насиља, принуди другог да: а) преда било коју имовину у целини или делимично учиниоцу дела или трећем лицу, б) да сноси (призна и измири) дуг или да се одрекне свога потраживања и в) стави на располагање податке који имају новчану вредност у трговини. За ово дело је алтернативно прописана казна затвора најмање девет година или новчана казна пете категорије.

Законодавац²²⁴ прописује да ће се истом казном казнити и лице које врши изнуду претњом да ће податке које је жртва (оштећени) сачувала путем компјутерског уређаја или система избрисати или их учинити неупотребљивим, односно недоступним. Ово је специфичан облик изнуде који је ретко познат у савременом кривичном законодавству.

Друго имовинско кривично дело са елементима насиља – уцену²²⁵ у холандском кривичном праву предузима лице које у намери да себи или другоме прибави противправну имовинску корист присили другог претњом клеветом, деградацијом или откривањем тајни да: а) преда било коју имовину у целини или делимично учиниоцу дела или трећем лицу, б) сноси дуг или да се одрекне свога потраживања и в) стави на

²²⁰ L. Michele Rassat, *Droit penal special*, Paris, 2011, p. 189-198.

²²¹ В. В. Волженкин, И. В. Миронова, *Уголовный кодекс Голландии*, Санкт-Петербург, 2001. године, стр. 32.

²²² *Criminal Code, Act of 3.3.1881*.

²²³ M.Tonry, C.Bijleveld, *Crime, Criminal justice and Criminology in the Netherland*, Chicago, 2007, p. 411-419.

²²⁴ P. J. Tak. *The Dutch Criminal Justice System*, Oxford, 2003, p. 303-311.

²²⁵ D. Downes, *Visions of Penal Control in the Netherland*, Chicago, 2007, p. 229-236.

располагање податке који имају новчану вредност у трговини. За овај блажи облик изнуде у виду уцене је алтернативно прописана казна затвора најмање три године или новчана казна пете категорије²²⁶.

Интересантно је решење према коме је законом изричито предвиђено да се кривично гоњење за дело уцене предузима по тужби оштећеног лица, а не по службеној дужности.

3.1.5. Луксембург

Кривични законик Великог Војводства Луксембург²²⁷ у другом одељку предвиђа кривично дело крађе која је извршена уз употребу насиља и претње, односно кривично дело изнуде у више законских одредби (чл. 468. до 476).

Прво имовинско кривично дело²²⁸ са елементима насиља чини лице које уз употребу насиља (силе) или претње (најавом силе) изнуди или прими средства, хартије од вредности, покретну имовину, електронске кључеве, као и потпис или меницу у писаној форми, било који документ који садржи или ствара уговорне обавезе, отуђења или обуставе. На специфичан начин је прописана казна за учиниоца овог кривичног дела – упућујућом одредбом – казнама које су наведене у чл. 468, 471, 472, 473, 474 и 475. Кривичног законика.

Лакши облик изнуде²²⁹ – дакле, кривично дело уцене чини лице које употребом писане или вербалне претње откривањем и ширењем клевета или деградирајућих информација, изнуди или прими средства, хартије од вредности, покретну имовину, електронске кључеве, као и потпис или меницу у писаној форми. Овде се ради о специфичној претњи (усменој или писменој) као начину предузимања радње принуђавања другог лица. За ово је дело кумулативно прописана казна затвора у трајању од једне до пет година и новчана казна од 500 еура до 30.000 еура.

²²⁶ P. Tak, Sentencing and Punishment in the Netherland, Oxford, 2011, p. 289-299.

²²⁷ Code pénal en vigueur dans le grand-duche de Luxembourg, Ministère de la Justice, 2010, p. 125-128.

²²⁸ R. A. Duff, S. Green, Defining Crimes: Essays on the Special part of the Criminal law, Oxford, 2010, p. 331-336.

²²⁹ C. P. Nemeth, The Criminal law, CR Press, 2011, p. 278-283.

Према изричитој законској одредби (члан 470.) покушај кривичног дела уцене је кажњив – кумулативном казном затвора у трајању од шест месеци до три године и новчаном казном од 251 еура до 10.000 еура.

Строжије кажњавање - казна затвора у трајању од петнаест до двадест година је предвиђено у случајевима уколико су предузимањем радње извршења кривичних дела из чл. 468-472., дакле, употребом насиља или претњом наступили: а) очигледно тешки поремећаји, б) трајна неспособност за рад, в) губитак апсолутне употребе неког органа и г) озбиљно сакаћење оштећеног лица. Дакле, овде се ради о делу које је квалификовано тежом последицом у виду оштећења, нарушавања физичког и психичког интегритета оштећеног лица. Иста казна је прописана и ако је услед предузете радње принуђавања оштећеног лица оно изложено физичком мучењу (злостављању, тортури).

Тежи облик дела²³⁰ за који је прописана казна доживотног затвора постоји у два случаја: а) уколико су употреба насиља и претње довели до наступања последице смрти оштећеног лица, и поред тога што није постојала намера учиниоца да изврши убиство и б) уколико су насиље или претња извршени ноћу од стране више лица у окупираној кући или на јавном путу.

Поред наведених квалификаторних околности, законодавац прописује поопштрено кажњавање – казну доживотног затвора – и ако је радња извршења предузета употребом насиља услед чега је наступила смрт неког лица како би се на тај начин: а) олакшала (омогућила) крађа или изнуда и б) обезбедило избегавање извршења казне неког лица која је изречена правноснажном одлуком суда.

Интересантно је истаћи да се одредбе о кажњавању предвиђене чл. 473, 474. и 475. примењују и када је извршење крађе или изнуде спречено услед дејства околности које се налазе изван воље учиниоца дела.

Имајући у виду да се одредбе Кривичног законика Луксембурга које се односе на изнуду налазе заједно са одредбама које регулишу крађу извршену уз употребу насиља или претње, неопходно је ради свеобухватне анализе навести и одредбе кривичног дела крађе које су прописане у чл. 468. и 469. овог Законика. Према овим законским решењима свако лице које учини крађу (одузимање туђе покретне ствари од другог) уз употребу насиља или претње казниће се затвором у трајању од пет до десет година. Иста казна је прописана и ако су кривична дела насилне крађе, односно изнуде

²³⁰ J. W. Fiedman, Criminal law, Aspen Publishers, 2009, p. 289-293.

извршена на законом прописани начин са одређеним циљем учиниоца (који не мора бити остварен у конкретном случају): а) да задржи насиљем претходно одузете ствари (предмете)²³¹ и б) да осигура своје бекство.

3.1.6. Аустрија

Кривични законик Републике Аустрије²³² у глави шестој, у групи кривичних дела против имовине, прописује кривична дела изнуде и тешке изнуде у чл. 144. и 145.

Тако кривично дело изнуде²³³ из члана 144. чини лице које другог принуди да нешто учини, не учини или трпи (толерише), уз употребу силе или озбиљне претње, на своју штету или штету другог физичког или правног лица. За ово је дело прописана казна затвора у трајању од шест месеци до пет година. У складу са ставом 2. ово дело се неће сматрати незаконитим (дакле, нема кривичног дела) ако употреба силе или претње као средства извршења радње у конкретном случају не нарушава одредбе пристојног понашања. Када постоји „пристојно“ понашање или не, представља фактичко питање које суд решава у сваком конкретном случају²³⁴.

Кривични законик Аустрије²³⁵ тешку изнуду предвиђа као посебно кривично дело у члану 145., а не као квалификовани облик основног дела изнуде. Тако тешку изнуду за коју је прописана казна затвора од једне до десет година чини лице које изврши радњу изнуде у следећим случајевима: а) на посебан, специфичан или опасан начин - претњом смрћу, уз значајно сакаћење или уз упечатљиво унакаживање оштећеног лица, вршењем отмице оштећеног лица, подметањем пожара, ризичном употребом нуклеарне енергије, јонизујећег зрачења или експлозива или нарушавањем економске егзистенције или друштвеног положаја оштећеног лица и б) уз наступање тешких последица за оштећено лице - где се жртва или друго лице путем упућивања опасних претњи или другог облика насиља држи у стању изразите агоније у дужем временском периоду.

²³¹ У нашем праву ова радња извршења одговара кривичном делу разбојничка крађа из члана 205. Кривично законика.

²³² Strafgesetzbuch, Wien, 1974, amended 2015, p.17.

²³³ C. Bertel, K. Schwaighofer, Österreichisches Strafrecht, Besonderer teil, Wien, 2008-New York, 2008, p. 56-57.

²³⁴ H. Hausmaninger, The Austrian Legal System, Manzche Verlag, Wien, 2005, p. 117-118.

²³⁵ E. Foregger, E. Serini, Strafgesetzbuch, 9. Auflage, Wien, 1989, p. 139-140.

Истом казном затвора у трајању од једне до десет година казниће се учинилац кривичног дела тешке изнуде ако је²³⁶: а) радња извршења предузета приликом обављања службене дужности и б) дело извршено вишекратно, више пута у континуитету против истог оштећеног лица у дужем временском периоду (став 2.), односно в) услед предузете радње извршења дошло до самоубиства или покушаја самоубиства оштећеног лица (жртве) или неког другог лица према коме су насиље или опасне претње биле упућене (став 3.). Овај облик тешке изнуде је тешко доказив, имајући у виду чињеницу да се самоубиство не сматра кривичним делом (јер су извршилац и жртва иста лица, те практично и формално не постоји учинилац, а ни жртва дела). То би у овом случају значило да је учинилац кривичног дела тешке изнуде потенцијални учинилац самоубиства жртве (што не може бити адекватно).

Са аспекта правне медицине²³⁷ појам самоубиства обухвата два елемента. То су: а) самоубилачка предиспозиција и б) самоубилачки мотив који покреће предиспозицију, те се тако мотив не сматра медицинским, ни правним разлогом самоубиства, већ нешто што је окидач или покретач самоубилачке предиспозиције коју неко лице носи у себи (која је урођена или стечена разним разлозима, па и генетиком). С тим у вези ово тумачење не иде у прилог доказивању самоубиства и његове повезаности са квалификованим обликом изнуде.

Упркос наведеном, законодавац је потпуно адекватно прописао одговорност и кажњивост за овај облик тешке изнуде из више разлога²³⁸. Наиме, у пракси су се догађали случајеви самоубиства лица које је било изложено радњи принуђавања код изнуде. Са друге стране, изнуда као кривично дело носи психолошко утицање на жртву, односно има за последицу њено чињење на штету своје или туђе имовине. Имајући у виду да се претња или насиље над жртвом врше у континуитету све док учинилац не присвоји непокретну имовину оштећеног (кућу, стан и сл.) или покретну имовину оштећеног (новац, злато, накит, друге драгоцености и сл.), па с тим у вези разне животне околности оштећеног као што су: породичне прилике, економско стање, незапосленост, губитак „крова над главом“ и сл. могу довести до стања сужења његове свести, немогућности проналажења решења, страха од учиниоца ако пријави кривично дело и коначно до суицида (самоубиства) оштећеног²³⁹.

²³⁶ D. Kienapfel, K. Schmoller, Studienbuch Strafrecht, Besonderer teil, Wien, 2005, p. 144-146.

²³⁷ П. Михаловић, Љ. Божић, Судска медицина, Београд, 2001, p. 33- 34.

²³⁸ J. Oehlboeck, I. Gerstner, The Austrian Legal System and Law, Vienna, 2005, p. 176-178.

²³⁹ Као пример овог случаја могу се навести следеће околности: да жртва мора продати кућу или стан како би извршиоцу дела изнуде исплатила новац, да су временски услови отежани (снег, хладноћа итд.),

За разлику од разбојништва које се догоди у тренутку и где последица дела наступа одмах након предузете радње извршења, код изнуде постоји временски размак између предузете радње извршења и настале последице, односно када је дело свршено. С тим у вези, код кривичног дела разбојништва жртва је случајно лице које се затекло на месту извршења дела, нпр. радници банке, радници у продавници, трафици, случајни пролазници, док код изнуде то није случај, и ту се често и сам оштећени налази на „ивици закона“. Имајући у виду да се разбојништво догоди у тренутку, оштећени су најчешће у шоку јер су се „ни криви, ни дужни“ нашли у улози жртве, док код изнуде постоји временски простор дела јер се ради у продуженом кривичном делу и у том временском простору се психолошки утиче на жртву како би се постигао циљ дела и то силом, претњом, односно облицима принуде што може довести жртву у стање суицида.

Кривично дело изнуде се, поред свог имовинског карактера, убраја и у област криминалитета насиља, при чему треба додати и да је то и „психолошко дело“. С тим у вези овај облик тешке изнуде, који је квалификован самоубиством оштећеног, би требало увести и у наше законодавство што би представљало адекватно и унапређено решење ове инкриминације²⁴⁰. У прилог оваквом *de lege ferenda* решењу треба истаћи да смо у историји српског законодавства углавном преузимали законске текстове држава германског подручја (као што су закони Немачке и Аустрије) и да су се таква решења показала као добра. Поред тога, још је и проф. М. Чубински у Коментару Кривичног законика наглашавао да није реткост да су жртве тадашње „шантаже“ доведене у очајање завршавале самоубиством, те да се с тим у вези треба већу пажњу посветити овим случајевима²⁴¹.

Уједно би требало размислити и о преузимању неких других тежих облика кривичног дела изнуде које познаје законодавство Аустрије, као што је вршење изнуде од стране службеног лица, које би увођењем у оквире наше инкриминације требало и уврстити у каталог квалификаторних околности кривичног дела уцене.

да у кући жртве живе немоћна лица, здравствено угрожена лица или деца, односно малолетна лица, а да при томе жртва проживљава разне облике принуде, претње, силе да учини нешто на штету своје имовине што може бити продаја куће или стана ради давања новца учиниоцу, поклањање, односно фиктивна продаја непокретне имовине учиниоцу.

²⁴⁰ Због методологије рада која подразумева кривичноправне оквире изнуде неприхватљиво је шире проучавати психолошку димензију овог дела, али ово представља интересантну тему.

²⁴¹ М. Чубински, Научни и практични коментар Кривичног законика Краљевине Југославије, *op.cit.*, стр. 294.

3.1.7. Мађарска

Кривични законик Републике Мађарске²⁴² предвиђа две одвојене главе које регулишу кривична дела против имовине: глава тридесетпета носи назив: „Насилна кривична дела против имовине“ где је систематизовано и кривично дело изнуде и глава тридесетшеста носи назив: „Кривична дела против имовине“²⁴³.

Кривично дело изнуде²⁴⁴ је предвиђено у члану 367., у групи насилних имовинских дела. Основно дело, за које је прописана казна затвора од једне до пет година, чини лице које у циљу прибављања противправне имовинске користи путем насиља или претње насиљем примора (принуди) друго лице да нешто учини или не учини или га подвргне неком чину који ће довести до материјалне штете.

Тежи облици испољавања кривичног дела изнуде²⁴⁵ (став 2.) за које је прописана казна затвора од две до осам година постоје ако је изнуда извршена²⁴⁶: а) од стране криминалне групе са саучесницима, б) претњом по живот или наношењем телесне повреде, односно претњом другим сличним насиљем, в) од стране службеног лица приликом обављања службене дужности и г) од стране лица које се лажно представља (претвара) да је на службеној дужности или да обавља службену радња (фингирање ситуације и прилике да би се извршило кривично дело).

3.2. Законодавство источноевропских држава

Кривична дела изнуде у законодавству источноевропских држава биће анализирана кроз решења следећих држава као што су:

- Руска федерација,
- Украјина,
- Бугарска,

²⁴² The Criminal Code of the Republic of Hungary, Budapest, 2012, p. 45.

²⁴³ Act C of 2012. On Criminal Code of Hungary, Budapest, 2012, p. 28.

²⁴⁴ G. Molnar, Economic Criminal Law, Budapest, 2009, p. 89-91.

²⁴⁵ F. Santha, Special modes of Criminal liability in Hungarian law, Miscolec, 2017, p. 178-181.

²⁴⁶ K. Karsai, Z. Zsomora, Criminal law in Hungary, Kluwer, Hague, 2010, p. 56-57.

- Молдавија,
- Литванија,
- Естонија,
- Летонија и
- Пољска.

3.2.1. Руска федерација

Кривични законик Руске федерације²⁴⁷ у глави двадесетпрвој, у групи кривичних дела против имовине прописује кривично дело изнуде у члану 163²⁴⁸. Дело има основни и два тежа облика испољавања²⁴⁹.

Основно дело изнуде²⁵⁰ се састоји у присвајању имовине другог лица или права на имовину претњом уништењем, односно оштећењем имовине другог лица, односно претњом ширењем клевете која обешчашћује жртву или његову родину или других информација које могу значајно угрозити права или легитимне интересе жртве или његове родбине. Дакле, ово дело обједињује изнуду и уцену, зависно од врсте, природе и квалитета претње.

Радња извршења²⁵¹ се састоји у присвајању – фактичком власничком понашању над туђом имовином или права на такву имовину од стране лица које није њен власник. Ова се радња предузима одређеним средством – претњом (стављањем у изглед наношења каквог зла пасивном субјекту или њему блиском лицу - родбини). Ту се разликују две врсте претње: а) претња уништењем или оштећењем имовине другог лица – изнуда и б) претња нарушавањем части и угледа другог лица путем ширења клевете или других информација које могу значајно да угрозе права или легитимне интересе пасивног субјекта или његове родбине - уцена. За ово је дело алтернативно прописана казна затвора до четири године, рад у јавном интересу до четири године,

²⁴⁷ Россијскаја газета број: 63/1996. Више: Т. Дегтјарева, А. Дружинец, Уголовниј кодекс Россијској федерацији, Москва, 2014. године, стр. 78-81.

²⁴⁸ И. Федосова, Т. Скуратова, Уголовниј кодекс Россијској федерацији, Москва, 2005. године, стр. 76-78.

²⁴⁹ М. Д. Шаргородскиј, Курс совјетског уголовного права, Част особеннаја, Ленинград, 1973. године, стр. 480-483.

²⁵⁰ А. И. Рарог, Г. А. Есаков, А. И. Чучаев, В. П. Степапин, Уголовное право России, Части обшјаја и особеннаја, Курс Лекциј, Москва, 2007. године, стр. 207-214.

²⁵¹ Л. Л. Кругликов, Уголовное право России, Част особеннаја, Москва, 2004. године, стр. 22-23.

казна затвора до две године, казна затвора до шест месеци или казна затвора до четири године са или без новчане казне у износу до осамдесет хиљада рубаља, односно у вредности зараде или другог прихода у периоду до шест месеци²⁵².

Дело има два тежа, квалификована облика испољавања.

Први тежи облик кривичног дела изнуде постоји ако је радња извршења предузета²⁵³:

1. од стране групе уз претходну заверу,
2. уз употребу насиља и
3. у широкој размери (обиму).

За овај тежи облик дела²⁵⁴ је прописана казна затвора до седам година уз новчану казну до пет стотина хиљада рубаља, односно у вредности зараде или другог прихода у периоду до три године или без новчане казне уз лишавање слободе у трајању до две године.

Други тежи облик дела постоји ако је радња извршења у виду присвајања имовине или имовинских права предузета²⁵⁵:

1. од стране организоване криминалне групе,
2. у намери прибављања имовине велике вредности. Када постоји "велика вредност" имовине представља фактичко питање које суд решава у сваком конкретном случају. Ова намера мора да постоји на страни учиниоца у време извршења дела, али она не мора да буде непосредно и остварена и
3. уз наносење тешких повреда по здравље жртве које настају као последица предузетог насиља²⁵⁶.

За овај најтежи облик дела изнуде²⁵⁷ је алтернативно прописана казна затвора у трајању од седам до петнаест година, уз новчану казну до милион рубаља, односно у вредности зараде или другог прихода у периоду до пет година или без ње, као и лишавање слободе до две године.

²⁵² Г. А. Есаков, Судебнаја практика по уголовним делама, Москва, 2005. године, стр. 136-139.

²⁵³ А. И. Рарог, Уголовное право России, Част особеннаја, Москва, 2008. године, стр. 39-40.

²⁵⁴ М. П. Журавлев, А. В. Наумов, Уголовное право России, Части обшаја и особеннаја, Москва, 2003. године, стр. 73-75.

²⁵⁵ Ф. Р. Сундурова, Уголовное право России, Обшаја част, Казањ, 2003. године, стр. 176-179.

²⁵⁶ А. И. Рарог, Г. А. Есаков, А. И. Чучаев, В. П. Степалин, Уголовное право России, Части обшаја и особеннаја, *op.cit.*, стр. 211-215.

²⁵⁷ Р. И. Михаев, Основи ученија овмењаемости и невмењаемости, Владивосток, 1980. године, стр. 62-64.

3.2.2. Украјина

Кривични законик Републике Украјине²⁵⁸ у групи кривичних дела против личне имовине грађана, у члану 144. прописује кривично дело изнуде²⁵⁹.

Радња извршења овог дела се састоји у предузимању две алтернативно одређене делатности: а) присвајању личне имовине другог лица или права грађана на имовину и б) извршењу било које друге делатности. За постојање дела је битно да се било која од наведених радњи предузима²⁶⁰: а) у одређеној намери - намери прибављања имовинске користи, без обзира да ли је намера у конкретном случају и остварена и б) на одређени начин – претњом примене насиља према другом лицу или њему блиском лицу, претњом откривања информација које повређују част и углед другог лица или њему блиског лица или претњом уништењем, односно оштећењем имовине другог лица. За ово је дело, које обухвата и изнуду и уцену, прописана казна затвора од две године, са или без одузимања имовине.

Дело изнуде има два тежа облика испољавања²⁶¹.

Први тежи облик дела постоји ако је радња извршења изнуде предузета: а) вишеструко – понављањем више пута, б) од стране групе лица уз претходну заверу, в) претњом убиством или наношењем тешких телесних повреда (квалификованом претњом), г) насиљем које није опасно по живот и здравље и д) тако да је наступило оштећење или уништење имовине пасивног субјекта. За ово је дело прописана казна затвора од четири до десет година уз обавезно одузимање имовине.

Други тежи облик дела постоји ако је радња извршења предузета: а) од стране организоване групе, а нарочито од стране повратника, б) тако да је праћена насиљем опасним по живот и здравље и в) тако да је нанета велика штета или друге тешке последице. За овај облик изнуде законодавац прописује казну затвора у трајању од седам до петнаест година уз обавезно одузимање имовине.

²⁵⁸ Кримінальний кодекс України, Київ, 1997. године, стр.82-83.

²⁵⁹ М. І. Ваžанова, V. V. Stašisa, V. J. Tacia, Kriminalnoe pravo Ukraini, Osobaja čast, Kiev, 2007. године, стр.112-113.

²⁶⁰ М. И. Коржанскиј, Уголовниј кодекс Украјинии, Киев, 2001. године, стр. 161-162.

²⁶¹ P. Patsurkivskyi, Criminal law in Ukraine, Special part, Chernivtsi, 2016, p. 56.57.

3.2.3. Бугарска

Кривични законик Републике Бугарске²⁶² кривично дело изнуде прописује у члану 214., у глави петој, у групи кривичних дела против својине (имовине).

Дело²⁶³ чини лице, које у намери да себи или другом прибави имовинску корист, силом или претњом принуђава другога да нешто учини, не учини или трпи против своје воље, а на штету своје или туђе имовине. Дакле, дело је одређено на идентичан начин као и у српском кривичном законодавству. За ово је дело кумулативно прописана казна затвора од шест година и новчана казна од педесет хиљада лева.

Дело има два тежа облика испољавања.

Први тежи облик овог дела за који је кумулативно прописана казна затвора у трајању од две до осам година и новчана казна од двеста хиљада лева постоји ако је радња извршења предузета:

1. квалификованом претњом - претњом убиством или тешком телесном повредом пасивном субјекту,
2. од стране наоружаног лица,
3. од стране службеног лица у вези са вршењем своје функције,
4. од стране два или више лица уз претходну заверу²⁶⁴,
5. тако да је наступила тежа последица у виду знатне материјалне штете,
6. поновљено (у поврату) и
7. према лицу које има посебно својство – лицу које ужива међународну заштиту.

Други тежи облик дела изнуде²⁶⁵ за који је кумулативно прописана казна затвора од пет до петнаест година, новчана казна у износу од петстотина хиљада лева и одузимање до једне половине имовине учиниоца (делимична конфискација имовине) постоји ако је услед предузете радње извршења наступила тежа последица у виду:

- озбиљне или просечне телесне повреде и
- јако опасне последице.

²⁶² Газетте Но. 26/2.4.1968. amended Газетте Но. 27/10.4.2009.

²⁶³ Сборник наказателни закони, Наказателен кодекс, Софи, 1995. године, стр. 82-84.

²⁶⁴ Л. Паунова, П. Дацов, Организирана преступна група, Софиа, 2010. године, стр. 67-69.

²⁶⁵ А. Стојнов, Наказателно право, Особена част, Софиа, 1997. године, стр. 78-79.

3.2.4. Молдавија

Кривични законик Републике Молдавије²⁶⁶ предвиђа у групи кривичних дела против имовине у члану 189. само кривично дело уцене, док, што је интересно решење, дело изнуде не познаје.

Кривично дело уцене²⁶⁷ представља захтевање преноса имовине власника, поседника или носиоца имовинског права или друге радње којом се остварује противправна имовинска корист на посебан, специфичан или опасан начин²⁶⁸:

- а) претњом насиљем над жртвом, његовом родбином или њему блиским лицима,
- б) претњом откривања информација које би шкодиле части или угледу тих лица,
- в) претњом уништења имовине власника, поседника или носиоца имовинског права и
- г) отмицом власника, поседника, носиоца имовинског права или његове родбине или њему блиских лица.

За ово је дело алтернативно прописана новчана казна у износу од 200 до 500 конвенционалних јединица (с тим што једна јединица износи двадесет леја – члан 64. КЗ) или казна затвора у трајању до четири године.

Законодавац је радњу извршења овог кривичног дела одредио на специфичан начин, тако да она обухвата елементе три кривична дела: а) уцену, б) изнуду и в) отмицу. Иначе, ретка су законодавства која и отмицу сврставају под обележја кривичних дела изнуде.

Ово дело има три тежа, квалификована облика испољавања²⁶⁹.

Први тежи облик дела постоји ако је радња извршења основног дела предузета:

1. од стране два или више лица,
2. коришћењем насиља које није опасно по живот или здравље,
3. претњом смрћу и
4. тако да је наступила тежа последица у виду оштећења или уништења имовине.

За ово је дело алтернативно прописана казна затвора у трајању од три до седам година или новчана казна у износу од 500 до 1000 конвенционалних јединица.

Други тежи облик дела постоји постоји ако је радња извршења предузета²⁷⁰:

²⁶⁶ Criminal code of the Republic of Moldova, No.218-XVI from 24.20.2008. amended 2009, p. 39.

²⁶⁷ L.Ursu, N.Vilcu, Law the Contravention Code of the Republic of Moldova, Chisinau, 2009, p. 211-214.

²⁶⁸ J.L.de la Cuesta, The Principles of Penal law, Revue Internationale de Droit penal, broj.3/2011, p. 457-476.

²⁶⁹ V.Stati, Penal law, Special part, Chisinau, 2011, p.189-192.

1. од стране организоване криминалне групе или криминалне организације,
2. употребом оружја или других предмета који се користе као оружје,
3. употребом насиља које је опасно по живот или здравље,
4. мучењем, нечовечним или понижавајаћем поступањем и
5. тако да су наступиле друге тешке последице.

За ово дело је кумулативно прописана казна затвора од шест до десет година и новчана казна у износу од 1000 до 2000 конвенционалних јединица.

У случају да је неки од квалификованих облика овог кривичног дела извршен отмицом власника, поседника, носиоца власничког права, његове родбине или њему блиских лица, прописана је казна затвора од седам до тринаест година.

Ако су пак наведена кривична дела извршена:

а) у великим размерама, тада је прописана казна затвора од девет до тринаест година и

б) у посебно великим размерама, тада је прописана казна затвора од десет до петнаест година.

Овде се ради о субквалификацији овог кривичног дела зависно од обима и интензитета проузроковане последице. При томе, ова дела постоје ако се њихова последица јавља у „великим“ или у „посебно великим“ размерама, а како законодавац не одређује садржину ових појмова, то је препуштено судској пракси која ова питања решавају као фактичка питања имајући у виду објективне околности учињеног кривичног дела и личности његовог учиниоца.

3.2.5. Литванија

Кривични законик Републике Литваније²⁷¹ прописује кривично дело изнуде у члану 181., у глави двадесетосмој под називом²⁷²: „Кривична дела против имовине, имовинских права и имовинских интереса“.

У складу са овом законском одредбом дело изнуде²⁷³ чини лице које предузме радњу принуђавања другог лица: а) без законског основа, дакле, противправно, б) на

²⁷⁰ L.Ursu, N.Vilcu, Law the Contravention Code of the Republic of Moldova, op.cit., p. 211-214.

²⁷¹ О. В. Богдашич, Уголовный кодекс Литовской Республики, 2004. године, стр. 115.

²⁷² Valstybes Žinios No. VIII-1968.

одређени начин - отворено или прикривено, в) у одређеном циљу – у циљу прибављања користи за себе или за неко друго лице, в) у односу на одређени предмет - имовину другог лица или имовинско право, односно извршење имовинских обавеза и г) одређеним средством – претњом, стављањем у изглед, најавом nanoшења каквог зла које се може јавити као: физичко насиље према жртви или другом лицу, уништење или оштећење имовине другог лица, клевета или ширење других информација које могу нашкодити части и угледу другог лица и други облик психичког насиља. За ово је дело прописана казна затвора до шест година²⁷⁴.

У овом обимно прописаном основном облику кривичног дела изнуде уочава се велики број алтернативно прописаних радњи извршења, које обухватају и дело уцене, иако се терминолошки ово дело не прописује као самостално дело, нити као привилеговани облик изнуде, већ као једна од радњи извршења кривичног дела изнуде²⁷⁵.

Дело има два тежа облика испољавања за која су прописане теже казне.

Први тежи облик дела²⁷⁶ (став 2.) за који је прописана казна затвора до осам година постоји ако је радња принуђавања другог лица: а) предузета на одређени начин – уз примену физичког насиља, лишавањем слободе другог лица, уништењем или оштећењем њихове имовине и б) имала за последицу прозроковање велике материјалне штете. Када постоји „велика“ материјална штета представља фактичко питање које суд решава у сваком конкретном случају.

Други тежи облик изнуде²⁷⁷ (став 3.) за који је прописана казна затвора од три до десет година постоји ако је предузетом радњом принуђавања другог лица на штету његове или туђе имовине наступила тежа последица у виду материјалне штете велике вредности. Када постоји „велика вредност“ изнуђене материјалне штете за пасивног субјекта, представља фактичко питање које суд решава на бази објективних околности учињеног дела (радње, начина и средства, последице) и субјективних околности личности његовог учиниоца.

3.2.6. Естонија

²⁷³ E. Clarita Pettai, V. Pettai, *Transnational and Retrospective Justice in the Baltic States*, Cambridge, 2015, p. 316-331.

²⁷⁴ V. Pettai, J. Ziekinka, *The road to the European Union, Volume 2, Estonia, Latvia and Lithuania*, Manchester University Press, 2003. p. 398-413.

²⁷⁵ T. Žiniose, *Kardomiju priemoniu skyrimo klaidos*, Vilnius, 2006, p. 125-129.

²⁷⁶ A. Abramovičius, A. Čepas, A. Drakšienė, *Baudžiamoji teise*, Vilnius, 2008, p. 198-201.

²⁷⁷ V. Piesliakas, *Lietuvos baudžiamoji teise, Antroji knyga*, Vilnius, 2008, p. 169-183.

Кривични законик Републике Естоније²⁷⁸ у члану 142. прописује кривично дело изнуде које је систематизовано у глави шестој, у групи кривичних дела против имовине²⁷⁹.

Дело²⁸⁰ се састоји из две алтернативно предвиђене радње извршења. То су: а) присвајање имовине другог лица или права на имовину и б) предузимање друге радње, под условом да је циљ радње остварење, прибављање противправне имовинске добити. За постојање дела²⁸¹ је битно да се радња извршења предузима на одређени начин: а) претњом примене насиља против другог лица, б) ограничавањем слободе другог лица, в) претњом ширења клевете и других информација које могу значајно угрозити част и углед другог или њему блиских лица и г) претњом уништењем или оштећењем имовине. Будући да из законског описа овог дела произилази да се оно односи и на изнуду и на уцену, то уцена као самостално кривично дело није прописана у овом законском тексту. За ово је дело алтернативно прописана новчана казна, ограничење слободе или казна затвора до четири године²⁸².

Кривично дело изнуде има два тежа, квалификована облика испољавања.

Први тежи облик дела²⁸³ за који је прописана казна затвора до седам година постоји ако је радња извршења предузета:

- уз примену насиља које угрожава живот и здравље другог лица,
- претњом убиством или наношењем посебно тешких телесних повреда (квалификована претња),
- од стране групе лица,
- од стране лица које је раније извршило неко од имовинских кривичних дела наведено у овом члану²⁸⁴, односно у чл. 139-141, 143, 207, 208. и 210. овог Законика²⁸⁵,

²⁷⁸ В. В. Запевалова, Н. И. Манцева, Уголовный кодекс Эстонской Республики, Санкт-Петербург, 2001. године, стр. 135-136.

²⁷⁹ Karistusseadustik (Luhend Kar S) RT I 2001, 61, 364. (Законик је донет 6. јуна 2001. године, а ступио је на правну снагу 1. септембра 2002. године).

²⁸⁰ Kriminaalmenetluse, Sladustik, Tallinn, 2001, p. 178-180.

²⁸¹ P. Pikamae, J. Sootak, Estonian Criminal law, Tallinn, 2011, p. 267-272.

²⁸² E. Clarita Pettai, V. Pettai, Transnational and Retrospective Justice in the Baltic States, Cambridge, 2015, p. 316-331.

²⁸³ V. Pettai, J. Ziekinka, The road to the European Union, Volume 2, Estonia, Latvia and Lithuania, Manchester University Press, 2003, p. 398-413.

²⁸⁴ В. В. Запевалов, Н. И. Манцев, Уголовниј кодекс Естонскиј републики, Новие принципи и институти Уголовног кодекса Естонској републики, Санкт-Петербург, 2001. године, стр. 21-23.

²⁸⁵ K. Merusk, I. Pilving, Halduskohtu, Menetluse Seadustik Kommentaritude valjaanne, Juura, Tallinn, 2013, p. 392-403.

- уз прекривање лица жртве материјалом, посебном маском или на други начин како би се спречило препознавање извршиоца дела или
- уништењем и оштећењем имовине другог или њему блиског лица.

Најтежи облик дела изнуде²⁸⁶ за који је прописана казна затвора од пет до десет година постоји ако је радња принуђавања извршена на следећи начин:

- применом насиља опасног по живот или здравље другог лица,
- лишењем слободе другог лица,
- уз извршење неког другог кривичног дела или
- тако да је наступила тежа последица у виду велике материјалне штете или друге тешке последице. Када постоји „велика“ материјална штета, односно „тешка“ последица дела, представља фактичко питање које суд решава у сваком конкретном случају.

3.2.7. Летонија

Кривични законик Републике Летоније²⁸⁷ прописује два кривична дела изнуде у глави двадесетосмој под називом: „Кривична дела против имовине“²⁸⁸. То су: а) изнуда (члан 183.) и б) изнуда од стране организоване групе (члан 184.).

Кривично дело изнуде²⁸⁹ из члана 183. КЗ Летоније се састоји у изнуђивању преноса апсолутних права или права на имовину без икаквог правног основа или у извршењу било ког другог дела ради прибављања имовинске добити на опасан, специфичан начин: а) претњом примене насиља над другим лицем или његовом родбином, б) претњом ширења информација које дискредитују друго лице или његову породицу и в) претњом уништењем имовине или nanoшењем других већих повреда. Из законског описа овог дела произилази да оно обухвата и изнуду и уцену као

²⁸⁶ E. Kerrgandberg, *Kriminaalmenetlus*, Meris Sillaots, 2011, p. 276-282.

²⁸⁷ *Criminal Law of the Republic of Latvia*, 2000, amended 2013, p. 39.

²⁸⁸ A. I. Lukashov, E.A.Sarkisova, *The Latvian Penal Code*, Saint Petersburg, 2001, p.143-147.

²⁸⁹ E. Clarita Pettai, V. Pettai, *Transnational and Retrspective Justice in the Baltic States*, Cambridge, 2015, p. 267-295.

специфична имовинска кривична дела са елементима насиља. За основно дело изнуде је прописана казна затвора до осам година са или без одузимања имовине²⁹⁰.

Тежи облик овог дела (став 2.) за који је прописана казна затвора од пет до дванаест година, уз обавезно одузимање имовине и полицијски надзор у трајању до три године постоји ако је радња извршења основног дела предузета: а) више пута, дакле, поновљено, б) од стране групе лица уз претходну заверу, в) наношењем насиља и г) употребом оружја или експлозивних материја.

Кривично дело изнуде од стране организоване групе из члана 184. КЗ Летоније представља изнуду као облик испољавања организованог криминалитета. Дело се састоји у стварању организоване групе или у учешћу у њеном раду ради извршења кривичних дела изнуде. За ово дело је прописана казна затвора од шест до десет година, са или без одузимања имовине и полицијски надзор у трајању до три године.

Организована изнуда као самостално кривично дело има и два тежа облика испољавања.

Први тежи облик овог дела (став 2.) постоји ако је изнуда од стране организоване групе извршена: а) уз употребу насиља и б) претњом употребе оружја или експлозивних материја. За ово је дело прописана казна затвора у трајању од осам до дванаест година уз обавезно одузимање имовине и полицијски надзор у трајању до три године.

Најтежи облик овог дела (став 3.) постоји ако је услед предузете радње извршења изнуде од стране организоване групе у било ком облику дошло до наступања тешких последица. Када постоје „тешке“ последице, када су оне резултат нехата учиниоца и када се оне налазе у узрочно-последичној вези са предузетом радњом извршења и употребљеним средством, односно начином њеног извршења представља фактичко питање. За ово је дело прописана казна затвора у трајању од десет до петнаест година, уз обавезно одузимање имовине и полицијски надзор у трајању до три године.

²⁹⁰ V. Pettai, J. Ziekinka, The road to the European Union, Volume 2, Estonia, Latvia and Lithuania, Manchester University Press, 2003, p. 221-236.

3.2.8. Пољска

Кривични законик Републике Пољске²⁹¹ кривично дело изнуде прописује у глави тридесетпетој, у групи кривичних дела против имовине²⁹², у члану 282. заједно са рекетом.

Дело²⁹³ чини лице које предузме радњу присиљавања другог лица²⁹⁴: а) у одређеној намери која у конкретном случају и не мора бити остварена - у намери прибављања противправне имовинске користи, б) на одређени начин - употребом силе (апсолутне или компулзивне), претњом насиљем које је управљено на живот или здравље, као и насилним нападом на имовину другог лица и в) са одређеним циљем – да се принуђено лице наведе да уступи своју или туђу имовину или обустави своје пословање. За ово је дело прописана казна затвора од једне до десет година²⁹⁵.

Ово је посебан, али не и неуобичајен случај да се изнуда и рекет²⁹⁶ обухватају појмом исте инкриминације имајући у виду да се под рекетом најшире сматра организована изнуда, с тим што наше законодавство не познаје „рекет“ као правни појам, већ се он жаргонски користи у криминалистиче сврхе. Кривични законик Пољске познаје термилошки и правно појам рекета и оправдано га инкриминише заједно са изнудом, за разлику од нашег законодавства које рекет схвата као вршење изнуде од стране организоване криминалне групе²⁹⁷.

²⁹¹ А. И. Лукашова, Н. Ф. Кузњецовој, Д. А. Барилевич, Уголовный кодекс Республики Польша, Санкт-Петербург, 2001. године, стр. 188-189.

²⁹² Kodeks karny 6. czerwca 1997., Dz. U z 1997., r. Nr 88. poz 553., Nr 240. poz. 1431 z 2012.

²⁹³ К. Buczkowski, В. Czarnecka Dizialuk, W.Klaus, A.Kossowska, I.Rzeplinska, Criminality and Criminal Justice in Contemporary Poland, Routledge, London-New York, 2015, p. 352-361.

²⁹⁴ G. Mueller, The Penal Code of the Poland, Fred Rothman, Littleton, 1973. p. 218-221.

²⁹⁵ O. Zbiorowe, Kodeks karny, 40. wydanie, C. H. Beck, 2015, p. 289-294.

²⁹⁶ I. Andrejew, W. Swida, W. Wolter, Kodeks karny z Komentarzem, Wudawn Prawnicze, Warszawa, 2012, p. 312-323.

²⁹⁷ T. Bojarski, Kodeks karny, Komentarz, Lexisnexis, Warszawa, 2007, p. 389-397.

3.3. Законодавство јужноевропских држава

У циљу свеобухватног сагледавања кривичних дела изнуде, потребно је размотрити законска решења и неких других европских држава, која су специфична, готово егзотична, као што је законодавство јужноевропских држава. На овом месту ћемо анализирати кривична дела изнуде кроз законске текстове следећих држава као што су:

- Грчка,
- Албанија,
- Италија и
- Шпанија.

3.3.1. Грчка

Грчка, као држава чувене и древне историје, културе, православља, Богова, традиције, па тако и права, своје данашње законодавство, које се убраја у „егзотична“ законодавства, је изградила на вишевековној правној традицији која је прилагођена савременим потребама.

Кривично дело изнуде је у Кривичном законнику Републике Грчке²⁹⁸ прописано у глави двадесеттрећој, у групи кривичних дела против имовине, у члану 385. и то на сличан начин као и у нашем законодавству.

Интересантно је решење према коме и овај Законик не прописује уцену као самостално кривично дело, па чак ни као привилеговани облик изнуде. Но, зато је кривично дело изнуде законодавац довео у директну везу са разбојништвом, позивајући се на одредбе које одређују појам и карактеристике разбојништва (члан 380. КЗ Грчке) приликом одређивања инкриминације кривичног дела изнуде.

С тим у вези, кривично дело изнуде²⁹⁹ постоји само ако предузета радња извршења на законом предвиђени начин није обухваћена чланом 380.³⁰⁰ овог Законика

²⁹⁸ N. Lolis, G. Mangakis, The Greek penal code, London, 1973, p. 175-176.

²⁹⁹ E. Billis, V. Chalkiadaki, The Greek Penal code, Berlin, 2017, p. 67-71.

³⁰⁰ Члан 380. Кривичног законика Грчке прописује кривично дело разбојништво.

(дакле, ако није квалификована као кривично дело разбојништво, што изнуди у овом случају даје супсидијарни карактер). Само дело изнуде чини лице које, у намери остваривања противправне имовинске користи за себе или другог, принуди друго лице путем силе или претње да нешто учини, не учини или трпи на штету своје или туђе имовине.

За ово дело прописане су различите казне и то³⁰¹:

а) у складу са одредбом члана 380. ст. 1. и 2. ако је дело извршено уз употребу телесног насиља над другим лицем или претњом непосредним наношењем телесне повреде или смрти другог лица и

б) у сваком другом случају учинилац ће се казнити затвором најмање три месеца.

Законодавац, поред ових одредби о кажњавању, у оквиру истог члана наводи и да се одредбе члана 72. КЗ Грчке које се односе на казну поправног дома примењују и на кривично дело изнуде.

С обзиром да сам законодавац непосредно повезује два имовинска кривична дела са елементима насиља – изнуду и разбојништво, неопходно је да на овом месту анализирамо и кривично дело разбојништва из члана 380.

Тако разбојништво³⁰² чини лице које употребом физичке силе или претњом непосредне телесне повреде или смрти одузме од другог лица покретну имовину која делимично или у целости не припада самом учиниоцу или принуди друго лице на предају такве имовине у намери противправног прибављања имовинске користи. Дакле, радња извршења кривичног дела разбојништва је двојачко алтернативно одређена као: а) одузимање покретне имовине од другог лица и б) принуђавање другог лица на предају имовине. За постојање овог дела је потребно испуњење и следећих елемената: а) радња извршења се предузима на одређени начин - употребом физичке силе или претњом непосредним наношењем телесне повреде или смрти и б) радња извршења се предузима у одређеној намери – у намери противправног прибављања имовинске користи, без обзира да ли је ова корист у конкретном случају и остварена. За ово је дело прописана казна затвора без одређења посебног минимума и максимума.

Тежи облик разбојништва, за који је такође прописана казна затвора без прецизирања посебног минимума и максимума, постоји ако је радња извршења: а)

³⁰¹ R. A. Duff, S. Green, *Defining Crimes: Essays on the Special part of the Criminal law*, Oxford, 2005, p. 111-113.

³⁰² K. Magliveras, I. Anagnostopoulos, *Criminal law in Greece*, Kluwer, Hague, 2000, p. 45-46.

имала за последицу смрт или тешку телесну повреду неког лица и б) учињена на округан (свиреп, суров) начин.

3.3.2. Албанија

Кривични законик Републике Албаније³⁰³ у седмој глави, у групи кривичних дела против личне слободе прописује кривично дело изнуде у члану 109/б. који носи специфичан назив: „Изнуђивање материјалних средстава путем уцене или претње насиљем" (Изнуда).

Ово кривично дело³⁰⁴ се састоји у присиљавању другог лица путем уцене или насиља да нешто учини или не учини, у намери да учинилац себи или трећем лицу прибави противправну имовинску корист или какву другу корист. За ово дело је кумулативно прописана казна затвора у трајању од две до осам година и новчана казна од 600.000 до три милиона лека.

Специфичност у одређењу овог кривичног дела у односу на друга посматрана законодавства се огледа у томе што се уцена сматра начином, односно средством предузимања радње извршења изнуде, те не представља ни привилеговани облик овог дела, нити посебно кривично дело.

Дело има два тежа, квалификована облика испољавања.

Први тежи облик дела постоји ако је радња извршења предузета³⁰⁵: а) употребом или претњом употребе ватреног оружја и б) мучењем, нехуманим и понижавајућим поступцима што је довело до штетних последица по здравље оштећеног. За ово дело је кумулативно прописана казна затвора у трајању од седам до петнаест година и новчана казна у износу од два до пет милиона лека.

Најтежи облик дела изнуде³⁰⁶ постоји ако је услед начина и средства предузимања радње присиљавања оштећеног наступила смрт неког лица. За овај најтежи облик дела законодавац је кумулативно прописао казну доживотног затвора и новчану казну од пет до десет милиона лека.

³⁰³ Kodi penal I Republikës Shqipërise, 144/2013.

³⁰⁴ I. Elezi, S. Kacupi, M. Naxia, Penal code, Commentary, Tirana, 2013, p. 178-181.

³⁰⁵ I. Elezi, Criminal law of the Republic of Albania, Special part, Tirana, 2002, p. 78-81.

³⁰⁶ S. Muci, Criminal law, Special part, Tirana, 2012, p. 121-123.

3.3.3. Италија

Кривични законик Републике Италије³⁰⁷, донет уочи Другог светског рата, прописује кривично дело изнуде, али не и уцене, и то у другој књизи, у глави тринаестој, у групи кривичних дела против имовине³⁰⁸, у члану 629. (на сличан начин као и у нашем законодавству)³⁰⁹.

Основни облик кривичног дела изнуде³¹⁰ чини лице које путем насиља или претњом приморава друго лице да нешто уради или не уради, а у циљу прибављања противправне имовинске користи за учиниоца или треће лице, а на туђу штету. За ово дело је кумулативно прописана казна затвора у трајању од пет до десет година и новчана казна у износу од 1.000 до 4.000 еура³¹¹.

Тежи облик изнуде³¹² је у свему идентичан по квалификаторним околностима са кривичним делом разбојништва из члана 628. КЗ Италије. За ово је дело кумулативно прописана казна затвора у трајању од шест до дванаест година и новчана казна од 5.000 до 15.000 еура. Тако тежи облик кривичног дела изнуде (односно разбојништва) постоји ако је радња присиљавања другог лица предузета³¹³ :

1) на следеће начине: а) насиљем које је извршено оружјем или претњом употребе оружја, б) лажним представљањем учиниоца да се за извршење дела удружило више људи, в) насиљем којим ће се друго лице довести у стање неспособности да пружи отпор и г) насиљем или претњом да ће се вршити насиље од стране лица које је члан удружења,

2) на одређеном месту: а) ако је дело извршено на местима из члана 624. или на местима која ометају јавну или приватну одбрану и б) ако је дело извршено у јавном превозу и

3) према одређеном лицу као пасивном субјекту: а) ако је дело извршено према лицу које користи услуге у банци, пошти или банкомату који се користе за повлачење новца и б) ако је дело извршено према лицу које је узраста преко 65 година живота.

³⁰⁷ Legge 10. Ottobre 1930. No. 1398. Testo coordinate ed aggiornate del Regio Decreto Legge 20.3.2016. No. 20 e 8.Marzo 2017. No. 24.

³⁰⁸ S. Aleo, G. Pica, Diritto penale, Parte speciale, Padova, 2012, p. 396.

³⁰⁹ Compendio di Diritto penale, Parte generale e speciale, Napoli, 2008, p. 401-403.

³¹⁰ T. Padovani, Diritto penale, Parte speciale, Milano, 2012, p. 441-449.

³¹¹ I. Caraccioli, Manuale di diritto penale, Padova, 2005, p. 289-302.

³¹² F. Rammaci, Corso di diritto penale, Torino, 2007, p. 478-485.

³¹³ A. Pagliaro, Trattato di diritto penale, Milano, 2016, p. 298-302.

3.3.4. Шпанија

Кривични законик Краљевине Шпаније³¹⁴ у тринаестом одељку прописује: „Кривична дела против имовине и социјално-економског поретка“, док у глави трећој под називом: „О изнуђивању“³¹⁵ у члану 243. који одређује појам и карактеристике кривичног дела изнуде³¹⁶. Ово дело има само један облик испољавања, за разлику од других упоредних кривичних законодавства, па и законодавства Републике Србије, који познају више тежих, квалификованих облика испољавања³¹⁷.

Према овом законском решењу кривично дело изнуде³¹⁸ чини лице које, у намери прибављања противправне имовинске користи, присиљава друго лице применом насиља или застрашивања (претње) да нешто учини или не учини на штету своје имовине или имовине трећег лица. За ово дело је прописана казна затвора у трајању од једне до пет година, без обзира на нането физичко насиље у конкретном случају³¹⁹.

Поред тога, шпански законодавац не прописује кривично дело уцене, ни као самостално кривично дело, ни као привилеговани облик изнуде.

3.4. Законодавство северноевропских држава

Северноевропске државе повезује прецизност, систематичност и тачност законских решења, те дуго трајање и примена кривичног законодавства. На овом месту ће кривична дела изнуде бити анализирана у законодавству следећих држава као што су:

- Шведска и
- Финска.

³¹⁴ Н. Ф. Кузьмичева, Ф. М. Решетникова, Уголовный кодекс Испании, Зерцало, Москва, 1998. године, стр. 14.

³¹⁵ Ley Organica 10/1995, de 23 de noviembre, delCodigo Penal, Boletin de Estado, num. 281-Ultima modification: 28 de abril de 2015.

³¹⁶ E. Merino Blanco, Spanish Penal Law and Legal System, Thomson, Sweet-Maxwell, 2006, p. 178-181.

³¹⁷ A. Calderon Cerezo, H. Antonio Choclan Montalvo, Codigo Penal Comentado, Bilbao, 2005, p. 189-191.

³¹⁸ E. Orts Berenguer, A. Matallin Evangelo, Derecho penal – parte special, Valencia, 2007, p. 213-215.

³¹⁹ L. Arroyuo Zapatero, B. Gomes de la Tore, Comentarios el Codigo Penal, Madrid, 2007, p. 289-291.

3.4.1. Шведска

Кривични законик Краљевине Шведске³²⁰, који је усвојен давне 1962. године (ступио је на снагу 1. јануара 1965. године), а данас је у примени са више измена од којих су најзначајније биле маја 1999. године³²¹. Овај Законик³²² систематизује кривична дела у групама (главама), с тим што свака глава почиње од члана 1., те тако свака глава и нема пуно чланова.

Кривично дело изнуде³²³ је прописано у члану 4., у глави деветој која се односи на превару. Дело³²⁴ чини лице које, у намери да себи или другоме прибави имовинску корист, незаконитом принудом наведе другога да нешто учини или не учини на штету своје или имовине лица кога заступа. Ако у конкретном случају нису испуњена обележја кривичног дела разбојништва, односно тешког разбојништва, тада је учинилац одговоран за изнуду (која је, дакле, кривично дело супсидијарног карактера). За ово је дело прописана је казна затвора до две године.

Ако је изнуда добила блажи облик испољавања, тако да се учињено дело сматра "ситним" делом, с обзиром на објективне околности учињеног дела и особине личности његовог учиниоца, тада је прописана новчана казна³²⁵.

У случају да је изнуда добила карактер „тешког дела“³²⁶, прописана је казна затвора од шест месеци до шест година.

Одредбе шведског Кривичног законика које се односе на кривично дело изнуде су штурога карактера, при чему и сам законодавац при одређивању овог дела користи описне термине „ситно“ и „тешко“ дело. Даље, за ово кривично дело незаконите употребе принуде у циљу прибављања противправне имовинске користи су прописане благе врсте и мере казни. Оправдање за овакво поступање законодавца се заснива на уверењу, односно чињеници да Краљевину Шведску, као и друге скандинавске државе, одликује ниска стопа криминалитета, посебно криминалитета насиља, и потпуно уређен правни и друштвени систем, па је и друштвена реакција на криминалитет блажа.

³²⁰ Brottbalk (1962:700), Andrad: t.o.m. SFS 2014: 615.

³²¹ S. Wennberg, M. Bogdan, Criminal law, Swedish law in new millenium, Stockholm, 2000, p. 155-174.

³²² Н. Ф. Кузьнецова, С. С. Бељајев, С. С. Бељајева, Уголовный кодекс Швеции, Санкт-Петербург, 2001. р. 203-204.

³²³ N. Bishop, Swedish Penal code, Stockholm, 2001, p. 129-130.

³²⁴ Strahl – Olivecrona, A kuella Sporsmal, Svensk Juristtdning, 1999, p. 196-201.

³²⁵ S. Stromhalm, An Introduction to Swedish law, New York, 1981, p. 218-221.

³²⁶ N. Jareborg, Scandinavian studies in law, Uppsala, 1987, p. 159-174.

3.4.2. Финска

Кривични законик Републике Финске³²⁷ кривично дело изнуде прописује у посебној глави тридесетпрвој заједно са кривичним делом разбојништва³²⁸. При томе се разликују два кривична дела изнуде. То су: а) изнуда (члан 3.)³²⁹ и б) тешка изнуда (члан 4.)³³⁰.

Кривично дело изнуде³³¹ чини лице које путем претње присиљава (принуђује) другога да му уступи материјалну корист на коју извршилац или лице у чије име он поступа нема законско право. За ово дело је алтернативно прописана новчана казна или казна затвора до две године. Према изричитој законској одредби и покушај овог дела је кажњив.

Имајући у виду да се законодавац приликом одређења кривичног дела изнуде позива на претњу која није прописана у члану 1. ове главе, неопходно је одредити и појам кривичног дела разбојништва. Ово насилничко имовинско кривично дело чини лице које: а) путем силе и директне претње насиљем према другоме присвоји или без одобрења употреби његову покретну имовину и б) путем силе или претње према другом лицу истога принуди да се одрекне материјалне добити на коју извршилац или лице у чије име делује немају законско право. За кривично дело разбојништва је прописана казна затвора од четири месеца до шест година. Према изричитој законској одредби и покушај овог дела је кажњив. Као и код изнуде, законодавац прописује и тешко разбојништво³³².

Кривично дело тешке изнуде³³³ из члана 4. постоји ако је приликом предузимања радње принуђавања другог лица: а) учиналац претио озбиљним кривичним делом које би угрозило живот или здравље другога или би проузроковало озбиљну штету на туђој имовини, б) учинилац несавесно искористио туђу конкретну слабост или било које друго несигурно стање, в) оштећени се одрекао имовинске добити која је „посебно вредна“ и г) оштећени претрпео „нарочито“ тежак губитак имајући у виду његове

³²⁷ The Criminal code of Finland, Ministry of justice, Finland, 39/1889, amendments up to 927/2012.

³²⁸ The Criminal Code of Finland – Rikoslaki (39/1889, amendments up to 927/2012 included), Ministry of justice, Helsinki, 2014, p. 67.

³²⁹ I. Anttila, A new trend in criminal law in Finland, Criminology between the rules and the outlaws, Helsinki, 2014, p. 378-382.

³³⁰ C. W. G. Jasperse, K. A. Leeuwen Burow, L. G. Toornvlietat, The Criminal law in Finland, Kluwer, 1976, p. 144-152.

³³¹ M. Joutsen, The Criminal law in Finland, Helsinki, 1979, p. 69-71.

³³² J. Forsmann, Le Grand duche de Finlande, Helsinki, 2008, p. 167-171.

³³³ M. O'Kane, J. Nakhwal, Criminal Cartels, Law and Practice, Helsinki, 2013, p. 122-124.

личне околности, односно извршено дело у целости које се сматра „тешким“ делом. За ово дело је прописана казна затвора од четири месеца до четири године.

4. ЗАКОНОДАВСТВО АЗИЈСКИХ ДРЖАВА

Имајући у виду да је у овом раду акценат стављен на анализи кривичних дела изнуде у позитивноправним решењима која су садржана у упоредном кривичном законодавству држава европског континента (где просторно спада и Република Србија), из целисходних разлога биће учињен кратак критички осврт и на кривична дела изнуде у законодавству неких држава Азије (која спадају у „егзотична“ законодавства). Стога ћемо на овом месту анализирати кривична дела изнуде у законодавству следећих држава као што су:

- Турска,
- Јапан и
- Кина.

4.1. Турска

Кривични законик Републике Турске³³⁴ кривична дела изнуде и уцене прописује у истој законској одредби – у члану 107., у седмој глави под називом: „Кривична дела против слободе“³³⁵.

Кривично дело изнуде³³⁶ (став 1.) чини свако лице које приморава другог: а) да изврши радњу која је у супротности са законом и б) да нешто изврши или не изврши. При томе, учинилац поступа у намери да на овај начин себи прибави противправну имовинску корист, без обзира да ли је ова намера у конкретном случају и остварена. За

³³⁴ Türk Ceza kanunu, 2012, p. 34.

³³⁵ I. Ozgenc, Turk Ceza Hukuku, 7. Basi, Ankara, 2012, p. 278-280.

³³⁶ S. Tellenbach, Das Turkische Strafgesetzbuch, Berlin, 2008, p. 318-321.

ово дело је кумулативно прописана казна затвора од једне до три године и новчана казна у висини до пет хиљада дана.

У Кривичном законнику Турске кривично дело изнуде³³⁷ има само основни облик, што представља специфично законско решење без квалификованих облика (једног или више), уз истовремено кумулативно прописану казну затвора и новчану казну. При томе, као специфичност овог решења се уочава и систематика овог кривичног дела – оно није систематизовано у групи кривичних дела против имовине, што је случај код већине анализираних закона, већ у групи кривичних дела против слободе³³⁸.

Став 2. члана 107. Кривичног законика Турске прописује кривично дело уцене³³⁹. Ово дело чини лице које прети изношењем чињеница које би штетиле части или угледу другог лица у циљу прибављања за себе противправне имовинске користи. За ово дело је прописана иста врста и мере казне као и за кривично дело изнуде, што указује да законодавац уцену не посматра као привилеговани (лакши) облик изнуде с обзиром на природу, врсту и карактер претње која се упућује пасивном субјекту.

4.2. Јапан

Кривични законик царског Јапана³⁴⁰ прописује у глави тридесетседмој под називом: „Кривична дела преваре и изнуде“ само кривично дело изнуде у члану 249.

Кривично дело изнуде чини лице које путем принуде натера другог да му преда своју имовину. За ово је дело прописана казна затвора уз принудни физички рад у трајању до десет година³⁴¹.

На исти начин се кажњава и лице које принудом (дакле, употребом силе или претње) друго лице наведе на одређено чињење или нечињење којим учинилац или друго лице прибављају имовинску корист без обзира у ком износу.

Члан 250. Кривичног законика Јапана³⁴² изричито прописује одговорност и кажњивост за покушај изнуде.

³³⁷ U. Alacakaptan, *Sucun Ursurlari*, Ankara, 1970, p. 178-181.

³³⁸ V. Aral, *Hukuk Felsefesinin Temel Sorunlari*, Istanbul, 1984, p. 223-226.

³³⁹ N. Centel, H. Zafer, O. Cakmut, *Turk Ceza Hukukkkuna Giris*, 6. Basi, Istanbul, 2010, p. 289-293.

³⁴⁰ А. И. Коробеева, *Уголовный кодекс японии*, Санкт-Петербург, 2002. године, стр. 148.

³⁴¹ D. Shigemitsu, *The Criminal law of Japan*, Littleton, Rothmann, 1997, p. 219-221.

4.3. Кина

Кривични законик Народне Републике Кине³⁴² у посебном делу у глави петој под називом: „Кривична дела против имовине“ прописује кривично дело изнуде у члану 274. (иако сам Законик не употребљава називе за поједина кривична дела).

Тако према овом законском решењу кривично дело изнуде чини свако лице које:

а) изнуди релативно велику вредност (количину) јавне или приватне имовине и б) више пута (вишекратно, поновљено) изнуди јавну или приватну имовину без обзира на њену вредност. За ово је дело прописана казна затвора до три године, кривични притвор, полицијски надзор и/или новчана казна.

Дело има два тежа облика испољавања³⁴⁴.

Први тежи облик дела постоји ако је предузетом радњом извршења изнуђена велика вредност јавне или приватне имовине или ако постоје друге озбиљне околности које овом делу дају тежи карактер и већи степен друштвене опасности. За ово је дело кумулативно прописана казна затвора од три до десет година и новчана казна.

Други тежи облик изнуде постоји у два случаја: а) ако је извршењем дела изнуђена посебно велика вредност јавне или приватне имовине и б) ако постоје друге посебно озбиљне околности. Изрази „посебно велика вредност“ или „посебно озбиљне околности“ представљају фактичко питање које суд решава у сваком конкретном случају имајући у виду све објективне и субјективне околности. За ово је дело кумулативно прописана казна затвора најмање десет година и новчана казна.

Кривично дело уцене није прописано на посебан начин, већ обележја кривичног дела изнуде обухватају у свом законском опису и ово кривично дело³⁴⁵.

Према тумачењу судске праксе која се односи на изнуду и уцену законодавац у члану 1. прецизира термине који се прописују у основном и тежим облицима овог дела, те тако одређује садржину употребљених израза у Законику и то: а) „релативно велика свота” – која се односи на износ (вредност приватне и јавне имовине) у висини од 2.000-5.000 јена, б) „велика свота” – која се односи на износ имовине у вредности од

³⁴² Penal Code, No. Acto No. 45 of 1907., and Act No. 54 of 2007.

³⁴³ Criminal Law of the People's Republic of China, 1997, amended 1999, 2001, 2001, 2005, 2006, 2009, 2011.

³⁴⁴ A. H. Y. Chen, An Introduction on the Legal System of the People's Republic of China, Hong Kong, 2011, p. 213-218.

³⁴⁵ Схватање уцене и изнуде под инкриминацијом једног термина „изнуђивање“ и у једном члану, не наводећи израз уцене је појашњено правним тумачењем овог члана од стране Врховног народног суда и првобраниоца НР Кине.

30.000-100.000 јена и в) „посебно велика свота” – која се односи на износ имовине у вредности од 300.000-500.000 јена или више. Законодавац је препустио Вишем јавном суду или прокураторима сваке провинције, аутономне покрајине и општине под директном управом да могу истражити и утврдити специфичне стандардне износе који ће се применити у оквиру поступка и у складу са економским развојем региона и условима друштвеног поретка (члан 1.).

У вези са овим законским тумачењем изнуђивање којим је, услед предузете радње извршења овог кривичног дела, прибављена имовина у вредности од најмање 50% од наведених вредности се може сматрати изнудом јавне или приватне имовине као „релативно велика свота” (члан 2.)³⁴⁶ :

- 1) ако је извршилац већ кажњаван за дело изнуде (ако се ради о специјалном повратнику),
- 2) ако је извршилац већ кажњаван административном казном за изнуду у протеклих годину дана,
- 3) ако је изнуда извршена над малолетником, лицем са дисабилитетом, старијим лицем или лицем које је изгубило способност за рад,
- 4) ако је изнуда извршена путем претње извршењем кривичног дела које угрожава јавну безбедност као што је: подметање пожара или детонација експлозива или путем претње извршењем кривичног дела које озбиљно угрожава лична права грађана као што су убиства или киднаповања,
- 5) ако је изнуда извршена у име злочиначких снага,
- 6) ако је изнуда извршена коришћењем стварног или лажно представљеног посебног статуса чиновника владе, војног лица или медијског радника и
- 7) ако је изнуда довела до наступања других озбиљних последица.

Правно тумачење одређује да се као „поновљено дело изнуде“ сматра изнуда која је извршена три или више пута у року од две године у смислу члана 274. КЗ.

У случајевима у којима је изнудом јавне или приватне имовине прибављена корист која прелази износ од осамдесет процената стандардних вредности наведених у члану 1. КЗ за „велике своте“ или „посебно велике своте“, оне се могу сматрати „додатним тешким околностима“ и „додатно посебно тешким околностима“ при квалификацији овог кривичног дела и кажњавања његовог учиниоца (члан 4).

³⁴⁶ Овај проценат је и оправдан имајући у виду да се термин „релативно велика свота“ прописује у основном облику овог дела које је и најчешће у судској пракси.

Околности кривичног дела се могу сматрати "благим" (привилегујућим) услед чега се његов учинилац неће кривично гонити или ће бити изузет од кривичне санкције (уз евентуално изрицање административне казне у складу са Законом) постоје ако учинилац након извршења кривичног дела изнуде велике своте испуни следеће кумулативно одређене услове: а) призна кривицу, б) покаје се и в) врати стечену имовинску корист уз компензацију, као и ако у конкретном случају постоје неке од следећих алтернативно предвиђених околности (члан 5.)³⁴⁷:

- 1) ако постоје околности за које је прописана благод у изрицању казне,
- 2) ако окривљени није био главни извршилац дела, није добио удео у добити или је имао релативно мали удео у оствареној добити,
- 3) ако жртва извршеног дела опрости извршиоцу и
- 4) ако постоје друге околности које су благе, а причињена штета услед извршења кривичног дела није велика.

Правно тумачење објашњава и кривично дело изнуде које је извршено над имовином блиске родбине након чега је учиниоцу дела опроштено. У том случају се изнуда не сматра кривичним делом (члан 6)³⁴⁸.

Уколико се лицима за које се зна да врше кривична дела изнуде обезбеђују кредитне картице, телефонске картице, средства комуникације, канали комуникације, техничка мрежна подршка или друга помоћ, тада не постоји помагање у облику саучесништва, већ самостално кривично дело које се кажњава као збирно дело (члан 7.).

Извршиоцима кривичних дела изнуде се изриче новчана казна у износу који је већи од 2.000 јена, а мањи од двоструко већег износа који је изнуђен извршеним кривичним делом, осим ако се ради о извршиоцу који предузимањем радње извршења није стекао никакву имовинску корист, коме се може изрећи новчана казна између 2.000 и 100.000 јена (члан 8.).

³⁴⁷ C. D. Pagle, Chinese Criminal code, Beijing, 2003, p. 56-57.

³⁴⁸ W. Cheigguang, Z. Xianchu, Introduction to Chinese Law, Hong Kong, 1997, p. 178-185.

Глава трећа

КРИВИЧНА ДЕЛА ИЗНУДЕ У ПОЗИТИВНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Кривична дела изнуде, која обухватају дела: а) изнуде (из члана 214. КЗ) и б) уцене (из члана 215. КЗ), су у Републици Србији у позитивном кривичном материјалном праву регулисана Кривичним закоником³⁴⁹ из 2005. године³⁵⁰, чија је примена отпочела 1. јануара 2006. године, са више измена и допуна до 2016. године, у глави двадесетпрвој под називом: “Кривична дела против имовине”.

Ради се о кривичним делима изнуде која се јављају као хибридна кривична дела – која, дакле, имају двојаку правну природу³⁵¹. Тако су ова дела истовремено: а) облик имовинског криминалитета – с обзиром на објект заштите, односно објект напада и б) облик насилничког криминалитета или криминалитета насиља – с обзиром на начин и средство предузимања радње извршења. Поред овога, након новелирања Кривичног законика, ова кривична дела у својим тежим (квалификованим) облицима испољавања представљају и облик организованог криминалитета (о чему ће више бити речи на одговарајућем месту у каснијим излагањима).

Анализа ове главе се односи најпре на појам и карактеристике имовинских кривичних дела, затим на одређење појма имовине у кривичном и грађанском праву, да би се потом анализирали појам, елементи бића, карактеристике и облици испољавања кривичних дела изнуде сходно законским решењима, односно у судској пракси.

³⁴⁹ Кривични законик, “Службени гласник Републике Србије”, број 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016.

³⁵⁰ Након дугогодишње примене Кривичног закона из 1977. године са многобројним Новелама, коначно је својим доношењем 29. септембра 2005. године кодификован Кривични законик који нема ни мало лош законски текст и убраја се у модерне кривичне законе(ике).

³⁵¹ Д. Јовашевић, Лексикон кривичног права, Београд, 2011. године, стр. 649-651.

Након тога следи излагање о могућности сузбијања кривичних дела изнуде путем механизма кривичноправне репресије - системом кривичних санкција³⁵². Ради се, наиме, о принудним мерама које су законом прописане, које изриче суд у законом прописаном кривичном поступку у циљу заштите најзначајнијих друштвених добара и вредности кроз сузбијање противправних дела којима се оне повређују или угрожавају, уз истовремено одузимање или ограничавање слобода и права учиниоцу кривичног дела.

Овде се по свом значају, природи, карактеру дејства и значају издвајају казне и то: а) казна затвора – која је иначе и прописана за ова кривична дела у посебном делу Кривичног законика и б) новчана казна – која није изричито прописана у посебном делу Кривичног законика за ова дела, али је могућа њена примена ако су ова кривична дела у непосредним облицима и видовима испољавања у судској пракси извршена из користољубља. Тада се новчана казна може кумулативно изрећи уз казну затвора као споредна казна. Иначе, ова решења су честа у упоредном кривичном законодавству.

Од мера безбедности које уопште познаје наше законодавство према учиниоцима ових кривичних дела је оправдана и целисходна примена мере одузимања предмета – предмета који су намењени, употребљени или настали извршењем кривичних дела изнуде. То су предмети путем којих је примењена сила или претња према другом лицу од стране учиниоца дела са намером утицања на његову вољу у погледу избора начина понашања. На овом месту ћемо указати и на евентуалну могућност преузимања решења из аустријског Кривичног законика које се односи на тежи облик кривичног дела изнуде које врши службено лице у ком случају је предвиђена могућност примене мере безбедности забране вршења позива, делатности и дужности.

Такође се према учиниоцима кривичних дела изнуде, будући да се ради о делима имовинског карактера, која се врше у намери прибављања себи или другом противправне имовинске користи, као оправдана и целисходна сматра и примена посебних кривичноправних мера. То су:

а) мера одузимања имовинске користи која је прибављена извршеним кривичним делом и

б) мера одузимања имовине проистекле из кривичног дела (када се ради о кривичним делима изнуде као облику испољавања организованог криминалитета).

³⁵² Д. Јовашевић, Кривично право, Општи део, Београд, 2016. године, стр. 289-292.

2. ИМОВИНСКА КРИВИЧНА ДЕЛА

2. 1. Опште карактеристике кривичних дела против имовине

Кривична дела против имовине су општа, архаична, конвенционална, класична кривична дела која познају сва кривична законодавства од најстаријих времена до савременог доба. У Републици Србији су систематизована у посебном делу Кривичног законика, у глави двадесетпрвој.

Сам наслов: “Кривична дела против имовине” указује на природу, врсту и карактер групног објекта заштите ових кривичних дела – а то је имовина или право на имовину (као једно од основних људских права које је гарантовано низом међународних докумената универзалног или регионалног карактера).

Због посебног значаја који имовина има за човека и друштвену заједницу у целини, од најстаријих времена прописивана су кривична дела којима се она штитила од различитих облика и видова напада са циљем њене повреде или угрожавања, а која су у новијим и савременијим условима живота добијала нове облике или модификације већ постојећих дела.

Објекат заштите код ових кривичних дела је, као што и сам њихов назив каже, имовина. Имовина представља једну од најзначајнијих вредности, добара или интереса људског друштва, поред живота, телесног интегритета, здравља, људских слобода и права итд. Зато се може рећи да ова кривична дела имају за објекат заштите право на имовину као једно од основних људских права, које спада у основна, природна, општецивизацијска и универзална људска права. Она су гарантована низом међународних докумената³⁵³ као што су:

1) универзални документи донети у оквиру Организације Уједињених нација³⁵⁴ где спадају:

³⁵³ О. Рачић, Б. Милинковић, М. Пауновић, Људска права, Београд, 1998. године, стр. 111-121.

³⁵⁴ В. Димитријевић, Универзални документи о људским правима, Београд, 2005. године, стр. 14-31.

а) Универзална декларација о људским правима³⁵⁵ из 1948. године која у члану 17. прописује: “Свако има право да поседује имовину, сам и у заједници с другима. Нико не може бити самовољно лишен своје имовине”,

б) Међународни пакт о грађанским и политичким правима³⁵⁶ из 1966. године који у члану 26. прописује: “Сви су пред законом једнаки и имају право на једнаку законску заштиту без икаквог разликовања”,

в) Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима³⁵⁷ из 1966. године који у члану 11. прописује: “Државе уговорнице признају право сваког лица на животни стандард довољан за њега и његову породицу” и

2) регионалних докумената³⁵⁸ као што је Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода³⁵⁹ из 1950.године која у члану 1. Допунског протокола број 11 прописује³⁶⁰: “Свако физичко и правно лице има право на неометано уживање своје имовине. Нико не може бити лишен своје имовине осим у јавном интересу и под условима предвиђеним у закону и општим начелима међународног права”³⁶¹.

Право на имовину је било својевремено гарантовано у члану 23. Повеље о људским и мањинским правима и грађанским слободама³⁶², као и у члану 58. актуелног Устава Републике Србије³⁶³.

Кривична дела против имовине се граматички могу рашчланити на две речи: једна је имовина, а друга кривична дела, која је нападају. Најопштије речено, ради се о делатностима које су усмерене против имовине (покретне или непокретне, друштвене, државне или приватне) како би проузроковале штету на имовини другог физичког или правног лица.

Имовина се може повредити или угрозити читавим спектром различитих кривичних дела против имовине (као што је то случај од најстаријих писаних правних

³⁵⁵ Декларација је проглашена резолуцијом Генералне скупштине ОУН 217 А (III) од 10. децембра 1948. године.

³⁵⁶ Пакт је усвојен резолуцијом Генералне скупштине ОУН 2200 А (XXI) од 16. децембра 1966. године.

³⁵⁷ Пакт је усвојен резолуцијом Генералне скупштине ОУН 2200 А (XXI) од 16. децембра 1966. године.

³⁵⁸ В. Хаџи Видановић, М. Милановић, Међународно јавно право, Збирка докумената, Београд, 2005. године, стр. 128-141.

³⁵⁹ Конвенција је потписана 4. новембра 1950. године. Државна заједница Србија и Црна Гора (правни претходних Републике Србије) је ову Конвенцију ратификовала 2003. године у Скупштини. Текст Конвенције је објављен у „Службеном листу Србије и Црне Горе“, број 9/2003, да би 3. марта 2004. године она ступила на снагу на територији наше државе.

³⁶⁰ С. Царић, Европско право људских права, Београд, 2015. године, стр. 360-368.

³⁶¹ В. Димитријевић, М. Пауновић, Људска права, Београд, 1997. године, стр. 295-304.

³⁶² „Службени лист Србије и Црне Горе“, број 1/2004.

³⁶³ „Службени гласник Републике Србије“, број 98/2006.

споменика до данашњих дана у готово свим савременим кривичним законодавствима). Често се ради о најбројнијим кривичним делима, па су тако и у нашој држави ова кривична дела обухваћена одредбама од чл. 203. до 222. КЗ.

Кривичним делима која су управљена против имовине се имовина (у целости или делимично, покретна или непокретна) или имовинска права или интереси³⁶⁴ од стране учиниоца одузимају, присвајају, уништавају, оштећују, користе на незаконит, противправан начин, а за узврат се ништа не даје. То практично значи да извршилац дела постаје "богатији" јер је своју имовину и имовинска права увећао (додуше, на незаконит начин), док оштећени постаје сиромашнији јер том приликом губи одређени део или целу имовину, односно имовинска права или интересе.

Имовинска кривична дела су у судској и статистичкој пракси најзаступљенија кривична дела у структури и обиму укупног криминалитета у Републици Србији (као и у највећем броју савремених држава). Имовина се, поред живота и тела, сматра као највећа вредност људског друштва, имајући у виду да представља саставни део људског живота, било да се ради о покретној или непокретној имовини, о материјалној или о емотивној вредности. Дакле, имовина је одувек за човека имала посебну вредност и значај, те је због тога од најстаријих периода развоја људског друштва била заштићена од повреде или угрожавања од стране појединаца или група, а напад на њу је био строго кажњаван. Стога се за ова кривична дела каже да представљају права, природна, општа, класична, конвенционална кривична дела присутна у кривичном законодавству од настанка државе и права уопште до савремених држава.

Спектар кривичних дела против имовине је велики. Имовинска кривична дела се могу поделити према различитим критеријумима: а) према начину извршења, б) према врсти објекта напада и в) према начину покретања кривичног поступка³⁶⁵.

Према начину извршења, кривична дела имовинског криминалитета се деле на: а) кривична дела која се врше насилно³⁶⁶ (разбојништво, разбојничка крађа, изнуда, уцена), б) кривична дела која се врше обманом (превара) и в) кривична дела која се врше на уобичајени начин.

Према врсти објекта напада, имовинска кривична дела се разликују на : а) кривична дела уперена против покретне имовине, б) кривична дела уперена против

³⁶⁴ М. Радовановић, М. Ђорђевић, Кривично право, Посебни део, Београд, 1977. године, стр. 272-273.

³⁶⁵ Ђ. Игњатовић, Криминологија, Београд, 2015. године, стр. 207.

³⁶⁶ М. Јовић, Имовинска кривична дела са елементима принуде, Зборник радова наставника ВШУП, Београд, број 8/2004. године, стр. 107-118.

непокретне имовине, в) кривична дела уперена против имовинских права и г) кривична дела уперена против имовинских интереса.

Према начину покретања кривичног поступка, имовинска кривична дела се могу поделити на: а) кривична дела за која се кривични поступак покреће по службеној дужности, б) кривична дела за која се кривични поступак покреће по предлогу (зеленаштво; противправно заузимање земљишта; противправно уселење) и в) кривична дела за која се кривични поступак покреће по приватној тужби оштећеног (када се ради о тзв. породичним имовинским кривичним делима или делима која су извршена на штету приватне имовине грађана).

У правној теорији се може наћи и схватање према коме се ова дела међусобно разликују по више различитих критеријумима као што су: а) врста објекта напада, б) радња извршења, в) начин и средство предузимања радње извршења, г) проузрокована последица, д) својство учиниоца, ђ) мотив (циљ) или намера учиниоца, е) привилеговани облици дела и ж) квалификовани облици дела. То указује да су природа, карактер и обим (интензитет) друштвене опасности код ових кривичних дела различити, што се огледа и у различитим врстама и мерама кривичних санкција које се законом прописују, односно одлуком суда изричу њиховим учиниоцима.

Такође се у правној теорији³⁶⁷ јавља и следећа подела имовинских кривичних дела: 1) према својству објекта, па се тако разликују: а) кривична дела против покретне имовине и б) кривична дела против имовине уопште (која обухвата и имовинска права и интересе), 2) према начину напада на имовину, где се разликују: а) насилничка кривична дела, б) кривична дела која се врше обманом и в) кривична дела која се врше на друге начине и 3) према мотиву учиниоца, где се разликују: а) кривична дела која се врше у намери прибављања противправне имовинске користи, б) кривична дела која се врше у намери наношења имовинске штете другом лицу и в) кривична дела која се врше из користољубља.

У кривична дела против имовине су у Кривичном законнику Републике Србије систематизована следећа кривична дела: крађа (члан 203. КЗ); тешка крађа (члан 204. КЗ); разбојничка крађа (члан 205. КЗ); разбојништво (члан 206. КЗ); утаја (члан 207. КЗ); превара (члан 208. КЗ); превара у осигурању (члан 208а. КЗ)³⁶⁸; договорени исход

³⁶⁷ М. Радовановић, М. Ђорђевић, Кривично право, Посебни део, *op.cit.*, стр. 274-275.

³⁶⁸ Ово кривично дело је инкриминисано у Кривични законнику изменама и допунама које су уследиле 2009. године додавањем после члана слова „а“, имајући у виду да се односи на претходно кривично дело које је инкриминисано у оквиру истог члана (Службени гласник Републике Србије број 72/2009).

такмичења (члан 208б. КЗ)³⁶⁹; неосновано добијање и коришћење кредита и друге погодности (члан 209. КЗ)³⁷⁰; ситна крађа, утаја и превара (члан 210. КЗ); одузимање туђе ствари (члан 211. КЗ); уништење и оштећење туђе ствари (члан 212. КЗ); неовлашћено коришћење туђег возила (члан 213. КЗ); изнуда (члан 214. КЗ); уцена (члан 215. КЗ); злоупотреба поверења (члан 216. КЗ); зеленаштво (члан 217. КЗ); противправно заузимање земљишта (члан 218. КЗ); противправно усељење (члан 219. КЗ); грађење без грађевинске дозволе (члан 219а. КЗ)³⁷¹; прикључење објекта који је изграђен без грађевинске дозволе (члан 219б. КЗ)³⁷²; оштећење туђих права (члан 220. КЗ); прикривање (члан 221. КЗ) и неовлашћено изношење културног добра у иностранство (члан 221а. КЗ).

Но, напад на имовину (њена повреда или угрожавање) се не остварују само кривичним делима против имовине, већ и низом других кривичних дела као што су кривична дела против: а) привреде, б) службене дужности, в) опште сигурности људи и имовине, г) безбедности јавног саобраћаја итд. Код имовинских кривичних дела, имовина је једини, примарни, непосредни и основни објекат заштите (па су то права или чиста имовинска кривична дела или имовинска кривична дела у ужем смислу). Код других кривичних дела имовина се штити уз неки други објекат, добро или вредност који је примаран, претежан, превалентан са аспекта кривичноправне заштите, док се имовина у том случају појављује као секундарни, акцесорни, споредни објекат заштите, па су таква кривична дела и систематизована у неку другу групу кривичних дела према главном објекту заштите. Ова се дела могу назвати неправна или мешовита имовинска кривична дела или имовинска кривична дела у ширем смислу³⁷³.

Радња извршења код имовинских кривичних дела се састоји у различитим противправним делатностима које су усмерене на: одузимање, присвајање, уништење, оштећење, коришћење “туђе” имовине, имовинских права или интереса другог физичког или правног лица.

³⁶⁹ Наведено дело је уведено у Кривични законик новелом из 2009. године (Службени гласник Републике Србије број 111/2009).

³⁷⁰ Ово дело би требало да се инкриминише у оквиру групе дела против привреде, како због своје радње извршења која је ближа одређењу дела против привреде, имајући у виду да се радњом напада привреда, а не имовина, тако и због кажњавања, посебно што се алтернативно прописују новчана казна или казна затвора која се такође прописује и код дела против привреде, док се код дела против имовине углавном прописује само казна затвора.

³⁷¹ Наведено кривично дело је уведено у Кривични законик изменама и допунама које су уследиле 2009. године (Службени гласник Републике Србије број 72/2009).

³⁷² И са овим делом је исти случај као и са претходним делом које је уведено најобимнијим новелирањем Кривичног законика 2009. године (Службени гласник Републике Србије број 72/2009).

³⁷³ М. Радовановић, М. Ђорђевић, Кривично право, Посебни део, *op.cit.*, стр. 273-274.

Последица имовинских кривичних дела се најчешће јавља у виду повреде (наступања штете на имовини другог физичког или правног лица) или угрожавања (стварања конкретне или апстрактне опасности да наступи штета на имовини другог лица). Настала штета је, по правилу, имовинског карактера. Она се огледа у умањењу постојеће имовине или у спречавању њеног легалног увећања. Важно је за постојање ових кривичних дела да се имовинска штета може вредносно, односно новчано изразити. Висина имовинске штете се утврђује према тржишним условима у време предузимања радње извршења.

Услед предузете радње извршења висина причињене штете може да има различит кривичноправни значај. Тако она може да представља: а) објективни основ за инкриминацију одређеног кривичног дела (или законодавни мотив кажњавања), б) привилегујућу околност која учинионом кривичном делу даје блажи вид испољавања и за које је стога прописана блажа врста или мера казне и в) квалификаторну околност која кривичном делу даје тежи, опаснији вид испољавања, што значи да је за то дело прописана строжија казна³⁷⁴.

Основни мотив (циљ) предузимања радње извршења имовинских кривичних дела је постојање: а) намере учиниоца да за себе или другог прибави противправну имовинску корист, б) намере учиниоца да другом лицу проузрокује имовинску штету и в) побуде учиниоца у виду користољубља. То указује да се имовинска кривична дела врше са директним умишљајем као обликом кривице учиниоца.

Намера прибављања противправне имовинске користи или намера проузроковања штете, односно користољубље као посебна врста побуде, морају да постоје на страни учиниоца у време извршења кривичног дела, али оне не морају и да буду остварене у сваком конкретном случају извршења дела у пракси. Као противправна имовинска корист сматра се свака корист која је прибављена на начин противан праву, односно без неког правног основа³⁷⁵.

Понекад ова намера учиниоца може да буде праћена користољубљем као посебном врсте ниске, аморалне побуде. И ова побуда квалификује умишљај учиниоца као директан умишљај будући да наведена побуда мора да постоји код учиниоца управо у време предузимања радње извршења конкретног кривичног дела. Користољубље представља посебну врсту појуде, похоте за прекомерним, енормним и непотребним увећањем постојеће имовине или за спречавањем њеног умањења. Овај

³⁷⁴ В. Ђурђић, Д. Јовашевић, Кривично право, Посебни део, Београд, 2006. године, стр. 113-114.

³⁷⁵ М. Радовановић, М. Ђорђевић, Кривично право, Посебни део, *op.cit.*, стр.274.

субјективни елемент на страни учиниоца, према изричитом законском решењу из члана 48. став 2. КЗ, дозвољава могућност да се учиниоцу кривичног дела који поступа са овом врстом побуде може изрећи новчана казна у два случаја: а) када уопште ова врста казне није прописана у Законику за учињено кривично дело и б) када је законом за одређено кривично дело алтернативно прописана казна затвора и новчана казна, а суд као главну казну изрекне казну затвора. И друго, када се ради о кривичном делу које је учињено из користољубља, тада је законом прописан посебан, виши општи максимум новчане казне у облику новчане казне у одређеном износу из члана 50. став 2. КЗ у износу до десет милиона динара, иако је општи максимум ове врсте казне један милион динара³⁷⁶.

У складу са чланом 222. КЗ прописано је да се за сва кривична дела против имовине кривично гоњење предузима по службеној дужности, осим за кривична дела: а) крађе, б) тешке крађе, в) преваре, г) неовлашћено коришћење туђег возила, д) злоупотреба поверења и њ) прикривање, у случају када су учињена према брачном другу, лицу са којим учинилац живи у трајној ванбрачној заједници, сроднику по крви у правој линији, брату или сестри, усвојоцу или усвојенику или другим лицима са којима учинилац живи у заједничком домаћинству, када се кривично гоњење предузима по приватној тужби оштећеног (тзв. породична имовинска кривична дела где се учинилац дела налази у “блиском” односу са оштећеним).

Исто тако, законодавац је навео да се кривично гоњење предузима по приватној тужби и код кривичног дела уништења и оштећења туђе ствари (члан 212. КЗ) ако је дело (основни и тежи облици) учињено према приватној имовини, односно ако оштећена ствар припада приватној имовини. Но, и тада су органи полиције дужни да оштећеном, уколико се ради о приватној имовини, ставе на располагање податке о учиниоцу кривичног дела како би он евентуално по приватној тужби гонио таквог учиниоца овог дела³⁷⁷.

³⁷⁶ В. Ђурђић, Д. Јовашевић, Кривично право, Посебни део, Београд, 2010. године, стр. 96.

³⁷⁷ Овде се у пракси најчешће ради о уништењу и оштећењу стакла на улазним вратима зграде, те се у том случају од стране органа унутрашњих послова, председнику кућног савета као представнику свих оштећених станара зграде омогућују подаци о учиниоцу кривичног дела како би он евентуално предузео гоњење по приватној тужби, с тим што се у највећем броју случајева оштећени и учинилац дела договоре да учинилац надокнади штету. Овде се најчешће ради о малолетним учиниоцима дела који због своје немарности или услед алкохолизованог стања разбију стакло на згради којом приликом уједно изврше радњу овог кривичног дела.

Слична је ситуација и код следећих кривичних дела: а) ситна крађа, утаја и превара из члана 210. КЗ³⁷⁸, б) одузимање туђе ствари из члана 211. КЗ и в) оштећење туђих права из члана 220. КЗ, где се такође кривично гоњење предузима по приватној тужби уколико је дело извршено на штету приватне имовине.

За све облике кривичног дела утаје, као и за основне облике кривичних дела: а) зеленаштва, б) противправног заузимања земљишта и в) противправног уселења, кривично гоњење се предузима по предлогу оштећеног³⁷⁹.

Извршилац имовинских кривичних дела, по правилу, може бити свако лице, које није носилац имовинских права на објекту напада.

Са аспекта кривице, ова се кривична дела врше, по правилу, са умишљајем, веома често са директним умишљајем (који карактерише постојање посебне намере или побуде на страни учиниоца), а изузетно ретко из нехата.

2.2. Појам имовине у кривичном праву

Имајући у виду да кривична дела против имовине (где спадају и кривична дела изнуде и уцене) имају за објект заштите имовину или право на имовину, то је потребно да укажемо на појам и карактеристике имовине, како према одредбама кривичног права, тако и према одредбама грађанског права.

Иако се имовина јавља као објект заштите, имовинска кривична дела за објект радње извршења (нападни објект) имају својину другог физичког или правног лица. То је и логично јер се ова кривична дела не могу вршити према својој имовини, имовини у својини учиниоца (осим када се ради о сусвојини или заједничкој својини више лица,

³⁷⁸ Приликом извршења овог кривичног дела проузрокује се мала штета, те се с тим у вези кривично гоњење предузима по приватној тужби, имајући у виду да би се кривични уписник оптерећивао малим, ситним, незнатним делима који би, са једне стране, стварали и помало конфузију приликом рада органа унутрашњих послова на расветљавању овог дела, али и беспотребно повећавао број имовинских кривичних дела чиме би се “трошили” ресурси на њихово расветљавање. У пракси су то најчешћи случајеви када извршилац уђе у продавницу и украде флашу неког пића. Исто тако најчешћи случајеви јесу и да се иста та украдена ствар врати оштећеном јер приликом извршења или након тога неко извршиоца затекне у овој радњи извршења, па чак и након тога када је она свршена, о чему се сачињава потврда о одузетим предметима и потврда о враћеним предметима, или уколико се на лицу места извршилац затекне, предмет ће бити враћен оштећеном и сачиниће се извештај о поступању.

³⁷⁹ У складу са одредбама Законика о кривичном поступку оштећени може предузети гоњење по предлогу.

па учинилац дела својом радњом прекида државину, притежање, физичку, фактичку власт осталих лица на имовини и успоставља само сопствену државину).

Имовина се као објекат напада код највећег броја имовинских кривичних дела јавља као туђа покретна ствар (најчешће код крађе, тешке крађе, разбојништва, разбојничке крађе, утаје). Код других кривичних дела објект заштите може да буде истовремено и покретна и непокретна имовина (код преваре, изнуде, уцене). Код малог броја имовинских кривичних дела објект напада се јавља у виду имовинских права или имовинских интереса (код злоупотребе поверења, оштећења туђих права), док код неких кривичних дела ове врсте се као објект напада јавља конкретна покретна ствар, нпр. туђе моторно возило (код неовлашћеног коришћења туђег моторног возила)³⁸⁰.

Кривични законик Републике Србије је у глави дванаестој под називом: “Значење израза у овом Законику”, у одредби члана 112. тачка 36. изричито одредио појам “имовине” у смислу објекта заштите код имовинских кривичних дела (у ужем и у ширем смислу). Тако се имовином сматра: “добро сваке врсте, материјално или нематеријално, покретно или непокретно, процењиво или непроцењиво и исправа у било ком облику којом се доказује право или интерес у односу на такво добро. Имовином се сматра и приход или друга корист остварена, непосредно или посредно, из кривичног дела, као и добро у које је она претворена или са којим је помешана”³⁸¹.

Поред Кривичног законика Републике Србије, појам имовине одређује и Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела из 2013. године у члану 3. тачка 1. Према овом законском решењу имовина је: “добро сваке врсте у Републици Србији или ван ње, процењиво или непроцењиво, велике вредности и исправе у било којој форми којима се доказује право или интерес у односу на такво добро, као и приход или друга корист која је остварена непосредно или посредно из кривичног дела, односно добро у које је она претворена или са којим је помешана”. У тачки 2. исте законске одредбе одређен је и појам имовине проистекле из кривичног дела. То је “имовина власника која је у очигледној несразмери са његовим законитим приходима”.

На сличан начин појам имовине одређују и неки други савремени Кривични закони (или законици).

Тако Кривични закон Босне и Херцеговине³⁸² из 2003. године у члану 1. тачка 27. одређује да: “имовина представља имовину сваке врсте било да се састоји у

³⁸⁰ Д. Јовашевић, Кривично право, Посебни део, Београд, 2017. године, стр. 178-180.

³⁸¹ И. Симић, А. Трешњев, Кривични законик са крајим коментаром, Београд, 2010. године, стр. 94-95.

³⁸² М. Симовић, М. Симовић, Ј. Тодоровић, Кривични закон Босне и Херцеговине, *op.cit*, стр.27.

стварима или правима, било материјалну или нематеријалну, покретну или непокретну, те правне документе или инструменте којима се доказује право на имовину или интерес у односу на такву имовину”³⁸³.

Казнени закон Републике Хрватске³⁸⁴ из 2011. године у члану 87. тачка 23. под имовином сматра: “имовину било које врсте, независно од тога да ли је материјална или нематеријална, покретна или непокретна, односно правне документе и инструменте којима се доказује право или интерес на такву имовину”.

И Кривични законик Републике Македоније³⁸⁵ у члану 122. тачка 38. имовином сматра: “новац или друга средства плаћања, хартије од вредности, депозит, другу имовину сваке врсте, материјалну или нематеријалну, покретну или непокретну, друга права на предметима, потраживања, као и јавне исправе и правне документе у писаној или електронској форми или инструменте којима се доказује право власништва или интерес за такву имовину”.

Кривични законик Републике Црне Горе³⁸⁶ из 2003. године у члану 142. тачка 12. уместо појма имовине, одређује појам “имовинске користи”.

У вези са појмом имовине као објектом заштите код кривичних дела против имовине јесте и појам имовинске користи коју је учинилац предузетом радњом извршења прибавио са себе или друго физичко и правно лице. И овај појам кривично право, како наше, тако и право других држава, изричито дефинише.

Имовинску корист у смислу члана 92. Кривичног законика Републике Србије чине новац, предмети од вредности и свака друга имовинска корист која је прибављена кривичним делом. Кривични законик Републике Црне Горе у члану 142. тачка 12. као имовинску корист сматра сваку имовинску корист која је непосредно прибављена кривичним делом, која се састоји од сваког увећања или спречавања умањења имовине до којег је дошло извршењем кривичног дела; имовина која је замењена или у коју је претворена имовинска корист која је непосредно прибављена кривичним делом и свака друга корист која је добијена од имовинске користи непосредно прибављене кривичним делом или имовине у коју је замењена или претворена имовинска корист непосредно прибављена кривичним делом без обзира да ли се налази на територији Црне Горе или ван ње.

³⁸³ Закон о изменама и допунама Кривичног закона Босне и Херцеговине, Службени гласник Босне и Херцеговине број 40/2015.

³⁸⁴ Народне новине Републике Хрватске број 125/2011, 144/2012, 56/2015, 61/2015 и 101/17.

³⁸⁵ Службен весник на Република Македонија број 37/96.....160/2014, 199/2014 и 226/2015.

³⁸⁶ Службени лист Републике Црне Горе број 70/2003, 13/2004, 47/2006, 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011, 40/2013, 56/2013, 42/2015, 59/2015 и 44/2017.

И Кривични закон Босне и Херцеговине у члану 111. одређује под имовинском коришћу која је прибављена кривичним делом: новац, предмете од вредности и сваку другу имовинску корист која је прибављена кривичним делом, затим имовинску корист која је прибављена кривичним делом, па је сједињена са имовином која је стечена на законити начин, као и приход и другу корист која произилази из имовинске користи која је прибављена кривичним делом или имовина у коју је она претворена, са којом је сједињена. Но, овај Закон у члану 1. тачка 26. под имовинском коришћу сматра свако економско добро које је директно или индиректно проистекло из кривичног дела, а при томе се састоји од било које имовине (после новеле Кривичног закона из 2015. године).

На нешто другачији начин појам имовинске користи одређује Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине³⁸⁷ у одредбама чл. 114а. и 115. Према овим законским решењима имовинску корист чини новац, предмети од вредности и свака друга имовинска корист која је прибављена кривичним делом; имовинска корист која је прибављена кривичним делом, па сједињена са имовином која је стечена на законит начин и приходи и други плодови имовинске користи која је прибављена кривичним делом; имовина у коју је имовинска корист која је прибављена кривичним делом претворена или сједињена (члан 115.). Као имовинска корист прибављена кривичним делом се сматра (члан 114а.) и имовинска корист за коју тужилац пружи довољно доказа да се оправдано верује да је она прибављена извршењем кривичних дела против: а) привреде, пословања и сигурности платног промета, б) правосуђа и в) подмићивања и кривична дела против службене и друге одговорне функције, при чему учинилац није пружио доказе да је таква корист законито прибављена.

Кривични законик Републике Српске³⁸⁸ из јула 2017. године у члану 123. тачка 24. одређује имовинску корист од кривичног дела као непосредну имовинску корист која се састоји од сваког увећања или спречавања умањења имовине до које је дошло извршењем кривичног дела, као и имовину у коју је претворена или промењена непосредна имовинска корист од кривичног дела, као и сваку другу корист која је добијена од непосредне имовинске користи од кривичног дела, без обзира на то да ли се налази на територији Републике Српске или не.

³⁸⁷ М. Симовић, В. Симовић, Љ. Тодоровић, Кривични закони у Босни и Херцеговини, *op.cit.*, стр. 178-179.

³⁸⁸ Д. Јовашевић, Љ. Митровић, В. Икановић, Коментар Кривичног законика Републике Српске, *op.cit.*, стр. 256-257.

Кривични законик Републике Македоније у члану 122. тачка 16. одређује као имовину која је приход од кривичног дела или корист која је прибављена посредно или непосредно извршењем кривичног дела, као и приход од кривичног дела које је учињено у иностранству, под условом да је у време када је извршено и по закону Македоније и по закону државе где је учињено сматрано кривичним делом.

Казнени закон Републике Хрватске у члану 87. тачка 22. као корист од кривичног дела сматра непосредну имовинску корист од кривичног дела која се састоји од сваког увећања или спречавања умањења имовине до којег је дошло извршењем кривичног дела, имовину у коју је промењена или претворена непосредна имовинска корист од кривичног дела, као и сваку другу корист која је добијена од непосредне имовинске користи од кривичног дела или имовине у коју је претворена или промењена непосредна имовинска корист од кривичног дела без обзира да ли се налази на подручју Републике Хрватске или изван њега.

2.3. Појам имовине у грађанском праву

Појам и карактеристике имовине као објекта заштите код имовинских кривичних дела, која је предмет регулативе кривичног права, можемо анализирати и у светлу одредби грађанског (стварног) права³⁸⁹.

Имовина (имање или иметак) се често употребљава у свакодневном говору, али и у разним гранама права, посебно у грађанском праву³⁹⁰, и то код бројних института као што су: накнада штете, заступање, неосновано богаћење итд. Имовину поседује лице које има кућу, земљиште, ауто, новац и друге предмете и често је синоним за људску срећу. Имовина се везује и за историју људског друштва, те она тако представља стари, класични и универзални појам. Она је и услов за човеков опстанак, па макар била и незнатна, те су због тога човек и његова имовина нераздвојно повезани.³⁹¹

³⁸⁹ И после мукотрпног рада, скоро већ двадест година, у Републици Србији још увек није донет Грађански законик иако је наша земља близу овог циља, имајући у виду да је Влада Републике Србије 2015. године на предлог Комисије састављен за израду Грађанског законика утврдила радни текст овог Законика, чија ће примена сигурно далеко прецизније и на јединствен начин уредити поједине норме, али и решити спорна питања и дилеме грађанског права.

³⁹⁰ О. Станковић, В. Водинилећ, Увод у грађанско право, Београд, 2004. године, стр. 167-171.

³⁹¹ Р. Ковачевић Куштримовић, М. Лазих, Увод у грађанско право, Ниш, 2008. године, стр. 207.

Имовина се у грађанском праву³⁹² дефинише као: „скуп имовинских права (и обавеза) која припадају једном лицу“. Исто тако, под имовинским правима се сматрају и она права која за објект имају ствар, новац или неко друго добро који се могу изразити у новцу. Имовина не може престати док траје личност њеног имаоца и не може бити одузета као правна целина, макар да су одузета сва имовинска права и добра из имовинске масе.

У складу са одредбама грађанског права³⁹³ основне карактеристике имовине су: а) јединственост, б) недељивост и в) непреносивост.

Уважавајући ове елементе, имовину³⁹⁴ можемо сматрати као сложен појам састављен од различитих елемената које повезује субјект коме припадају (физичко или правно лице) и природу објекта поводом којег настају имовинска права. С тим у вези поједина права могу произилазити из имовине, а на њихово место могу ступати друга права нпр. уколико власник прода аутомобил, права власника излазе из имовине, у овом случају аутомобила, и прелазе на другог власника, док на његово место долази новац као врста имовине који код власника који је аутомобил купио као право излази из његове имовине. У овом случају је реч о реалној суброгацији.³⁹⁵

Суброгација имовине подразумева да идентична права излазе и истовремено улазе у имовину неког лица. То је раније било називано трампом (разменом) предмета за предмет или данас разменом предмета за новац (домаћи или инострани), где свакако човек има право или на новац или на ствар који заједно чине имовину.

Поред тога, у имовину могу улазити и права која не долазе суброгацијом, нпр. уколико се ради о поклону, наслеђу и сл.³⁹⁶

Садржину имовине чине имовинска права. Имовинска права су сва стварна права, потраживања која гласе на ствар или новац и имовинска овлашћења аутора и проналазача. У имовину не улазе права личности јер су лична добра везана за личност и не могу се процењивати новцем. При томе треба истаћи да се често у теорији мешају појам имовине и појам својине.

Наиме, имовину сачињава претежно право својине на непокретним и покретним стварима. Право својине у садржини имовине је најјасније право јер означава

³⁹² В. Водинелић, Грађанско право – увод у грађанско право и општи део грађанског права, Београд, 2014. године, стр.78-83.

³⁹³ И. Бабић, Грађанско право – Увод у грађанско право, Београд, 2011. године, стр. 56-59.

³⁹⁴ Д. Николић, Увод у систем грађанског права, Нови Сад, 2013.године, стр. 117-119.

³⁹⁵ Р. Ковачевић Куштримовић; М. Лазић, *op.cit.*, стр. 207.

³⁹⁶ *Ibid*, стр. 208-209.

очигледан друштвени однос – држање, коришћење и располагање са стварима. С тим у вези, право својине, као и остала стварна права, представљају основу имовине.³⁹⁷

Имовина као правна целина није предмет непосредне законске регулативе. Ипак, право на имовину је једно од основних људских права. И поред широке и различите правне заштите права на имовину која је садржана у универзалним и регионалним међународним декларацијама и резолуцијама, оно ни данас није довољно ефикасно и квалитетно заштићено.

3. ИЗНУДА

3.1. Појам и елементи кривичног дела

Изнуда је истовремено имовинско, насилничко³⁹⁸, колективно и продужено кривично дело која има вишеструку правну природу, карактер и значај. Она је у Кривичном законнику Републике Србије прописана је у глави двадесетпрвој, у групи кривичних дела против имовине, у одредби члана 214.

Само кривично дело³⁹⁹ се састоји у принуђивању другог лица да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине употребом силе или претње у намери учиниоца да себи или другом прибави противправну имовинску корист.⁴⁰⁰ У односу на раније законско решење (из 1977. године) сада је за постојање дела потребно постојање, поред силе, само претња, али не и „озбиљна“ претња (како је то раније било предвиђено) јер се то подразумева.⁴⁰¹

Заштитни објект овог кривичног дела је имовина у својој свеукупности. Она, дакле, у смислу објекта напада обухвата туђу покретну и непокретну имовину, као и имовинска права и интересе другог физичког или правног лица.

³⁹⁷ Ibid, стр. 210.

³⁹⁸ Г. Николић, Насилничке карактеристике кривичног дела изнуде, Зборник радова: Не насиљу – јединствен друштвени одговор, Бања Лука, 2018. године, стр. 447-455.

³⁹⁹ Д. Јовашевић, Кривично право, посебни део, op.cit., стр. 112-113.

⁴⁰⁰ И. Симић, А. Трешњев, Кривични законик са краћим коментаром, op.cit., стр. 156.

⁴⁰¹ Љ. Лазаревић, Кривично право, Посебни део, Београд, 1993. године, стр. 253-254.

Изнуда је специфично⁴⁰² кривично дело имајући у виду да:

а) да је оно управљено против туђе имовине и стога систематизовано у групи кривичних дела против имовине,

б) да се њиме истовремено напада, повређује слобода избора понашања, па се стога она (као што је случај у упоредном законодавству) може сврстати у групу кривичних дела против слобода и права човека и грађанина и

в) да се као средство предузимања радње извршења – јавља употреба силе или претње, што ово дело подводи у насилнички криминалитет⁴⁰³.

3.1.1. Радња извршења кривичног дела

Радња извршења овог кривичног дела се састоји у принуђивању другог лица⁴⁰⁴. То је психолошка делатност утицања на вољу другог у смислу да се он принуди да нешто учини (да предузме радњу чињења, активну, позитивну радњу – комисивни деликт) или не учини (да предузме радњу нечињења, пропуштања, пасивну, негативну радњу – омисивни деликт) противно својој донетој одлуци. Битно је да се овим принуђивањем причињава штета за имовину пасивног субјекта (оштећеног) или неког трећег лица⁴⁰⁵.

Сила и претња се у радњи извршења кривичног дела изнуде не појављују самостално.⁴⁰⁶ Они се самостално појављују у овире инкриминације дела принуде, док се у овом случају они појављују као средство или начин извршења кривичног дела. Циљ њихове примене је да се пасивни субјект принуди да сам нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине. Штета се може остварити у покретној или непокретној имовини⁴⁰⁷.

Уколико дефинишемо радњу извршења кривичног дела изнуде као принуђивање пасивног субјекта да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине, можемо да констатујемо да се принуда састоји у употреби силе (где силу треба схватити као и код других кривичних дела код којих се она појављује као средство

⁴⁰² З. Стојановић, Коментар Кривичног законика, Београд, 2007. године, стр. 407.

⁴⁰³ Н. Мрвић Петровић, Кривично право, Београд, 2005. године, стр. 319-320.

⁴⁰⁴ Б. Чејовић, В. Миладиновић, Кривично право, Посебни део, Ниш, 1995. године, стр. 326.

⁴⁰⁵ М. Радовановић, М. Ђорђевић, Кривично право, Посебни део, *op.cit.*, стр. 301.

⁴⁰⁶ З. Стојановић, Коментар Кривичног законика, *op.cit.*, стр. 407.

⁴⁰⁷ М. Ђорђевић, Ђ. Ђорђевић, Кривично право, Београд, 2016. године, стр. 166-167.

извршења) или претње, за чије је постојање довољно да су испуњени услови за појам претње у кривичноправном смислу, што значи да није потребно постојање квалификоване претње. У сваком конкретном случају се претња и њено дејство процењују субјективно у смислу да ли је пасивни субјект претњу схватио као озбиљну или не⁴⁰⁸.

Принуђивање се може извршити на два, законом алтернативно предвиђена начина. То су: а) употреба силе и б) употреба претње (која не мора бити озбиљна, како је предвиђало раније законодавство у Србији, већ је довољно да се ради о обичној претњи)⁴⁰⁹. То указује да се овде ради о специјалном облику кривичног дела принуде (као кривичног дела против слобода и права човека и грађанина).

Сила и претња представљају облике испољавања принуде у кривичном праву.⁴¹⁰ Принуда је притисак на вољу учиниоца дела који долази споља, а који може бити изазван различитим изворима. Зависно од врсте извора принуде, разликује се⁴¹¹ :

а) принуда изазвана природном силом или животињском снагом – то је права или природна принуда – права *vis maior* и

б) принуда изазвана људском радњом – то је неправна принуда или неправна *vis maior*.

Према карактеру дејства разликује се⁴¹²:

а) физичка и

б) психичка принуда.

Физичком принудом се делује на тело човека приморавајући га да изврши или пропусти одређену радњу.

Психичком принудом се првенствено делује на свест, вољу и осећања другог човека чиме се он приморава, принуђује на одређено чињење или пропуштање које се од њега захтева⁴¹³.

Принуда се најчешће се кривичном праву јавља у два облика. То су:

а) употреба силе и

б) претња употребом силе.

Сила је употреба физичке, механичке или друге снаге (звучне, светлосне, топлотне енергије) једног лица према другом лицу с циљем да се оно принуди на

⁴⁰⁸ З. Стојановић, Коментар Кривичног законика, Београд, 2012. године, стр. 522.

⁴⁰⁹ Д. Јовашевић, Кривично право, Општи део, Ниш, 2012. године, стр. 212-215.

⁴¹⁰ З. Стојановић, Кривично право, општи део, Београд, 2013. године, стр. 242.

⁴¹¹ Б. Чејовић, Кривично право, Општи део, Београд, 2002. године, стр. 274-276.

⁴¹² М. Ђорђевић, Ђ. Ђорђевић, Кривично право, *op.cit.*, стр. 166-167.

⁴¹³ Д. Јовашевић, Кривично право, Општи део, Београд, 2016. године, стр. 212-214.

одређено чињење или нечињење. Под силом се у смислу члана 112. тачка 12. КЗ подразумева и примена хипнозе или омамљујућих средстава с циљем да се неко против своје воље доведе у несвесно стање или да се онеспособи за отпор⁴¹⁴. Она се најчешће употребљава ради савладавања отпора неког лица при чему није битно да ли је отпор постојао или се само очекивао.

Дакле, сила се састоји у сваком деловању на вољу, односно телесни интегритет којим се непосредно или посредно утиче на слободу одлучивања таквог лица и које је подобно да га принуди на предузимање или пропуштање одређене радње. То значи да дејство силе мора бити неодољиво, што значи да сила мора бити по својој снази, обиму, трајању и интензитету таква да јој се пасивни субјект при постојећим околностима није могао одупрети⁴¹⁵.

Сила се јавља у два облика испољавања. То су⁴¹⁶:

- а) апсолутна (физичка) и
- б) компулзивна (психичка, релативна) сила.

Апсолутна сила (*vis absoluta*) постоји када је притисак на вољу другог лица такав да га потпуно лишавља могућности да донесе одлуку о чињењу или нечињењу или је лишен способности за остваривање вољног акта, тако да се предузимање (или непредузимање) телесног покрета не сматра као његов, већ као туђ акт. Лице према коме се примењује апсолутна сила сматра се као средство у рукама лица које употребљава такву силу.⁴¹⁷

Компулзивна сила (*vis compulsiva*) постоји када је притисак на вољу другог лица такав да оно има способност за одлучивање, али је његова одлука да предузме (или пропусти) одређену радњу изнуђена тако да није акт његове слободне воље. Компулзивна сила може да се јави у два облика. То су : а) непосредна и б) посредна компулзивна сила, зависно од критеријума према ком лицу је таква врста силе била примењена (да ли непосредно према пасивном субјекту или према другом, њему блиском лицу).⁴¹⁸

У теорији нема јединственог схватања о правној природи и дејству компулзивне силе и претње. Према једном схватању⁴¹⁹ они могу да искључе или умање

⁴¹⁴ И. Симић, А. Трешњев, Кривични законик са краћим коментаром, *op.cit.*, стр. 94.

⁴¹⁵ Кривично дело не постоји када је учињено под дејством неодољиве силе зато што у том случају нема вољне радње учиниоца (решење Апелационог суда у Београду Кж. 1703/2012).

⁴¹⁶ Н. Мрвић Петровић, Кривично право, Београд, 2005. године, стр. 101-103.

⁴¹⁷ Д. Јовашевић, Кривично право, Општи део, Београд, 2010. године, стр. 141.

⁴¹⁸ *Ibid*, стр. 141.

⁴¹⁹ Ј. Таховић, Кривично право, Општи део, Београд, 1962. године, стр. 190-191.

урачунљивост или пак кривицу лица према коме су примењене. Према другом схватању значај компулзивне силе и претње треба процењивати у оквиру института нужне одбране и крајње нужде, а ако нису испуњени услови за њихову примену, онда се дејство компулзивне силе и претње процењује као околност од значаја за одмеравање казне⁴²⁰. Према трећем схватању⁴²¹ они су основи искључења подобности за урачунљивост.

Претња⁴²² је други, блажи облик принуде. То је најава зла, изјава којом се другом лицу ставља у изглед наношење зла које је подобно, довољно да утиче на његову вољу, тако да оно донесе одлуку да предузме, односно пропусти одређену радњу, понашање. Стављањем у изглед зла другом лицу утиче се на слободу његовог одлучивања, а пре свега, на усмеравање одлуке у одређеном правцу.⁴²³ За постојање претње⁴²⁴ битно је да лице које је износи управо буде и лице које ће најављено зло непосредно нанети.

У противном, нема претње, већ таква најава зла које ће бити нането од стране другог лица, представља само опомену (упозорење). Претња може да буде учињена усмено, писмено или на симболичан начин (гестовима, мимиком, конклюдентном радњом).

Да би претња била правно релевантна у смислу начина (средства) извршења кривичног дела изнуде, потребно је да испуњава одређене удлове. Тако она мора да буде⁴²⁵:

а) озбиљна – озбиљност претње се процењује са становишта лица коме је она упућена, односно да ли ју је пасивни субјект схватио озбиљно, без обзира на то да ли лице које прети има озбиљну намеру да је спроведе,

б) могућа – ако се најављено зло стварно, реално може остварити,

в) садашња – ако најављено зло непосредно предстоји, односно да ће бити нането у садашњости или у непосредној блиској будућности. Нема претње ако зло које

⁴²⁰ Н. Срзентић, А. Стајић, Кривично право ФНРЈ, Општи део, Београд, 1957. године, стр. 217.

⁴²¹ Т. Живановић, Основи кривичног права Краљевине Југославије, Општи део, Београд, 1934. године, стр. 131.

⁴²² З. Стојановић, О појму претње у кривичном праву, НБП, Журнал за криминалистику и право, бр. 2, Београд, 2013. године, стр. 1-16.

⁴²³ Д. Јовашевић, Кривично право, Општи део, Београд, 2010. године, стр. 141 и 142.

⁴²⁴ Претња се састоји у стављању некоме у изглед зла које ће му се догодити ако не учини оно што се од њега захтева, а при том не мора постојати стварна намера окривљеног да то оствари, већ је довољно да онај коме се прети то схвати као могуће (пресуда Апелационог суда у Новом Саду Кж. 477/2010).

⁴²⁵ М. Ђорђевић, Ђ. Ђорђевић, Кривично право, *op.cit.*, стр. 62-63.

се ставља у изглед треба да се догоди у далекој будућности, јер она тиме губи реални утицај на вољу другог лица и

г) неотклоњива – ако се најављено зло није могло у конкретним околностима отклонити на други начин (нпр. позивањем у помоћ, пријавом лица које прети, нужном одбраном, бекством), већ само предузимањем или пропуштањем тражене радње.

Пасивном субјекту може да буде упућена једна или више претњи у истој намери. Уколико је пасивном субјекту упућено више претњи постојаће једно кривично дело изнуде. Конструкција продуженог кривичног дела у случају када је претњом обухваћено више лица није могућа.⁴²⁶

Уколико учинилац облике принуде као начин предузимања радње извршења кривичног дела изнуде испољава према више лица (оштећених) у исто или различито време, којима се од њих захтева да нешто учине или не учине на штету своје или туђе имовине и том приликом учинилац прибави за себе или другога противправну имовинску корист, али од више лица (оштећених), тада постоји кривично дело изнуде у стицају (идеалном или реалном зависно од броја предузетих радњи извршења).

3.1.2. Остали елементи кривичног дела

Поред објекта заштите, објекта напада и радње извршења, о чему је било говора, кривично дело изнуде у складу са позитивним законским решењима у Републици Србији чине и следећи елементи бића.

Радња извршења се предузима са одређеним циљем⁴²⁷ – да се пасивни субјект или оштећени наведе (дакле, подстрекне) да сам лично, непосредно, нешто учини – предузме тачно одређену радњу која се од њега захтева или – нешто не учини - пропусти тачно одређену радњу, било уопште, на одређеном месту, у одређено време, на одређени начин.

Кривично дело је свршено самим моментом предузимања радње извршења са одређеним циљем, односно одређеном намером, без обзира да ли су они у конкретном случају заиста и остварени, реализовани.

⁴²⁶ Н. Мрвић Петровић, Кривично право, Посебни део, Београд, 2016. године, стр. 215.

⁴²⁷ В. Ђурђић, Д. Јовашевић, Кривично право, посебни део, Београд, 2010. године, стр.112-113.

Радња извршења принуђивања – на законом одређени специфичан начин – се предузима у одређеној намери. То је намера учиниоца да за себе или другог прибави противправну имовинску корист. Ова намера⁴²⁸ мора да постоји на страни учиниоца у време предузимања радње извршења, али она не мора да буде и остварена у сваком конкретном случају. Постојање ове намере утиче и на облик кривице учиниоца који се јавља као директан умишљај.

Ову намеру⁴²⁹ треба разликовати од користољубља као посебне врсте побуде учиниоца у виду похлепе, пожуде за прекомерним, непотребним, енормним увећањем постојеће имовине или спречавањем њеног умањења.

Последица кривичног дела изнуде⁴³⁰ се састоји томе што је принуђено лице доведено у стање (лишености слободe одлучивања о својим поступцима) у коме нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине, што овом кривичном делу даје карактер имовинског криминалитета⁴³¹.

За постојање овог дела није неопходно да у сваком конкретном случају имовинска штета за неко лице заиста, непосредно и наступи. Довољно је да је имовинска штета⁴³² као последица предузете радње извршења наступила, а не само да је имовина тим чињењем или нечињењем била угрожена⁴³³. Између изнуђених поступака пасивног субјекта и настале материјалне штете мора да постоји одговарајућа узрочна веза⁴³⁴.

Покушај кривичног дела изнуде (члан 214. став.1. у вези члана 30. КЗ-а) који се кажњава, постоји у случају када је започета радња извршења, али није довршена и то не у смислу добровољног одустанка, већ у случају када су сила или претња упућене пасивном субјекту, али он није под њиховим утицајем учинио нешто на штету своје или туђе имовине, с тим што је постојала имовинска намера код учиниоца овог дела, односно намера прибављања противправне имовинске користи.⁴³⁵

Уколико је извршилац једном претњом (или једном применом силе) принудио оштећеног да учини нешто на штету своје или туђе имовине у намери да себи или

⁴²⁸ З. Стојановић, О. Перић, Кривично право, Посебни део, *op.cit.*, стр. 270-272.

⁴²⁹ И. Симић, М. Петровић, Кривични закон Републике Србије, Практична примена, Београд, 2002. године, стр. 201-203.

⁴³⁰ В. Ђурђић, Д. Јовашевић, Кривично право, посебни део, *op.cit.*, 112-113.

⁴³¹ З. Стојановић, О. Перић, Коментар Кривичног закона Републике Србије и Кривични закон Републике Црне Горе са објашњењима, *op.cit.*, стр. 280-282.

⁴³² Б. Чејовић, В. Миладиновић, Кривично право, Посебни део, *op.cit.*, стр. 326.

⁴³³ З. Стојановић, О. Перић, Кривично право, Посебни део, *op.cit.*, стр. 159.

⁴³⁴ Н. Мрвић Петровић, Кривично право, Посебни део, *op.cit.*, стр. 215.

⁴³⁵ *Ibid*, стр. 215.

другоме прибави противправну имовинску корист постоји једно дело изнуде, али исто тако уколико је истом оштећеном упућено више претње или је више пута употребљена сила, али је од оштећеног прибављена само једна имовинска корист, постојаће такође само једно дело изнуде.

У случају да извршилац према оштећеном употреби више пута силу или претњу у смислу радње извршења изнуде и тако више пута оствари противправну имовинску корист од истог оштећеног и у одређеном временском интервалу ради се о продуженом делу изнуде.

Уколико извршилац облике принуде као радње извршења изнуде испољава према више лица (оштећених) који нешто учини или не учине на штету своје или туђе имовине и том приликом извршилац прибави противправне имовинске користи али од више лица (оштећених), тада постоји више дела изнуде (самим тим јер постоји и више оштећених лица).

Извршилац кривичног дела из члана 214. КЗ може да буде свако лице.

У погледу кривице, Законик одређује постојање директног умишљаја који квалификује наведена намера – намера учиниоца да за себе или друго физичко или правно лице прибави противправну имовинску корист у било ком износу.

За основни облик кривичног дела је прописана казна затвора од једне до осам година. Уколико суд у конкретном случају дође до уверења на бази изведених личних и материјалних доказа да је учинилац предузео радњу извршења – принуђивања другог лица са посебном врстом побуде - из користољубља, тада је сходно законским решењима овлашћен да таквом учиниоцу као споредну казну изрекне и новчану казну (сходно члану 48. став 2. КЗ).

3.2. Тежи облици кривичног дела

Кривично дело изнуде има четири тежа облика испољавања који су градацијски прописани у члану 214. ставовима од 2. до 5. КЗ.

За кривично дело изнуде је прописан редовни поступак и кривично гоњење које се предузима по службеној дужности. За основни и први тежи облик дела који су инкриминисани у ставовима 1. и 2. члана 214. је надлежан Основни (раније општински

суд), док је за теже облике дела који су инкриминисани ставовима 3. и 4. надлежан Виши (раније окружни суд). За најтежи облик изнуде надлежно је Посебно одељење за организовани криминал Вишег суда у Београду.⁴³⁶

Интересантно је да законодавац, и поред решења у упоредном европском кривичном законодавству, доношењем Кривичног законика 2005.године, али ни каснијим изменама и допунама, није предвиђао квалификовани облик изнуде: „ако је употребом силе другом лицу нанета телесна повреда у било ком облику или виду испољавања“⁴³⁷. Наиме, уколико је услед предузете радње извршења и примењене силе (физичке снаге) према другом лицу – оштећеном овоме нанета тешка телесна повреда, тада постоји стицај: а) основног облика кривичног дела изнуде и б) кривичног дела тешке телесне повреде⁴³⁸.

Ако је примењеном силом приликом предузимања радње извршења кривичног дела изнуде другом лицу нанета лака телесна повреда из нехата, тада се питање стицаја између ових кривичних дела уопште и не поставља. Но, у случају доношења лаке телесне повреде са умишљајем приликом извршења кривичног дела изнуде, тада би постојао стицај ових кривичних дела, с тим што би се морала применити инклузија⁴³⁹.

Исто тако, законодавац, и поред многобројних решења у упоредном европском кривичном праву, скоро све квалификаторне околности тежих облика кривичног дела изнуде везује за статус осумњиченог (бављење вршењем изнуде, извршење од стране групе и организоване криминалне групе), само квалификаторне околности које се односе на висину прибављене материјалне користи можемо схватити као однос корелације између извршиоца и пасивног субјекта, имајући у виду да уколико извршилац прибави имовинску корист од пасивног субјекта, истовремено га и оштећује. С тим у вези законодавац ниједну квалификаторну околност испољавања

⁴³⁶ Према Закону о уређењу судова (“Службени гласник Републике Србије“, број 116/2008, 104/2009, 101/2010, 31/2011, 78/2011, 101/2011, 101/2013, 106/2015, 40/2015, 13/2016 и 108/2016.), за кривична дела за које је прописана казна затвора до десет година и десет година, надлежан је основни суд, док је за кривична дела за које је прописана казна затвора преко десет година надлежан виши суд. Исто тако, уколико је за дело прописана казна затвора која је одређена само посебним минимумом, иако је он нпр. до десет година, надлежан је виши суд јер самим тим што није прописан посебни максимум, примењује се општи институт кривичног права у смислу општег максимума који може да износи до двадесет година.

⁴³⁷ Љ. Лазаревић, Кривично право, Посебни део, Београд, 1993. године, стр. 253-254.

⁴³⁸ Ђ. Ђорђевић, Кривично право, Посебни део, Београд, 2011. године, стр. 106-107.

⁴³⁹ Љ. Лазаревић, Коментар Кривичног законика Републике Србије, Београд, 2006. године, стр. 599.

овог кривичног дела не везује за личност оштећеног⁴⁴⁰, као што су нпр. добна старост оштећеног, посебно стање (труднице, болесна лица и сл.) или неке посебне околности (годишње доба, ванредна ситуација и сл.).

3.2.1. Тежи облици кривичног дела према висини имовинске користи

У складу са позитивним Кривичним закоником⁴⁴¹ први тежи облик дела изнуде (члан 214. став. 2. КЗ) постоји у случају ако је предузетом радњом извршења основног облика кривичног дела прибављена за учиниоца или друго физичко или правно лице имовинска корист у износу који прелази четрестопедесет хиљада динара⁴⁴². Висина имовинске користи – која мора бити у узрочно-последичној вези са предузетом радњом извршења основног дела, се утврђује према тржишним условима у време извршења дела⁴⁴³. Дакле, овај је квалификовани облик дела изнуде одређен висином прибављене имовинске (материјалне) користи.

За ово је кривично дело прописана казна затвора од две до десет година затвора.

Други тежи облик кривичног дела изнуде који је инкриминисан у члану 214. став 3. КЗ постоји у случају када је извршењем основног облика дела прибављена имовинска (материјална) корист за учиниоца дела или друго физичко или правно лице у износу који прелази милион и петсто хиљада динара, а према тржишним условима у време извршења дела. И овде је квалификаторна околност, као и у претходном тежем облику, одређена висином прибављене противправне имовинске користи предузетом радњом извршења.

За овај тежи облик дела је прописана казна затвора од три до дванаест година. Новелом Кривичног законика из 2009. године⁴⁴⁴ код овог облика дела је прописано

⁴⁴⁰ М. Шкулић, Улога полиције и заштити права оштећеног кривичним делом, Тематски зборник радова: Полиција и правосудни органи као гаранти слободe и безбедности у правној држави, Београд, 2017. године, стр. 41-66.

⁴⁴¹ Кривични законик, “Службени гласник Републике Србије”, број 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016.

⁴⁴² И. Симић, М. Петровић, Кривични закон Републике Србије, Практична примена, Београд, 2002. године, стр. 201-203.

⁴⁴³ Љ. Лазаревић, Коментар Кривичног законика Републике Србије, *op.cit.*, стр. 599.

⁴⁴⁴ „Службени гласник Републике Србије“, број 72/2009.

поштравање казне у смислу повећања посебног минимума са до тада прописане казне затвора од две године на три године, док је посебни максимум прописане казне казне затвора остао исти – дванаест година.

3.2.2. Бављење вршењем кривичног дела

Поред висине прибављене имовинске користи која представља квалификаторне околности за теже кажњавање учиниоца кривичног дела изнуде (које су изражене у ставовима 2. и 3. члана 214. КЗ), кривично дело изнуде има још два тежа облика испољавања где се квалификаторна околност односи на начин извршења, број извршилаца, односно њихово заједничко деловање у виду групе и организоване криминалне групе.

Трећи тежи облик кривичног дела изнуде постоји у два случаја. То су:

1) уколико се учинилац дела бави вршењем изнуде (основног и претходних квалификованих облика) или

2) уколико је дело извршено од стране групе.

За ово је теже дело законодавац прописао казну затвора у трајању од пет до петнаест година (став 4).

Бављење вршењем кривичног дела⁴⁴⁵ изнуде постоји ако извршилац понавља вршење овог дела или испољава намеру да се тиме и даље бави. То значи да овакво „дуготрајно“, континуирано, поновљено бављење представља колективно кривично дело у виду заната код кога постоји једно кривично дело без обзира на то колико пута је вршење дела поновљено, што може утицати на одмеравање казне⁴⁴⁶.

Ђ. Ђорђевић⁴⁴⁷ сматра да колективно кривично дело постоји и у случају да је дело једном извршено, али да постоји намера код извршиоца да то дело и даље понавља⁴⁴⁸. Зато је потребно у сваком конкретном случају на бази изведених личних и материјалних извора доказа утврдити постојање намере учиниоца да ово дело понавља.

⁴⁴⁵ З. Стојановић, Коментар Кривичног законика, *op.cit.*, стр. 407.

⁴⁴⁶ Ђ. Ђорђевић, Кривично право, Посебни део, Београд, 2011. године, стр. 107.

⁴⁴⁷ *Ibid*, стр. 107.

⁴⁴⁸ Намера да учинилац дело понавља се изражава нпр. тражењем жртве и распитивањем о њеним породичним и пословним односима, прикупљањем компромитујућег материјала у циљу извршења уцене и сл.

При томе, се због природе овог кривичног дела овде ради о колективном кривичном делу у виду заната јер учинилац радњу извршења понавља да би на тај начин за себе или другога прибавио стални, повремени или допунски приход у виду противправне имовинске користи.

С друге стране, З. Стојановић⁴⁴⁹ сматра да за бављење вршењем кривичних дела изнуде, као и код других деликата бављења, није довољно да је изнуда само једном извршена, па чак ни онда када се несумњиво може утврдити намера да се ово дело понавља⁴⁵⁰.

Анализирајући ова два схватања о „бављењу вршењем изнуде” неминовно се може утврдити да је за ову делатност неопходан најпре временски континуитет како би се утврдило извршење више појединачних кривичних дела изнуде (која могу бити свршена или покушана), док се наведени аутори у одређењу овог појма разликује у погледу постојања намере будућег извршења изнуде (понављања дела).

При томе, први аутор сматра да овај тежи облик кривичног дела изнуде постоји и у случају да је дело изнуде једанпут извршено, али уз постојање намере учиниоца да ће наставити са вршењем ових кривичних дела. С друге стране, други аутор сматра да се под овим појмом сматра извршење већег броја појединачних радњи извршења кривичних дела изнуда у чији појам и садржину не улази утврђивање и доказивање намере учиниоца да се бави изнудом, већ само конкретно извршење изнуде више пута – виšekратно, поновљено⁴⁵¹.

Сматрамо да би се предност у овом случају могла дати другом аутору, имајући у виду да је намера најпре тешко доказива, што би изазвало тешкоће у доказивању постојања овог тежег облика кривичног дела у случају да је изнуда само једанпут извршена, иако је несумњиво да је намера код учиниоца постојала за поновним и новим извршењем истог дела. У тешком доказивању намере учествује и одустанак извршиоца, те и у случају да је утврђена намера да учинилац поново изврши кривично дело изнуде, његова се одбрана увек може свести на негирање овог личног доказа, као и у одустанку од извршења дела и проузроковања последице на штету оштећеног.

Појам „бављење вршењем изнуде” треба схватити у смислу колективног кривичног дела⁴⁵², односно као извршење више кривичних дела исте врсте (изнуде) у

⁴⁴⁹ З. Стојановић, Коментар Кривичног законика, *op.cit.*, стр. 523.

⁴⁵⁰ З. Стојановић, Н. Делић, Кривично право, Посебни део, *op.cit.*, стр. 146.

⁴⁵¹ И. Симић, А. Трешњев, Кривични законик са краћим коментаром, *op.cit.*, стр. 156.

⁴⁵² Н. Мрвић Петровић, Кривично право, Посебни део, *op.cit.*, стр. 215.

привидном реалном стицају са постојањем намере учиниоца да понавља вршење овог дела⁴⁵³ чиме прибавља противправну имовинску корист⁴⁵⁴.

3.2.3. Групно извршење кривичног дела

У члану 214.став 4. КЗ предвиђен је трећи тежи, квалификовани облик кривичног дела изнуде. Поред бављења вршењем изнуде, што је у претходном тексту рада анализирано, овај облик дела постоји у још једном случају. Наиме, овај тежи облик изнуде постоји уколико је радња извршења основног дела предузета од стране групе⁴⁵⁵.

И за ово је теже дело законодавац прописао казну затвора у трајању од пет до петнаест година.

До доношења Закона о изменама и допунама Кривичног законика из 2009. године⁴⁵⁶ Кривични законик је познавао само појам „организована група“, да би се каснијим новелама направила разлика између „групе“ и „организоване криминалне групе“.

За разлику од овог разликовања „групног“ извршења кривичног дела, претходни Кривични закон Републике Србије из 1977. године (после Новеле из 2003. године) је познавао веома штур термин „организовано“ вршење кривичног дела. Под овим се појмом сматрало, према схватању тадашње правне теорије, да се кривично дело врши на „организовани“ начин што је, са једне стране, значило да је било неминовно „признати“ постојање организованог криминалитета на територији наше земље, али, са друге стране, овим термином се веома непрецизно квалификовао облик изнуде (као и низа других кривичних дела која су познавала овај начин извршења дела као квалификаторну околност)⁴⁵⁷.

Група се у смислу члана 112. тачка 22. КЗ дефинише као „најмање три лица повезаних ради трајног или повременог вршења кривичних дела која не мора да има

⁴⁵³ Љ. Лазаревић, Коментар Кривичног законика Републике Србије, *op.cit.*, стр. 716.

⁴⁵⁴ Н. Мрвић Петровић, Кривично право, Посебни део, *op.cit.*, стр. 216.

⁴⁵⁵ Д. Јовашевић, Кривично право, Посебни део, *op.cit.*, стр. 178-179.

⁴⁵⁶ Закона о изменама и допунама Кривичног законика, “Службени гласник Републике Србије“, број 72/2009.

⁴⁵⁷ З. Стојановић, О. Перић, Кривично право, Посебни део, *op.cit.*, стр.271-272.

дефинисане улоге својих чланова, континуитет чланства или развијену структуру”. Овај термин је заменио дотадашњи термин „организовано” вршење кривичног дела и одређивао је квалификаторну околност код кривичног дела изнуде све до примене Новеле Кривичног законика из 2009. године.

Имајући у виду да лица која су повезана и која чине групу не морају трајно да врше кривична дела, већ то могу вршити и само повремено, спорадично, с времена на време, законодавац је алтернативно одредио њихово деловање. Зато се у правној теорији и сматра да групно извршење кривичног дела изнуде не улази у појам организованог криминалитета. Овде се више ради о колективном вршењу кривичних дела, односно о облику удруживања више лица како би вршили кривично дело или више кривичних дела.

Овакво законско дефинисање појма “групе” јасно указује да лица која су се удружила у групу могу само једанпут да буду удружена и изврше кривично дело, те да после тога више не буду део групе, као и то да су њихове улоге у групи потпуно равноправне, односно да овде не постоји структура чланства, што их разликује од постојања и деловања организоване криминалне групе.

Новелом Кривичног законика из 2009. године⁴⁵⁸ у инкриминацију кривичног дела изнуде уведен је још један и то најтежи облик испољавања овог дела. Тако је уместо дотадашња прописана три тежа облика овог кривичног дела, уведен још један, четврти и најтежи облик кривичног дела изнуде (инкриминсан у ставу 5. члана 214. КЗ).

Овај најтежи облик групног вршења кривичног дела изнуде постоји у случају када је радња извршења основног или неког од тежих облика испољавања овог кривичног дела предузета од стране организоване криминалне групе. За овај најтежи облик изнуде је прописана казна затвора најмање пет година затвора, док се не наводи посебни максимум прописане казне, што значи да се он изједначаје са општим максимумом ове врсте казне који износи двадесет година казне затвора.

Термин „организована криминална група“ је по први пут уведен у наше материјално кривично законодавство управо Новелом Кривичног законика из 2009. године⁴⁵⁹. Према овом законском решењу “организована криминална група” (чланом 112. тачка 35. КЗ) је: “група од три или више лица која постоји одређено време и делује

⁴⁵⁸ Закона о изменама и допунама Кривичног законика, “Службени гласник Републике Србије“, број 72/2009.

⁴⁵⁹ “Службени гласник Републике Србије“, број 72/2009.

споразумно у циљу вршења једног или више кривичних дела за која је прописана казна затвора од четири године или тежа казна, ради непосредног или посредног стицања финансијске или друге користи или ради остваривања или задржавања утицаја на привредне или друге важне државне структуре”.

Каснијим изменама Кривичног законика, из дефиниције „организоване криминалне групе“ је изостављен део „или ради остваривања или задржавања утицаја на привредне или друге важне државне структуре“.

Вршење дела од стране организоване криминалне групе представља облик организованог криминалитета⁴⁶⁰ о чему ће у каснијим деловима рада бити више речи. Суштински речено, организована криминална група као елемент организованог криминалитета обухвата следеће елементе: а) постојање три или више лица, б) њихово споразумно деловање, в) њихово постојање одређено време и г) циљ групе је вршење кривичних дела, односно стицање финансијске или друге користи.

3.3. Примери кривичног дела изнуде из судске праксе

У наредном делу текста ћемо изложити неколико карактеристичних случајева испољавања кривичног дела изнуде у домаћој судској пракси⁴⁶¹:

1) „Окривљени је крив што је у периоду од три месеца, у стању урачунљивости, у намери да себи прибави противправну имовинску корист, претњом принудио оштећеног да нешто учини на штету своје имовине, на тај начин што је најпре са мобилог телефона оштећеном слао претеће поруке, тражећи 500 еура, које је оштећени озбиљно схватио, имајући у виду да му је окривљени пар месеци пре критичног

⁴⁶⁰ Новине у смислу увођења инкриминације извршења дела од стране организоване криминалне групе су изменама од 2009. године Кривичног законика уследиле и код следећих имовинских кривичних дела: отмица (члан 134. став 5.), принуда (члан 135. став 5.), тешка крађа (члан 204. став 3.), разбојничка крађа (члан 205. став 4.), разбојништво (члан 206. став 3.) и уцена (члан 215. став 5.) и других дела као што су: неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога (члан 246. став 4.), недозвољени прелазак државне границе и кријумчарење људи (члан 350. став 4.), трговина људима (члан 388. став 7.), трговина малолетним лицима ради усвојења (члан 389. став 3.) и међународни тероризам (члан 391. став 23..) – З. Стојановић, Д. Коларић, Кривичноправно реаговање на тешке облике криминалитета, Београд, 2010. године, стр. 90.

⁴⁶¹ Више о овом делу (и другим кривичним делима) у судској пракси: Љ. Јовановић, Д. Јовашевић, Практикум за кривично право, Посебни део, Београд, 1996. године; Д. Јовашевић, Д. Коларић, Практикум за кривично право, Посебни део, Београд, 2003. године; В. Ђурђић, Д. Јовашевић, Практикум за кривично право, Посебни део, Београд, 2008. године; Д. Јовашевић, Практикум за кривично право, Посебни део, Ниш, 2014. године.

догађаја претио пиштољем тражећи да му врати одређену документацију и новац. Оштећени је контактирао полицију јер се уплашио и по њиховој препоруци је послао поруку окривљеном да се нађу око предаје новца. Када је отишао у полицију која му је дала обележене новчанице у апоенима од по 100 еура, оштећени се потом нашао у кафани са окривљеним којом приликом му је предао новац, а када је окривљени новац узео, интервенисала је полиција и ухапсила окривљеног, при чему је био свестан свих обележја и забрањености дела и хтео његово извршење, те је том приликом извршио кривично дело изнуде из члана 214. ст. КЗ и суд га је у поступку осудио на казну затвора у трајању од 10 (десет) месеци, те је оштећени упућен на парницу за остваривање имовинско-правног захтева.“

(пресуда Основног суда у Нишу, 15К. Бр. 282/14 од 28. октобра 2015. године)

2) „Када окривљени у својој породичној кући, са умишљајем започне извршење кривичног дела изнуде из члана 214. ст. 1. КЗ-а, у намери да себи прибави противправну имовинску корист и да силом принуди оштећеног да нешто учини на штету своје имовине, тако што је позвао оштећеног да дође код њега у кућу, како би пробао психоактивну супстанцу, а како је оштећени дошао код окривљеног кући, окривљени му је тражио метадоне, на шта му је оштећени одговорио да нема, те је окривљени из кесе извукао теслу (алат), па упутио оштећеном претњу „излупаћу ти колена“ и дршком тесле најпре оштећеног ударио у пределу колена ногу, а затим песницом у пределу бубрега. Потом је наредио оштећеном да из џепова панталона извади новац и стави на сто, што је оштећени и урадио и искористио тренутно одсуство окривљеног из просторије куће, те је позвао полицију. Суд је ценио да је окривљенио извршио кривично дело изнуде из чл. 214. ст. 1. КЗ-а у покушају у вези члана 30. КЗ-а и осудио га казну затвора у трајању од 1 (једне) године и 6 (шест) месеци.“

(пресуда Основног суда у Нишу, 3К. бр. 1393/14 од 27. фебруара 2015. године)

3) „Првоокривљени и другоокривљени су криви зато што су у урачунљивом стању, у намери да себи прибаве противправну имовинску корист, заједно, по претходном договору, силом и претњом, принудили оштећеног да им на штету своје имовине преда износ од 190 еура на тај начин што је другоокривљени контактирао оштећеног телефоном и представио се као студент који је наводно заинтересован за учење немачког језика, те је инсистирао да се виде у кафани како би се договорили о детаљима часова, те их је испред кафане чекао првоокривљени који је од оштећеног тражио да му преда 150 еура и запретио да ће му, уколико то не учини, запалити кућу и кола, те је оштећени из страха, својим колима, заједно са окривљенима отишао до своје

куће, узео 150 еура и предао првоокривљеном. Након неколико дана је првоокривљени позвао оштећеног и рекао му да трбају да разговарају, те да дође у кафану, а када су се видели првоокривљени му је тражио поново 150 еура због тога што је наводно против њега покренут поступак по пријави оштећеног и запретио да ће му, уколико не преда новац, запалити кућу и ауто, а потом и упутио реченицу „Неко ће те увек чекати иза угла“. Потом је у кафану дошао и другоокривљени, којом приликом је оштећени искористио неопрезност окривљених и побегао из кафане. Када је након одређеног времена отишао кући, док је откључавао врата, наишли су окривљени који су оштећеног угурали у кућу, претећи му тражили новац, на шта је оштећени узео две новчанице од по 20 еура и предао оштећенима, рекавши да су му то последње паре, када су наишли полицијски службеници. Суд је ценио да су окривљени учинили продужено кривично дело изнуде из члана 214. ст. 1. у саизвршилаштву у вези члана 33. и 61. КЗ-а, те су осуђени на казне затвора и то првоокривљени у трајању од 1 (једне) године и 6 (шест) месеци, а другоокривљени у трајању од 6 (шест) месеци, као и да оштећеном у складу са чланом 258. ст. 4. ЗКП-а на име накнаде штете – имовинскоправног захтева солидарно плате износ од 18.450,00 динара и да се оштећеном у складу са истим чланом ст. 5. ЗКП-а врати – преда износ од 40 еура (две новчанице по 20 еура) које су од првоосумњиченог одузете и које се налазе у депозиту суда.“

(пресуда Основног суда у Нишу, 6К. бр. 1191/16 од 11. јануара 2017. године)

4) „Крив је зато што је у намери да себи прибави противправну имовинску корист, претњом започео извршење кривичног дела, при чему је могао да схвати значај свога дела и могао да управља својим поступцима, те је од оштећеног преко мобилног телефона тражио износ од 50.000 еура, при том захтевајући да то никоме не каже: „да га не заболи до краја живота“, као и то да када буде добио следећу поруку однесе наведени износ на добијену адресу, те да у року од 24 часа одговори да ли пристаје на све ово, додавши „да му од овога зависи судбина и пословање фирме, да ово озбиљно схвати“. Након тога је окривљени слао још неколико порука оштећеном садржине да уколико до три дана не донесе новац, да му се износ увећава на 100.000 еура, при чему је био свестан да принуђује оштећеног да учини нешто на штету своје имовине, да је његово дело забрањено и да је хтео извршење истог чиме је извршио кривично дело изнуде из члана 214. ст. 3. КЗ у вези става 1., у покушају у вези члана 30 КЗ-а, те је осуђен на казну затвора у трајању од 3 (три) године и новчану казну (у складу са чланом 48. ст. 2. КЗ-а) у износу од 100.000,00 динара коју има да плати у року од три

месеца од дана правноснажности пресуде, што ако не учини суд ће новчану казну заменити казном затвора, тако што ће за сваку хиљаду динара одредити казну затвора од једног дана.“

(пресуда Вишег суда у Нишу, 1К. бр. 92/17 од 18. децембра 2017. године)

5) „Оптужени се ослобађа оптужбе да је у одређеном периоду, у намери да себи прибави противправну имовинску корист, започео извршење кривичног дела изнуде, претњом да ће напасти на живот оштећеног, његовог зета и осталих чланова породице, на тај начин што је оштећеном упутио смс поруку у којој захтева износ од 50.000 еура, а да у противном „на његовом врату неће остати глава“, као и то „да уколико некога обавести да ће му у ваздух дићи возило марке „BMW X5“. Истом приликом га је обавестио да у заказано време спреми новац и да чува породицу, те је након неколико дана поново упутио поруку оштећеном да дође на укључење за ауто-пут код старе наплатне рампе, код предузећа за путеве и да испод капије, у кеси за ђубре остави 50.000 еура. Оштећеном није било познато ко му изнуђује новац, али је предузетим радњама у поступку утврђено да се ради о његовом раднику кога је запослио као рођака његовог блиског пријатеља, та да му је увек излазио у сусрет у смислу његових захтева и да му се оштећени у периоду континуираног упућивања претњи уредно јављао, те да није могао на њега да посумња. Оштећени је упућен да може остварити имовинско правни захтев у парничном поступку.“

(пресуда Вишег суда у Нишу, 4К. бр. 204/13 од 17. децембра 2013. године)

6) „Првооптужени и другооптужени се ослобађају од оптужбе да су по претходном договору и подељеним улогама, у покушају, у намери да себи прибаве противправну имовинску корист у износу од 1.000.000,00 динара употребили силу над оштећеним, тако што у га тукли, ударали песницама у пределу главе и тела, а након тога више пута звали телефоном и претили да ће га убити уколико им не преда наведени износ који им је наводно дуговао или да им уместо овог износа, фалсификовањем власничких папира, преда у власништво стан у Београду, у коме је оштећени и живео, а који је припадао његовој баби. Како оштећени на то није пристао, дело је остало у покушају, иако су били свесни свога дела, његове противправности и хтели извршење истог, чиме би извршили у саизвршилаштву кривично дело изнуде из члана 214. ст. 3. КЗ у вези члана 33. КЗ, у вези члана 30. КЗ.

Оптужени су ослобођени оптужбе и да су по претходном договору и подељеним улогама, претњом убиством и употребе силе принудили оштећеног да преузме у своје власништво привредна предузећа из Београда и Ниша, која су била задужена у износу

од 2.000.000 еура, тако што су га физички тукли и ударали у пределу главе и тела, а након тога и више пута телефоном претили убиством, због чега је оштећени, плашећи се свој живот и живот своје породице, противно својој вољи у тада Петом општинском суду у Београду, преузео захтеване привредне субјекте и извршио статусне промене у Агенцији за привредне регистре Републике Србије. Истом приликом су оптужени брату оштећеног у више наврата претили да преузме у своје власништво одређена привредна предузећа, који је то и учинио плашећи за свој живот и живот свога брата. Суд је навео да би овом приликом оптужени у саизвршилаштву извршили кривично дело принуде из члана 135. ст. 2. КЗ у вези члана 33. КЗ.

Како је Више јавно тужилаштво у Нишу подигло оптужницу КТ. Бр. 124/11 од 20.10.2011. године против оптужених због тежег облика кривичног дела изнуде извршеног као саизвршиоци и два тежа облика кривичног дела принуде извршеног као саизвршиоци, те предложило да се оптужени огласе кривим за наведена кривична дела и утврде казне затвора у трајњу од по 3 (три) године за учињено дело тежег облика дела изнуде и по 6 (шест) месеци за учињена дела принуде, Апелациони суд у Нишу је Вишем суду у Нишу решењем 2Кж.1бр. 1103/14 од 13.11.2014. године ставио примедбе, по којима је Виши суд у Нишу поступио, те је у доказном поступку и на главном претресу оптужене ослободио од оптужбе“.

(пресуда Вишег суда у Нишу, 4К. бр. 187/14 од 19. маја 2016. године)

7) „Када првоокривљени узме од оштећеног мобилни телефон да му га наводно замени за бољи и два пута узме новац за доплату, па га позове да му преда телефон и тада га сачека другоокривљени који га удари због наводног дуга његовој девојци, па га принуде да у штедионици у периоду од два месеца у три наврата подигне са свог текућег рачуна новац у висини од 20.000 динара и преда им да би га наводно заштитили од мафије чине кривично дело изнуде. Двојица окривљених су оглашени кривим због извршења кривичног дела изнуде зато што су у намери да себи прибаве противправну имовинску корист силом и озбиљном претњом принудили оштећеног да нешто учини на штету своје имовине на тај начин што га је по претходном договору другоокривљени сачекао испред стана првоокривљеног, пришао му са леђа, рукама га ухватио за крагну због наводног дуга који је оштећени дуговао његовој девојци. Када су ушли у стан првоокривљеног, другоокривљени га је ударио у главу у пределу ока и потом су га принудили да оде у штедионицу и у њиховом присуству подигне новац и преда окривљенима, при чему су му запретили да о наводном догађају никога не обавештава јер ће му у супротном послати мафију. Наредили су му да им даје новац како би га

штитили од мафијаша, па је оштећени подигао укупно 20.000 динара и предао окривљенима у три наврата.“

(пресуда Врховног суда Србије кж. 1160/2004 од 14. фебруара 2005. године, Билтен Округног суда у Београду, Београд, број 69/2005. године, стр. 94)

8) „За постојање тешког облика кривичног дела изнуде довољно је да постоји споразум два или више лица да изврше ово дело што може бити учињено и неком конклюдентном радњом, под условом да се неко од тих лица јавља као организатор и да код извршилаца постоји свест да се принуда тако врши, при чему није битан начин и у ком својству ко учествује јер одговарају за ово кривично дело и организатор и извршилац, с тим што суд треба да утврди улогу сваког од окривљених у конкретном случају.“

(решење Врховног суда Србије Кж. 1502/2004 од 23. јуна 2005. године, Судска пракса, Београд, број 4/2006. године, стр. 14)

9) „Противправна имовинска корист при извршењу кривичног дела изнуде може се састојати и у употреби силе и озбиљне претње да оштећени одустане од наплате дуга од учиниоца. Окривљена је дуговала новац оштећеном на чијем је повраћају он инсистирао. Ради тога је окривљена ангажовала другоокривљеног и још два лица да припрете оштећеном. Са њима је дошла колима до продавнице оштећеног, па је у колима остала, а умишљајно подстрекнути другоокривљени и још два друга лица која нису идентификована пронашли су оштећеног који је чекао првоокривљену, па су му се обратили речима: „да ли ћеш још да зовеш и тражиш паре“, а потом су га ударали. Овакве радње окривљених су правилно квалификоване као кривично дело изнуде у покушају.“

(пресуда Округног суда у Београду Кж. 2780/2004 од 9. децембра 2004. годне, Судска пракса, Београд, број 6/2005. године, стр.18)

10) „Учиниоца кривичног дела разбојништва се служи употребом силе или претње пре или за време одузимања ствари са циљем да другом лицу – притежаоцу одузме туђу покретну ствар под условом да држалац ствари опажа такву претњу, као и да има представу о томе да је претња таквог карактера да се чини баш ради одузимања ствари. Код кривичног дела изнуде употреба сила или претње не ставља у изглед оштећеном непосредног напада на његов живот или тело, већ се у толикој мери ослабљује воља оштећеног да овај услед употребљене силе или претње сам одлучује да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине како би отклонио опасност за заштићено добро.“

(пресуда Врховног суда Србије Кж. 1612/2005 од 5. октобра 2005. године, Судска пракса, Београд, број 4/2006. године, стр. 13)

11) „Не може се сматрати претњом када окривљени од оштећеног тражи одређени новчани износ да би предузео неку радњу која би представљала корист за окривљеног или њему блиском лицу. У конкретном случају према чињеничном стању оптужницом је окривљеном стављено на терет да је претњом принудио оштећену да му на штету своје имовине да новац у износу од 30.000 еура. Претња је стављање у изглед неком лицу неког зла чије наступање зависи од воље лица коме се прети и која ће се према том лицу учинити ако оно не поступи онако како се од њега захтева или када се то зло ставља у изглед неком другом њему блиском лицу. У чињеничном опису оптужнице управо недостаје чињенични опис тог битног елемента дела – претње, односно стављање у изглед неког зла по њему блиско лице, у конкретном случају овде је сведокова супруга оштећена. Јавни тужилац није описао у чему се састоји та претња, односно које је то зло које се ставља у изглед блиском лицу оштећене, већ је једино навео да је окривљени оштећеној понудио да за одређени новчани износ предузме неке радње које би у крајњој линији онако како је описано представљале корист за лице блиско оштећеној.“

(пресуда Апелационог суда у Београду Кж. 3592/2011 од 7. септембра 2011. године, Билтен Вишег суда у Београду, Београд, број 83/2013. године, стр. 19-20)

4. УЦЕНА

4.1. Појам и елементи кривичног дела

Уцена или „шантажа“ као имовинско кривично дело са елементима насиља представља лакши или привилеговани облик изнуде (какав је иначе познат у упоредном кривичном законодавству). Ради се о лакшем облику изнуде имајући у виду да се у овој инкриминацији налази блажи облик принуђивања пасивног субјекта применом специфичне претње као облика принуде која је слабијег интензитета, него сила која се

алтернативно са претњом налази у основи појма кривичног дела изнуде⁴⁶². Овде се, истина, претња састоји у стављању у изглед пасивном субјекту да ће се за њега или њему блиско лице открити нешто што може шкодити њиховој части или угледу⁴⁶³.

Уцена се, као кривично дело из члана 215. КЗ, састоји у принуђивању другог лица да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине претњом да ће се за њега или њему блиско лице открити нешто што би шкодило њиховој части или угледу од стране учиниоца који поступа у намери да за себе или другог прибави противправну имовинску корист.⁴⁶⁴

И ово кривично дело је, као и изнуда, прописано у групи кривичних дела против имовине јер га карактеришу следећи елементи⁴⁶⁵:

- а) објект заштите је имовина или право на имовину,
- б) објект напада је покретна или непокретна имовина,
- в) последица дела се огледа у наступању штете на имовини другог физичког или правног лица и

г) радња извршења дела се предузима у одређеној намери – намери учиниоца да за себе или другог на овај начин прибави противправну имовинску корист⁴⁶⁶.

Уцена се, исто као и изнуда, јавља као⁴⁶⁷: а) имовинско кривично дело, б) насилничко кривично дело, в) кривично дело организованог криминалитета, г) продужено кривично дело и д) колективно кривично дело у виду заната. У нашем правном систему, она је предвиђена као самостално кривично дело, иако у неким савременим кривичним законодавствима она се квалификује и као посебан, специјалан или лакши облик кривичног дела изнуде (када нема својство самосталне инкриминације)⁴⁶⁸.

Радња извршења⁴⁶⁹ се састоји у принуђивању другог лица. То је делатност утицања на свест и вољу другог лица – пасивног субјекта да донесе одређену одлуку и потом предузме одређену делатност која се од њега захтева⁴⁷⁰.

⁴⁶² Д. Јовашевић, Кривично право, Посебни део, Београд, 2017. године, стр. 178-179.

⁴⁶³ И. Симић, М. Петровић, Кривични закон Републике Србије, Практична примена, *op.cit.*, стр. 203.

⁴⁶⁴ Законодавац нигде не наводи која се лица сматрају „другим лицима“ за које учинилац дела изнуде или уцене прибавља противправну имовинску корист. Исто тако законодавац не наводи ни која лица се могу таксативно сматрати „блиским лицима“ пасивног субјекта кривичног дела уцене, те би с тим у вези, ове категорије код оба дела требало у законском тексту ближе одредити.

⁴⁶⁵ З. Стојановић, Кривично право, посебни део, *op.cit.*, стр. 245.

⁴⁶⁶ З. Стојановић, Коментар Кривичног законика, *op.cit.*, стр. 523.

⁴⁶⁷ Д. Јовашевић, Кривично право, посебни део, *op.cit.*, стр.177-178.

⁴⁶⁸ С. Пановић Ђурић, Кривично дело уцене, *op.cit.*, стр. 93- 116.

⁴⁶⁹ В. Ђурђић, Д. Јовашевић, Кривично право, посебни део, *op.cit.*, стр.113.

⁴⁷⁰ М. Бабић, И. Марковић, Кривично право, посебни део, *op.cit.*, стр. 201-202.

За разлику од изнуде, овде се принуђивање врши на посебан, специфичан начин - претњом која има специфичан карактер⁴⁷¹. Она се састоји у изјави, у стављању у изглед пасивном субјекту да ће се открити нешто што може да шкоди његовој части или угледу или части и угледу њему неког блиског лица⁴⁷². Циљ примене ове претње је да се пасивни субјект натера страхом од срамоте за своју част и углед или част и углед њему блиског лица да нешто учини (предузме радњу чињења) или не учини (пропусти неку радњу) на штету своје или туђе имовине.⁴⁷³

У смислу предузимања радње извршења кривичног дела уцене, она се може само извршити претњом (као обликом принуде) за разлику од изнуде где се принуђивање врши силом или претњом која је другачијег карактера од претње којом се принуђује пасивни субјект уцене. И кривично дело уцене је због намере активног субјекта, односно крајњег циља који се изражава у противправном прибављању имовинске користи сврстано у имовинска кривична дела, иако би се по својим обележјима могло сврстати у кривична дела против части и угледа⁴⁷⁴. Ово ипак није учињено због тога што се радња извршења дела састоји у претњи пасивном субјекту да нешто учини или не учини, иначе ће се открити нешто што би нашкодило његовој части⁴⁷⁵ или угледу⁴⁷⁶ или части⁴⁷⁷ и угледу њему блиског лица. Дакле, овде се специфичан начин принуде користи као средство за извршење радње овог дела које има за циљ да учинилац прибави противправну имовинску корист.

⁴⁷¹ Љ. Лазаревић, Коментар Кривичног законика, *op.cit.*, стр. 718

⁴⁷² Блиским лицима се у смислу овог дела могу сматрати сродници по крви принуђаваног лица, брат или сестра, брачни друг, лица са којим трајно живи у ванбрачној заједници, усвојилац, усвојеник, као и друга лица са којима се он налази у таквом односу да га претња повреде части или угледа може принудити да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине (Љ. Лазаревић, Коментар Кривичног законика, *op.cit.*, стр. 718).

⁴⁷³ И. Симић, А. Трешњев, Кривични законик са краћим коментаром, *op.cit.*, стр. 157.

⁴⁷⁴ Б. Чејовић, М. Кулић, Кривично право, Нови Сад, 2014. године, стр. 457.

⁴⁷⁵ „Част је скуп различитих општих и посебних људских и друштвених вредности. Опште вредности које улазе у састав части су: 1) људско достојанство – вредност коју човек има као људско биће и коју стиче самим рођењем, 2) национална част – вредност коју човек има као припадник одређене националне заједнице, 3) морална част – вредност коју човек има као носилац одређених моралних особина и 4) полна част – вредност коју човек има као полна јединка. Посебне вредности које чине част јесу особине и квалитети личности које човек стиче својим посебним залагањем и радом, на основу талента или вршења политичке, друштвене, државне, службене или сличне функције“ (Д. Јовашевић, Кривично првао, Посебни део, *op.cit.*, стр. 61).

⁴⁷⁶ „Углед је друштвено признање, вредновање, оцена, став о човековим врлинама, квалитетима, особинама, вредностима које су испољене кроз његов рад и понашање у друштву. То је скуп нематеријалних вредности које човек стиче током живота својим радом и понашањем у друштву.“ (Д. Јовашевић, Кривично првао, Посебни део, *op.cit.*, стр. 62).

⁴⁷⁷ Појам части није идентично утврђен у различитим временским периодима, као ни на свим подручјима у истој држави, имајући у виду да је у извесној мери зависан и од јавног мишљења, традиције, морала, схватања и обичаја у одређеној средини. (Д. Јовашевић, Кривично право, Посебни део, *op.cit.*, стр. 62).

Учиниолац дела уцене, по правилу, зна нешто што је неповољно за част⁴⁷⁸ и углед пасивног субјекта или њему блиског лица, те га претњом изношења таквих чињеница принуђава на одређено чињење или нечињење. Ова сазнања се могу односити на разне околности: нешто из личног или породичног живота пасивног субјекта или њему блиског лица, професионалне делатности, односа са другицима и сл. За постојање дела није од значаја да ли је оно чиме се прети истинито или неистинито⁴⁷⁹, већ је неопходно да се односи на част и углед другог лица, те да се њиховим изношењем могу повредити ове вредности, што значи да претња мора да буде конкретна и подобна. Неће постојати дело уцене уколико учинилац уопштено прети да ће изнети нешто што може шкодити части или угледу пасивног субјекта или њему блиског лица⁴⁸⁰.

Исто тако, требало би пажњу усмерити и на откривање начина на који је извршилац дошао до података о пасивном субјекту које користи приликом предузимања радње извршења овог дела, имајући у виду да би утврђивање овог начина могло евентуално чинити биће неког другог кривичног дела, као и да укаже на могуће саучеснике приликом извршења кривичног дела уцене.⁴⁸¹

Радња извршења кривичног дела⁴⁸² се предузима са одређеном намером учиниоца – намером прибављања за себе или другог противправне имовинске користи. Ова намера, која карактерише директан умишљај као облик кривице учиниоца, мора да постоји у време предузимања радње извршења, али она не мора и да буде остварена у сваком конкретном случају.

Важно је нагласити и то да чињење пасивног субјекта не представља само предају новца, вредности или других покретних и непокретних ствари, већ и састављење или потписивање списка који имају облигациону садржину, нпр. изјава о опроштају дуга, уговор о поклону непокретности или поседа, аутомобила, као и продаја

⁴⁷⁸ Имајући у виду да је свако лице носилац части које чине опште вредности, док се у неки круг лица убрајају и она која су стекла обележја посебних вредности, поставља се питање да ли одређена лица као што су деца, душевно оболела лица, осуђена лица и др. могу бити носиоци части, односно у овом случају потенцијални пасивни субјекти дела уцене. Може се констатовати да све набројане категорије поседују своју част, посебно што се част стиче самим рођењем, те је и логично да су сви носиоци својих части или угледа. (Д. Јовашевић, Кривично првао, Посебни део, *op.cit.*, стр. 62).

⁴⁷⁹ У теорији постоји схватање које указује да се у смислу концептуалних елемената кривичног дела уцене користи појам „открити“, који се односи на нешто што би шкодило части или угледу и указује на значење да се открити може оно што постоји (што је истинито) о пасивном субјекту, те би значило да се не може уцењивати неистинитим чињеницама, као што је законодавац у пракси допустио. С тим у вези потребно је променити израз „открити“ у израз „изнети“ имајући у виду да се други израз односи и на истините и неистините информације, те је због тога и адекватнији. (С. Пановић Ђурић, *op.cit.*, стр. 93-116.)

⁴⁸⁰ Љ. Лазаревић, Коментар Кривичног законика, *op.cit.*, стр. 718.

⁴⁸¹ *Ibid*, стр. 112, 113.

⁴⁸² Б. Чејовић, М. Кулић, Кривично право, *op.cit.*, стр. 457.

ствари по нижој или куповина по вишој цени, закључивање неповољног уговора, давање бланко потписа⁴⁸³ итд.

Дело је свршено кад је принуђено лице под утицајем претње на штету своје имовине нешто учинило или пропустило да учини, те за постојање дела није неопходно да је учинилац на овај начин прибавио за себе или другог противправну имовинску корист⁴⁸⁴, имајући у виду да је његова намера то била због чега је пасивни субјект, принуђивањем од стране активног субјекта, нешто учинило или пропустило да учини на штету своје или туђе имовине⁴⁸⁵.

Уколико је једном лицу упућено више претњи, али је само остварена једна имовинска корист тим претњама, постоји само једно кривично дело уцене⁴⁸⁶.

У случају да се једном или више претњи од истог лица оствари више пута имовинска корист, тада постоји продужено кривично дело уцене⁴⁸⁷.

Уколико учинилац прети већем броју лица, тада постоји стицај кривичних дела уцене, и то онолико кривичних дела колико има пасивних субјеката.

Могућ је и покушај овог дела⁴⁸⁸ (члан 215. став. 1. у вези става 30. КЗ) који се кажњава и он постоји у случају када је започета радња извршења, али није довршена и то не у смислу добровољног одустанка, већ у случају када је претња упућена пасивном субјекту, али он није под њеним утицајем учинио нешто на штету своје или туђе имовине, с тим што је постојала имовинска намера код учиниоца овог дела, односно намера прибављања противправне имовинске користи.

Последица кривичног дела⁴⁸⁹ састоји у чињењу или нечињењу пасивног субјекта на штету своје или туђе имовине, те с тим у вези штета мора наступити у конкретном случају у виду последице повреде. То значи да за постојање овог кривичног дела није довољно да је имовина пасивног субјекта предузетом радњом извршења само угрожена⁴⁹⁰.

Извршилац дела може да буде свако лице, а у погледу кривице потребан је директан умишљај који карактерише наведена намера.

⁴⁸³ С. Пановић Ђурић, *op.cit.*, стр. 93- 116.

⁴⁸⁴ Љ. Лазаревић, Коментар Кривичног законика, *op.cit.*, стр. 718.

⁴⁸⁵ Ђ. Ђорђевић, Кривично право, Посебни део, *op.cit.*, стр. 107-109.

⁴⁸⁶ Љ. Лазаревић, Кривично право, Посебни део, *op.cit.*, стр. 254-256.

⁴⁸⁷ Б. Чејовић, В. Миладиновић, Кривично право, Посебни део, *op.cit.*, стр. 326-328.

⁴⁸⁸ З. Стојановић, О. Периф, Коментар Кривичног закона Републике Србије и Кривични закон Републике Црне Горе са објашњењима, *op.cit.*, стр. 282-283.

⁴⁸⁹ Д. Јовашевић, Коментар кривичног закона Републике Србије са судском праксом, Београд, 2003. године, стр. 289-294.

⁴⁹⁰ И. Симић, М. Петровић, Кривични закон Републике Србије, Практична примена, *op.cit.*, стр. 203.

Из претходно наведеног произилази да пасивни субјект може бити физичко и правно лице, с тим што се физичко лице чешће јавља у улози пасивног субјекта, него правно лице.

За основни облик кривичног дела је прописана казна затвора од шест месеци до пет година. Уколико суд у конкретном случају дође до уверења на бази изведених личних и материјалних доказа да је учинилац предузео радњу извршења – принуђивања другог лица са посебном врстом побуде - из користољубља, тада је сходно законским решењима овлашћен да таквом учиниоцу као споредну казну изрекне и новчану казну (сходно члану 48. став 2. КЗ).

4.2. Тежи облици кривичног дела

Кривично дело уцене има четири тежа облика испољавања који су прописани у члану 215. у ставовима од 2. до 5. КЗ.

За кривично дело уцене је прописан редовни поступак и кривично гоњење се предузима по службеној дужности. За основни и теже облике дела надлежни су судови опште надлежности – основни и виши суд⁴⁹¹.

Према законским решењима први тежи облик кривичног дела уцене (члан 215. став. 2. КЗ) постоји у случају ако је предузетом радњом извршења основног облика кривичног дела прибављена за учиниоца или друго физичко или правно лице имовинска корист у износу који прелази четрестопедесет хиљада динара⁴⁹². Висина имовинске користи – која мора бити у узрочно-последичној вези са предузетом радњом извршења основног дела, се утврђује према тржишним условима у време извршења дела. Дакле, овај је квалификовани облик дела уцене одређен висином прибављене имовинске (материјалне) користи⁴⁹³.

За ово је кривично дело прописана казна затвора од једне до осам година.

Други тежи облик кривичног дела уцене који је инкриминисан у члану 215. став 3. КЗ постоји у случају када је извршењем основног облика дела прибављена

⁴⁹¹ Закон о уређењу судова, („Службени гласник РС“, број 116/08, 104/09, 101/10, 31/11, 78/11, 101/11, 101/13, 106/15, 40/15, 13/16 и 108/16.)

⁴⁹² З. Стојановић, Коментар Кривичног законика, *op.cit.*, стр. 523.

⁴⁹³ Д. Јовашевић, Кривично право, Посебни део, Београд, *op.cit.*, стр. 178-179.

имовинска (материјална) корист за учиниоца дела или друго физичко или правно лице у износу који прелази милион и петсто хиљада динара, а према тржишним условима у време извршења дела. И овде је квалификаторна околност, као и у претходном тежем облику, одређена висином прибављене противправне имовинске користи предузетом радњом извршења.

За овај тежи облик дела је прописана казна затвора од две до десет година.

Поред висине прибављене имовинске користи која представља квалификаторне околности за теже кажњавање учиниоца, кривично дело уцене има још два тежа, квалификована облика испољавања где се квалификаторна околност односи на начин извршења дела, број извршилаца, односно њихово заједничко деловање у виду групе и организоване криминалне групе.

Трећи тежи облик кривичног дела уцене постоји у два случаја. То су:

- 1) уколико се учинилац дела бави вршењем уцене⁴⁹⁴ (основног и претходних квалификованих облика) или
- 2) уколико је дело извршено од стране групе.

За ово је теже дело законодавац прописао казну затвора у трајању од три до дванаест година (став 4).

Бављење вршењем кривичног дела уцене постоји ако извршилац понавља вршење овог дела или испољава намеру да се тиме бави. То значи да овакво “дуготрајно“, континуирано, поновљено бављење представља колективно кривично дело у виду заната код кога постоји једно кривично дело без обзира на то колико пута је вршење дела поновљено, што може утицати на одмеравање казне⁴⁹⁵.

Исто као и код изнуде, и овде се можемо осврнути на различита тумачења колективног кривичног дела. С тим у вези Ђ. Ђорђевић⁴⁹⁶ сматра да колективно кривично дело постоји и у случају када је дело једном извршено, при чему постоји намера код извршиоца да то дело и даље понавља⁴⁹⁷. Зато је потребно у сваком конкретном случају на бази изведених личних и материјалних извора доказа утврдити постојање намере учиниоца да ово дело понавља. При томе, се због природе овог кривичног дела овде ради о колективном кривичном делу у виду заната јер учинилац

⁴⁹⁴ Љ. Лазаревић, Коментар Кривичног законика Републике Србије, *op.cit.*, стр. 718.

⁴⁹⁵ С. Јанаковић, Криминална историја и одмеравање казне, Тематски зборник радова: Полиција и правосудни органи као гаранти слободе и безбедности у правној држави, Тара, Том 2, Београд, 2017. године, стр. 159-172.

⁴⁹⁶ Ђ. Ђорђевић, Кривично право, Посебни део, *op.cit.*, стр. 107.

⁴⁹⁷ Намера да учинилац дело понавља се изражава нпр. тражењем жртве и распитивањем о њеним породичним и пословним односима, прикупљањем компромитујућег материјала у циљу извршења уцене и сл.

радњу извршења понаља да би на тај начин за себе или другог прибавио стални, повremени или допунски приход у виду противправне имовинске користи.

Насупрот томе, З. Стојановић⁴⁹⁸ сматра да за бављење вршењем кривичних дела, као и код других деликата бављења, није довољно да је радња само једном извршена, па чак ни онда када се несумњиво може утврдити намера да се ово дело понавља⁴⁹⁹.

Појам „бављење вршењем уцене” треба схватити у смислу колективног кривичног дела, односно као извршење више кривичних дела исте врсте (уцене) у привидном реалном стицају са постојањем намере учиниоца да понавља вршење овог дела⁵⁰⁰ чиме прибавља противправну имовинску корист⁵⁰¹.

У члану 214. став 4. КЗ предвиђен је трећи тежи, квалификовани облик кривичног дела уцене. Поред бављења вршењем уцене, овај облик дела постоји у још једном случају. Наиме, овај тежи облик дела постоји уколико је радња извршења основног дела предузета од стране групе.

И за ово је теже дело законодавац прописао казну затвора у трајању од три до дванаест година.

Група се у смислу члана 112. тачка 22. КЗ дефинише као „најмање три лица повезаних ради трајног или повременог вршења кривичних дела која не мора да има дефинисане улоге својих чланова, континуитет чланства или развијену структуру”. Овај термин је заменио дотадашњи термин „организовано” вршење кривичног дела и одређивао је квалификаторну околност код кривичног дела уцене.

Имајући у виду да лица која су повезана и која чине групу не морају трајно да врше кривична дела, већ то могу вршити и само повремено, спорадично, с времена на време, законодавац је алтернативно одредио њихово деловање. Зато се у правној теорији и сматра да групно извршење кривичног дела уцене и не улази у појам организованог криминалитета. Овде се више ради о колективном вршењу кривичних дела, односно о облику удруживања више лица како би вршили кривично дело или више кривичних дела.

Овакво законско дефинисање појма „групе” јасно указује да лица која су се удружила у групу могу само једанпут да буду удружена и да изврше кривично дело, те да после тога више не буду део групе, као и то да су њихове улоге у групи потпуно

⁴⁹⁸ З. Стојановић, Коментар Кривичног законика, *op.cit.*, стр. 523.

⁴⁹⁹ З. Стојановић, Н. Делић, Кривично право, Посебни део, *op.cit.*, стр. 146.

⁵⁰⁰ Љ. Лазаревић, Коментар Кривичног законика Републике Србије, *op.cit.*, стр. 716.

⁵⁰¹ Н. Мрвић Петровић, Кривично право, Посебни део, *op.cit.*, стр. 216.

равноправне, односно да овде не постоји структура чланства, што их разликује од постојања и деловања организоване криминалне групе.

Најтежи облик кривичног дела уцене из члана 215. став 5. КЗ⁵⁰² постоји ако је радња извршења предузета од стране организоване криминалне групе. У овом облику и уцена представља облик испољавања организованог криминалитета. Овај најтежи облик дела је у инкриминацију домаћег законодавства уведен најобимнијим новелирањем законског текста 2009. године.

За ово је дело прописана казна затвора од пет до петнаест година.

Овај најтежи облик групног вршења кривичног дела уцене постоји у случају када је радња извршења основног или неког од тежих облика испољавања овог кривичног дела предузета од стране организоване криминалне групе.

Термин „организована криминална група“ је по први пут уведен у наше материјално кривично законодавство управо Новелом Кривичног законика из 2009. године. Према овом законском решењу „организована криминална група“ (чланом 112. тачка 35. КЗ) је: „група од три или више лица која постоји одређено време и делује споразумно у циљу вршења једног или више кривичних дела за која је прописана казна затвора од четири године или тежа казна, ради непосредног или посредног стицања финансијске или друге користи“.

4.3. Примери кривичног дела уцене из судске праксе

И кривично дело уцене се у судској пракси јављало у различитим облицима и видовима испољавања као што то показују следећи примери⁵⁰³:

1) „Када окривљени запрети оштећеном да ће чланове његове породице и пријатеље обавестити да је он хомосексуалац уколико му оштећени не да новац, извршио је кривично дело уцене. Првостепеном пресудом окривљени је оглашен кривим да је извршио кривично дело уцене у покушају. Он је у парку код Музеја савремене уметности запретио оштећеном да ће против њега открити нешто што може

⁵⁰² „Службени гласник Републике Србије“, број 72/2009.

⁵⁰³ Више: Љ. Јовановић, Д. Јовашевић, Практикум за кривично право, Посебни део, *op.cit.*; Д. Јовашевић, Д. Коларић, Практикум за кривично право, Посебни део, *op.cit.*; В. Ђурђић, Д. Јовашевић, Практикум за кривично право, Посебни део, *op.cit.*; Д. Јовашевић, Практикум за кривично право, Посебни део, *op.cit.*

шкодити његовој части и угледу и тиме је покушао да га приволи да на штету своје имовине преда готов новац тако што је наводно прво прихватио хомосексуалне услуге које му је оштећени понудио, да би му се затим представио као припадник полиције, затражио личну карту, а затим му рекао да има пиштољ отклонивши део јакне у страну и показавши према унутрашњем џепу. Затим му је рекао да ће његову породицу и пријатеље обавестити да је он хомосексуалац и да ће написати пријаву полицији против њега. То неће учинити ако му истог дана на углу одређених улица донесе одређени новчани износ што је оштећени прихватио, али до примопредаје новца није дошло с обзиром да су интервенисали припадници полиције.“

(пресуда Окружног суда у Београду Кж. 2239/2003 од 23. јула 2003. године, Билтен Окружног суда у Београду, Београд, број 66/2005. године, стр.80-81)

2) „Када окривљени позове телефоном оштећеног и запрети му да ће уколико му не да 150 еура објавити да је корисник еротске масаже и да ће послати девојку да га избламира на радном месту, извршио је кривично дело уцене. Првостепеном пресудом окривљени је оглашен кривим за извршење кривичног дела уцене. Оштећени је користио еротску масажу које је услуге платио. Након пар дана позвао га је окривљени и саопштио му да је за неплаћене услуге еротске масаже остао дужан 150 еура због чега је тражио да му плати наведени износ иначе ће у противном послати девојку да га избламира у позоришту где иначе оштећени ради. Обзиром да је тада у стану оштећеног била присутна и супруга, те је била непријатна ситуација, оштећени је пристао да плати 150 еура које је дао таксисту кога је послао окривљени. Након тога окривљени се поново јавио оштећеном и опет му тражио новац. Оштећени му је дао број мобилног телефона да би га након краћег времена окривљени поново позвао на мобилни телефон и тражио износ од 300 еура. Оштећени је тада позвао полицију и окривљени је био ухапшен.“

(пресуда Окружног суда у Београду Кж. 607/2004 од 29. марта 2004. године, Судска пракса, Београд, број 4/2005. године, стр.21)

3) „Окривљена је извршила уцену тако што је запретила оштећеном да ће отићи у његову кућу и рећи његовој жени да је био са њеном кћерком коју је оштећена претходно подводила окривљеном, те да ће доћи на дан његове славе да отворено пред свим гостима то исто понови ако јој не буде дао новац у траженом износу.“

(пресуда Окружног суда у Београду Кж. 487/2007 од 15. марта 2007. године, Билтен Окружног суда у Београду, Београд, број 76/2007. године, стр. 116)

5. СИСТЕМ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА

5.1. Појам и карактеристике кривичних санкција

Кривично право Републике Србије познаје одређени спектар кривичних санкција⁵⁰⁴ као средстава за супротстављање криминалитету свих врста, облика и видова испољавања. То су: “законом предвиђене мере друштвене реакције које изриче суд у законом спроведеном кривичном поступку према учиниоцима кривичног дела у циљу сузбијања и спречавања вршења кривичних дела”⁵⁰⁵. Суштински оне представљају реакцију друштва и његов одговор против учиниоца због извршења кривичног дела – односно повреде или угрожавања друштвених или личних добара и вредности.

Систем кривичних санкција⁵⁰⁶ чине следеће мере:

- а) казне⁵⁰⁷ – најстарије и најчешће прописане санкције за кривична дела у посебном делу Кривичног законика,
- б) мере упозорења – алтернативне мере које представљају супституте казни када њихова примена није оправдана у конкретном случају,
- в) мере безбедности – мере специјално превентивног карактера, које су најбројније и које се могу изрицати свим учиниоцима кривичних дела: пунолетним, малолетним и правним лицима и
- г) васпитне мере – које се могу изрећи само малолетницима.

За кривично право су од највећег значаја казне⁵⁰⁸, али су и остале санкције важне имајући у виду да се и њима остварује превентивна, али и репресивна функција. Но,

⁵⁰⁴ Д. Јовашевић, Улога кривичних санкција у успостављању и заштити владавине права и правне државе, Теме, Ниш, број 3/2009. године, стр. 761-782.

⁵⁰⁵ Д. Јовашевић, Кривично право, Општи део, Београд, 2016. године, стр. 183.

⁵⁰⁶ Ђ. Ђорђевић, Систем кривичних санкција и могућности његове реформе, Тематски зборник радова: Европске интеграције, правда, слобода и безбедност, Тара, Том 1, Београд, 2016. године, стр. 69-94.

⁵⁰⁷ Д. Коларић, Казна као инструмент државне реакције на криминалитет и предстојеће измене у Кривичном законика Србије, Правни живот (часопис за правну теорију и праксу), бр. 9, Београд, 2014. године, стр. 597-615.

⁵⁰⁸ Д. Јовашевић, З. Стевановић, Казне као облик реакције на криминалитет, Београд, 2012. године, стр. 116-129.

поред кривичних санкција према учиниоцима кривичних дела се могу изрећи и друге кривичноправне мере као што су⁵⁰⁹:

- а) одузимање имовинске користи која је прибављена кривичним делом и
- б) одузимање имовине проистекле из кривичног дела.

Ипак, казна није свемогућа и кажњавање није универзални лек против криминалитета, а посебно против организованог криминалитета. Иако је казна стара и традиционална мера реакције друшта и државе против учиниоца кривичних дела, ипак је уочено да тежиште превентивних механизма није у сфери кажњавања, већ у ефикасном откривању и доказивању кривичних дела. Зато и схватање о ефикаснијем превентивном механизму се, пре може, утемељити у претходним радњама, него у казни, као основном методу застрашивања потенцијалних, односно актуелних криминалаца, на шта нам је указао и М. Шкулић⁵¹⁰.

Висока стопа откривања и доказивања извршених кривичних дела, стварање неопходних услова за успешно вођење и успешно окончање кривичног поступка, свакако више застрашује потенцијалне извршиоце кривичних дела, него сама претња било којом законом прописаном и судском одлуком изреченом казном. Функција специјалне и генералне превенције у застрашивању и у смислу ефикасног откривања и доказивања кривичног дела и ефикасног вођења поступка је свакако већа, него иста та функција коју остварује само казна, имајући у виду чињеницу да се криминалци “држе” тога да су мале шансе да извршена кривична дела буду откривена и доказана, а они кривично гоњени, те о казни и не размишљају.⁵¹¹

Ово посебно важи за учиниоце кривичних дела из сфере организованог криминалитета, где управо спадају кривична дела изнуде и уцене, чија је једна од основних особина да се њихова кривична дела веома тешко откривају и доказују, због чега је овај криминалитет и добио особину високе софистицираности или популано назван “криминалитет белих рукавица” или “белог оковратника – беле крагне”.

⁵⁰⁹ Ђ. Ђорђевић, Систем кривичних санкција и могућности његове реформе, *op.cit.*, стр. 69-94.

⁵¹⁰ М. Шкулић, Организовани криминалитет: појам, појавни облици, кривична дела и кривични поступак, Београд, 2015. године, стр. 26.

⁵¹¹ *Ibid*, стр. 26.

5.2. Казна затвора

Казна затвора⁵¹² (казна лишења слободe) се састоји у одузимању слободe кретања учиниоцу кривичног дела за у судској пресуди одређено време и његовом смештању у посебну заводску установу⁵¹³. Може се изрећи само као главна казна и то самостално или алтернативно, односно кумулативно са новчаном казном.

Исто тако, ова се казна може изрећи само када је законом прописана за одређено кривично дело и то у распону од тридесет дана до двадесет година што представља општи минимум и општи максимум кажњавања (члан 45. КЗ). Она се изриче на пуне године и пуне месеце, а до шест месеци и на пуне дане.⁵¹⁴

Законодавац је за најтежа кривична дела и најтеже облике тешких кривичних дела прописао одступање од општег максимума у смислу да се овим учиниоцима може изрећи казна затвора у трајању од тридесет до четрдесет година (дуготрајни затвор)⁵¹⁵. У овом случају се казна може изрећи само на пуне године, али је прописана увек алтернативно са казном затвора у трајању до двадесет година. Ова најтежа казна затвора се у нашем казненом систему не може изрећи млађем пунолетном лицу, односно лицу које у време извршења кривичног дела није навршило 21 годину живота.

Новина која је имплементирана у наше кривично право и то Новелом Кривичног законика из 2009. године⁵¹⁶ је могућност примене извршења казне затвора у просторијама где осуђени станује – “кућни затвор”^{517, 518}. Ово није самостална врста казне, већ начин, форма, облик, модалитет извршења изречене кратке казне затвора. Она се примењује ако је учиниоцу кривичног дела судском одлуком изречена казна затвора у трајању до једне године⁵¹⁹.

Законодавац је прописао да у том случају, суд може истовремено одредити да ће се изречена казна затвора до једне године извршити тако што ће је осуђени издржавати у просторијама у којима станује, уколико се с обзиром на личност учиниоца, његов

⁵¹² Б. Чејовић, Кривично право, Општи део, Београд, 2007. године, стр. 455-461.

⁵¹³ Д. Јовашевић, Кривично право, Општи део, *op.cit.*, стр. 214.

⁵¹⁴ Љ. Лазаревић, Коментар Кривичног законика, *op.cit.*, стр. 238, 239.

⁵¹⁵ З. Стојановић, Коментар Кривичног законика, *op.cit.*, стр. 187.

⁵¹⁶ „Службени гласник Републике Србије“, број 72/09.

⁵¹⁷ Ђ. Ђорђевић, Казна кућног затвора као алтернативна кривична санкција, Тематски зборник радова: Супротстављање савременим облицима криминалитета – анализа стања, европски стандарди и мере за унапређење, Тара, Том 1, Београд, 2015. године, стр. 101-112.

⁵¹⁸ Искључење примене ове казне законодавац је одредио код кривичних дела против брака и породице где осуђени живи са оштећеним у истом породичном домаћинству.

⁵¹⁹ „Службени гласник Републике Србије“, број 72/09.

ранији живот, његово држање после учињеног кривичног дела, степен кривице и друге околности под којима је дело учинио, може очекивати да ће се и на тај начин остварити сврха кажњавања (став 5. члан 48. КЗ).

Исто тако, приликом издржавања ове казне осуђени не сме да напусти просторије у којима станује, осим у случајевима прописаним законом који утврђују извршење кривичне санкције⁵²⁰. Уколико осуђени прекрши ову законску одредбу, суд му одређује да остатак казне затвора издржи у заводу за извршење казне затвора (став 6. члана 48. КЗ).

Суд ће при изрицању казне⁵²¹ учиниоцу кривичног дела, па тако и казне затвора поштовати најпре опште институте кривичног материјалног права који су дефинисани у општем делу Кривичног законика и који се односе се на одмеравање казне⁵²², ублажавање казне, ослобођење од казне и др.

У смислу ублажавања казне законодавац таксативно наводи случајеве када се казна затвора може ублажити кривично одговорном учиниоцу кривичног дела, као и границе ублажавања казне. Такође је Законик навео и изузетке, у смислу кривичних дела према чијим учиниоцима се не може применити институт ублажавања казне у чији каталог кривичних дела је сврстао и кривично дело изнуде, али само квалификоване облике који се односе на висину прибављене имовинске користи у износу који прелази износ од 450.000 динара, односно 1.500.000 динара (члан 214. став 2. и став 3. КЗ) за које је изричито прописао да се казна не може ублажити. Казна се такође не може ублажити учиниоцу кривичног дела који је раније већ био осуђиван за истоврсно кривично дело (специјални повратник).

Казна затвора је једина и самостална казна која је у Законику прописана за кривична дела изнуде и уцене, али истраживање које је спроведено у овом раду указује на широку лепезу кривичних санкција које су домаћи судови изрицали учиниоцима ових кривичних дела у периоду 2006-2016. године.

Интересантно је да иако се ради о имовинским кривичним делима⁵²³, којима се проузрокује последица у виду штете на имовини другог физичког или правног лица, односно да се радња извршења предузима у намери прибављања противправне

⁵²⁰ Закон о извршењу кривичних санкција и Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера. Оба закона су објављена у „Службеном гласнику Републике Србије“, број 55/2014.

⁵²¹ Д. Јовашевић, Кривично право, Општи део, *op.cit.*, стр. 215.

⁵²² С. Јанаковић, Криминална историја и одмеравање казне, Тематски зборник радова: Полиција и правосудни органи као гаранти слободе и безбедности у правној држави, *op.cit.*, стр. 159-172.

⁵²³ Д. Јовашевић, Имовинске кривичне санкције као средство превенције имовинског криминалитета, Криминалистичке теме, Сарајево, број 3-4/2004. године, стр. 131-154.

имовинске користи, законодавац није прописано могућност изрицања новчане казне, нити кумулативно, нити алтернативно (што иначе познају поједина упоредна кривична законодавства)⁵²⁴.

5.3. Новчана казна

За разлику од казне затвора која се може изрећи само као главна казна, новчана казна се у систему казни у Републици Србији може изрећи и као главна и као споредна казна⁵²⁵.

Новчана казна⁵²⁶ је имовинска казна којом се учиниоцу кривичног дела утврђује обавеза да у одређеном року уплати пресудом одређени новчани износ у корист државе, те у случају неиспуњења ове обавезе, она се замењује казном затвора или казном рада у јавном интересу. У случају изрицања новчане казне, између учиниоца кривичног дела и државе се ствара облигациони однос у коме се држава појављује као поверилац, а учинилац кривичног дела као дужник⁵²⁷. У складу са чланом 48. КЗ новчана казна се може изрећи на два начина: а) у дневним износима и б) у одређеном (фиксном) износу⁵²⁸.

Законодавац је у ставу 2. овог члана прописао и могућност да се за кривична дела учињена из користољубља новчана казна као споредна казна може изрећи у два случаја: а) када уопште није прописана законом за учињено кривично дело и б) када је законом прописано да ће се учинилац кривичног дела казнити затвором или новчаном казном (алтернативно), а суд као главну казну изрекне казну затвора⁵²⁹.

Исто тако законодавац није експлицитно прописао која се кривична дела сматрају делима која су учињена из користољубља, већ је то препустио слободној

⁵²⁴ М. Кокољ, Ђ. Лазин, Имовинске кривичне санкције и мере у југословенском кривичном праву, Београд, 1986. године, стр. 67-81.

⁵²⁵ М. Пањевић, Новчана казна у Кривичном законик у Републике Србије, Бранич, Београд, број 3-4/2005.године, стр. 52-64.

⁵²⁶ Д. Јовашевић, Новчана казна у југословенском кривичном праву, Правни зборник, Подгорица, број 1-27/2001. године, стр. 230-243.

⁵²⁷ Д. Јовашевић, Кривично право, Општи део, *op.cit.*, стр. 219 и 220.

⁵²⁸ Д. Јовашевић, Систем имовинских кривичних санкција у кривичном праву Србије и Црне Горе, Гласник АК Војводине, Нови Сад, број 12/2005. године, стр. 613-629.

⁵²⁹ Д. Јовашевић, Систем казни у новом кривичном законодавству Републике Србије, Право, теорија и пракса, Нови Сад, број 9-10/2007. године, стр. 27-41.

оцени суда. Тако З. Стојановић⁵³⁰ појам користољубље дефинише као тежњу да се постигне нека имовинска корист, док Љ. Лазаревић⁵³¹ овај појам дефинише знатно прецизније и шире и то као намеру учиниоца да извршењем кривичног дела прибави за себе неку корист, пре свега материјалне природе. Исти аутор истиче да се овом решењу приговара јер се њиме подрива начело легалитета у изрицању казне имајући у виду да се изриче она казна која није прописана за извршено кривично дело и као оправдање наводи да законодавац не може унапред да предвиди које дело може бити учињено из користољубља да би за њега прописао новчану казну уз казну затвора⁵³².

Имајући у виду да законодавац нигде у законском тексту не дефинише појам користољубља, практично се о томе говори са различитих аспеката, али се проблем појављује у смислу прецизне кривичноправне регулативе која се односи на конкретно учињена кривична дела чијим учиниоцима треба одмерити врсту и меру казне⁵³³ како би се остварила општа сврха прописивања кривичних санкција уопште (члан 5. КЗ) и сврха кажњавања (члан 42. КЗ).

С тим у вези група аутора⁵³⁴ је нагласила да је потребно разјаснити да ли користољубље мора да представља законско обележје, елеменат бића конкретног кривичног дела или не мора бити садржано у законском опису дела, али је мотив учиниоца за извршење дела. Такође је спорно, како са аспекта теорије, тако и са аспекта праксе, да ли под тежњом за постизањем имовинске користи треба подразумевати само противправну имовинску корист или је довољно да је у питању имовинска корист, као и да ли мотив користољубља може постојати и у случају када се и неком другом лицу (а не учиниоцу дела) прибавља имовинска корист⁵³⁵.

Иста група аутора⁵³⁶ оправдано наводи да законодавац чак нигде у тексту не наводи када се за једно кривично дело може рећи да је извршено из користољубља, као и то да је став судске праксе такав да није од значаја да ли користољубље представља конститутивни елеменат или мотив учиниоца за извршење кривичног дела, али и да остварена корист мора да буде имовинског карактера у смислу мотива користољубља.

⁵³⁰ З. Стојановић, Коментар Кривичног законика, *op.cit.*, стр. 187.

⁵³¹ Љ. Лазаревић, Коментар Кривичног законика, *op.cit.*, стр. 238, 239.

⁵³² *Ibid.*, стр. 239.

⁵³³ Д. Јовашевић, Примена новчане казне у кривичном праву Републике Србије, Зборник Правног факултета у Нишу, Ниш, број 55/2010. године, стр. 47-72.

⁵³⁴ В. Ђурђић, *et al.*, Јавно тужилаштво, полиција, кривични суд и сузбијање криминалитета, Београд, 2008. године, стр.173.

⁵³⁵ Д. Јовашевић, Европски стандарди и казни систем Републике Србије, Европско законодавство, Београд, број 43-44/2013. године, стр. 43-58.

⁵³⁶ В. Ђурђић, *et al.*, *op.cit.*, стр. 173 и 174.

Имајући у виду да такву имовинску корист непосредно остварује управо учинилац извршењем кривичног дела себи лично, у пракси се често дешавају случајеви да неко лице учини кривично дело ради тога да другом физичком или правном лицу прибави противправну имовинску корист⁵³⁷.

У дефинисању појма користољубља⁵³⁸ у многоме би значило дефинисати временски оквир у коме се користољубље појавило код учиниоца и када је оно задовољено. Уколико би се ова врста побуде учиниоца јавила пре почетка извршења кривичног дела, а остварила након његовог извршења, неминовно би се радило о кривичним делима из користољубља. Исто тако, уколико би се користољубље јавило након извршења неког другог кривичног дела, па потом и остварило, тада би постојао стицај кривичних дела. Дефинисање временског оквира појављивања и остваривања користољубља код учиниоца кривичног дела је тешко, имајући у виду да се намера тешко доказује у кривичном праву, али би помогла у јасном дефинисању извршења дела из користољубља или стицаја два дела⁵³⁹.

С обзиром да је циљ извршења кривичних дела изнуде и уцене прибављање противправне имовинске користи, због чега се она и убрајају у групу кривичних дела против имовине, користољубље као сврха и циљ извршења ових дела намеће могућност изрицања новчане казне као споредне казне која би се кумулативно изрицала са казном затвора, иако је за ова кривична дела прописана само и једино казна затвора у различитим распонима зависно од облика и вида његовог испољавања⁵⁴⁰.

Имајући у виду чињеницу да је извршилац управо предузео радње извршења кривичних дела изнуде и уцене у намери прибављања противправне имовинске користи, то је криминално-политички оправдано да се овим лицима уз казну затвора изрекне и новчана казна, чиме би казна остварила свој потпуни репресивни карактер јер би се поред ограничене слободе кретања учинилац овог дела погодио у суштину кривице, у своју пожуду за имовинском коришћу, те би се поред редовне сврхе кажњавања постигла и специфична сврха, а то је да се погоди користољубивост⁵⁴¹ коју би законодавац најпре требао дефинисати, а потом новчану казну прописати као

⁵³⁷ Д. Јовашевић, Примена новчане казне у праву балтичких држава, Страни правни живот, Београд, број 1/2015.године, стр. 107-121.

⁵³⁸ Д. Јовашевић, Б. Петровић, Новчана казна у новом кривичном праву Републике Србије, Зборник Правног факултета у Загребу, Загреб, 2007. године, стр. 518-537.

⁵³⁹ Д. Јовашевић, Лексикон кривичног права, Београд, 2011. године, стр. 312-313.

⁵⁴⁰ Д. Јовашевић, Систем имовинских кривичних санкција у југословенском кривичном праву, Наука, безбедност, полиција, Београд, број 1-2/2001. године, стр. 230-241.

⁵⁴¹ В. Ђурђић, et al, Јавно тужилаштво, полиција, кривични суд и сузбијање криминалитета, op.cit., стр.175.

споредну и кумулативно⁵⁴² прописану казну са главном казном затвора за учињена дела из користољубља, у која се свакако могу уврстити кривична дела изнуде и уцене.

5.4. Мера безбедности одузимања предмета

Хуманизација кривичног права састоји се и у увођењу широке лепезе различитих кривичноправних мера реаговања према учиниоцима кривичних дела које немају репресивни карактер, чиме се истовремено доприноси и индивидуализацији у кажњавању, уз увођење посебних мера - мера безбедности чији је првенствени циљ – специјална превенција, односно отклањање стања и услова који су довели до извршења кривичног дела .

Мере безбедности (чл. 78. - 90. КЗ) су посебна врста кривичних санкција које се могу изрећи сваком учиниоцу кривичног дела, дакле и пунолетним и малолетним лицима⁵⁴³, као и правним лицима. Законодавац је прописао читав спектар од једанаест мера безбедности за које је прописао услове за њихово изрицање. Исто тако законодавац је нагласио да једном учиниоцу кривичних дела може да буде изречена једна или више мера безбедности (кумуляција мера).

Сврха мера безбедности се састоји у отклањању стања или услова који могу бити од утицаја да учинилац убудуће не врши кривична дела. С тим у вези, мере безбедности су преваходно уперене на остварење индивидуалне превенције, јер су директно намењене учиниоцу у смислу наменског одређења и деловања на личност учиниоца. Ипак, сврха мера безбедности је нужно реаговање процесних органа према учиниоцу кривичног дела у смислу неминовности њиховог изрицања⁵⁴⁴.

Од широког спектра мера безбедности учиниоцима кривичних дела изнуде обавезно је (иако то законом није изричито прописано у посебном делу) изрицање одузимање предмета, али и других мера безбедности уколико суд дође до уверења да

⁵⁴² G. Nikolić, T. Trajković, M. Zogović, Criminal offense of extortion – models of good regulation in legislations of some European countries, *Tematski zbornik radova, „Dani Arčibalda Rajsa“*, Tom 1, Београд, 2017. године, стр. 193-204.

⁵⁴³ Г. Николић, Малолетници као извршиоци кривичних дела изнуде у Републици Србији, *Зборник радова, Аномлија друштва и последице, Друштвене девијације*, Бања Лука, 2017. године, стр. 250-260.

⁵⁴⁴ В. Ђурђић, et al, *Јавно тужилаштво, полиција, кривични суд и сузбијање криминалитета*, op.cit., стр.175.

их је неопходно изрећи чиме би се помогло осуђеном лицу у смислу њене будуће превентивне индивидуализације.

С тим у вези, мера безбедности одузимања предмета се у смислу члана 87. КЗ може изрећи у погледу предмета који је био намењен или употребљен за извршење кривичног дела или је настао извршењем кривичног дела, кад постоји опасност да ће се одређени предмет поново употребити за извршење кривичног дела или када је ради заштите опште безбедности или из моралних разлога одузимање предмета неопходно.

Иако је законодавац за кривична дела изнуде прописао само казну затвора, мера безбедности одузимања предмета се свакако изриче уколико је код учиниоца пронађен новац или друга ствар (уговор, списи, аутомобил и др.) који представљају предмет који је настао извршењем кривичног дела, што уједно представља и материјални доказ у кривичном поступку.

Мера безбедности одузимања предмета, се поред претходно наведеног, може се изрећи учиниоцу кривичног дела и у случају да је при његовом извршењу - приликом употребе силе или претње - користио неко опасно средство, оруђе или оружје како би више заплашио пасивног субјекта и повећао интензитет примењене силе.

Уколико би наше законодавство инкриминисало тежи облик дела изнуде који се односи на извршење дела од стране службеног лица у вршењу службене дужности, што су многа европска законодавства већ учинила, онда би се таквом учиниоцу могла изрећи и обавезна мера безбедности забрана вршења позива, делатности и дужности.⁵⁴⁵

5.5. Одузимање имовинске користи прибављене кривичним делом

Одузимање имовинске користи⁵⁴⁶ је посебна кривичноправна мера *sui generis*. Она се у последње време у кривичноправној теорији „не разликује“ од мере одузимања

⁵⁴⁵ Г. Николић, Нови концепт кажњавања кривичног дела изнуде у Републици Србији - историсјки преглед и предлог “de lege ferenda”, Зборник радова, Пробација и алтернативне кривичне санкције - могућности и перспективе, Бања Лука, 2016. године, стр. 188-201.

⁵⁴⁶ Д. Јовашевић, Одузимање имовинске користи у кривичном поступку – европски стандарди и право Републике Србије, Европско законодавство, Београд, број 52-53/2015. године, стр. 59-75.

имовине проистекле из кривичног дела⁵⁴⁷. И поред велике сличности ове две имовинскоправне мере, изразито специјално и генерално превентивног карактера, међу њима постоје разлике у погледу⁵⁴⁸: а) садржине, б) обима примене, в) услова за изрицање, г) надлежности органа који их изриче и извршава итд.

Суштински, ове две мере⁵⁴⁹ се разликују по томе што се мера одузимања имовинске користи састоји у одузимању од учиниоца кривичног дела новца, предмета од вредности и сваке друге имовинске користи која је прибављена кривичним делом, те је регулисана као посебна мера⁵⁵⁰ у Кривичном закону. Она се изриче одлуком суда којом је утврђена кривица учиниоца конкретног кривичног дела и обухвата само износ који прелази досуђени имовинско-правни (или одштетних) пасивног субјекта (оштећеног).

Одузимање имовине је регулисано Законом о одузимању имовине проистекле из кривичног дела⁵⁵¹. Примена ове мере је ограничена на имовину која је конкретно проистекла из кривичног дела, односно за коју је извесно да је стечена вршењем кривичног дела, односно делима. То је имовина за коју је у одговарајућем поступку доказано да није стечена на законит начин, односно утврђено је да постоји несразмера између законитих прихода власника и имовине коју поседује, тј. стечена је криминалном каријером лица (криминално стечена имовина)⁵⁵².

Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела предвиђе да се тај поступак за трајно одузимање имовине покреће тек након правноснажности пресуде за кривично дело за које се може одузети имовина у складу са овим законом, те се на тај начин избегава паралелно вођење поступка за одузимање имовине и кривичног поступка што је од великог значаја за ефикасност кривичног поступка⁵⁵³. И коначно, ова се мера не може изрећи учиниоцу за свако кривично дело, већ само за кривична

⁵⁴⁷ Б. Перић, Продужено одузимање имовинске користи у кривичном поступку, Правна ријеч, Бања Лука, број 19/2009. године, стр. 361-369.

⁵⁴⁸ З. Томић, Критерији и проблематика код утврђивања вриједности имовинске користи прибављене кривичним дјелом, Годишњак Правног факултета у Сарајеву, Сарајево, број 29/1981. године, стр. 145-158.

⁵⁴⁹ З. Томић, Одузимање имовинске користи прибављене кривичним дјелом, Годишњак Правног факултета у Сарајеву, Сарајево, број 28/1980. године, стр. 243-255.

⁵⁵⁰ Ј. Ћирић, Оузимање имовинске користи стечене кривичним делом, Зборник радова, Савремене тенденције кривичноправне репресије као облик сузбијања криминалитета, Бања Лука, 2010. године, стр. 115-138.

⁵⁵¹ „Службени гласник Републике Србије“, број 32/2013 и 94/2016.

⁵⁵² М. Шкулић, Организовани криминалитет: појам, појавни облици, кривична дела и кривични поступак, *op.cit.*, стр. 618- 619.

⁵⁵³ *Ibid*, стр. 618.

дела организованог криминалитета и друга, законом таксативно наведена, кривична дела.

Основ за примену мере одузимања имовинске користи прибављене кривичним делом⁵⁵⁴ (чл. 91-93. КЗ) је принцип правичности који налаже да нико не може задржати имовинску корист прибављену кривичним делом, те да ће се имовинска корист одузети судском одлуком којом је утврђено извршење кривичног дела⁵⁵⁵. У правној теорији⁵⁵⁶ Д. Јовашевић истиче питање да ли се ова мера може изрећи према неурачунљивим лицима, малолетницима или правним лицима која су учинила „противправно дело“ без кривице јер у овим околностима нема одлуке суда којом је „утврђено извршење кривичног дела“, имајући у виду да на страни учиниоца недостаје кривица као битни, конститутивни субјективни елеменат појма кривичног дела⁵⁵⁷.

Законодавац⁵⁵⁸ је изричито прописао да ће се од учиниоца кривичног дела одузети новац, предмети од вредности и свака друга имовинска корист која је прибављена кривичним делом⁵⁵⁹. Но, ако такво одузимање није могуће, учинилац ће се обавезати да у замену преда другу имовинску корист која одговара вредности имовине прибављене извршењем кривичног дела или да плати новчани износ који одговара прибављеној имовинској користи (члан 92. став 1. КЗ)⁵⁶⁰. Такође се имовинска корист прибављена кривичним делом⁵⁶¹ одузима и од правног или физичког лица на која је пренесена без накнаде или уз накнаду која очигледно не одговара стварној вредности (став 2.). На исти начин се одузима имовинска корист коју је извршеним кривичним делом прибавило неко друго физичко или правно лице (став 3.).

⁵⁵⁴ Љ. Митровић, Б.Ђукић, Одузимање имовине стечене вршењем кривичних дјела према новом закону, Право и правда, Сарајево, број 1/2010. године, стр. 41-52.

⁵⁵⁵ Р. Ђоровић, Институт одузимања имовинске користи прибављене кривичним дјелом у кривичном законодавству и пракси Босне и Херцеговине, Правни савјетник, Сарајево, број 2/2015. године, стр. 39-52.

⁵⁵⁶ Б. Чејовић, Одузимање имовинске користи стечене кривичним делом, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 1/1988. године, стр. 49-63.

⁵⁵⁷ Д. Јовашевић, Кривично право, Општи део, 2010. године, op.cit., стр. 266.

⁵⁵⁸ С. Хасанпашић, Н. Халилагић, Одузимање имовинске користи прибављене кривичним дјелом, Анали Правног факултета у Зеници, Зеница, број 8/2011. године, стр. 309-321.

⁵⁵⁹ И. Марковић, Одузимање имовинске користи, Српска правна мисао, Бања Лука, број 42-43/2010. године, стр. 73-83.

⁵⁶⁰ Е. Мујановић, Одузимање имовинске користи прибављене кривичним дјелом у Босни и Херцеговини – између идеала и стварности, Зборник радова, Изградња модерног правног система, Сарајево, 2014. године, стр. 871-896.

⁵⁶¹ М.Симовић, Изрицање мјере одузимања имовинске користи, Значења, Бања Лука, број 34/1999. године, стр. 101-114.

Одузимање имовинске користи⁵⁶² треба разликовати од права оштећеног на накнаду штете која му је учињена извршењем кривичним делом. С тим у вези члан 93. Кривичног законика у смислу кривичноправне мере одузимања имовинске користи уређује права оштећеног. Тако се разликују две ситуације:

а) када је оштећени у кривичном поступку пријавио имовинскоправни захтев за накнаду штете и

б) када оштећени у кривичном поступку није пријавио имовинскоправни захтев.

У првој ситуацији су могућа два случаја⁵⁶³:

а) уколико је у кривичном поступку усвојен имовинскоправни захтев оштећеног и

б) уколико је у кривичном поступку ради остварења имовинскоправног захтева оштећени упућен на парницу⁵⁶⁴.

У првом случају суд изриче одузимање имовинске користи⁵⁶⁵ само уколико она прелази досуђени имовинскоправни захтев оштећеног и у том износу, док у другом случају упућивања оштећеног на парницу, овај може тражити да причињену штету намири из одузете имовинске користи под условом да покрене парницу у року од шест месеци од дана правноснажности одлуке којом је упућен на парницу.

Законодавац је прописао и да уколико оштећени није пријавио у кривичном поступку имовинскоправни захтев, он може захтевати намирење из одузете имовинске користи само ако је ради утврђивања свог захтева покренуо парницу у року од три месеца од сазнања за пресуду којом је изречено одузимање имовинске користи. У сваком случају оштећени мора у року од три месеца од дана правноснажности одлуке којом је усвојен њенов имовинскоправни захтев да затражи намирење из одузете имовинске користи⁵⁶⁶.

⁵⁶² С. Вејзовић, Одузимање имовинске користи прибављене кривичним дјелом и прекршајем, Правни савјетник, Сарајево, број 3/2014.године, 37-46.

⁵⁶³ Ђ. Марјановић, О карактеру мере безбедности одузимања имовинске користи, Гласник АК Војводине, Нови Сад, број 6/1973. године, стр. 12-23.

⁵⁶⁴ И. Лазарић, Мјера одузимања имовинске користи у практичној примени, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 1/1967. године, стр. 93-108.

⁵⁶⁵ В. Кнежевић, Одузимање имовинске користи, Гласник АК Војводине, Нови Сад, број 1-2/1973. године, стр. 42-53.

⁵⁶⁶ Д. Јовашевић, Кривично право, Општи део, *op.cit.*, стр. 266.

6. ПРОДУЖЕНА КРИВИЧНА ДЕЛА ИЗНУДЕ

Уколико се осврнемо на квалификоване облике изнуде и уцене, који су у претходном тексту рада анализирани, као један од тежих облика испољавања ових кривичних дела јавља се у виду колективног кривичног дела⁵⁶⁷ у виду заната. То је облик привидног реалног стицаја⁵⁶⁸ по основу конзумпције⁵⁶⁹. У овом случају учинилац предузима више истих или истоврсних кривичних дела испољавајући при томе спремност, склоност, навику, тенденцију да се и даље понаша на такав противправан начин вршењем кривичних дела.

Поред колективног кривичног дела, постоје још два облика привидног реалног стицаја по основу конзумпције. То су: а) сложено кривично дело и б) продужено кривично дело⁵⁷⁰.

Управо се кривична дела изнуде јављају често у облику продуженог кривичног дела⁵⁷¹. То је и логично јер учинилац радњу извршења предузима са одређеном намером – намером прибављања противправне имовинске користи⁵⁷². При томе, он у краћем или дужем, али повезаном временском периоду⁵⁷³, предузима више истих кривичних дела према истом оштећеном лицу, најчешће на исти начин или истим

⁵⁶⁷ “Колективно кривично дело се јавља у три облика: а) колективно кривично дело у виду заната, б) колективно кривично дело у виду занимања и в) колективно кривично дело из навике. Колективно кривично дело у виду заната постоји када је учинилац (дакле, једно исто лице, без обзира у ком својству) извршио једно или више истих или истородних кривичних дела, при чему је испољио спремност, склоност, тенденцију да на овај начин остварује стални или повремени, основни или допунски извор прихода, односно да вршењем кривичних дела прибавља противправну имовинску корист. Колективно кривично дело у виду занимања постоји када је учинилац извршио једно или више истих или истоврсних кривичних дела при чему је испољио спремност, склоност да настави са њиховим извршењем у виду занимања, професије, без обзира да ли на овај начин прибавља имовинску корист или не. Колективно кривично дело из навике постоји када је учинилац извршио једно или више истих или истородних дела из навике, склоности која је код њега настала ранијем кршењем прописа и вршењем кривичних дела. Овде учиниоца карактерише навика, односно његов стил живота, начин понашања који се огледа у његовом односу према друштву, друштвеним добрима и вредностима које повређује или угрожава вршењем кривичних дела.“ (Д. Јовашевић, Кривично право, Општи део, *op.cit.*, стр. 162.)

⁵⁶⁸ М. Ђорђевић, Колективно кривично дело и реални стицај, *Анали Правног факултета у Београду*, Београд, број 2/1953. године, стр. 223-231.

⁵⁶⁹ Ј. Бутуровић, Да ли је продужено кривично дело легалан институт нашег кривичног права, *Билтен Правне службе ЈНА*, Београд, 1976. године, стр. 2-14.

⁵⁷⁰ Д. Јовашевић, Продужено кривично дело у теорији и пракси, *Гласник АК Војводине*, Нови Сад, број 12/1996. године, стр. 494-507.

⁵⁷¹ Т. Бубаловић, Неки аспекти правне конструкције продуженог кривичног дјела, *Правна мисао*, Сарајево, број 3-6/1997. године, стр. 37-49.

⁵⁷² М. Бабић, Продужено кривично дјело, *Годишњак Правног факултета у Бањој Луци*, Бања Лука, број 24/2000. године, стр. 51-63.

⁵⁷³ Ј. Бутуровић, Продужено кривично дело, Београд, 1980. године, стр.145-167.

средством, на истом месту и са јединственим обликом кривице, уз коришћење исте трајне ситуације или прилике⁵⁷⁴.

Кривични законик у члану 61. одређује продужено кривично дело⁵⁷⁵ као скуп више истих или истоврсних кривичних дела која су учињена у временској повезаности од стране истог учиниоца и која представљају једну јединствену, недељиву целину⁵⁷⁶. Продужено кривично дело⁵⁷⁷ постоји када једно лице са више радњи извршења учини (у свршеном или покушаном облику) више истих или истоврсних кривичних дела у одређеном временском периоду тако да се сва ова дела надовезују једно на друго и чине јединствено кривично дело.

За постојање ове законске конструкције⁵⁷⁸ потребно је испуњење поред три обавезна елемента: истоветност учиниоца, више учињених истих или истоврсних кривичних дела и временска повезаност извршених дела, још и најмање две околности које чине варијабилне, необавезне елементе (од пет Законом прописаних околности)⁵⁷⁹, али које заједно са обавезним елементима представљају целину овог кривичноправног института. То су: а) истоветност оштећеног лица, б) истоветност предмета дела, в) коришћење исте ситуације или истог трајног односа, г) јединство места или простора извршења дела и д) јединствени облик умишљаја учиниоца.

Све претходно наведене околности које чине обавезне и варијабилне елементе продуженог кривичног дела⁵⁸⁰ се могу уочити и код кривичних дела изнуде и уцене, имајући у виду да се ова дела у често врше као продужена кривична дела⁵⁸¹.

Тако продужено кривично дело⁵⁸² изнуде постоји у случају када исти учинилац предузме више пута пута силу или претњу као облик принуђивања радње извршења изнуде у одређеном временском континуитету⁵⁸³ и том приликом од стране оштећеног

⁵⁷⁴ Д. Јовашевић, Кривично право, Општи део, 2016. године, стр. 171-173.

⁵⁷⁵ И. Крамарић, О продуженом казненом дјелу, Приручник, Загреб, број 4/1984.године, стр. 353-369.

⁵⁷⁶ М.Бабић, Конструкција продуженог кривичног дјела, Правна ријеч, Бања Лука, број 15/2008. године, стр. 415-435.

⁵⁷⁷ В. Икановић, Продужено кривично дјело у кривичном законодавству Босне и Херцеговине, Право и правда, Сарајево, број 1-2/2013. године, стр. 13-25.

⁵⁷⁸ Д. Пајић, Продужено кривично дело, Ревизија за право и економију, Београд, број 1/2008. године, стр. 115-136.

⁵⁷⁹ М. Петровић, Стицај и продужено кривично дело, Бранич, Београд, број 4/1995. године, стр. 48-56.

⁵⁸⁰ И.Бркић, Продужено казнено дјело, Хрватска правна ревија, Загреб, број 10/2006. године, стр. 84-88.

⁵⁸¹ С. Пихлер, Шта је продужено кривично дело, Право, теорија и пракса, Нови Сад, број 1987. године, стр. 40-53.

⁵⁸² И. Симић, Продужено кривично дело, Судска пракса, Београд, број 10-11/1995. године, стр. 53-61.

⁵⁸³ И. Вулетић, Продужено кривично дјело један могући смјер развоја de lege ferenda, Хрватски љетопис за казнено право и праксу, Загреб, број 2/2008. године, стр. 1047-1074.

више пута оствари противправну имовинску корист⁵⁸⁴. Од факултативних елемената могу се, код постојања ове конструкције, најчешће наћи⁵⁸⁵: а) истоветност пасивног субјекта, б) коришћење исте ситуације, в) јединство места извршења, г) јединствени облик кривице као директан умишљај и д) исти предмет-средство извршења кривичног дела⁵⁸⁶.

Кривично дело уцене⁵⁸⁷ је посебно специфично за извршење као продужено кривично дело⁵⁸⁸ имајући у виду да учинилац претњом којом се принуђава пасивни субјект да нешто учини или не учини најчешће више пута, а према истом оштећеног остварује имовинску корист. Ради се о ситуацијама када исти учинилац у континуитету више пута упућује исту или истоврсну претњу истом оштећеном лицу да ће о њему или њему блиском лицу открити нешто што би шкодило њиховој части или угледу при чему на тај начин више пута добија противправну имовинску корист.

Узимајући у виду околност да се изнуда и уцена и врше у одређеном временском интервалу и да их то, пре свега, разликује од сродног имовинског кривичног дела насиља - разбојништва, као и да се у том временском интервалу упућује најчешће више претњи или у случају изнуде више пута употреби сила, чиме се остварује више имовинских користи, можемо констатовати да се кривична дела изнуде у великом броју случајева у судској и криминалистичкој пракси дефинишу као продужена кривична дела⁵⁸⁹.

⁵⁸⁴ А. Гарачић, Продужено кривично дјело у новом Казненом закону, Зборник радова, Актуална питања новог казненог законодавства, Загреб, 2000. године, стр. 54-65.

⁵⁸⁵ Д. Милојевић, Продужено кривично дело, Билтен судске праксе Врховног суда Србије, Београд, број 1/2001. године, стр. 43-54.

⁵⁸⁶ Д. Суботић, Разбојништво као продужено кривично дело, Правни информатор, Београд, број 1/2005.године, стр. 64-71.

⁵⁸⁷ С. Хоцић, Продужено кривично дело, Адвокатура, Сарајево, број 1/1980. године, стр. 49-56.

⁵⁸⁸ Е. Грубер, Продужено кривично дело, Право, теорија и пракса, Нови сад, 1987. године, стр. 16-28.

⁵⁸⁹ М.Бабић, Установа продуженог кривичног дела, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 1-2/1996.године, стр. 49-58.

7. КРИВИЧНА ДЕЛА ИЗНУДЕ У КРИВИЧНОМ ЗАКОНИКУ КОСОВА

У оквиру српског законодавства које се примењује на територији Републике Србије незаобилазно је споменути и анализирати предметна кривична дела изнуде и у кривичном законодавству Косова, иако се према Уставу Републике Србије ова територија сматра саставним делом Републике Србије под називом: “Аутономна покрајина Косово и Метохија“.

Наиме, Скупштина Косова је 20. априла 2012. године у складу са чланом 65. Устава Косова⁵⁹⁰ донела посебан Кривични законик Републике Косова⁵⁹¹ који је почео да се примењују 1. јануара 2013. године.

Кривична дела изнуде и уцене су у овом законском тексту прописана у члановима 340. и 341., у групи кривичних дела против имовине, у двадесетседмој глави.

Кривично дело изнуде има један основни и један тежи облик испољавања. Основни облик дела је у великој мери сличан законском одређењу у Републици Србији с разликом у погледу кажњавања у смислу строжије казне и то прописане кумулативне казне затвора и новчане казне.

Основни облик изнуде чини лице лице које са намером да себи или другоме прибави противправну имовинску корист употреби силу или озбиљну претњу да би натерало друго лице да нешто учини или пропусти на штету своје или туђе имовине. За ово је дело прописана новчана казна и кумулативна казна затвора у трајању од три месеца до пет година.

Тежи облик кривичног дела изнуде за који је кумулативно прописана казна затвора од једне до десет година и новчана казна постоји у следећим случајевима:

- а) извршење кривичног дела од стране групе,
- б) извршење кривичног дела уз употребу опасног оружја или опасног оруђа и
- в) ако је услед предузете радње извршења основног дела учинилац за себе или другога прибавио противправну имовинску корист преко десет хиљада (10.000) евра.

Кривично дело уцене је прописано у одредби члана 341. Кривичног законика Косова готово на идентичан начин као и у законодавству Републике Србије, с тим што

⁵⁹⁰ Устав Републике Косова од 15. јуна 2008. године.

⁵⁹¹ Кривични законик Републике Косова, Службени лист Републике Косова број 04/L-082.

је кумулативно уз казну затвора у одређеном трајању (зависно од облика испољавања кривичног дела) прописана и новчана казна. Ово кривично дело има један основни и један тежи облик испољавања.

Основни облик кривичног дела уцене чини лице које са намером да себи или другоме прибави противправну имовинску корист прети другом лицу да ће открити нешто о том лицу или о њему блиском лицу што би штетило њиховој части или угледу и на тај начин га примора да учини или пропусти чињење на штету његове или имовине неког трећег лица. За ово је дело прописана новчана казна и казна затвора у трајању од шест месеци до пет година.

Тежи облик кривичног дела уцене за који је кумулативно прописана казна затвора од једне године и новчана казна кумулативно постоји у следећим случајевима: а) ако је радња извршења дела предузета од стране групе, б) ако је радња извршења принуђивања предузета коришћењем оружја или опасног оруђа и в) ако је услед предузете радње извршења учинилац или друго лице прибавило противправну имовинску корист у износу који прелази десет хиљада (10.000) евра.

Интересанто је да је законодавац прописао исту врсту и меру казне и за изнуду и за уцену, не сматрајући уцену привилегованим обликом изнуде.

Глава четврта

ОДНОС КРИВИЧНИХ ДЕЛА ИЗНУДЕ СА СРОДНИМ КРИВИЧНИМ ДЕЛИМА

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

С обзиром на појам, карактеристике, елементе, садржину, правну природу и облике испољавања, као што је у претходном тексту рада наведено, кривична дела изнуде се убрајају у: а) имовинска кривична дела, б) насилничка кривична дела и в) кривична дела организованог криминалитета.

Такође, ова кривична дела имају двојаки објект заштите. То су: а) имовина или право на имовину и б) слобода одлучивања човека у погледу избора свога понашања као једно од основних људских права и слобода.

Стога се у правној теорији, а још више у судској и криминалистичкој пракси са основом поставља питање утврђивања прецизних критеријума за одређивање односа (сличности и разлика) између кривичних дела изнуде и других, њима сродних кривичних дела.

Као сродна дела са којима ћемо анализирати однос кривичних дела изнуде сматрају се следећа кривична дела :

- принуда,
- отмица,
- зеленаштво,
- тешка крађа,
- разбојништво и
- разбојничка крађа.

У теорији и пракси се свакако као најслична кривична дела са кривичним делима изнуде сматрају разбојништво и разбојничка крађа. Чак се у неким упоредним

кривичним законодавствима за поједине облике кривичног дела изнуде користи назив „разбојничка изнуда“ (нпр. хрватски Казнени закон).

Исто тако је значајна сличност кривичних дела изнуде и принуде, имајући у виду да се принуда јавља као начин или средство предузимања радње извршења ових дела.

Као сродно дело са кривичним делима изнуде јавља се и отмица, посебно када се ради о организованом, групном извршењу ових кривичних дела јер се у свим случајевима радња извршења предузима: а) против слободе одлучивања, б) на одређени начин – употребом силе или претње и в) у циљу прибављања новца – противправне имовинске користи.

Имајући у виду да су кривична дела изнуде систематизована у групи кривичних дела против имовине, важно је указати на сличности и разлике између ових дела са појединим кривичним делима из ове групе као што су: а) разбојништво, б) зеленаштво, в) тешка крађа, посебно крађа извршена на нарочито дрзак начин и г) разбојничка крађа.

Иако су, због своје истакнуте сложености при дефинисању, као и своје природе и форме, постојала различита становишта о томе у коју би групу дела требало сврстати кривична дела изнуде и уцене, где су се као могућности у пракси европског кривичног законодавства јављале:

- а) дела против слободе и права човека и грађана,
- б) дела против части и угледа (када је реч о уцени) и
- в) дела насилничког криминалитета,

ипак су ова дела у Републици Србији (као и у већини европских кривичноправних система) систематизована у имовинска дела – кривична дела против имовине.

2. ОДНОС ИЗНУДЕ И ПРИНУДЕ

2.1. Појам и елементи принуде

Принуда је, као кривично дело, предвиђена у Кривичном законнику Републике Србије у глави четрнаестој, у групи кривичних дела против слобода и права човека и грађанина, у члану 135. Дело⁵⁹² се састоји у принуђивању другог лица да нешто учини, не учини или трпи силом или претњом.

Као објекат заштите јавља се слобода одлучивања човека у погледу избора свога понашања.

Радња извршења је одређена као принуђивање другог лица. То је делатност утицања на вољу другог у погледу избора свога понашања⁵⁹³. Она се састоји у психолошком притиску на другог да сам донесе одлуку⁵⁹⁴: а) да предузме радњу чињења – активну, позитивну радњу, б) да предузме радњу нечињења – негативну, пасивну радњу и в) да трпи – прихвати повреду неког свог личног или имовинског добра⁵⁹⁵.

За постојање овог дела је од значаја да је радња извршења предузета на законом алтернативно предвиђени начин: а) силом и б) претњом. Но, дело постоји и ако се сила и претња кумулативно појављују, што је у пракси и најчешћи случај. Важно је нагласити да се принуђивање врши у циљу да пасивни субјект нешто учини, не учини или трпи, те да се овде ради о противправној, противзаконитој примени принуде.

Сила је употреба физичке, механичке или друге снаге у циљу сламања отпора другог лица, као и примена хипнозе или омамљујућих средстава, а све у циљу како би се друго лице против своје воље довело у стање у коме је неспособно за отпор и тако натера на претходно наведи циљ⁵⁹⁶. Сила може да се јави као: а) апсолутна (физичка) и

⁵⁹² Д. Јовашевић, Кривично право, Посебни део, *op.cit.*, стр. 54-56.

⁵⁹³ М. Бабић, И. Марковић, Кривично право, Општи део, Бања Лука, 2008. године, стр. 187-191.

⁵⁹⁴ В. Грозданић, М. Шкорић, И. Мартиновић, Казнено право, Опћи дио, Ријека, 2013. године, стр. 112-113.

⁵⁹⁵ Б. Чејовић, Кривично право, Општи део, Београд, 2002. године, стр. 273-276.

⁵⁹⁶ В. Камбовски, Казнено право, Општи дел, Скопје, 2006. године, стр. 359-360.

б) компулзивна (психичка, релативна) сила, односно као: а) непосредна (директна) и б) посредна (индиректна) сила⁵⁹⁷.

Апсолутна сила постоји када је притисак на вољу другог лица такав да га потпуно лишава могућности да донесе одлуку о чињењу или нечињењу или је такво лице лишено способности за остваривање вољног акта, тако да се предузимање телесног покрета не сматра као његов, већ као туђ акт.

Компулзивна сила постоји када је притисак на вољу другог лица такав да оно има способност за одлучивање, али је његова одлука да предузме или пропусти одређену радњу изнуђена, тако да да није акт његове слободне воље⁵⁹⁸.

Законодавац је у члану 112. тачка 12. КЗ под силом обухватио и примену хипнозе или омамљујућих средстава, с циљем да се неко лице против своје воље доведе у несвесно стање или онеспособи за отпор.

Претња⁵⁹⁹ је стављање у изглед зла које ће бити учињено ако се не поступи по захтеву лица које врши принуду, дакле, овде се ради о злу које се најављује. Потребно је да зло које се ставља у изглед буде подобно и довољно да утиче на вољу лица према коме је упућено како би оно донело одлуку да предузме, односно пропусти одређену радњу и тиме проузрокује забрањену последицу кривичног дела. Исто тако је важно је да претњу износи лице које ће зло и нанети, јер би се у супротном радило о некој врсти опомене⁶⁰⁰.

Претња у кривичноправном смислу мора бити⁶⁰¹: а) озбиљна, б) стварна, в) могућа и г) неоткоњива. Озбиљност претње се процењује са становишта лица коме је она упућена, док се њен степен стварности огледа у садашњости, односно да најављено зло непосредно предстоји или да ће бити нането у садашњости или блиској будућности. То значи да нема претње ако зло, које се ставља у изглед, тек треба да се догоди у далекој будућности. У том случају претња нема снагу утицаја на одлучивање пасивног субјекта. Исто тако, претња је могућа ако се најављено зло стварно, реално може остварити, док се неоткоњивост претње огледа у томе што се најављено зло није могло у конкретном случају отклонити на други начин⁶⁰².

⁵⁹⁷ Д. Јовашевић, Љ. Митровић, В. Икановић, Кривично право Републике Српске, Општи део, *op.cit.*, стр. 134-138.

⁵⁹⁸ К. Турковић *at all*, Коментар Казненог закона, *op.cit.*, стр. 189-191.

⁵⁹⁹ З. Стојановић, О појму претње у кривичном праву, Наука, безбедност, полиција, Београд, број 2/2013. године, стр. 1-16.

⁶⁰⁰ Д. Јовашевић, Кривично право, Општи део, *op.cit.*, стр.140-142.

⁶⁰¹ Б. Чејовић, В. Миладиновић, Кривично право, Посебни део, Ниш, 1995. године, стр. 185-187.

⁶⁰² З. Стојановић, О појму претње у кривичном праву, *op.cit.*, стр. 1-16.

Иако компулзивна сила и претња показују велики степен сличности⁶⁰³, основна разлика између њих се огледа у чињеници да је код силе већ дошло до остварења одређеног зла, док се код претње зло тек ставља у изглед које треба да наступи⁶⁰⁴, што практично значи да је претња слабијег интензитета од силе. Законодавац је поред прописане могућности да се ови облици принуде алтернативно употребе дозволио и њихову кумулативну примену. У том случају можемо рећи да примењена сила појачава дејство претње и обрнуто. Наиме, то су ситуације у којима не долази само до њихове кумулативне употребе, већ и до заједничког деловања силе и претње једне на другу, а тиме и на пасивног субјекта што појачава интензитет принуђивања приликом извршења овог дела, али и других дела где се принуда примењује.

Да би постојало кривично дело принуде потребно је да сила и претња буду противправне⁶⁰⁵, у смислу да на пасивног субјекта делују тако да он чињење, нечињење или трпљење треба да учини противправно. Уколико недостаје противправност у деловању силе и претње, не може се радити о овом кривичном делу. Исто тако за постојање дела је потребно да се принуђивање пасивног субјекта односи на тачно одређену радњу, а не на његово понашање уопште⁶⁰⁶.

Дакле, принуда се јавља као самостално кривично дело, али се поред тога јавља и код других кривичних дела и то као⁶⁰⁷: а) средство за извршење одређеног кривичног дела, што је случај код дела изнуде и уцене, б) квалификаторна околност и в) елемент сложеног кривичног дела, што је случај код разбојништва и разбојничке крађе.

Кривично дело принуде има четири тежа облика испољавања⁶⁰⁸.

Први тежи облик (став 2.) постоји у два случаја: а) ако је радња извршења основног дела предузета на одређени начин - на свиреп начин или б) ако је радња извршења предузета на опасан начин - квалификованом претњом, односно претњом најаве убиства или наношења тешке телесне повреде или отмице. За ово је дело прописана казна затвора од шест месеци до пет година.

Други тежи облик дела (став 3.) постоји уколико је услед предузете радње принуђивања наступила тежа последица у виду повреде која се јавља као: а) тешка

⁶⁰³ Ђ. Ђорђевић, Кривично право, Посебни део, *op.cit.*, стр. 38-39.

⁶⁰⁴ З. Стојановић, О појму претње у кривичном праву, *op.cit.* стр. 1-16.

⁶⁰⁵ Д. Јовашевић, Кривично право, Општи део, *op.cit.*, стр.140-142

⁶⁰⁶ Љ.Лазаревић, Кривично право, Посебни део, Београд, 1993. године, стр. 150-152.

⁶⁰⁷ И. Симић, М. Петровић, Кривични закон Републике Србије, *op.cit.*, стр. 56-57.

⁶⁰⁸ М. Бабић, И. Марковић, Кривично право, Посебни део, *op.cit.*, стр. 90-92.

телесна повреда или б) друге тешке последице за пасивног субјекта. За ово је дело прописана казна затвора од једне до десет година.

Трећи тежи облик дела (став 4.) постоји у два случаја: а) ако је услед предузете радње принуђивања употребом силе наступила смрт пасивног субјекта или б) ако је дело извршено од стране групе. За ово је дело прописана казна затвора од три до дванаест година.

Четврти и најтежи облик дела (став 5.), који је уведен новелом Кривичног законика из 2009. године, постоји уколико је дело извршено од стране организоване криминалне групе, за који је прописана казна затвора од пет до петнаест година.

2.2. Сличности и разлике са кривичним делима изнуде

Између принуде и кривичних дела изнуде се, на основу њихових законских описа, може уочити прва сличност.

Радња извршења код ових кривичних дела се састоји у употреби силе или претње да се пасивни субјект натера, принуди на одређено понашање – да нешто учини, не учини или трпи. Но, ту се одмах уочава и разлика код уцене јер се овде претња не састоји у најави било каквог зла за пасивног субјекта (као што је то случај код осталих дела), већ се претња јавља као најава откривања нечег што може да штоди његовој части или угледу, односно части и угледу њему блиског лица.

Иначе, између ових кривичних дела чија је суштина у принуђивању другога (употреби насиља), значајна је разлика и у објекту заштите. Он се код принуде јавља као слобода одлучивања пасивног субјекта у погледу избора понашања (што указује и на групу кривичних дела где је оно систематизовано), док је код кривичних дела изнуде, то на првом месту – имовина у виду покретне или непокретне ствари.

Стога и тежи облици кривичних дела изнуде који су везани за висину прибављене противправне имовинске користи не могу да се јаве код кривичног дела принуде. Уопште се и највећа разлика између посматраних кривичних дела управо јавља у опису појединих тежих, квалификованих облика њиховог појавног испољавања.

Једино се код свих ових дела, што представља њихову међусобну сличност, као квалификаторна околност јавља предузимање радње извршења од стране организоване

криминалне групе, што сва ова дела убраја у организовани криминалитет насиља. То је, иначе, и најтежи квалификовани облик наведених кривичних дела за који су прописане најстрожије казне.

Имајући у виду да се принуда – путем употребе силе или претње - јавља као средство за извршење кривичних дела изнуде, ова се кривична дела не могу налазити у стицају. У том случају постоји привидни стицај⁶⁰⁹.

3. ОДНОС ИЗНУДЕ И ОТМИЦЕ

3.1. Појам и елементи отмице

Кривично дело отмице се често у судској и криминалистичкој пракси повезује са кривичним делима изнуде. Иначе, ово је дело предвиђено у глави четрнаестој, у групи кривичних дела против слобода и права човека и грађанина, у члану 134. КЗ⁶¹⁰.

Дело чини лице које силом, претњом, обманом или на други начин одведе или задржи друго лице у намери да од њега или трећег лица изнуди новац или какву другу имовинску корист или да њега или другога принуди да нешто учини, не учини или трпи⁶¹¹.

Објект заштите је и код овог кривичног дела слобода одлучивања човека у погледу избора свога понашања.

Радња извршења је двојачко алтернативно одређена. Тако се она јавља као⁶¹²: а) одвођење – промена места на коме се лице до тада налазило и б) задржавање - остајање на месту другог лица где је и до тада боравило.

За постојање овог кривичног дела је потребно да је радња извршења предузета на одређени начин⁶¹³: а) силом, б) претњом, в) обманом и г) на други начин.

⁶⁰⁹ Ђ. Лазин, Привидни идеални стицај кривичних дела, Београд, 1982. године, стр. 84-85.

⁶¹⁰ В. Делибашић, Кривично дело отмице у кривичном законодавству Републике Србије, Култура полиса, број 27, Нови Сад, 2015. године, стр. 499-510.

⁶¹¹ С. Крушић, Неки кривичноправни и криминалистички аспекти отмице, Безбедност, Београд, број 5, Београд, 2001. године, стр. 666-669.

⁶¹² Н. Мрвић Петровић, Кривично право, *op.cit.*, стр. 253-255.

И друго, дело из члана 134. КЗ постоји само ако је радња извршења предузета на наведени начин у одређеном циљу (који у конкретном случају и не мора бити остварен)⁶¹⁴. То је намера учиниоца (која квалификује облик кривице као директан умишљај која се јавља у више видова и то као: а) намера да се од пасивног субјекта (отетог лица) или другог лица изнуди новац или каква друга имовинска корист и б) намера да се пасивни субјект или друго лице принуди да нешто учини, не учини или трпи. Законодавац не наводи која се лица сматрају „другим лицима“, па се претпоставља да се ради о лицима блиским пасивном субјекту, односно лицима која су важна за пасивног субјекта⁶¹⁵.

На комплексност кривичног дела отмице утиче његова сложена законска концепција, те тако ово дело представља мешавину елемената дела изнуде, принуде и противправног лишења слободе. Инкриминација наведених елемената дела утицала је и на то да су случајеви отмице били квалификовани као неко од ових дела⁶¹⁶, што је указивало на непрецизност реалног увида у број извршења ових дела, а све до увођења отмице као посебног кривичног дела у кривично законодавство наше земље тек 1977. године.

За ово је дело прописана казна затвора од две до десет година.

Кривично дело отмице⁶¹⁷ има четири тежа облика испољавања⁶¹⁸.

Први тежи облик дела постоји ако је учинилац ради остварења циља отмице радњу извршења предузео квалификованом претњом – стављањем у изглед наношења последице смрти или тешке телесне повреде⁶¹⁹. За ово је дело прописана казна затвора од три до дванаест година.

⁶¹³ З. Стојановић, О. Перић, Коментар Кривичног закона Републике Србије и Кривични закон Републике Црне Горе са објашњењима, *op.cit.*, стр. 98-99.

⁶¹⁴ Б. Петровић, Д. Јовашевић, А. Ферхатовић, Кривично право 2, *op.cit.*, стр. 237-239.

⁶¹⁵ М. Шкулић, Организовани криминалитет: појам, појавни облици, кривична дела и кривични поступак, *op.cit.* стр. 267-274.

⁶¹⁶ З. Стојановић; О. Перић, Кривично право - посебни део, *op.cit.*, стр. 126.

⁶¹⁷ В. Делибашић је таксативно и аргументовано навео читав низ нелогичности и сугерисао неминовне будуће модификација концептуалних норми овог дела, нагласивши да се поред једног броја проблема, као најозбиљнији проблем јавља тај што отмица више лица од стране истог учиниоца није прописана као квалификовани облик (већ се ради се о стицају дела). Такође, више не постоји ранија инкриминација која се **односила** на околност уколико би учинилац добровољно пустио на слободу отето лице, а да при томе није остварен циљ отмице, када се учинилац могао ослободити од казне, што би много помогло ефикасном сузбијању овог дела и лакшој примени кривичног права у сузбијању дела отмице. (В. Делибашић, Кривично дело отмице у кривичном законодавству Републике Србије, *op.cit.*, стр. 499-510.)

⁶¹⁸ М. Ђорђевић, Ђ. Ђорђевић, Кривично право, *op.cit.*, стр. 140-141.

⁶¹⁹ М. Милошевић, Отмица уз претњу убиством или тешком телесном повредом, Безбедност, Београд, број 3/10, 2010. године, стр. 95-107.

Други тежи облик дела постоји у следећим случајевима: а) ако је отмица трајала дуже од десет дана⁶²⁰, б) ако је дело извршено на свиреп начин, в) ако је услед предузете радње извршења наступила тежа последица у виду тешког нарушавања здравља или других тежих последица и г) ако је дело извршено према малолетном лицу⁶²¹ (узраста до осамнаест година). За ово је дело прописана казна затвора од три до петнаест година.

Трећи тежи облик отмице постоји: а) ако је радњом извршења проузрокована смрт отетог лица и б) ако је дело извршено од стране групе. За ово је дело прописана казна затвора од пет до осамнаест година.

И на крају, четврти тежи облик овог дела (који је у инкриминацију Кривичног законика уведен Новелом из 2009. године) постоји ако је радња извршења предузета од стране организоване криминалне групе. За ово је дело прописана казна затвора најмање пет година.⁶²²

3.2. Сличности и разлике са кривичним делима изнуде

Иако се радња извршења кривичног дела отмице јавља у виду одвођења или задржавања другог лица, што указује на објекат заштите у виду слободе одлучивања, ипак се може уочити сличност између овог и кривичних дела изнуде.

Она се прво огледа у једном од начина (средства) предузимања радње извршења. Код свих анализираних кривичних дела то је употреба силе или претње. Наравно, да је начин предузимања радње извршења дела код отмице⁶²³ шире одређен, што одговара

⁶²⁰ Овде се јавља питање зашто се законодавац одлучио за баш временски период “дужи од десет дана” у смислу задржавања отетог лица, као квалификаторне околности код дела отмице.

⁶²¹ М. Милошевић, Одузимање малолетника као врста отмице и самостално кривично дело, НБП, број 3/08, Београд, 2008. године, стр. 7-22.

⁶²² М. Шкулић је указао на нелогичност у кажњавању тежих облика кривичног дела отмице из става 4. и става 5. у смислу да је за један од ових тежих облика прописано кажњавање у распону од пет до осамнаест година затвора, а за други тежи и најтежи облик кажњавање од пет до двадесет година (у складу са општим максимумом кажњавања) што није уобичајено да се тежи облици у оваквој малој мери разликују, те и да имају исти посебни минимум кажњавања (5 година), а посебни максимум (18 година) који је скоро сличан општем максимуму (20 година). (М. Шкулић, Организовани криминалитет: појам, појавни облици, кривична дела и кривични поступак, *op.cit.* стр. 267-274.)

⁶²³ В. Делибашић, Кривично дело отмице у кривичном законодавству Републике Србије, *op.cit.* стр. 499-510.

природи овог дела. Но, ипак је циљ предузете радње овог, као и кривичних дела изнуде делимично идентичан – прибављање противправне имовинске користи.

Сличност ових дела се огледа и у постојању временског интервала од предузете радње извршења до наступања последице, имајући у виду да нису свршена моментом извршења, што их убраја у продужена кривична дела.

Иначе, ова кривична дела разликују следећи елементи :

а) објект заштите, који је код отмице слобода одлучивања, а код кривичних дела изнуде, у првом реду, имовина,

б) радња извршења је различито одређена, иако се предузима у великој мери на сличан начин и сличним средствима,

в) проузрокована последица – која се код отмице јавља у облику стања лишености слободе кретања пасивног субјекта (што ово дело сврстава у „трајна“ кривична дела), а код кривичних дела изнуде у наступању имовинске штете за пасивног субјекта и

г) квалификовани облици дела.

Једино се код тежих облика ових кривичних дела подудара вршење кривичног дела од стране организоване криминалне групе – што их спаја као облике организованог криминалитета насиља⁶²⁴.

Иначе, сва ова дела се врше са циљем принуђивања пасивног субјекта да нешто учини или не учини, односно да нешто трпи на штету своје или туђе имовине.

4. ОДНОС ИЗНУДЕ И ЗЕЛЕНАШТВА

4.1. Појам и елементи зеленаштва

Кривично дело зеленаштво⁶²⁵ је предвиђено у глави двадесетпрвој, у групи кривичних дела против имовине, у одредби члана 217. Дело⁶²⁶ чини лице које за давање

⁶²⁴ З. Стојановић, О. Перић, Кривично право, Посебни део, *op.cit.*, стр. 126.

новца или других потрошних ствари на зајам другом лицу прими или уговори за себе или другог несразмерну имовинску корист, искоришћавајући тешко имовинско стање, тешке прилике, нужду, лакомислемост или недовољну способност за расуђивање оштећеног.

Код овог кривичног дела као објекат заштите се јавља имовина (покретна или непокретна) лица које се налази у тешком стању или стању нужде.

Суштина дела зеленаштва⁶²⁷ је у ствари давање новца на зајам другом лицу уз „камату“ која је је несразмерно велика у односу на новац који је дат и коју учиналац дела сам одређује, а веома често и у току времена до враћања дуга, при чему често и повећава њен износ и на тај начин остварује несразмерну имовинску корист. Важно је нагласити да ову радњу учинилац дела врши користећи тешко имовинско стање другог лица⁶²⁸, његову тешку прилику, нужду, лакомисленост или недовољну способност за расуђивање.

Радња извршења је одређена двојачко и то као⁶²⁹: а) примање – узимање у државину, у посед и б) уговарање – постизање “сагласности” воља. Битно је да се ова радња односи на несразмерну имовинску корист, коју на овај начин прибавља или учинилац дела или друго лице.

За постојање кривичног дела је потребно да су испуњена још два елемента⁶³⁰. То су: а) радња извршења се предузима у вези са давањем новца (домаћег или иностраног) или других потрошних ствари (од вредности) на зајам (с тим да се за одређено време и под одређеним условима врате) и б) радња извршења се предузима од стране учиниоца који зна за тешко стање пасивног субјекта које управо и искоришћавања за извршење дела. То су: тешко имовинско стање, тешке прилике, нужда, лакомисленост или недовољна способност за расуђивање.

⁶²⁵ Д. Јовашевић, Кривично право, Посебни део, *op.cit.*, стр. 143-144.

⁶²⁶ И. Симић, А. Трешњев, Кривични законик са краћим коментаром, *op.cit.*, стр. 158.

⁶²⁷ Д. Јовашевић, Коментар Кривичног закона Републике Србије са судском праксом, *op.cit.*, стр. 343-344.

⁶²⁸ У круг оштећених лица код кривичног дела зеленаштва се убрајају лица која се налазе у одређеном тешком имовинском положају, као и лица са одређеним карактеристикама које су инкриминацијом овог дела прописане. То су заправо лица која углавном нигде не раде или не оставрују стална примања, јер би у том случају новац „на зајам“ узели из банке, са законском прописаном каматом услађеном са прописима државе, а не „на улици“ од неовлашћених лица. На тај начин оштећени услед свог тешког имовинског стања упада још у веће дугове, имајући у виду да учиниоци неретко камату на дуг повећавају, а рокове за враћања дуга смањују, те тако оштећени да би вратили несразмерно већи новац који су позајмили, врло често се одлучују на продају преостале имовине коју поседују и тако своје тешко материјално стање продубљују у још теже.

⁶²⁹ Д. Јовашевић, Кривично право, Посебни део, *op.cit.*, стр. 143-144.

⁶³⁰ З. Стојановић, Коментар Кривичног законика, *op.cit.*, стр. 718-720.

За ово је дело прописана кумулативна казна затвора до три године и новчана казна, при чему је законодавац изричито одредио да се кривично гоњење за ово дело предузима по предлогу оштећеног лица.

Дело има два тежа облика испољавања.

Први тежи облик дела постоји у два случаја: а) ако су предузетом радњом извршења за пасивног субјекта проузроковане тешке последице и б) ако је учинилац на овај начин прибавио имовинску корист у износу који прелази 450.000 динара. Ова се висина користи утврђује према тржишним условима у време извршења дела. За ово је дело прописана казна затвора од шест месеци до пет година уз кумулативну новчану казну.

Други тежи облик дела такође постоји у два случаја: а) ако је учинилац предузетом радњом извршења прибавио имовинску корист у износу преко 1.500.000 динара и б) ако је дело извршено од стране групе. За ово је дело прописана кумулативна казна затвора од једне до осам година и новчана казна.

4.2. Сличности и разлике са кривичним делима изнуде

Зеленаштво се од изнуде разликује, најпре, по начину прибављања имовинске користи имајући у виду да се код изнуде то чини принудом због чега између ових двају дела (изнуде и принуде) нема стицаја, док се код зеленаштва то врши добровољним тражењем новца учиниоца дела од стране оштећеног. То указује да се у инкриминацији радње извршења дела зеленаштва не налази никакав облик принуде, али се врло често принуда врши у стицају⁶³¹ са делом зеленаштва.

С тим у вези код изнуде практично учинилац дела проналази оштећеног (иако се у кругу оштећених углавном већ налазе потенцијална лица), док код зеленаштва оштећени само проналазе учиниоца дела тражећи на зајам новац. Међутим, и код једног и код другог дела су практично и учиниоци и оштећени из истог „друштвеног миљеа“, па су најчешће и упућени једни на друге.

⁶³¹ Стицај кривичног дела зеленаштва и принуде се најчешће огледа у томе да зеленаши врли често услед кашњења враћања дуга лица коме су новац уз камату позајмили, користе разне облике насилништва (као што су туча, претња, сила, дакле облици принуде), којом приликом могу да проузрокују лаку или тешку телесну повреду, те стицај зеленаштва може постојати и са овим кривичним делима.

Зеленаштво се од кривичних дела изнуде разликује и по томе што се његова радња извршења врши на посебан, специфичан начин - искоришћевањем ситуације пасивног субјекта. Наиме, као оштећени се код овог кривичног дела углавном људи који нису у завидној финансијској ситуацији. Напротив, овде се управо ради о лицима која се налазе у тешкој, готово безизлазној ситуацији, или евентуално о лицима која имају посебно својство које се односи на лакомисленост или недовољну способност за расуђивање. Но, и код овог кривичног дела се у кругу оштећених лица могу наћи и људи који имају финансијску моћ, али због нужности прибегавају зеленашима.

Оно што зеленаштво и кривична дела изнуде приближава јесу:

- а) идентичан објекат заштите – имовина у виду покретне или непокретне ствари,
- б) последица – проузроковање имовинске штете за пасивног субјекта и
- в) посебан субјективни елемент на страни учиниоца – намера да се предузимањем радње извршења за себе или другога прибави противправна имовинска корист.

Интересантно је у криминалистичкој пракси да учиниоци кривичног дела зеленаштва често олако улазе у вршење кривичних дела изнуде. То су, наиме, ситуације када зеленаштво (лихварење) на неки начин иницира, инспирише вршење изнуде којом се остварује намирнење “датог зајма”. То указује да се у конкретном случају ради о реалном стицају ових кривичних дела где зеленаштво претходи изнуди.

Исто тако, неретко се у криминалистичкој пракси дешава и да изнуда претходи зеленаштву, те да лица над којима је започета радња извршења изнуде или уцене, позајме новац од зеленеша како би исти тај новац дали учиниоцу претходних дела и тако поред статуса оштећеног код кривичних дела изнуде постану и оштећени код кривичног дела зеленаштва.

Оно што приближава сва посматрана имовинска кривична дела јесте и чињеница да последица предузете радње извршења у свим случајевима не наступа одмах, односно није истовремена са предузетом радњом, већ имеђу њих постоји временски протек од предузете радње извршења и настале последице дела.

Кривично дело зеленаштва има два тежа облика испољавања која су квалификована обимом и интензитетом проузроковане последице - висином прибављене имовинске користи.

Остали тежи облици кривичних дела, због специфичне природе и садржине кривичних дела, се разликују од сличних облика испољавања код кривичног дела зеленаштва.

Иако се ради о имовинским кривичним делима, учиниоцима кривичног дела зеленаштва законодавац је изричито, у законском тексту, прописао кумулативно кажњавање казном затвора уз новчану казну. Такав случај није предвиђен код кривичних дела изнуде, иако је логично да суд у конкретном случају учиниоцима ових кривичних дела изрекне новчану казну уз прописану казну затвора.

И на крају, ништа мање значајна, разлика између зеленаштва и кривичних дела изнуде се огледа у начину покретања кривичног поступка. Док се овај поступак за кривична дела изнуде покреће по службеној дужности, код зеленаштва је ситуација другачија. Овде се кривично гоњење покреће по предлогу оштећеног лица.

5. ОДНОС ИЗНУДЕ И ТЕШКЕ КРАЂЕ

5.1. Појам и елементи тешке крађе

Кривично дело тешке крађе представља квалификовани облик крађе. Ово је дело предвиђено у глави двадесетпрвој, у групи кривичних дела против имовине, у члану 204. КЗ. И ово дело за објект заштите има имовину, док је нападни објект туђа покретна ствар.

Радња извршења је одређена чланом 203. КЗ (код инкриминације кривичног дела крађе). То је делатност одузимања туђе покретне ствари у намери да се њеним присвајањем за себе или другог прибави противправна имовинска корист. Одузимање је у смислу теорије апрехензије делатност којом се прекида државина, фактичка власт над ствари неког лица којом приликом учинилац успоставља своју државину на предметној ствари, што му омогућава њено коришћење⁶³².

Уколико је овако одређена крађа извршена: а) на одређени начин, б) од стране одређеног лица, в) на одређеном месту, г) у односу на одређену ствар (предмет) и д) у односу на одређену имовинску корист, тада постоји дело тешке крађе⁶³³.

⁶³² З. Стојановић, О. Перић, Кривично право, Посебни део, *op.cit.*, стр. 255-259.

⁶³³ Д. Јовашевић, Коментар Кривичног закона Републике Србије са судском праксом, *op.cit.*, стр. 287-293.

Тако тешка крађа постоји у следећим случајевима⁶³⁴:

- 1) обијањем или проваљивањем затворених зграда, станова, соба, касе, ормана или других затворених простора,
- 2) савлађивањем механичких, електронских или других већих препрека,
- 3) од стране групе,
- 4) на нарочито опасан или нарочито дрзак начин,
- 5) од стране лица које је код себе имало какво оружје или опасно оруђе ради напада или одбране,
- 6) за време пожара, поплаве, земљотреса или другог удеса,
- 7) искоришћавањем беспомоћности или другог тешког стања неког лица,
- 8) уколико вредност украдене ствари прелази износ од 450.000 динара и
- 9) уколико украдена ствар, без обзира на своју вредност, представља културно добро, односно добро које ужива претходну заштиту или природно добро или украдена ствар представља јавни уређај за воду, канализацију, топлоту, гас, електричну или другу енергију или уређаје система јавног саобраћаја и веза, односно делове тих уређаја.

За ово је дело прописана казна затвора од једне до осам година.

Најтежи облик тешке крађе постоји у два случајева: а) ако је дело извршено од старне организоване криминалне групе или б) ако вредност украдене ствари прелази износ од 1.500.000 динара. За ово је дело прописана казна затвора од две до десет година.

5.2. Сличности и разлике са кривичним делима изнуде

Кривично дело тешке крађе се појављује у широкој лепези различитих облика и видова испољавања. Упоредјујући ово кривично дело са кривичним делима изнуде, од значаја су следећи облици тешке крађе:

- а) крађа извршена на нарочито дрзак или нарочито опасан начин,
- б) крађа извршена од стране лица које је при себи имало оружје или опасно оруђе и

⁶³⁴ Љ. Лазаревић, Коментар Кривичног законика, op.cit., стр. 518.

в) крађа извршена од стране групе.

Иначе, у анализи односа између посматраних имовинских кривичних дела уочава се низ сличности као што су:

а) објекат заштите је имовина,

б) објекат напада је делимично идентичан јер се кривична дела изнуде могу, а често се и врше на непокретној ствари (док је за крађу карактеристичко одузимање туђе покретне ствари из државине оштећеног лица),

в) субјективни елемент на страни учиниоца је у свим посматраним делима идентичан – намера учиниоца да себи или другом предузетом радњом извршења прибави противправну имовинску корист. То даље указује на облик кривице у виду директног умишљаја и

г) последица дела се огледа у наступању имовинске штете на имовини пасивног субјекта.

Ипак, основна разлика између ових дела се уочава у следећем: а) врсти предузете радње извршења, б) начину и средству извршења дела и в) временском протеку између предузете радње извршења и наступеле последице (која код тешке крађе наступа одмах, док код кривичних дела изнуде може да прође краће или дуже време између предузимања радње и наступања последице дела).

6. ОДНОС ИЗНУДЕ И РАЗБОЈНИШТВА

6.1. Појам и елементи разбојништва

Разбојништво⁶³⁵ је по својим карактеристикама, садржини и елементима бића најсличније имовинско, насилничко и кривично дело организованог криминалитета са кривичним делима изнуде. Ово је дело предвиђено у глави двадесетпрвој, у групи кривичних дела против имовине, у одредби члана 206. КЗ.

⁶³⁵ Д. Јовашевић, Кривично право, Посебни део, *op.cit.*, стр. 104-105.

Разбојништво⁶³⁶ чини лице које употребом силе против неког лица или претњом да ће непосредно напасти на његов живот или тело одузме туђу покретну ствар у намери да њеним присвајањем себи или другом прибави противправну имовинску корист.

Објекат заштите је имовина, а објекат напада је туђа покретна ствар.

Ово је право сложено кривично дело⁶³⁷ које се састоји из две нужно повезане делатности (које свака за себе представља радњу извршења посебног, самосталног кривичног дела). То су⁶³⁸: а) принуђивање – као кривично дело против слобода и права човека и грађанина и б) одузимање – као кривично дело крађе којој претходни радња принуде.

Радња извршења овог дела се јавља као одузимање туђе покретне ствари од другога. То је иста врста делатности која се јавља као радња извршења кривичног дела крађе, односно тешке крађе.

За постојање овог кривичног дела насиља је потребно испуњење још два услова⁶³⁹: а) радња извршења се предузима на одређени начин – употребом силе или претњом да ће се непосредно напасти на живот или тело и б) радња извршења се предузима у одређеној намери која у конкретном случају и не мора бити остварена – намери учиниоца да за себе или другога прибави противправну имовинску корист.

За ово је дело прописана казна затвора од две до десет година.

Ово кривично дело има два тежа облика испољавања⁶⁴⁰.

Први тежи облик дела постоји у следећим случајевима: а) ако је дело извршено од стране групе, б) ако је услед предузете принуде неком лицу са умишљајем нанета тешка телесна повреда и в) ако вредност одузетих ствари прелази 1.500.000 динара. За овај облик дела је прописана казна затвора од три до петнаест година.

Други тежи облик дела постоји ако је радња извршења предузета од стране организоване криминалне групе. За ово је дело прописана казна затвора најмање пет година.

Привилеговани облик разбојништва постоји у случају да вредност одузетих ствари услед примењене силе или квалификоване претње не прелази износ од 5.000

⁶³⁶ Љ. Здравковић, Разбојништво - кривичноправни и криминалистички аспект, Ниш, 2009. године, стр. 172-177.

⁶³⁷ М. Радовановић, М. Ђорђевић, Кривично право, Посебни део, *op.cit.*, стр. 284-285.

⁶³⁸ Д. Јовашевић, Коментар Кривичног закона Републике Србије са судском праксом, *op.cit.*, стр. 310-316.

⁶³⁹ З. Стојановић, О. Перић, Кривично право, Посебни део, *op.cit.*, стр. 260-261.

⁶⁴⁰ М. Ђорђевић, Ђ. Ђорђевић, Кривично право, *op.cit.*, стр. 162-163.

динара⁶⁴¹, а учинилац је ишао за тим да прибави малу имовинску корист. За ово је дело прописана казна затвора до три године, при чему је и сам покушај овог дела кажњив.

6.2. Сличности и разлике са кривичним делима изнуде

Од свих имовинских кривичних дела разбојништво има највише сличности са кривичним делима изнуде. То је и логично јер се овде ради о кривичним делима: а) имовинског карактера, б) облицима криминалитета насиља и в) облицима организованог криминалитета.

Основне сличности између ових кривичних дела се огледају у следећем:

а) објекат заштите је имовина,

б) објекат напада се у великој мери подудара када се ради о покретној ствари, док се кривична дела изнуде могу (и често се врше) вршити и према непокретној ствари,

в) радња извршења се састоји у употреби силе или претње (с тим што је код учене та претња специфичног карактера – претња страхом од срамоте),

г) учиниоца карактерише посебни субјективни елеменат у време предузимања радње извршења – намера прибављања противправне имовинске користи, што обележава и директан умишљај као облик кривице,

д) последица дела се огледа у наступању имовинске штете за пасивног субјекта и

ђ) тежи облици кривичних дела који се односе на квалификаторне околности као што су: а) обим последице – с обзиром на висину прибављене имовинске користи и б) начин извршења дела – од стране групе или организоване криминалне групе.

Разлика се између ових кривичних дела огледа, поред врсте објекта напада, и у моменту предузимања силе, односно претње, односно циља њене примене. Код разбојништва се принуда примењује као начин одузимања туђе покретне ствари у

⁶⁴¹ До новелирања текста Кривичног законика 2009. године, законодавац је у смислу висине вредности одузете ствари најпре прописао да ова вредност не прелази износ од десет хиљада динара, да би овом Новелом ову вредност повећао на петнаест хиљада динара, а каснијим изменама и допунама Кривичног законика из 2012. године ову вредност одузете ствари смањио на пет хиљада динара.

истом тренутку када се та ствар непосредно и одузима из државине пасивног субјекта. Сила или претња су управо и управљене на ту ствар.

Насупрот томе, сила и претња се код кривичних дела изнуде предузимају у краћем или дужем временском, па и просторном растојању од наступања последице дела. Такође, код ових кривичних дела се сила и претња предузимају према пасивном субјекту у смислу утицања на његову вољу да он сам (наравно под дејством принуде) нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине.

Сила која се примењује према оштећеном није истог интензитета код посматраних кривичних дела. Иако није законски наглашено, код разбојништва се ради о тежем облику насиља и јачем интензитету принуде, него што је случај код кривичних дела изнуде. У прилог овоме говори и околност да се код разбојништва настоји да се противправна имовинска корист оствари непосредно, одмах, без остављања могућности оштећеном било какве алтернативне могућности, што ствара јачи интензитет принуде и теже насиље.

Суштински речено, код разбојништва се на примену силе и претње, по правилу надовезује одузимање туђе покретне ствари, или њена предаја од стране пасивног субјекта, што чини један временски континуитет, односно исти временски оквир.⁶⁴² Дакле, код овог кривичног дела место започете радње извршења и свршеног дела се надовезује и не постоји временска и просторна дистанца између њих. Принуда претходи крађи, односно одузимање (или предаја) се настављају на облике принуде, те чине јединствену временску целину.

Код кривичног дела изнуде (и уцене) се у једном временском интервалу се примењују облици принуде према пасивном субјекту, а у другом временском интервалу долази до противправног прибављања имовинске користи (чињења или не чињења пасивног субјекта на штету своје или туђе имовине), што значи да између започете радње извршења дела и настале последице постоји временска разлика, односно дистанца⁶⁴³.

С тим у вези место започете радње извршења и настале последице није исто (као код разбојништва), те се облици принуђивања врше на једном месту (или путем телефона и сл.), а последица наступа на другом месту. Уколико је делатност оштећеног временски и просторно дистанцирана од принуде коју примењује извршилац, онда би

⁶⁴² Д. Маринковић, О. Лајић, Криминалистичка методика, Београд, 2016. године, стр. 254-256.

⁶⁴³ Ова временска дистанца је различита и може бити од неколико сати до неколико дана, па чак и недеља или месеци, те је она практично одређена, имајући у виду да је законодавац није увео у текст инкриминације дела.

се радило о изнуди, док би у супротном морале бити узете у обзир све околности конкретног случаја⁶⁴⁴.

Разлика између изнуде и разбојништва се огледа и у врсти имовине која се прибавља принудом. Код изнуде то може да буде и покретна и непокретна имовина (стан, локал, викендица и сл.), док код разбојништва се увек ради искључиво о туђој покретној ствари.

Учиниоци кривичних дела изнуде су “префињенији и перфиднији” за разлику од разбојника који су “прљави и уличарски настројени”. Шта више, они кривична дела врше често у тренутку, случајно, задесно, под дејством опојних дрога или алкохолних пића.

Најчешће се у криминалистичкој и судској пракси код правне квалификације кривичног дела у смислу разграничења између разбојништва и кривичних дела изнуде као главни критеријум тражи у томе да ли је пасивни субјект под утицајем принуде сам предао ствар извршиоцу или је извршилац употребом принуде, савлађујући отпор пасивног субјекта, одузео туђу ствар. У првом случају би се радило о изнуди, а у другом случају о разбојништву⁶⁴⁵.

Ипак, у теорији кривичног права постоји и схватање⁶⁴⁶ да ће кривично дело разбојништва постојати и онда када пасивни субјект под непосредним утицајем принуде, у случају да је било извесно и неминовно да би учинилац ту ствар одузео, немајући други избор, пасивни субјект сам преда покретну ствар извршиоцу. У таквим ситуацијама постоје различита схватања судске праксе у смислу правне квалификације дела. У неким случајевима судови, вероватно због мале вредности одузете (прибављене) ствари дело квалификују као изнуду, а не као разбојништво, имајући у виду да је за разбојништво прописано строжије кажњавање.

С тим у вези, теорија кривичног права (Љ.Лазаревић)⁶⁴⁷ истиче проблем разграничења између ових кривичних дела који настаје у случајевима када је употребом силе или претње да ће се напасти на живот или тело друго лице принуђено да учиниоцу преда покретну ствар. Као основа за разграничење разбојништва и изнуде, постављају се два критеријума. То су:

⁶⁴⁴ Љ. Здравковић, Разбојништво - кривичноправни и криминалистички аспект, *op.cit.*, 172-177.

⁶⁴⁵ М. Шулић, Организовани криминалитет: појам, појавни облици, кривична дела и кривични поступак, *op.cit.* стр. 265-266.

⁶⁴⁶ З. Стојановић, Коментар Кривичног законика, *op.cit.*, стр. 523-525.

⁶⁴⁷ Љ. Лазаревић, Коментар Кривичног законика, *op.cit.*, стр. 598-599.

а) основна се разлика између ових кривичних дела јавља у интензитету употребљене сила и претње. Наиме, уколико је је сила употребљена да би се савладао отпор жртве, а по интензитету је таква да искључује могућност одлучивања пасивног субјекта и да сваки његов отпор бесмислен, постоји разбојништво и

б) основна разлика између ових кривичних дела се налази у времену предаје ствари. Тако се код разбојништва ствар под утицајем принуде одмах, непосредно и на истом месту предаје учиниоцу дела. Код изнуде су радње чињења или нечињења жртве временски и просторно дистанциране од принуде – ствар се не предаје одмах непосредно након примењене принуде, као ни на истом месту где је принуда примењена⁶⁴⁸.

7. ОДНОС ИЗНУДЕ И РАЗБОЈНИЧКЕ КРАЂЕ

7.1. Појам и елементи разбојничке крађе

Кривично дело разбојничке крађе⁶⁴⁹ из члана 205. КЗ је предвиђено такође у глави двадесетпрвој, у групи кривичних дела против имовине. И ово дело представља законску конструкцију коју чине: а) крађа и б) принуда⁶⁵⁰.

Дело⁶⁵¹ чини лице које је затечено на делу крађе, па у намери да задржи украдену ствар употреби силу против неког лица или претњу да ће непосредно напасти на његов живот или тело.

Овде се као радња извршења јавља принуђивање⁶⁵². Оно се може јавити као: а) употреба силе – апсолутне или компулзивне, непосредне или посредне и б) употреба квалификоване претње – претње најавом убиства или наношења тешке телесне повреде.

⁶⁴⁸ И. Симић, А. Трешњев, Кривични законик са крађим коментаром, *op.cit.*, стр. 150.

⁶⁴⁹ Д. Јовашевић, Кривична дела разбојништва и разбојничке крађе у теорији, пракси и упоредном праву, Безбедност, број 2, Београд, 2002. године, стр. 244-249.

⁶⁵⁰ З. Стојановић, О. Перић, Коментар Кривичног закона Републике Србије и Кривични закон Републике Црне Горе са објашњењима, *op.cit.*, стр. 268-269.

⁶⁵¹ Н. Мрвић Петровић, Кривично право, *op.cit.*, стр. 312-314.

⁶⁵² М. Бабић, И. Марковић, Кривично право, Посебни део, *op.cit.*, стр. 194-197.

Битно је да се ова радња извршења предузима: а) у ситуацији када је учинилац затечен на месту и у време крађе и б) у намери да учинилац задржи претходно украдену ствар.

За ово је дело прописана казна затвора од једне до десет година.

Дело разбојничке крађе има три тежа квалификована облика испољавања⁶⁵³.

Први тежи облик дела постоји ако је учинилац предузетом радњом извршења прибавио вредност украдених ствари који прелази износ 1.500.000 динара. За ово је дело прописана казна затвора од две до дванаест година.

Други тежи облик дела постоји у два случаја⁶⁵⁴: а) ако је дело извршено од стране групе и б) ако је неком лицу са умишљајем нанета тешка телесна повреда. За овај облик дела је прописана казна затвора од пет до петнаест година.

Трећи и најтежи тежи облик дела постоји уколико је дело извршено од стране организоване криминалне групе. За овај облик дела је прописана казна затвора најмање пет година.

7.2. Сличности и разлике са кривичним делима изнуде

Најопштије речено, сличности и разлике које су наведене између разбојништва и кривичних дела изнуде, односе се такође и на однос између дела разбојничке крађе и кривичних дела изнуде.

И за разбојничку крађу, као и за кривична дела изнуде можемо рећи да представљају истоврсна кривична дела јер се ради о кривичним делима: а) имовинског карактера, б) облицима насилничког криминалитета и в) облицима организованог криминалитета.

Основне сличности међу овим кривичним делима се огледају у следећем:

а) објекат заштите је имовина,

б) објекат напада се у великој мери подудара када се ради о покретној ствари, док се кривична дела изнуде могу (и често се врше) вршити и према непокретној ствари,

⁶⁵³ Љ. Лазаревић, Кривично право, Посебни део, *op.cit.*, стр. 246-248.

⁶⁵⁴ Д. Јовашевић, Кривично право, Посебни део, *op.cit.*, стр. 104-105.

в) радња извршења се састоји у употреби силе или претње (с тим што је код уцене та претња специфичног карактера – претња страхом од срамоте),

г) учиниоца карактерише посебни субјективни елеменат у време предузимања радње извршења – намера прибављања противправне имовинске користи, што обележава и директан умишљај као облик кривице,

д) последица дела се огледа у наступању имовинске штете за пасивног субјекта и

ђ) тежи облици кривичних дела који се односе на квалификаторне околности као што су: а) обим последице – с обзиром на висину прибављене имовинске користи и б) начин извршења дела – од стране групе или организоване криминалне групе.

Разлика се између разбојничке крађе и кривичних дела изнуде огледа, поред врсте објекта напада, и у моменту предузимања силе, односно претње, односно циља њене примене.

Код разбојничке крађе принуда се примењује после извршене крађе (одузимања туђе покретне ствари) као начин да се задржи претходно украдена ствар, а не да се до ње уопште и дође. Сила или претња се управо и предузимају на месту и у време крађе, када је учинилац затечен у вршењу имовинског кривичног дела *in flagranti*.

Насупрот томе, сила и претња се код кривичних дела изнуде предузимају у крађем или дужем временском, па и просторном растојању од наступања последице дела. Такође, код ових кривичних дела се сила и претња предузимају према пасивном субјекту у смислу утицања на његову вољу да он сам (наравно под дејством принуде) донесе своју одлуку и да након тога нешто учини, не учини или трпи.

И у односу на извршиоце кривичног дела разбојничке крађе који су “прљави и уличарски настројени”, учиниоци кривичних дела изнуде су “префињенији и перфиднији”. Као и код разбојништва, и разбојничка крађа се врши често у тренутку, случајно, задесно, под дејством опојних дрога или алкохолних пића, интензивнијим, јачим облицима принуде, за разлику од кривичног дела изнуде (или уцене).

Глава пета

КРИМИНАЛИСТИЧКИ АСПЕКТИ КРИВИЧНИХ ДЕЛА ИЗНУДЕ

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Као што је у претходном тексту рада наведено, кривична дела изнуде имају вишеструку правну природу, карактер и садржину. У овом делу рада ћемо анализирати ова кривична дела као облике испољавања класичног, општег, конвенционалног криминалитета, било да се ради о: а) имовинском криминалитету или б) насилничком криминалитету.

Стога ћемо у наставку рада анализирати општа криминалистичка начела, средства, мере и поступке за⁶⁵⁵: а) сазнање о извршеним кривичним делима и б) начинима откривања и доказивања кривичних дела и њихових учинилаца⁶⁵⁶.

Криминалистика⁶⁵⁷ се као наука дели на три дисциплине. То су: а) криминалистика тактика, б) криминалистичка техника и в) криминалистичка методика. Сва три дела чине целину криминалистике као науке и имају подједнак значај и улогу у оквиру задатака своје дисциплине, те је немогуће замислити успешан оперативан рад органа унутрашњих послова (полицијских службеника) на откривању и доказивању кривичних дела и њихових учинилаца без јединства свих наведених дисциплина. За анализирање кривичних дела изнуде, од посебног је значаја криминалистичка методика⁶⁵⁸.

⁶⁵⁵ М. Матијевић, М. Марковић, Криминалистика, Нови Сад, 2013. године, стр.45-49.

⁶⁵⁶ Ж. Алексић, М. Шкулић, М. Жарковић, Лексикон криминалистике, Београд, 2004. године, стр. 11.

⁶⁵⁷ Ж. Алексић, Криминалистика, Београд, 1996. године, стр. 7.

⁶⁵⁸ М. Жарковић, Б. Бановић, Љ. Ступар, Криминалистика, Београд, 2005. године, стр. 5.

Успешно откривање, доказивање и проналажење учинилаца кривичних дела је могуће једино применом криминалистике као јединствене науке, како би се кривични поступак могао одвијати, а кривично дело у том поступку разјаснило и разрешило, као и кривица његовог учиниоца. Због тога можемо рећи да је криминалистика део кривичног поступка, те да су ове научне гране (кривично материјално и процесно право) испреpletене са криминалистиком као науком, те је њихова нужност у заједничком деловању неминовна⁶⁵⁹.

Криминалистика⁶⁶⁰ се одређује као наука која проучава, проналази, примењује и усавршава научне и на практичном искуству засноване методе и средства која су најпогоднија да се открије и разјасни кривично дело, открије учинилац дела и према њему примени адекватна врста и мера кривичне санкције, обезбеде и фиксирају сви докази ради успешног покретања и вођења кривичног поступка и утврђивања чињеничног стања, односно материјалне истине⁶⁶¹, као и спречавање и откривање кривичних дела и њихових учинилаца⁶⁶².

Исто тако, криминалистику⁶⁶³ можемо одредити и као “науку која се бави изучавањем метода откривања и истраживања кривичних дела и његових учинилаца, као и развојем стратегије супротстављања криминалитету. Она проучава начине извршења кривичних дела, методе практичног сузбијања криминалитета (репресивне и превентивне мере), унапређује информационе токове у оквиру својих фаза предистражног поступка и самог кривичног поступка, проналази најефикасније начине предузимања оперативних радњи и радњи доказивања у оквиру важећих законских оквира, оптимизује употребу техничких метода и средстава и доприноси стварању

⁶⁵⁹ Д. Модли, Б. Петровић, Н. Корајлић, Увод у криминалистику, Сарајево, 2004. године, стр. 56-63.

⁶⁶⁰ В. Водинелић, Криминалистика, Београд, 1996. године, стр. 3.

⁶⁶¹ „Начело истине је према позитивном Законику о кривичном поступку из 2011. године девалвирано, те с тим у вези законодавац више не утврђује начело истине на начин на који је то начело постојало у нашем ранијем кривичном поступку. Суд више нема дужност да утврђује истину, али како је суд заинтересован за своју пресуду да опстане у жалбеном поступку, он ће тежити да се у поступку утврди потпуно и тачно чињенично стање на којем се и темељи пресуда, па самим тим суд утврђује истину. То је логично јер одредбе Законика о кривичном поступку омогућавају подношење жалбе и због погрешно или непотпуно утврђеног чињеничног стања (неистине), односно неистинитог утврђеног чињеничног стања. С тим у вези, ако не формално, онда бар фактички у нашем кривичном поступку и даље у пракси ће деловати начело истине, али у сад битно лимитираном обиму“ (М. Шкулић, Основне новине у кривичном процесном праву Србије: нови Законик о кривичном поступку из 2011. године, Београд, 2013, стр. 10- 11.) “Начело утврђивања истине је задржало како такво место у нашем законодавству, имајући у виду да је могућност самосталног извођења доказа од стране суда прописана само изузетно, те би суд по правилу требао да наложи странкама да предложи извођење одређеног доказа. Интенција законодавца је да се активна улога суда у поступку доказивања потпуно искључи, тј. да суд постане класичан арбитрар на главном претресу између оптужбе и одбране.” (А. Бошковић, Радње полиције у претходном кривичном поступку и њихова доказна вредност, Београд, 2015. године, стр. 15.)

⁶⁶² В. Кривокапић, Криминалистика тактика, Београд, 2003. године, стр. 4.

⁶⁶³ О. Крстић, Примењена криминалистика, Београд, 1997. године, стр. 9.

нових и изучава закономерности настанка, проналажења, обраде и вредновања доказних информација. Другим речима, криминалистика је наука која се бави изучавањем стратегије, тактике, методике и технике откривања, сузбијања и превенције криминалитета на нивоу појединог кривичног дела и појаве у целини⁶⁶⁴.

Криминалистичка тактика⁶⁶⁵ се бави изучавањем општих правила и метода који се користе за откривање кривичних дела и њихових учинилаца, а затим и поступком⁶⁶⁶ разјашњавања ових дела и обезбеђења релевантних доказа, и то на општи начин, без обзира на врсту кривичног дела поводом којег се те радње предузимају⁶⁶⁷.

Криминалистичка методика⁶⁶⁸ изучава и примењује методе засноване на достигнућима природних, друштвених и техничких наука, с циљем расветљавања кривичних дела. С тим у вези криминалистичка методика⁶⁶⁹ највећу своју примену проналази у предистражном поступку, односно у некадашњем преткривичном поступку јер се у току овог поступка применом одређених метода криминалистичке методике постиже откривање кривичних дела, њихових учинилаца и прикупљање и обезбеђење доказа који омогућавају даљи ток поступка.

Криминалистичка техника се бави изналажењем и усавршавањем најадекватнијих метода и поступака заснованих на достигнућима природних и техничких наука ради проналажења и локализовања трагова и предмета кривичних дела, неопходних за расветљавање криминалног догађаја и успешног вођења кривичног поступка⁶⁷⁰.

Савремена криминалистика као четврту дисциплину наводи и криминалистичку стратегију⁶⁷¹, која се, у најширем смислу, састоји у операционализовању криминално-политичких концепата сузбијања криминалитета у целини или појединих форми, применом криминалистичких мера и од стране носилаца криминалистичке

⁶⁶⁴ Б. Симоновић, Криминалистика, Крагујевац, 2004. године, стр. 3.

⁶⁶⁵ О. Крстић, Практикум за криминалистику тактику, Београд, 2002. године, стр. 3.

⁶⁶⁶ Више о томе: В. Кривокапић, М. Жарковић, Б. Симоновић, Криминалистика тактика, Београд, 2003. године; М. Жарковић, Криминалистика тактика, Београд, 2010. године.

⁶⁶⁷ В. Кривокапић, М. Жарковић, Б. Симоновић, Криминалистика тактика, *op.cit.*, стр. 4.

⁶⁶⁸ М. Бошковић, Б. Бановић, Криминалистика методика, Београд, 2001. године, стр. 4.

⁶⁶⁹ М. Бошковић, Криминалистика методика, Београд, 2005. године, стр. 1.

⁶⁷⁰ *Ibid.*, стр. 7.

⁶⁷¹ Криминалистичка стратегија се може сматрати ближе војном термину и војном деловању, те се донекле може сматрати да је преузета из војног режима који није нимало лош, те је с тим у вези ради ефикаснијег управљања и деловања полиције адекватно ову научну дисциплину преузети, анализирати и уврстити у практичну делатност. Милитаризација полиције није нимало лоша уколико даје ефикасне резултате, те треба тако и деловати када је то потребно да би се остварио циљ. Криминалистичка стратегија, иако се може сматрати као типична војна дисциплина, ипак је потребна и у деловању полиције, те се донекле ова подела криминалистике на тактику, методу, технику и стратегију у неким случајевима и може сматрати оправданом.

активности⁶⁷². Ипак, она се може сматрати "само" као допунска дисциплина секундарног карактера⁶⁷³.

На тај начин се из традиционалних разлога уважавају схватања чувених криминалиста као што су: Ханс Грос, Ф.Е. Луваж, А.Н. Васиљев, В. Водинелић, Ж. Алексић, Т. Марковић, В. Кривокапић, М. Бошковић, О. Крстић, А. Петровић, Ј. Шипрага о тројној подели криминалистике на тактику, технику и методу⁶⁷⁴. Ипак поред традиционалног схватања, потребно је и модификовати постојеће дисциплине, као и уважити мишљења страних криминалиста, посебно када се разматра питање увођења криминалистичке стратегије у дефиницију криминалистике⁶⁷⁵.

2. КРИМИНАЛИТЕТ КРИВИЧНИХ ДЕЛА ИЗНУДЕ

2.1. Карактеристике општег криминалитета

Имајући у виду да је криминалитет стар колико и друштво, односно људски род, произилази да је о овом појму постојало доста дефиниција, те се о њему говорило са различитих аспеката, од којих је најзначајнији правни аспект. С тим у вези се на најприхватљивији начин криминалитет може одредити као "негативна друштвена појава која представља скуп активности једног или више лица у одређеном периоду, које су у супротности са правним прописима и нормама понашања, чије непоштовање

⁶⁷² Б. Симоновић, Криминалистика, *op.cit.*, стр. 4 и 5.

⁶⁷³ Поред ове дисциплине, данас се помињу и криминалистичка аналитика, криминалистичка медицина, криминалистичка психологија и многе друге, али су оне сувишне за нужно схватање криминалистике. Такође, уз пуно уважавање савремених тенденција ових дисциплина уопште, може се закључити да су оне битне за сегмент криминалистике, али не и најнеопходније да би се уврстиле у њене основне дисциплине, већ би било оправдано сврстати их у ред помоћног карактера уз адекватну и неопходну примену.

⁶⁷⁴ Неки од аутора су као што је нпр. Луваж је сматрао да се криминалистика састоји само од тактике и технике, док су остали аутори имали ујединачен став да се криминалистика темељи на тактици, техници и методици. Исто тако су готово сви аутора сматрали методику делом тактике.

⁶⁷⁵ Б. Симоновић, Криминалистика, *op.cit.*, стр. 4 и 5.

и кршење повлачи правну санкцију, а чија врста и висина зависе од степена друштвене опасности учињених дела”⁶⁷⁶.

Криминалитет се жаргонски може поделити на „лакши“ и „тежи“ криминалитет. У лакши криминалитет се убрајају најчешће кривична дела мање друштвене опасности, па чак и прекршаји, док се у тежи криминалитет убраја онај који се гони по службеној дужности. Ова подела није усаглашена са кривичним правом имајући у виду да кривично право не познаје поделу на лакша и тежа кривична дела. Наиме, кривично право дефинише исте елементе за сва кривична дела, односно елементе које дело мора да има да би се сматрало кривичним делом и које би инкриминисао Кривични законик.

С друге стране, степен друштвене опасности и “рангирање” по тежини кривичних дела се квалификује кривичном санкцијом која је за то дело прописана у закону.

Криминалистика познаје и појам “скривени” или “латентни” криминалитет. Под овим се појмом сматра, као што и сам назив каже, скривеност деловања, односно скривена последица, за разлику од манифестовања кривичних дела са видљивом последицом. С тим у вези сматра се да овај вид криминалитета постоји само фактички, али не и правно.

Као најрелевантија подела криминалитета сматра се подела на општи (класични) и организовани криминалитет.

Општи криминалитет се може даље уже класификовати на различите облике криминалитета зависно од носиоца криминалитета, циља учиниоца, објекта заштите, средства извршења и сл.

С тим у вези, кривична дела изнуде се убрајају у имовински и насилнички криминалитет имајући у виду да је циљ, односно сврха вршења кривичних дела изнуде прибављање противправне имовинске користи. Стога се ова кривична дела и убрајају у имовинске деликте. Но, имајући у виду да се принуда појављује као начин извршења кривичних дела изнуде, то указује да се она могу квалификовати и као насилнички криминалитет⁶⁷⁷. Исправније је кривична дела изнуде квалификовати као имовинска кривична дела, односно кривична дела имовинског криминалитета, али због прецизности и свеобухватности потпуно је адекватно ова дела убрајати истовремено и у насилнички криминалитет, те се због тога ова дела сматрају насилним имовинским кривичним делима.

⁶⁷⁶ В. Кривокапић, Криминалистика, *op.cit.*, стр. 3.

⁶⁷⁷ М. Јовић, Принуда у кривичном праву Безбедност, Београд, број 2/2002. године, стр. 268-279.

2.2. Појам и карактеристике имовинског криминалитета

Имовински криминалитет⁶⁷⁸ представља скуп (свеукупност) кривичних дела имовинског карактера која су систематизована у Кривичном законнику Републике Србије у глави двадесетпрвој, у групи кривичних дела против имовине. То су, заправо, општа, архаична, конвенционална, класична кривична дела која познају сва кривична законодавства од најстаријих времена до савременог доба. Но, овде спадају и кривична дела која су иначе систематизована у другим групама кривичних дела Кривичног законика као што су кривична дела против: привреде, безбедности јавног саобраћаја, опште сигурности људи и имовине, службене дужности итд., јер се њима, поред тог претежног објекта заштите, истовремено повређује или угрожава и имовина другог или других лица.

У теорији има схватања⁶⁷⁹ да су имовинска кривична дела врста деликата којима се угрожавају (противправно присвајају или оштећују) имовинска права грађана и других правних субјеката. То је најмасовнији облик криминалитета, како у свету, тако и у нашој држави⁶⁸⁰.

Тако имовинска кривична дела одликују два елемента. То су⁶⁸¹ :

а) она су усмерена против имовине другог физичког или правног лица (која може бити покретна или непокретна) и

б) она се предузимају са одређеним циљем, мотивом, намером – намером да учинилац за себе или друго физичко или правно лице прибави противправну имовинску корист⁶⁸², без обзира да ли је и у ком обиму ова корист у конкретном случају и прибављена.

Имовински криминалитет карактеришу следеће одлике⁶⁸³:

- масовност и стална тендеција апсолутног и релативног пораста,
- манифестованост – уочљивост кривичних дела и анонимних учинилаца,

⁶⁷⁸ Д. Јовашевић, Љ. Митровић, Имовински криминалитет и сиромаштво, Зборник радова, Друштвена криза и превазилажење сиромаштва у Републици Српској и Босни и Херцеговини, Бања Лука, 2009. године, стр. 145-160.

⁶⁷⁹ М. Бошковић, Социјална патологија, Нови Сад, 2002. године, стр. 118.

⁶⁸⁰ З. Стевановић, Социјална патологија, Београд, 2013. године, стр. 101.

⁶⁸¹ Р. Рајаковић, Имовинска кривична дела, Зборник радова, Актуелна питања текуће реформе југословенског кривичног законодавства, Београд, 1998. године, стр. 81-95.

⁶⁸² Љ. Јовановић, Д. Јовашевић, Кривично право, Посебни део, *op.cit.*, стр. 407.

⁶⁸³ Љ. Здравковић, Разбојништво – кривичноправни и криминалистички аспект, *op.cit.*, стр. 43-44.

- рецидивизам – поврат у вршењу имовинских кривичних дела,
- професионализација све већег броја извршилаца,
- специјализација у начину извршења и верзирања за једну исту врсту кривичног дела,
- мобилност – велика маневарска покретљивост и коришћење разних врста превозних средстава,
- интернационализација – повезаност са извршиоцима истородних кривичних дела из других држава, посебно код тежих и сложенијих имовинских кривичних дела,
- организованост - организовање учинилаца ових кривичних дела у организационе облике групе или банди што је у нашем Законнику, као и у већини компаративних законодавстава прописано као квалификаторна околност код тежих облика ових кривичних дела и
- динамичност и прилагодљивост друштвеним оквирима.

Даље се као одлике имовинског криминалитета у криминолошкој теорији наводе следеће⁶⁸⁴:

- према виктимолошким истраживањима може се закључити да је највећи број жртава – готово трећина управо била изложена неком од имовинских кривичних дела,
- жене се у великом броју (преко 66 %) јављају у улози жртве код ових кривичних дела и
- са економским развојем, што се не би могло и очекивати, број (стопа) имовинских кривичних дела такође расте и то знатно брже него друга насилничка кривична дела.

То указује да имовински криминалитет, бар када су у питању развијене државе, није толико последица стања аномije у друштву, већ је последица већег броја “згодних прилика” за његово вршење.

Ипак, код ове врсте криминалитета ипак не треба занемарити утицај друштвених неједнакости и растућег јаза између богатих и сиромашних што посебно негативно утиче на криминалитет држава у транзицији (каква је и Република Србија).

Имовински криминалитет се, такође, може одредити и као скуп кривичних дела која су усмерена на противправно присвајање или оштећење туђе ствари или права, односно прибављање противправне имовинске користи на други начин⁶⁸⁵.

⁶⁸⁴ С. Константиновић Вилић, В. Николић Ристановић, Криминологија, *op.cit.*, стр. 173-174.

⁶⁸⁵ *Ibid.*, стр.173.

Кривична дела имовинског криминалитета⁶⁸⁶ су веома распрострањена и представљају најзаступљенији облик криминалитета у Републици Србији, посебно уколико се посматра њихов однос према укупном класичном, конвенционалном криминалитету. С тим у вези се масовност, односно распрострањеност и издваја као прва одлика имовинског криминалитета. Статистички подаци говоре да од укупног броја пријављених и откривених кривичних дела, имовинска кривична дела чине преко 70% од укупног броја извршених кривичних дела готово сваке анализиране године.

У прилог тврдњи о великој заступљености имовинских кривичних дела говори и чињеница о тзв. великој приступачности извршењу појединих дела ове врсте (као што је нпр. случај одузимања или присвајања туђе покретне ствари која се налази „на дохват руке“ учиниоцу). Такође, нека од ових кривичних дела се сматрају извршеним самим „тренутком ризика“ (као што је случај са разбојништвом, разбојничком крађом и тешком крађом извршеном на нарочито дрзак начин). Сва ова имовинска кривична дела припадају жаргонски речено „уличном криминалитету“ имајући у виду да се она најчешће и врше на отвореном простору: на улици, тргу, железничкој или аутобуској станици, робној кући, продавници и др. и од стране лица која се најчешће и налазе на улици.

С тим у вези, имовински криминалитет можемо поделити на: а) улични и б) перфидни имовински криминалитет. У складу са овом поделом, кривична дела изнуде и уцене би спадала у перфидни облик имовинског криминалитета, имајући у виду да се ова кривична дела не врше на „улици“, односно не врше се на прост и једноставан начин, случајно, спонтано. Наиме, за њихово извршење је потребна одређена доза перфидности и “елеганције” учиниоца, једног или више њих, које су праћене насилништвом разних врста, односно елементима принуде, кроз употребу силе и претње.

⁶⁸⁶ Видети више: В. Ковачевић, Методика истраживања имовинског криминалитета, Нови Сад, 2003. године.

2.3. Криминалитет насиља

2.3.1. Појам и карактеристике криминалитета насиља

Иако су кривична дела изнуде систематизована у домаћем кривичном законодавству у имовинска кривична дела, она представљају и облик насилничког криминалитета или криминалитета насиља, те је потребно укратко изложити појам и карактеристике ове врсте криминалитета.

Насилнички криминалитет⁶⁸⁷ или како се још назива криминалитет насиља представља значајан део, сегмент савременог општег, класичног криминалитета (или уобичајеног, конвенционалног криминалитета)⁶⁸⁸.

Насиље⁶⁸⁹ је појава иманентна сваком друштву и свим степенима његовог развоја. Мењали су се облици и начини насиља, као и начин индивидуалног и друштвеног реаговања на ову појаву, али су од свог постанка, па до данас људи употребљавали силу према другим лицима или према стварима. Мада некада и нужно и оправдано, насиље је негативна и неприхватљива друштвена појава на коју друштво мора реаговати на одређени начин. То реаговање може бити и неки облик заштите, самоодбране од насиља, али може значити и кажњавање оних лица која врше насиље, дакле, када се на насиље такође реагује насиљем, кад се силом принуде аутору насиља наноси одређено зло у виду повреде неких његових основних слобода или права⁶⁹⁰.

У литератури се наводи да криминалитет насиља треба да обухвати, пре свега, криминалне активности којима се нападају живот и тело⁶⁹¹ (крвни деликти, насиље у породици), полна слобода и полни морал (сексуални деликти), али и друга криминална понашања учињена из користољубља, уз примену силе (разбојништво, разбојничка крађа, изнуда, уцена), затим дела против слободе и права грађана (противправно лишење слободе, отмица, изнуђивање исказа, злостављање и мучење), дела против

⁶⁸⁷ М. Милошевић, Н. Теофиловић, Социјално насиље младих у Републици Србији, Зборник радова, Малолетничка делинквенција као облик друштвено неприхватљивог понашања, Бања Лука, 2008. године, стр. 103-119.

⁶⁸⁸ Г. Мешко, Б. Петровић, Криминологија, Сарајево, 2008. године, стр. 168-170.

⁶⁸⁹ А. Милић, Етиологија и превенција насиља, Зборник радова, Насилнички криминалитет, Бања Лука, 2011. године, стр. 65-74.

⁶⁹⁰ Љ. Лазаревић, Деликти насиља, Зборник радова, Деликти насиља - кривичноправни и криминолошки аспекти, Београд, 2002. године, стр. 11-19.

⁶⁹¹ Ј. Бутуровић, Карактеристике кривичних дела против живота и тела, Правни живот, Београд, број 8-9/1979. године, стр. 1-22.

државних органа (спречавање службеног лица у вршењу службене дужности, учествовање у групи која спречава службено лице у вршењу службене радње) и насилничка понашања на јавном месту, односно на спортском такмичењу, спортској приредби или другом јавном скупу као кривична дела против јавног реда и мира⁶⁹².

Такође се као најтежи облици испољавања криминалитета насиља наводе тероризам⁶⁹³, политички деликти насиља (политичка убиства, психичка злостављања, притисци или тортура, физичко злостављање) и злочини против човечности и међународног права (ратни злочини, злочин против човечности и злочин геноцида).

У савременој правној литератури су присутни различити приступи у одређивању појма и карактеристика насилничког криминалитета, мада међу њима нема неких значајнијих одступања. Одређене разлике постоје када је у питању класификација кривичних дела која улазе у садржај насилничког криминалитета⁶⁹⁴.

Деликти насиља представљају према Љ. Лазаревићу⁶⁹⁵ свако инкриминисано људско понашање којим се употребом силе или озбиљне претње повређују или угрожавају правно заштићена добра, односно деликт насиља је противправна употреба силе или претње према другом лицу или лицима, односно према стварима.

Другим речима, деликти насиља⁶⁹⁶ су различити облици противправних понашања којима се жртви одузима или јој се угрожава живот, односно где се проузрокују различите телесне повреде или кривична дела туче. Овде спадају и таква дела која се иначе сматрају имовинским кривичним делима (нпр. разбојништво, разбојничка крађа, изнуда уцена и сл.) због употребе претње силом или непосредне употребе силе⁶⁹⁷ као средства или начина прибављања противправне имовинске користи од другог физичког или правног лица⁶⁹⁸.

Изнуда представља брутални акт насиља са елементима користољубља⁶⁹⁹. Као акти (деликти) насиља сматрају све све врсте противправних понашања којима се одузима или угрожава туђи живот или проузрокује телесна повреда⁷⁰⁰.

⁶⁹² З. Стојановић, Право на живот и кривично право, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 1/1998. године, стр. 3-15.

⁶⁹³ Д. Јовашевић, М. Ракић, Тероризам – кривичноправни и безбедносни аспекти, Београд, 2007. године, стр.145-174.

⁶⁹⁴ Ш. Вуковић, Крвни деликти у Србији, Београд-Зајечар, 1984. године, стр. 17-23.

⁶⁹⁵ Љ. Лазаревић, Деликти насиља - кривичноправни аспект, *op.cit.*, стр. 13.

⁶⁹⁶ Б. Краус, Кривична дела против живота и тијела, *op.cit.*, стр. 322-336.

⁶⁹⁷ Г. Мешко, Б. Петровић, Криминологија, *op.cit.*, стр. 169.

⁶⁹⁸ Б. Ђукић, Д. Јовашевић, Криминалитет малољетника у Републици Српској и мјере друштвене реакције, Бања Лука, 2010. године, стр. 67-81.

⁶⁹⁹ Н. Коралић, Истраживање кривичних дјела, Сарајево, 2012. године, стр. 443.

⁷⁰⁰ Б. Петровић, Г. Мешко, Криминологија, Сарајево, 2008. године, стр. 211-212.

Криминалитет насиља се може одредити и као вршење кривичних дела применом насиља или уз претњу насиљем. Насиље, дакле, значи употребу силе, претње или злоупотребе моћи према другом лицу. То насиље може да добије разлиите облике као што су: физичко, психичко, сексуално, породично, имовинско итд. Насиљу се често прибегава ради разрешења међусобних спорова или сукоба.

Исто тако, криминалитет насиља се може дефинисати и као екстремни облик испољавања агресије. Он обухвата различите криминалне активности којима се средствима физичке или психичке принуде, односно применом силе или претње повређује или угрожава интегритет личности. Такви облици насиља карактеришу агресивност учиниоца према жртви у различитим варијантама и са различитим интензитетом⁷⁰¹.

Насилнички криминалитет одликује дрска и безобзирна примена физичке силе, противправно угрожавање интегритета човека и других јавних добара и друштвених вредности. Њега карактеришу⁷⁰²:

- а) склоност учинилаца ка иживљавању и дрскости без рационалног повода,
- б) природа жртве да трпи такво понашање,
- в) најгрубљи начин повреде људског достојанства и
- г) угрожавање физичког интегритета жртве.

Тако се насилништво третира као незаконита физичка или психичка принуда другог лица на понашање против његове воље и јавља се као метод, односно као средство извршења најтежих видова криминалитета⁷⁰³.

Једна од битних црта криминалних статистика у већини земаља је пораст злочина са елементима насиља⁷⁰⁴ у последњим деценијама. Примера ради у САД је у раздобљу од 1965 - 1970. године број таквих кривичних дела растао по стопи од 6 % годишње, а тренд пораста са варијацијама од 1-4 % забележен је све до 1988. године. То је навело Министарство за правосуђе имајући у виду да су још од 1960. године САД захваћене “таласом злочина епских размера“ (*US Department of Justice*, 1981. године), као и директора ФБИ *William Sessionsa* да изјави како ће ФБИ истрагу насилничких

⁷⁰¹ С. Константиновић Вилић, В. Николић Ристановић, М. Костић, Криминологија, Ниш, 2009. године, стр. 111-112.

⁷⁰² Г. Гајић, Основне карактеристике насилничког криминалитета и његових учинилаца, Зборник радова, Насилнички криминалитет – етиологија, феноменологија и сузбијање, Бања Лука, 2011. године, стр. 278-296.

⁷⁰³ З. Стевановић, Социјална патологија, Београд, 2013. године, стр. 99-100.

⁷⁰⁴ М. Симовић, В. Симовић, Амерички одговор на насиље малољетника – законодавна рјешења и актуелни проблеми, Ревизија за криминологију и кривично право, Београд, број 1-2/2012. године, стр. 39-61.

(виолентних) злочина сматрати националним проблемом заједно са контрашпијунажом, тероризмом, злоупотребом опојних дрога, организованим злочином и криминалом белог оковратника⁷⁰⁵.

У дела традиционалног насилничког криминалитета, пре свега, спадају убиство⁷⁰⁶ и наношење телесних повреда, као и кривично дело силовања. Најзад, у ову групу могу се сврстати и два специфична кривична дела која имају елементе насилничког, али и имовинског криминалитета. Прво је разбојништво, а друго разбојничка крађа, која се у свим законодавствима сматрају тежим и сложеним кривичним делима⁷⁰⁷.

Данашњу криминологију нарочито занимају неки нови облици испољавања насиља⁷⁰⁸ који се одвијају у породици, а посебно они облици насиља чије су жртве жене и деца⁷⁰⁹. У сваком случају ту, пре свега, спада насиље у породици. Породица у данашње време, на жалост, све мање подсећа на основну ћелију здравог друштва. Односе између њених чланова, како показују многобројна истраживања у последње време, често карактеришу различите врсте и облици злоупотреба и насиља. Жртве могу бити различите као нпр.: деца, супружници, бивши брачни другови, стари родитељи, као и друга лица која живе заједно, а нису у родбинским односима (односно крвној или брачној вези)⁷¹⁰.

2.3.2. Врсте криминалитета насиља

У теорији су присутне различите класификације криминалитета насиља. Тако се разликује: а) организовано насиље, б) спонтано насиље, в) ритуално насиље и г) инструментално насиље.

Према облику испољавања насиља разликује се: а) директно насиље – које се испољава кроз намерно повређивање и нарушавање физичког и психичког здравља

⁷⁰⁵ Ђ. Игњатовић, Криминологија, Београд, 2014. године, стр. 203.

⁷⁰⁶ Ј. Пирић, Убиства у огледалу статистике, Правни живот, Београд, број 9/2005. године, стр. 171-196.

⁷⁰⁷ Б. Петровић, Могући узроци и увјети настанка неких облика организованог криминала у Босни и Херцеговини, Полиција и сигурност, Загреб, број 3/1998. године, стр. 240-246.

⁷⁰⁸ Д. Јовашевић, Убиство у међународном праву, Правни живот, Београд, број 9/2004. године, стр. 3-25.

⁷⁰⁹ С. Соковић, Малолетници и тешки облици криминалитета, Зборник радова, Тешки облици криминалитета и државна реакција, Требиње, 2013. године, стр. 487-502

⁷¹⁰ Ђ. Игњатовић, Криминологија, *op.cit.*, стр. 205.

људског бића, б) индиректно насиље – које се састоји у посредном деловању, индиректној повреди живота или тела другог лица, в) репресивно насиље – које се односи на кршење основних људских, грађанских или политичких права и г) насиље према интегритету људи – које се испољава у депривацији човекових права на емоционални, психолошки, културни или интелектуални интегритет⁷¹¹.

Најтежи је облик насилничког криминалитета испољен у облику организованог насиља. Организовано насиље⁷¹² представља врсту организованог криминалитета у коме доминира насиље⁷¹³, док се под насилничким криминалитетом обично сматра да обухвата кривична дела код којих се ради постизања одређеног циља користи напад на живот или се њиме прети пасивном субјекту или оштећеном лицу⁷¹⁴.

У ширем смислу, у оквир насилничког криминалитета спадају сва кривична дела у чијем се начину извршења примењује сила или озбиљна претња (претња најавом напада на живот или тело другог лица), али се са организованим криминалитетом најчешће могу довести у везу поједина кривична дела којима се угрожавају лична и имовинска сигурност грађана⁷¹⁵.

Кривичноправни значај насиља⁷¹⁶ изражава се двосмерно: с једне стране, насиље је инкриминисано као кривично дело, реч је, дакле, о такозваним деликтима насиља, док је са друге стране, насиље је од значаја за кривичну одговорност (кривицу) учиниоца када је извршио кривично дело под утицајем недољиве силе или претње⁷¹⁷.

Насилнички криминалитет се у својој основи не разликују толико у дефинисању, а разлика се огледа једино када је у питању класификација кривичних дела која се убрајају у насилнички криминалитет.

С тим у вези Љ. Лазаревић⁷¹⁸ сматра да деликти насиља представљају свако инкриминисано људско понашање којим се употребом силе или озбиљне претње повређују или угрожавају правно заштићена добра, односно деликт насиља је противправна употребна силе или претње према другоме, односно према стварима.

⁷¹¹ С. Константиновић Вилић, В. Николић Ристановић, М. Костић, Криминологија, *op.cit.*, стр. 112.

⁷¹² Д. Маричић, Насиље као последица организованог криминала, Зборник радова, Деликти насиља – кривичноправни и криминолошки аспекти, Београд, 2002. године, стр. 71-83.

⁷¹³ М. Бошковић, Криминолошки лексикон, Нови Сад, 1998. године, стр. 233.

⁷¹⁴ Ђ. Игњатовић, Криминолошки аспекти деликата насиља, Београд, 2002. године, стр. 264.

⁷¹⁵ М. Бошковић, Транснационални организовани криминалитет, Београд, 1998. године, стр. 209.

⁷¹⁶ Ђ. Ђорђевић, Нови облици тешких убистава у предлогу Кривичног законика, Правни живот, Београд, број 7/2005. године, стр. 135-154.

⁷¹⁷ Д. Радовановић, Деликти насиља, *op.cit.*, стр. 16

⁷¹⁸ Љ. Лазаревић, Деликти насиља – кривичноправни аспект, Београд, 2002. године, стр. 13.

Ђ. Игњатовић⁷¹⁹ разликује две врсте насилничког криминалитета: 1) дела традиционалног насилничког криминалитета и 2) новије облике насилничког понашања. У дела традиционалног насилничког криминалитета се према наведеној квалификацији убрајају убиство, наношење телесних повреда и силовање, али и специфична кривична дела која имају елементе и насилничког и имовинског криминалитета, а то су разбојништво, разбојничка крађа, изнуда, уцена, отмица.

Поред ових дела, Кривични законик инкриминише и посебна кривична дела насилничког карактера као што су дела насилничког понашања и насилничког понашања на спортској приредби и јавном скупу и многа друга.

Нови облици испољавања насилничког понашања се одвијају у породици, те је тако у Законику и инкриминисало посебно дело Насиље у породици, које је поред ове регулативе предмет инкриминисања и других закона, а недавно је донет и посебан Закон о спречавању насиља у породици⁷²⁰ чија је примена отпочела 1. јуна 2017. године.

Суштински схваћено, насилнички криминалитет обухвата дела код којих се ради постизања одређеног циља напада на живот или се њиме прети.⁷²¹ Насилнички криминалитет је део и организованог криминалитета, односно овим савременим облицима криминалитета насилна кривична дела служе за остварење циљева, те се тако и наведена насилничка дела могу вршити на организовани начин.

2.3.3. Организовани криминалитет насиља

Организовани криминалитет⁷²² из домена насилничког криминалитета, углавном се састоји у вршењу кривичних дела, без обзира на мотив учиниоца, мада када је реч о политичким мотивима, онда су то најчешће кривична дела убиства, односно друга политичка дела насиља (диверзија, напад на уставно уређење итд.).

⁷¹⁹ Ђ. Игњатовић, Криминологија, *op.cit.*, стр. 204-205.

⁷²⁰ Закон о спречавању насиља у породици, „Службене гласник Републике Србије“, број 94/2016.

⁷²¹ Ђ. Игњатовић, Криминолошки аспекти деликата насиља, Београд, 2002. године, стр. 264.

⁷²² М. Шикман, Организовани насилнички криминалитет, Безбједност, полиција, грађани, Бања Лука, број 1-2/2014. године, стр. 29-46.

Најчешћа кривична дела насилничког криминалитета се у пракси сматрају⁷²³: убиства, тешке телесне повреде, туче, отмице, тешке крађе, разбојничке крађе, разбојништва, уцене, изнуде итд⁷²⁴. Управо због тога што их извршава организована или транснационална организована криминална група у сопственој организацији и њима својственим методима, ова кривична дела на нашим просторима доживела су извесну трансформацију и имају низ специфичности⁷²⁵.

Као распрострањен и на жалост врло често заступљен облик насилничког криминалитета⁷²⁶ код нас, а и у свету јавља се „рекет“. Рекет је делатност организованог криминалитета која спада у домен насилничког криминалитета, јер омогућава приход криминалној организацији уз употребу силе или озбиљне претње. Овај вид криминалног деловања⁷²⁷ састоји се у томе што криминална организација нуди услуге „заштите“ одређеном лицу и одређује му суму новца коју мора да плати за наводно учињене услуге, које су пропраћене озбиљном претњом, а некада и силом, уколико такво лице одбије или намерава да одбије понуђене услуге „заштите“ криминалне организације⁷²⁸.

Облик насилничког имовинског криминалитета, а уједно и облик организованог криминалитета јесте рекет о чему ће више бити речи у наредним излагањима. У оквиру насилничког криминалитета кривична дела изнуде представљају вид криминалног деловања којим криминалне организације нуде услуге заштите одређеном лицу захтевајући одређену новчану суму коју мора да плати за наводно учињене услуге које су пропраћене озбиљном претњом, а некада и силом, уколико такво лице одбије или намерава да обије понуђене услуге криминалне организације.

Иако је намера учинилаца кривичних дела изнуде прибављање противправне имовинске користи због које се ова дела заправо и убрајају у категорију имовинског криминалитета, изнуда представља кривично дело са изразитим насилничким обележјима. С тим у вези жртве изнуде не трпе само имовинску штету, већ су изложене и физичком повређивању, уништењу или оштећењу својих покретних и непокретних

⁷²³ Ђ. Игњатовић, Криминологија, *op.cit.*, стр. 204–205.

⁷²⁴ М. Бошковић, Транснационални организовани криминалитет, *op.cit.*, стр. 210.

⁷²⁵ М. Сингер, Организовани криминал, Хрватски љетопис за казнено право и праксу, Загреб, број 1/1998. године, стр. 565-581.

⁷²⁶ М. Шикман, Откривање и доказивање кривичних дјела организованог криминалитета, Зборник радова, Насилнички криминалитет, Бања Лука, 2011. године, стр. 40-51.

⁷²⁷ М. Бошковић, Облици организованог криминалитета у нашем кривичном законодавству, Безбедност, Београд, број 3/2003. године, стр. 321-339.

⁷²⁸ Б. Петровић, Организовани криминал на Балкану, Правна мисао, Сарајево, број 1-2/2000. године, стр. 17-37.

ствари, психичком болу и разним понижењима, као и претњом да ће им се нанети тешке повреде, одузети живот или уништити имовина⁷²⁹.

У нашој криминалистичкој пракси забележни су случајеви бруталних изнуда извршених од стране организованих криминалних група којом приликом су коришћени експлозивни или ручне бомбе у циљу уништења одређених предмета или објеката и принуђивања жртви на испуњење захтева изнуђивача.⁷³⁰ Специфичан метод принуде криминалне групе био је и затварање оштећених уз наношење им физичког бола већег интензитета, а све у циљу остваривања противправне имовинске користи, односно у циљу добијања пристанка жртве да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине.

Страх од извршиоца и остварења његових претњи посебно се манифестује код жртве, и то првенствено на плану пријављивања кривичног дела, јер је често саставни део претњи изнуђивача и инсистирање да се кривично дело не пријављује полицији, стављајући у изглед жртви и последице које услед тога могу наступити. Због тога се приликом разматрања распрострањености кривичних дела изнуде мора имати у виду висока тамна бројка услед непријављивања овог кривичног дела од стране оштећеног.

3. МЕТОДИКА ОТКРИВАЊА КРИВИЧНИХ ДЕЛА ИЗНУДЕ

Суштина кривичних дела изнуде се састоји у: а) врсти објекта заштите – имовина или право на имовину и б) намери прибављања противправне имовинске користи предузимањем радње извршења - принуђивањем другог лица да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине. Ово дело се често поистовећује са "рекетом" што се баш и не може прихватити из бројних разлога. Наиме, "рекет"⁷³¹

⁷²⁹ Д. Маринковић, О. Лајић, Криминалистичка методика, Београд, 2016. године, стр. 256.

⁷³⁰ Ibid, стр. 256, 257.

⁷³¹ М. Кокољ, Рекет као нови облик организованог криминалитета, Избор судске праксе, Београд, број 6/1996. године, стр.8-14.

представља један од начина и модуса деловања и испољавања организованог криминалитета⁷³².

Кривично дело уцене, као блажи облик изнуде због карактера принуде, се врши предузимањем радње извршења – принуђивања другог лица - у намери да се за себе или другог прибави противправна имовинска корист. Али за разлику од изнуде, уцена се остварује “блажом” претњом – најавом да ће се за неко лице или њему блиског сродника открити нешто што би шкодило њиховој части и угледу. Тако се пасивни субјект принуђује да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине.

Такође, за разлику од изнуде, уцена се углавном врши посредним путем, имајући у виду да се претња упућује анонимним и псеудонимним писмима уцењивачког садржаја и компромитујуће намере⁷³³.

Криминалистичке истраге⁷³⁴ се одликују својом методиком расветљавања кривичног дела, па тако и кривичних дела изнуде. Успркос свом сложенем механизму постојања свако кривично дело има своју специфичну, посебну, њему својствену методiku откривања и доказивања. То је, свакако, и у интересу, како безбедносних и правосудних институција, тако и самих оштећених лица, односно очувања мира и сугурности грађана путем деловања репресивних, али и превентивних метода.

Сарадња полицијских органа са правосудним органима је од великог значаја. Стога је незамењив захтев да се оствари квалитетна, благовремена, ефикасна, законита, успешна и добра сарадња полиције, најпре са јавним тужилаштвом, а потом и са судом, као и са грађанима и разним службама. На тај се начин, додуше, посредно, одржава и учвршћује поверења код грађана у институције правне државе и владавине права⁷³⁵.

Опште је правило да је свако кривично дело специфично на свој начин што условљава и дефинише и специфичан криминалистички аспект његовог откривања и доказивања⁷³⁶, а пре свега методiku одвијања од сазнања за извршено или покушано кривично дело до разјашења и обезбеђења доказа. Зато се органи унутрашњих послова приликом расветљавања појединих кривичних дела (укључујући и разне безбедносне службе у држави) не могу увек стриктно држати фиксних оквира.

То је и логично, па се тактика и методика разјашњења појединог кривичног дела прилагођава датој ситуацији, али се суштински при откривању и доказивању сваког

⁷³² М. Матијевић, Насилнички криминалитет, Правна ријеч, Бања Лука, број 19/2009. године, стр. 313-327.

⁷³³ М. Бошковић, Криминалистика методика, *op.cit.*, стр. 160-169.

⁷³⁴ З. Ђурђевић, Н. Радовић, Криминалистичка оператива, Београд, 2012. године, стр. 23.

⁷³⁵ Д. Модли, Н. Корајлић, Криминалистички рјечник, Тешањ, 2002. године, стр. 78-81.

⁷³⁶ Д. Модли, Приручни криминалистички лексикон, Сарајево, 1998. године, стр. 113-117.

кривичног дела прате методе које су адекватне уопште за разјашење и разрешење свих облика и видова криминалитета.

С тим у вези је неопходно квалификовати начине извршења појединих кривичних дела како би се и поставила одговарајућа методика њиховог откривања и доказивања. При томе треба имати у виду да на успешност у доказивању има утицај, најпре способност и опремљеност полицијских органа да ова кривична дела открију и докажу, затим тактика прикупљања информација, вештина прикупљања доказа и на крају умеће и вештина успешног окончања криминалистичке истраге, уз строго поштовање законских норми на којима се темељи наша кривичноправна и кривичнопроцесна регулатива.

3.1. Начини извршења кривичних дела изнуде

Кривична дела изнуде по свом начину извршења се може разликовати зависно од тога да ли се у конкретном случају ради о примени непосредне (директне) или посредне (индиректне) принуде⁷³⁷.

Код непосредне принуде, изнуда, односно уцена се врше тако што учинилац непосредно, директно према потенцијалном оштећеном лицу примењује силу или вербалну претњу (претњу доношењем каквог зла или претњу да ће се открити нешто што може шкодити његовој части и угледу), присиљавајући га на тај начин да сам (дакле, лично) нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине.

Код посредне принуде, изнуда и уцена се врше тако што учинилац на посредан начин: путем телефона, порука послатих преко мобилног телефона или путем интернета, односно преко другог лица прети потенцијалном оштећеном⁷³⁸ стављајући му у изглед доношење каквог зла или срамоте, било њему лично или њему блиском лицу.

У криминалистичкој пракси се најчешће јављају три модуса испољавања кривичних дела изнуде⁷³⁹. То су:

⁷³⁷ М. Симић, Кривично дело изнуде, Билтен судске праксе Окружног суда у Београду, Београд, број 56/2001. године, стр. 69-81.

⁷³⁸ О. Лајић, Д. Маринковић, Практикум из криминалистике методике, Београд, 2010. године, стр. 138.

⁷³⁹ Д. Маринковић, О. Лајић, Криминалистичка методика, *op.cit.*, стр. 257-258.

1) случај када појединац и група лица врше изнуду (или уцену) над лицем које поседује одређену имовину или имовинску вредност, што се може назвати и класична изнуда,

2) случај у коме се изнуда, односно уцена јавља као резултат нерашчишћених имовинских односа између појединих лица – учниоца дела и жртве. Често се ради о односима по основу заједничких послова, који могу бити законити, али врло често и нелегални, при чему један партнер у односу на другог има новчано потраживање. У овој ситуацији дужнички однос се решава изнудом коју према дужнику врши сам поверилац или друго лице или група лица, али по договору са повериоцем. То је тзв. утеривач дугова, кога поверилац ангажује да у његово име и за његов рачун, а за одређену накнаду (одређени новчани износ, обично проценат од дуга) изнуди новац од дужника и

3) случај присилног нуђења „заштите“ од стране организоване криминалне групе уз одговарајућу надокнаду – тзв. „рекет“. Жаргонски, али веома често употребљаван у пракси израз “рекет” представља једну врсту нелегалног пореза, који лица која се баве одређеним послом морају да “плате” извршиоцу изнуде да би им се дозволило да нормално функционишу, послују и раде.

У криминалистичкој пракси, рекет најчешће представља нуђење тзв. „заштите” и „услуга” власницима одређених пословних објеката (најчешће угоститељско-трговинског типа, попут ресторана, кафића, маркета), од других појединаца или група које им могу отежавати рад или тражити одређени проценат од оствареног прихода, уз одговарајућу новчану надокнаду. Таква заштита је наметнута, односно није тражена, а у случају да је власници поменутих објеката одбију, сами „заштитници” ће онемогућавати или отежавати њихов рад (ломљењем инвентара, малтретирањем гостију, насиљем над власником или члановима његове породице).

„Рекет”⁷⁴⁰ често подразумева постојање криминалне конкуренције на одређеном подручју, при чему свака од криминалних група настоји да узима новац од лица која се баве одређеним пословима на одређеној територији. Зато су у овим случајевима чести физички и оружани обрачуни између супротстављених група “заштитника”, у циљу успостављања превласти и монопола.

⁷⁴⁰ А. Миладиновић, Однос зеленаштва и утјеривања дугова, Зборник радова, Криминалистичко форензичка истраживања, Бијељина, 2011. године, стр. 631-645.

Карактеристика извршења кривичног дела изнуде⁷⁴¹ (за разлику од уцене) се састоји и у томе што се ова дела врше над власницима кафића, ресторана, мењачница, галерија, продавница спортске опреме, коцкарница, али и свим другим богатијим грађанима. Пре него што приступе извршењу кривичног дела, учиниоци се детаљно информишу о имовинском стању оштећеног, као и о ближим његовим склоностима, начину живота и сл.

Потом се прелази на извршење самог кривичног дела. Тада извршиоци прете оштећеном на разне начине као што су претње: убиством, отмицом (киднаповањем деце и жене), наношењем телесних повреда, уништењем или паљењем куће, стана, локала. За изнуђену заштиту – “рекет” траже новац, вредне ствари, аутомобиле, па чак и непокретну имовину.

Код кривичног дела уцене принуда⁷⁴² се састоји у јасном наговештавању (непосредно или чешће посредно) откривања неке „тајне” жртве или њој блиског лица, која би могла нашкодити њиховој части и угледу. Ретки су људи који немају неке своје интимне тајне за које им је стало да остану само њихове и да их нико неовлашћено не сазна. Ипак, није свака тајна једнаког значаја, а посебно су осетљиви на компромитовање људи који уживају одређену друштвену, државну или политичку позицију, положај и углед, чиме се на одређени начин издвајају од грађана просечних друштвених вредности.

Тако су, на пример, честе жртве уцене управо угледни људи, цењени у друштву или у својој професији којом се баве са значајним друштвеним статусом, али и са неким „слабостима“ чије би их откривање јавности дубоко компромитовало, што учиниоци кривичног дела уцене користе како би дело извршили. У овај круг људи спадају људи који у браку представљају узорне супруге и добре очеве, односно мајке, а поред тога одржавају прељубничке везе, као и људи са одређеним психичким или телесним манама, односно „друштвено неприхватљивим склоностима”, што може изазвати одбојност околине, хомосексуалци и друге сексуално настране особе. Уцењивачи се могу служити и исконструисаним, па чак и фотомонтираним материјалима за остварење својих намера⁷⁴³.

Уцене се, по правилу, врше у дужим временским периодима (па се овде ради о кривичном делу у продуженом трајању), све док уцењивач осећа да жртва има

⁷⁴¹ Б. Петровић, Д. Јовашевић, Кривично право 2 (Посебни дио), *op.cit.*, стр. 261-262.

⁷⁴² М. Кокољ, Д. Јовашевић, Кривично право Републике Српске, *op.cit.*, стр. 353-354.

⁷⁴³ Ж. Алексић, М. Шкулић, Криминалистика, *op.cit.*, стр. 360-361.

материјалних средстава или да жртва има „вољу” да плаћа свој углед⁷⁴⁴. Жртва уцене не трпи само на материјалном плану, већ подноси и тешке душевне патње, као што је случај и код изнуде, што ова дела разликује од других кривичних дела против имовине, имајући у виду да код осталих имовинских кривичних дела оштећено лице лице трпи само одређену имовинску штету, док код кривичних дела изнуде и уцене, поред настале имовинске штете, оштећено лице се налази у посебном психичком стању „страха, неугодности, прогоњености”⁷⁴⁵.

На тај начин жртве кривичног дела уцене су, услед страха и великог психичког притиска, приморане да уколико немају довољно новца за подмирење захтева уцењивања, отуђују ствари из куће, врше кривична дела (као што су: проневера, примање мита, злоупотреба службеног положаја, превара у служби, превара и др.). Но, нису ретки ни случајеви да се жртва у немогућности да издржи “психички притисак који траје дуже време и прети тешким последицама по част и углед” одлучи и на самоубиство или лишење живота уцењивача⁷⁴⁶.

Као што код рекета оштећени плаћају „услуге заштите“, тако и код уцене оштећени плаћају „ћутање“ уцењивача. Но, код ових кривичних дела се учиниоци не задржавају само на једном „плаћању ћутања“, већ након што потроше добијени новац поново уцењују жртву тражећи нове суме новца.

3.2. Карактеристике учинилаца кривичних дела изнуде

Учиниоци кривичних дела изнуде⁷⁴⁷ су, према општеприхваћеним ставовима криминалистичке праксе, лица која су склона насиљу. Стога су они према свом психолошком профилу слични разбојницима, с тим што они силу и претњу примењују на нешто „префињенији“ и мање директан начин. При томе, треба увек имати у виду да

⁷⁴⁴ Ibid, стр. 360-361.

⁷⁴⁵ Љ. Мишкај Тодоровић, М. Кухарић, К. Буторац, Карактеристике понашања користољубивих починитеља разбојништва, Криминологија и социјална интеграција, Загреб, број 2-3/1999. године, стр. 171-188.

⁷⁴⁶ М. Бошковић, Криминалистика методика, *op.cit.*, стр. 164-165.

⁷⁴⁷ М. Шикман, Откривање и доказивање кривичних дјела организованог насилничког криминалитета, Зборник радова, Насилнички криминалитет – етиологија, феноменологија и сузбијање, Бања Лука, 2011. године, стр. 40-61.

су ова кривична дела у тесној вези са разбојништвом, па се често (посебно изнуда) и врши у стицају са разбојништвом или евентуално прераста у разбојништво. Изнуђивачи теже да у предузимању свога дела делују што опасније. То су иначе лица која, по правилу, имају „богату криминалну прошлост“, чиме и изазивају или потенцирају страх код жртава.

Ради се о лицима која се често служе хладним или ватреним оружјем или претњом њихове употребе, а власницима локала се, при вршењу „рекета“ обично прети „дизањем локала у ваздух“. Лукавији изнуђивачи настоје да не делују непосредно, већ своје претње жртвама упућују преко саучесника као посредника или путем савремених техничких средстава (фиксним или мобилним телефоном, СМС или Е-маил порукама, при чему често ангажују и малолетнике као свој „криминални подмладак“.

Такође изнуђивачи често подстрекавају баш малолетнике⁷⁴⁸ (па чак и децу која су ван сфере кривичноправне регулативе) на директно примењивање силе током изнуђивања или остваривања претње. Тако се „прави“ извршиоци изнуда најпре не појављују као директни извршиоци, а са друге стране рачунају и на знатно блажу криминалну политику која се води према малолетницима као учиниоцима кривичних дела⁷⁴⁹.

Изнуђивачи су у смислу полне структуре, углавном мушкарци, док се жене ретко појављују као непосредни извршиоци ових кривичних дела, мада и оне могу да имају значајну помоћну улогу у њиховој реализацији. Оне се најчешће јављају као саучесници (посебно подстрекачи), односно у случајевима када се изнуда врши од стране групе или организоване криминалне групе.

Учиниоци кривичног дела уцене су користољубиви криминалци. Иако уцене најчешће врше мушкарци, знатно је и учешће жена у извршењу ових кривичних дела, и то далеко више него у погледу изнуде (посебно када се ради о „сексуалној“ уцени). Овоме иде у прилог чињеница да жене у неким ситуацијама лакше сазнају туђе тајне. Такође је чињеница и да мушкарци лакше своје тајне поверавају женама, него другим

⁷⁴⁸ У складу са Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица („Службени гласник Републике Србије“, број 85/2005) малолетници се сматрају лица која су у време извршења кривичног дела навршила четрнаест година, а нису навршила осамнаест година, док се лица у узрасту до 14 година називају деца и према њима се не могу применити кривичне санкције, нити друге кривичноправне мере ако учине кривично дело. Малолетници се као учиниоци кривичних дела у нашој земљи према узрасту деле на млађе и старије малолетнике. Млађи малолетници су лица узраста од навршених 14 до ненавршених 16 година, док су старији малолетници лица која су навршила 16, али нису навршила 18 година. У одређеним случајевима малолетничко кривично право се примењује и на млађа пунолетна лица, односно на лица која су у време извршења кривичног дела навршила 18 година, а у време суђења нису навршила 21 годину.

⁷⁴⁹ Ж. Алексић, М. Шкулић, Криминалистика, *op.cit.*, стр. 361.

мушкарцима. Жене уцењивачи често делују и у саучесништву са мушкарцима. Посебно су опасне и перфидне уцене које се свODE на претњу жене да ће жртву пријавити за измишљено силовање, полне настраности разних врста, проституцију, порнографске снимке, навођење на прекид трудноће или друго слично кривично дело⁷⁵⁰.

Кривично дело уцене врше, како професионални, тако и пригодни учиниоци. Ради се о случајевима када ова лица после прве успешно изведене уцене, настављају да је врше јер „ко једном поклекне пред страхом од срамоте“, он ће и наставити са таквим понашањем како би на лак, једноставан начин дошао до имовинске користи⁷⁵¹. Професионални учиниоци уцене⁷⁵², по правилу, сами траже и изграђују ситуације које им омогућавају успешну уцену појединих лица било да су то љубавне везе са утицајним људима или одређени контакти са лицима који могу бити компромитујући (љубавне везе са утицајним људима, одређени контакти са хомосексуалцима или проституткама сл.) на основу чега се и формира компромитујући материјал за каснија уцењивања.

Ситуацијама у којима настаје компромитујући материјал, као основа за каснију уцену жртве, у извесној мери доприносе и они сами својим, често, наивним, лежерним и несмотраним понашањем, односно невођењем рачуна шта и где говоре, са ким се друже и да ли долазе у ситуације да их други упознају и доводе у друштво лица „сумњиве биографије и прошлости“ који ће их касније, сами или у договору (саучесништву са другима) могу компромитовати, учествујући на тај начин у сопственој виктимизацији⁷⁵³.

Као учиниоци кривичног дела уцене јављају се, неретко, и малолетна лица⁷⁵⁴, чији је начин извршења кривичног дела углавном препознатљив. Наиме, њихов начин извршења уцена је углавном имитација догађаја из разних криминалистичких филмова који се свакодневно приказују у средствима јавног информисања или су евентуално

⁷⁵⁰ Ibid, стр. 362.

⁷⁵¹ М. Бошковић, Криминалистика методика, *op.cit.*, стр. 164.

⁷⁵² М. Шикман, Организовани насилнички криминалитет, Безбједност, полиција, грађани, *op.cit.*, стр. 29-46.

⁷⁵³ О. Лајић, Д. Маринковић, Практикум из криминалистике методике, *op.cit.*, стр. 146.

⁷⁵⁴ Више: Д. Јовашевић, Положај малолетника у кривичном праву, Ниш, 2010. године; Д. Јовашевић, Малолетничко кривично право, Ниш, 2011. године; Д. Јовашевић, Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, Београд, 2005. године; М. Шкулић, Малолетници као учиниоци и као жртве кривичних дела, Београд, 2003. године; М. Шкулић, Старосна граница способности за сношење кривице у кривичноправном смислу, *Crimen*, Београд, 2010. године; Г. Николић, Примена казне малолетничког затвора у Републици Србији, Зборник радова: Наука, друштво, транзиција, Бања Лука, 2015 године, стр. 631-645.

„подстакнути“ садржајем криминалистичке литературе коју су прочитали⁷⁵⁵ (утицај филмова: „Кум“, „Сицилијанац“ и др.).

Modus operandi кривичног дела уцене је посебно у криминалистичкој пракси разрадио В. Водинелић⁷⁵⁶ на следећи начин. Тако он сматра да:

„1) уцењивач приступа лично жртви да би је изненадио у некој мучној ситуацији коју је створио његов саучесник,

2) уцењивач својим појављивањем делује на жртву која је на угледном положају,

3) уцењивач прети објављивањем измишљеног компромитујућег материјала.

Што је жртва на вишем друштвеном положају и што ужива већи углед у друштву, то се она лакше уцењује. Уколико човеку није стало до свога угледа, односно части или их нема, онда се он и не може уцењивати,

4) уцењивач не познаје жртву. У том случају учинилац пише анонимна или псеудонимна уцењивачка писма, а „уцењивачки“ материјал је у том случају добио од трећих лица и

5) један вид који се код нас чешће појављује јесте вршење уцене путем телефона, док постоје и случајеви да уцењивач комбинује писмени и усмени *modus operandi*. У том случају учинилац дела прво писмено успоставља контакт са жртвом, а затим долази и до личног сусрета. Уколико се контакт врши писменим путем потребно је инструисати оштећеног да омогући што дужу преписку са учиниоцем дела јер једини пут да се сазна извршилац тог дела је управо начин на који је контакт успостављен.”

Учиниоци кривичног дела изнуде и уцене су неминовно спремни на све како би остварили своју намеру и предузетом радњом извршења кривичног дела у конкретном случају прибавили противправну имовинску корист. Стога они у извршењу свога дела користе своју перфидност, промишљеност и лукавство, а жртвину несмотреност, непромишљеност, наивност и неспремност у смислу остваривања свог циља. Уцењивачи су за разлику од изнуђивача „елегантнији“ криминалци, сличнији преварантима, док су изнуђивачи својом бахатошћу сличнији разбојницима.

⁷⁵⁵ М. Бошковић, Криминалистика методика, *op.cit.*, стр. 169.

⁷⁵⁶ В. Водинелић, Криминалистика, *op.cit.*, стр. 167.

4. НАЧИНИ САЗНАЊА ЗА КРИВИЧНА

ДЕЛА ИЗНУДЕ

Кривично дело изнуде и уцене својим предузетим радњама извршења и проузрокованим последицама захтева оштар одговор државе-друштва кроз примену кривичне санкције према њиховим учиниоцима после спроведеног кривичног поступка у коме ће се у потпуности разјаснити, разрешити конкретна кривична ствар. Да би поступак отпочео, неходно је да се за извршено дело сазна од стране надлежних државних органа.

У криминалистичкој пракси се уочавају бројни и разноврсни начини сазнања надлежних државних органа за извршена (или покушана) кривична дела изнуде. При томе треба имати увек на уму да је велика тамна бројка код ових кривичних дела насиља имовинског карактера.

Наиме, за одређени број кривичних дела изнуде и уцене се уопште и не сазна, имајући у виду да се у најчешћем броју случајева жртве плаше да учињено дело пријаве државним органима (полицији, јавном тужилаштву или суду). Томе, посебно иде у прилог и чињеница да изнуђивачи, односно уцењивачи приликом употребе силе или претње као начина извршења ових кривичних дела истовремено жртви упућују и претњу да дело не пријави, што оне неретко и чине, страхујући за своју безбедност.

Жртве⁷⁵⁷ изнуде су у страху од освете криминалаца који од њих изнуђују новац или драгоцености, док се жртве уцене првенствено плаше откривања онога чиме се уцењене (срамотом по своју част и углед, односно част и углед њима блиских лица). С тим у вези тамна бројка код ових кривичних дела је изузетно велика, што отежава стваран увид у њихову заступљеност у судско-статистичкој пракси Републике Србије.

Поред овога потребно је нагласити да је тамна бројка код ових кривичних дела заступљена и због чињенице да у великом броју случајева и сами оштећени представљају лица која се налазе на граници закона. Због тога ова лица извршено кривично дело и не пријављују како и они сами не би били откривени у извршењу неког другог кривичног дела или чак да „упадну у око“ полицијским службеницима који би их довели у везу са неком криминалном радњом, па теже да се што мање експонирају и да што мање долазе у везу са органима полиције и правосудног система.

⁷⁵⁷ М. Жарковић, Т. Кесић, Подршка жртвама кривичних дела, Правни живот, Београд, број 9/ 2006. године, стр. 1151-1161.

Због тога, са једне стране, се у пракси практично појављује „експанзија“ ових кривичних дела, а са друге стране, формално њихова „дефлација“. То указује на чињеницу да ова кривична дела, заправо, практично постоје и да су заступљена у већој мери, али да је тамна бројка веома изражена. Тамна бројка је још више дошла до изражаја код кривичног дела уцене чије жртве ово дело не пријављују како се не би нашкодило својој части и угледу у чијој се категорији најчешће налазе угледни, познати људи који уживају посебне части, привилегије и углед друштва и државе.

У супротстављању различитим облицима и видовима криминалитета уопште, тако и имовинског криминалитета насиља, где спадају кривична дела изнуде од посебног је значај превенција⁷⁵⁸. Њена се ефикасност исказује избегавањем ситуација, односно немогућношћу да до извршења оваквих кривичних дела уопште дође или до њиховог понављања на штету истог или другог оштећеног лица или других лица. Ипак, са друге стране, треба истаћи и чињеницу да је примена превентивних мера изузетно тешко спроводива у конкретним животним ситуацијама.

Тешкоће у остваривању превенције⁷⁵⁹ се јављају имајући у виду чињеницу да се кривична дела изнуде врше у изузетној тајности, да се ради о високо софистицираним извршиоцима који су веома опрезни и искусни, најчешће са дугом криминалном каријером, који су били склони примени насиља у својој „криминалној прошлости“.

Уколико се ради о „новијим“ извршиоцима ових кривичних дела, тада углавном и иза њих стоје „искусни“ криминалци који им дају инструкције и који воде рачуна да не дође до грешке у извршењу дела. Било како било, оправдана је констатација О. Крстића који је говорио да „не постоје савршени злочини, већ постоје несавршене истраге“. То значи да сваки злочин, односно кривично дело би могло бити решено ефикасношћу, стручношћу, брзином, професионалношћу и законитом поступањем полицијских органа, адекватном истрагом и ажурним, ефективним и законским поступањем правосудних, безбедносних и полицијских органа.

Од изузетне важности за превентивно поступање јесте благовремено сазнање за извршено кривично дело. Томе иде у прилог и временски размак који се појављује између предузимања радње извршења кривичног дела и наступања његове последице, имајући у виду да последица, односно проузроковање штете на имовини пасивног субјекта или другог лица предузимањем радње извршења кривичних дела изнуде не

⁷⁵⁸ В. Кривокапић, Превенција криминалитета, *op.cit.*, стр. 7.

⁷⁵⁹ Д. Јовашевић, Кривичноправни аспекти превенције имовинског криминалитета, Судска пракса, Београд, број 2-3/2003. године, стр. 85-90.

наступа одмах после извршења дела. Чешћи су случајеви да се радња извршења у виду принуђивања предузима у једном временском периоду, док последица наступа касније. Стога је важно да се тај временски период, који је потпуно прикладан за пријављивање извршеног дела, јави и као важан превентивни фактор у циљу спречавања даљег извршења започетог кривичног дела.

Поред наведеног превентивног поступања, разне савремене и модерније методе би и те како помогле у спречавању извршења кривичних дела изнуде. Ту на првом месту мислимо на “посебне доказне радње”, а поготово тајни надзор комуникације. Ова би радња могла бити од велике помоћи, како поред ефикасног сузбијања кривичних дела изнуде, тако и у спречавању извршења ових дела, било да се ради о конкретном надзору који се над лицима за које постоје основи сумње или која припремају извршења ових дела он већ примењује, односно спроводи, било да се ради о случајном налазу приликом спровођења надзора над лицима за које постоје основи сумње да врше нека друга кривична дела.

Начини сазнања за извршена кривична дела изнуде или уцене⁷⁶⁰ су различити, али се, по правилу, као извор ових сазнања јавља сама жртва. Када жртва подноси пријаву, потребно је веома пажљиво успоставити контакт са њом, ослободити је страха и објаснити јој, уз задобијање њеног поверења, да је у њеном интересу да открије пуну истину. Лице које је оштећено извршењем кривичних дела изнуде и уцене су, по правилу, уплашени и несклони да увек пријаве извршено дело, те се због тога о овим делима, у пракси, неретко, прва сазнања добијају управо на основу пријаве блиских рођака оштећеног лица, али и других лица која имају таква сазнања (комшије). Но, могуће је да се информације о извршењу ових кривичних дела добију и јавним поговарањима или чак на основу података саопштеним у средствима јавног информисања⁷⁶¹.

За разлику од основних облика кривичних дела изнуде⁷⁶², до чијег сазнања се најчешће долази на основу пријаве оштећеног која је и основни извор сазнања, код организованог облика изнуде, због страха оштећеног да пријави извршено дело и

⁷⁶⁰ М. Јовић, Имовинска кривична дела са елементима принуде, Зборник наставника ВШУП, Земун, број 8/2004. године, стр. 107-117.

⁷⁶¹ Ж. Алексић, М. Шкулић, Криминалистика, *op.cit.*, стр. 363.

⁷⁶² Д. Јовашевић, Кривичноправни аспекти превенције имовинског криминалитета, Право, теорија и пракса, Нови Сад, број 7-8/2005. године, стр. 11-29.

његове учиниоце, основни извор сазнања је оперативна делатност органа унутрашњих послова⁷⁶³.

Сазнања о конкретним, раније извршеним, а непријављеним кривичним делима изнуде могуће је добити и током криминалистичке обраде учинилаца других истоврсних или сличних дела. У пракси се ова могућност ређе остварује, имајући у виду чињеницу да осумњичени ретко даје било какве информације о својој криминалној делатности. У вези са тим криминалистичко поступање органа унутрашњих послова углавном се и своди на правац прибављања информација које потичу од стране лица која су вољна и заинтересована за сарадњу, а то су оштећени и њему блиска лица, као и обезбеђење материјалних доказа.⁷⁶⁴

Са оштећеним, одмах по сазнању за извршено кривично дело, треба обавити детаљан разговор о свим околностима извршеног кривичног дела изнуде или уцене, а посебно имајући у виду следеће околности: места, времена и начина извршења кривичног дела, уз посебно инсистирање на разјашњењу чињеница које указују да ли је изнуда, односно уцена извршена писмом, телефоном или непосредним путем.

У разговору са оштећеним лицем је такође неопходно обратити пажњу на врсту, облик и интензитет испољене силе, односно на садржај претње (усмене или писмене, непосредне или посредне), као и на околности да ли оштећени познаје учиниоца. У случају да оштећени не познаје учиниоца кривичног дела, од њега треба захтевати да пружи, по могућности, његов што детаљнији опис, висину износа прибављене имовинске користи, да ли је то први или поновљени и који случај давања новца као резултат принуђивања. Ова криминалистичка правила разговора са лицем које је оштећено кривичним делима изнуде односе се не само на случајеве када оштећени сам пријави кривично дело, већ и на случајеве када је кривично дело откривено оперативном делатношћу органа унутрашњих послова или неким другим извором сазнања⁷⁶⁵.

У погледу пријаве оштећеног, у криминалистичкој пракси се разликују две ситуације. То су:

а) када оштећени подноси пријаву након примене силе или претње од стране извршиоца, пре него што је нешто учинио или није учинио, на штету своје или туђе имовине и

⁷⁶³ М. Бошковић, Криминалистика методика, *op.cit.*, стр. 161.

⁷⁶⁴ И. Фејеш, О. Лајић, Криминалистичка методика, Нови Сад, 2014. године, стр. 183.

⁷⁶⁵ М. Бошковић, Криминалистика методика, *op.cit.*, стр. 162.

б) када оштећени пријављује кривично дело након што је оно свршено, односно након што је под принудом поступио по захтевима изнуђивача.

У првој ситуацији пријава оштећеног се односи на кривично дело чије је извршење још увек у току, у смислу да учинилац према њему примењује принуду (силу или претњу) и захтева да предузме одређену радњу (чињења или нечињења) како би на тај начин за себе или другог прибавио одређену противправну имовинску корист.

При томе треба разликовати случајеве покушаја извршења првог кривичног дела изнуде (уцене) над оштећеним, од ситуација када је над њим већ извршена једна или већи број изнуда (уцена), од стране истог учиниоца јер су такве пријаве резултат чињенице да жртва постаје свесна да захтеви изнуђивача (уцењивача) неће престати њиховим испуњењем имајући у виду да је извршилац након претходних изнуда (уцена) поновио захтев, због чега, савлађујући страх, оштећени случај пријављује полицији.

Пракса⁷⁶⁶ показује да извршиоци кривичних дела изнуде своје жртве искоришћавају дужи временски период, све до тренутка док оштећени не дођу у незавидну имовинску ситуацију, у којој више не могу испунити њихове захтеве, те постају свесни да свој проблем могу решити једино ако случај пријаве полицији⁷⁶⁷.

Други случајеви у којима је кривично дело изнуде (уцене) већ извршено и оштећени је под принудом поступио по захтевима извршиоца, једном или већи број пута, те пријавио свршено дело изнуде (уцене), а да након извршења дела нема нових принуђивања, у пракси су ретки.

Питање је избора оштећеног да ли ће кривично дело пријавити након што је извршиоцу већ предао новац или неку другу имовинску корист или пре тога, јер у оба случаја код оштећеног постоји страх од остварења претњи изнуђивача (уцењивача) у случају пријављивања дела, односно учиниоца полицији.

До откривања кривичног дела уцене⁷⁶⁸ најчешће долази на основу пријаве оштећеног лица. Оперативна делатност органа унутрашњих послова је и код овог кривичног дела значајан начин сазнања, нарочито у случајевима када оштећени не пријављује извршење овог кривичног дела. Поред тога, код овог кривичног дела се као начин сазнања за извршено кривично дело јављају много чешће и пријаве родбине оштећеног, анонимне и псеудонимне пријаве, као и јавна поговарања.

⁷⁶⁶ Т. Радовић, Кривичноправни и криминалистички аспекти кривичних дела изнуде и уцене, Безбедност, Београд, број 2/1996. године, стр. 203-208.

⁷⁶⁷ Д. Маринковић, О. Лајић, Криминалистичка методика, *op.cit.*, стр. 260.

⁷⁶⁸ С. Надрљански, Имовинска кривична дела, Зборник радова, Криминалитет у транзицији – феноменологија, превенција и државна реакција, Београд, 2007. године, стр. 117-136.

Чињеницу да оштећени не пријављује уцену учинилац зналачки користи за даље континуирано уцењивање по истом основу и тако себи обезбеђује противправну имовинску корист (продужено кривично дело уцене). Оштећени често мисли да ће уцењивач престати са даљим уценама, а нарочито после неколико успешних првих уцењивања. Међутим, пракса је показала да су то сасвим погрешне процене оштећених јер учинилац после једног уцењивања наставља и даље да оштећено лице уцењује⁷⁶⁹.

Уколико се на неки други, претходно наведени, начин дође до сазнања да је извршено кривично дело уцене, а не пријавом оштећеног, тактички није правилно одмах обављати разговор са оштећеним, јер се још увек не располаже одређеним чињеницама, на основу којих би се ефикасно могао водити такав разговор. Наиме, да је оштећени имао намеру да изнесе све околности извршеног кривичног дела, он би то дело и сам пријавио, али то не чини због страха од откривања “дифамних, понижавајућих” чињеница⁷⁷⁰ које штете његовој части или угледу, односно части или угледу њему блиских лица.

У случају да оштећени пријављује извршено кривично дело уцене, са њим треба обавити разговор о свим битним чињеницама које су везане за сам начин извршења кривичног дела и његовог учиниоца. Том приликом је потребно водити рачуна и о психичким својствима оштећеног у таквој ситуацији, као и о истинитости садржаја изложене претње. У разговору са оштећеним не треба инсистирати на детаљним информацијама у вези са компромитујућим материјалом, већ треба, бар у почетку, препустити њему самом да о томе каже онолико колико је спреман, чиме ће се подстаћи на даљу сарадњу.

Потребно је разјаснити све чињенице које се односе на место, начин и време извршења дела, односно да ли је уцена извршена дању или ноћу, у којим интервалима, да ли се претња упућује лично, писмом или телефоном, о чему ће, као и у случају обављања разговора са лицем које је оштећено извршеним кривичним делом изнуде, бити сачињена службена белешка о обавештењу примљеном од грађана. Том приликом је потребно да се утврди и начин достављања писма, као и број телефона путем којег учинилац претњом врши уцену⁷⁷¹.

⁷⁶⁹ М. Бошковић, Криминалистика методика, *op.cit.*, стр. 165.

⁷⁷⁰ З. Стојановић, О појму претње у кривичном праву, Наука, безбедност, полиција, Београд, број 2/2013. године, стр. 1-16.

⁷⁷¹ Ђ. Игњатовић, Криминолошки поглед на насилнички криминалитет, Ревизија за криминологију и кривично право, Београд, број 2-3/2011. године, стр. 151-168.

У случају да је учинилац кривичног дела лично познат оштећеном, он на тај начин помаже и полицији да лакше, брже, успешније и ефикасније идентификује учиниоца овог кривичног дела. Тада је потребно затражити од оштећеног да достави личне податке уцењивача. Уколико је уцењивач лице које је непознато оштећеном, тада се од оштећеног захтева да детаљно, са што више појединости и детаља опише боју његовог гласа, дијалект и друге чињенице и околности које је оштећени запазио, као и могућност да ли оштећени сумња на неко лице као могућег извршиоца.

При томе је неопходно да се разјасни и чињеница да ли је уцењивач дошао до компромитујућег материјала на законит или незаконит начин. У случају да је учинилац овог дела дошао до компромитујућег материјала по оштећеног на незаконит начин, тада учинилац кривичног дела уцене може бити (или неко од његових саучесника) потенцијални учинилац и неких других кривичних дела као што су⁷⁷²: неовлашћено откривања тајне, повреда тајности писама и других пошљици, неовлашћено прислушкивања и снимање и неовлашћено фотографисање⁷⁷³.

Важно је, при томе, истаћи и чињеницу да је најефикаснији начин разјашњавања кривичног дела уцене ефикасно, благовремено, брзо, законито и успешно откривање учиниоца и обезбеђење доказа, посебно ако се ради о ситуацији када постоји могућност да оштећени одлучи да случај уцене пријави органу унутрашњих послова и пристане на сарадњу, без обзира на то да ли је претходно поступао по уцењивачким захтевима учиниоца. То је посебно важно јер се често у пракси уцењивач неће зауставити при једном „обраћању“ жртви, већ ће то све учесталије чинити уз тражење све већих износа новца или друге имовинске користи⁷⁷⁴.

⁷⁷² Р. Ковачевић, Б. Кеџман, Личност и насилнички криминалитет, Ревиија за криминологију и кривично право, Београд, број 3/2007. године, стр. 151-168.

⁷⁷³ Д. Маринковић, О. Лајић, Криминалистичка методика, *op.cit.*, стр. 269.

⁷⁷⁴ Љ. Радуловић, Сила и претња у Кривичном законнику Републике Србије, Зборник радова, Развој правног система Србије и хармонизација са правом ЕУ, Београд, 2015. године, стр. 119-129.

5. РАЗЈАШЊЕЊЕ И ДОКАЗИВАЊЕ КРИВИЧНИХ ДЕЛА ИЗНУДЕ

5.1. Разјашњење кривичних дела изнуде

Важно је на самом почетку процеса разјашњавања кривичних дела изнуде, открити или аргументовано претпоставити мотиве и намере учиниоца. Ово је неопходно не само ради откривања извршиоца дела, већ и за исправну и закониту правну квалификацију извршеног кривичног дела (облика и вида испољавања – од чега зависи надлежност суда за поступање у конкретном случају, као и врста и висина прописане казне за учиниоца). То је и логично јер уколико принуда (сила или претња) није предузета у намери прибављања противправне имовинске користи, тада и не постоје кривична дела изнуде или уцене, већ неко друго кривично дело, најчешће: принуда, угрожавање сигурности и сл⁷⁷⁵.

Након сазнања да су кривична дела изнуде извршена органи унутрашњих послова, након обављеног детаљног разговора са оштећеним и правне квалификације дела од стране јавног тужиоца, предузимају адекватне оперативно-тактичке и истражне радње у циљу проналажења и обезбеђења личних и материјалних доказа.

Изнуђиваче и уцењиваче је тешко ухватити на делу – *in flagranti*. Зато је за њихово благовремено, квалитетно и ефикасно откривање често неопходна сарадња различитих организационих јединица органа унутрашњих послова, уз адекватну примену криминалистичке технике, када је реч нпр. о вештачењу текстова писаних писаћом машином или постављањем тзв. хемијских клопки. Органи откривања кривичних дела⁷⁷⁶ своје активности темеље на перманентном коришћењу индицијалних метода, уз постављење на основу свих расположивих информација криминалистичких верзија о могућим учиниоцима и њиховим примарним мотивима. При томе је од посебне важности да се детаљно упозна личност уцењеног лица или лица према коме се врши изнуда (оштећени), као и његов уобичајени начин живота, понашања и рада. Ово

⁷⁷⁵ Ђ. Игњатовић, Појам и етиологија насилничког криминалитета, Crimen, Београд, број 2/2011. године, стр. 181-211.

⁷⁷⁶ И. Стевановић, Насилнички криминалитет код малолетника у Србији, Зборник радова, Насилнички криминалитет – етиологија, феноменологија и сузбијање, Београд, 2010. године, стр. 141-153.

може да допринесе откривању круга лица која би могла да имају интерес за уцењивање, међу којима се могу наћи и прави извршиоци овог дела⁷⁷⁷.

Криминалистичка истрага се мора водити строго конспиративно, како учиниоци дела не би сазнали за њу и прекинули даље контакте са оштећеним лицем, у ком случају би уз обезбеђење доказа о принуди, таква лица кривично одговарала само за покушај кривичног дела изнуде (уцене). Другим речима, циљ истраге је да органи унутрашњих послова, заједно са оштећеним, обезбеде личне и материјалне доказе о свршеном кривичном делу и да потом учиниоце лише слободе, по правилу, у току или непосредно након примопредаје новца или других вредних ствари.

У том разјашњењу кривичних дела изнуде је веома важна чињеница да ли су учиниоци дела познати или непознати оштећеном лицу. Када је реч о односу пасивног субјекта и учиниоца дела, могу се разликовати две ситуације. Прва је ситуација када је оштећеном у потпуности или делимично познат идентитет извршиоца, док се друга ситуација односи на околност да извршиоци нису познати оштећеном јер су маскирани током примене силе или претње, тајно врше оштећења ствари или објеката (пале аутомобиле или бацају експлозивну направу када их нико не види, уз остављање анонимних порука) и сл⁷⁷⁸.

Уколико су извршиоци кривичних дела изнуде познати оштећеном лицу, тада органи унутрашњих послова већ на почетку истраге располажу информацијама о њиховом идентитету. Тада оштећеном предочавају албум фотографија у циљу њиховог посредног препознавања, док се истовремено увидом у МОС евиденцију, издвајају она лица чији *modus operandi* одговара пријављеном учиниоцу дела. Ако су приликом извршења кривичних дела изнуде на лицу места била присутна и друга лица: пријатељи жртве или чланови његове породице, криминалистички разговор о околностима догађаја се такође обавља са сваким од ових лица. У случају да оштећени не може да пружи значајне информације о идентитету извршиоца, истрага првенствено иде у правцу његове идентификације, уз обезбеђење доказа о његовој кривици⁷⁷⁹.

Од оштећеног је, поред детаљног описа извршења кривичног дела (начина, места, времена, средства, услова, природних околности) и могућег идентификовања извршиоца, потребно сазнати и колико новца (или друге имовинске користи) је од њега тражено да преда, односно шта друго да учини или не учини (нпр. потписивање

⁷⁷⁷ Ж.Алексић, М. Шкулић, Криминалистика, оп.цит., стр. 365.

⁷⁷⁸ Д. Маринковић, О. Лајић, Криминалистичка методика, оп.цит., стр. 262.

⁷⁷⁹ Ibid, стр. 262.

уговора о преносу власништва над некретнином, возилом и сл.), као и то где, када, коме и на који начин треба да изврши предају новца или друге имовинске користи (лична предаја учиниоцу или неком другом лицу, остављање на унапред договореном месту).

Правац вођења криминалистичке истраге такође зависи и од чињенице да ли је оштећени пријавио кривично дело пре примопредаје новца или када је дело већ свршено. У првом случају постоји велика могућност да се учинилац дела лиши слободе на лицу месту и у време извршења кривичног дела, што је у смислу обезбеђења доказа и најрелевантније за сам процесни поступак. У тим случајевима се од стране органа унутрашњих послова различито поступа. Поред обавезне конспирације у истрази, она ће се поставити у различитим правцима зависно од договора учиниоца и жртве.

Овде практично учиниоци “воде истрагу” јер се полиција мора прилагодити њима како не би посумњали у претходну пријаву жртве. Исто тако они одређују место, време и начин састајања са жртвом и примопредају новца или вредносних ствари што је последњи део у извршењу кривичних дела изнуде, а уједно и циљ њиховог извршења. С тим у вези, полиција у том случају изузетно води рачуна како не би настала грешка у истрази или евентуално учинилац посумњао у њихов рад. При томе је изузетно важна константна сарадња са жртвом. Уколико се учинилац дела и жртва налазе на договореном месту, потребно је да жртва прихвати договор који наметне учинилац или евентуално мало прилагоди место будућег извршења дела према потребама полиције, уколико се ради о неподобној конфигурацији терена, насељеном или ненасељеном месту и сл.

На договореном месту примопредаје новца или других вредности између оштећеног и жртве органи унутрашњих послова врше тајно праћење и снимање, чиме наведену ситуацију детаљно бележе. Кључни елеменат истраге кривичних дела изнуде јесте успешна примопредаја и реализација контролисане примопредаје новца или других захтеваних предмета између оштећеног и учиниоца дела што обезбеђује и кључне доказе. Таква примопредаја под надзором криминалисте и полиције се може назвати “контролисаном испоруком”.

Након преузетог новца или ствари од вредности, односно у тренутку њихове предаје и преузимања, следи лишење слободе извршиоца дела, али тек у тренутку када новац преузме у своје руке (у државину, детенцију) како се се евентуално касније у поступку не би бранио чињеницом да му намера није била да предметни новац или ствар преузму. Ова ситуација се односи на случај да су извршилац дела и оштећени договорили непосредну примопредају новца или захтеваних ствари.

Потребно је имати у виду да опрезни учиниоци понекад и више пута заказују примопредају новца и других ствари од које одустају, како би пратили оштећеног и контролисали његово кретање, а све у циљу да би се уверили да ли је обавештена полиција или не, те да би успоставили опсервацију, како над оштећеним, тако и над местом где би примопредаја новца или других вредности требала да се изврши.

Када је реч о самом преузимању новца, треба имати у виду да учиниоци дела могу на лице места послати и друго лице да за одређену новчану корит преузем новац и однесе га на одређено место. Слично томе, поновац може доћи и ниже ранжирани члан групе или организоване криминалне групе који ће касније предати новац организатору групе.

5.2. Криминалистичке истраге кривичних дела изнуде

Успех криминалистичке истраге је свакако хватање на делу учиниоца и обезбеђење доказа. Репресивно и превентивно поступање полиције се, поред наведеног, може састојати и у сазнању за кривична дела изнуде на други начин, оперативним радом, оперативном информацијом или оперативном обрадом.

Криминалистичко поступање зависи од низа околности које су углавном везане за начин извршења конкретног кривичног дела. Све релевантне чињенице до којих се претходно дошло, које се најпре односе на примењену принуду и захтеве за имовинском користи, заједно са доказима који су обезбеђени при реализацији примопредаје, кумулативно треба да доведу до потпуног расветљавања кривичних дела изнуде и успешног процесуирања њихових учинилаца уз изрицање казни и других кривичних санкција.

Најчешћи захтев извршиоца дела је да се новац или друга корист остави на одређено место, одакле ће бити преузет најчешће од стране саучесника који ће новац или друге предмете доставити извршиоцу. Захтев извршиоца се може састојати и у томе да се новац непосредно уручи учиниоцу дела или да се путем поште, спакован у коверту или пакет упути на одређену адресу. Учиниоци кривичних дела изнуде су тако свесни могућности да је оштећени можда кривично дело већ пријавио полицији.

Управо су зато и најопрезнији око преузимања новца или других вредних ствари. У овом случају полиција, по правилу, поставља заседу, како би по преузетом новцу или ствари од стране учиниоца овог дела, овај био лишен слободе, што би се претходно и забележило тајним снимањем и фотодокументовањем.

Претходно наведене ситуације су и у теорији јасне и изводљиве, али у практичном криминалистичком поступању, то и не мора бити случај. Наиме, у пракси се не дешавају увек идеални стицаји околности. У прилог успешне криминалистичке истраге иде, најпре, изузетна конспиративност вођења истраге, добра сарадња између оштећеног и полиције и професионалност, умеће и способност полицијских службеника да лише слободе учиниоца ових дела поштујући криминалистичка начела и законске одредбе.

Новац који је намењен учиниоцима кривичних дела изнуде и уцене пре саме предаје се пописује (серијски бројеви новчаница), уз могућност посипања сребро-нитрата или друге прашкасте супстанце по њему, која има особину да у додиру са прстима, при узимању новчаница, обоји кожу, што је доказ контакта новца и руку (хемијска клопка).

Лице које носи новац, одмах по поласку на договорено место прате полицијски службеници који спроводе тајно праћење и снимање, што ће наставити и доласком оштећеног на договорено место. По преузимању новца од стране учиниоца дела, приступа се његовом лишењу слободе, уз пожељно лишење слободе и свих осталих лица за које се у току криминалистичке обраде сазнало да су умешани у извршење или припремање дела, како не би утицали на родбину, пријатеље и блиске сроднике оштећеног, како не би склонили или уништили предмете и трагове кривичног дела и сл. Од лица који је преузео новац привремено се одузимају предмети. Видљиве промене на рукама лица које је преузело новац констатују се фотографисањем и путем записника⁷⁸⁰.

Уколико је према оштећеном извршена принуда, а посебно ако је пружао и отпор, потребно је приступити криминалистичко-техничкој обради лица места⁷⁸¹, односно вршењу увиђаја⁷⁸². У случају да је дошло до непосредног физичког контакта између извршиоца и жртве на месту догађаја је могуће пронаћи трагове којима се могу

⁷⁸⁰ И. Фејеш, О. Лајић, Криминалистичка методика, *op.cit.*, стр. 186.

⁷⁸¹ М. Жарковић, Кривичнопроцесни и криминалистички аспекти увиђаја на месту догађаја, Београд, 2005. године, стр. 79.

⁷⁸² В. Делибашић, Значај увиђаја у кривичном поступку, Тематски зборник радова: Полиција и правосудни органи као гаранти слободе и безбедности у правној држави, Тара, Том 1, Београд, 2017. године, стр. 239-255.

обезбедити докази као што су нпр. трагови крви, поломљени предмети на лицу месту, као и доказо и присуству тачно одређеног лица: утврђивањем папиларних линија, биолошких трагова, ДНК анализом и сл.

На овај начин се утврђује индиција о присуству учиниоца на месту извршења кривичног дела и обезбеђује верзије кривичног дела. Уједно би и оштећени требао да се упуту на лекарски преглед како би се настале повреде документовале у форми погодној за касније коришћење у форми доказа у кривичном поступку⁷⁸³.

У стану лица лишеног слободе обавезно се обавља претресање како би се пронашли раније предати предмети, најчешће новац и други трагови кривичног дела. Важно је такође, како од оштећеног, тако и од надлежног државног органа који је извршио оверу, прибавити документа која је оштећени потписао под принудом учиниоца кривичних дела изнуде, а у циљу промене власништва над вредним покретним стварима или непокретном имовином, након чега се документа изузимају у циљу даљег вештачења.

Криминалистичка истрага извршеног кривичног дела уцене је слична као и код изнуде. И она се реализује на идентичан начин, по утврђеном поступку и појединим фазама, уз поштовање начела конспиративности како уцењивачи не би сазнали да се истрага води и нанели штету оштећеном у смислу објављивања компромитујућег сазнања или привремено одустали од претњи и контаката са оштећеним. Циљ криминалистичке истраге је и овде усмерен на хватање на делу учиниоца, по правилу, приликом предаје траженог новчаног износа, те се овај начин прибављају докази. Но, ове се мере и радње могу законито, ефикасно и успешно реализовати само уколико оштећени прихвати сарадњу са полицијом, под условом да је пријавио дело, односно примењену претњу, а да до крајње реализацији уцене, односно примопредаје новца или захтеваних ствари још увек није дошло.

С тим у вези, као најбитнији елемент истраге ових кривичних дела се јавља „контролисана примопредаја новца“ између уцењивача и жртве која се највећим делом реализује на начин као што је већ описано код кривичног дела изнуде. Након лишења слободе учиниоца кривичног дела уцене потребно је извршити претресање лица, као и претресање стана и других просторија како би полицијски службеници дошли до компромитујућег материјала и тако спречили да он буде пласиран у јавност. Радња претресања стана и других просторија је нарочито корисна и у случају када учиналац

⁷⁸³ Ibid, стр. 239-255.

дела није ухваћен на делу, већ се претресање врши након извршења дела са циљем да се евентуално пронађу новац или друге вредне ствари које је жртва предала учиниоцу током претходних примопредаја.

У случају да је сам оштећени пријавио извршење кривичног дела уцене, пре него што је дело свршено, полиција ће оштећеног инструисати како да комуницира са учиниоцем и предузети друге неопходне мере и радње како би правилно документовали примопредају новца или других вредних ствари. У том циљу предузимају се следеће радње: а) тајни надзор комуникација, б) тајно праћење и снимање учинилаца, в) обележавање и пописивање новчаница које ће касније бити предате учиниоцу или остављене на одређеном месту, г) постављање хемијских клопки, д) постављање заседе, њ) вршење увиђаја, е) вршење вештачења и ж) друге потребне оперативно тактичке мере и радње.

5.3. Доказивање кривичних дела изнуде

Претходно наведене оперативно тактичке мере и радње врше се у складу са криминалистичким начелима на исти или сличан начин код оба кривична дела изнуде (изнуде и уцене), што је логично, имајући у виду да оба кривична дела имају: а) сличну радњу извршења, б) сличан начин и средство предузимања радње извршења и в) исту намеру учиниоца и циљ предузимања радње извршења. Отуда се и криминалистичка истрага ова два кривична дела води на готово исти начин, уз прилагођену примену тактичких мера и радњи датој ситуацији, односно начину извршења кривичног дела.

Све претходно наведене мере и радње се предузимају са циљем како би се обезбедили претходни докази, док се заседа врши како би се учинилац дела ухватио “на лицу места” у тренутку примопредаје новца или других вредности које су уценом тражене. Уколико заседу није могуће поставити услед опасности од откривања, на месту на коме треба да се изврши примопредаја новца, онда је оправдано да се на том месту поставе технички уређаји који би снимили (аудио и – или видео) примопредају новца у смислу спровођења тајног праћења и снимања.

Уколико се учинилац кривичног дела уцене не затекне у извршењу кривичног дела, тада је нужно коришћење индицијалног метода у његовом откривању, као и у

обезбеђењу личних и материјалних доказа⁷⁸⁴. Такође, у поступку откривања уцењивача потребно је вршити и анализу садржаја писама и стила писања, уколико је овим путем уцена извршена. Писмо треба да буде посебан предмет криминалистичке обраде ради проналажења трагова папиларних линија, пљувачке и длаке (других биолошких трагова). Уколико се такви трагови пронађу, тада се приступа њиховом вештачењу, као што се вештачки (графоскопски) и рукопис ако је писмо или порука писана руком, односно вештачи се куцани текст ако је писан писаћом машином или одштампан на штампачу текст који је писан на компјутеру (рачунару).

На основу прикупљених индиција постављају се верзије и планира даља оперативна делатност ради откривања учиниоца кривичног дела уцене и обезбеђења доказа.

У случају да оштећени не пристаје на сарадњу или се за уцену сазнало после једнократног плаћања учиниоцу који није захтевао нова давања, идентификовање учиниоца је много теже и подразумева примену индицијалног метода, постављање верзија и примену великог броја криминалистичких мера и радњи као што су: прикупљање обавештења, провера алибија, полиграфско тестирање, али и радње обезбеђења доказа као што су: претресање стана, лица и других просторија, привремено одузимање предмета, вештачење рукописа и сл⁷⁸⁵.

У циљу оправдања постављења индиција из којих ће касније произаћи верзије у прилог говори и полиграфско тестирање⁷⁸⁶ осумњиченог. Оно може да потврди основе сумње и даљу конструкцију верзија у кривичном поступку, али не и извођење доказа које је препуштено другим радњама доказивања, имајући у виду чињеницу да полиграфско тестирање нема доказну снагу. Ипак, може да доведе до значајне потврде индиција и конструкције верзија које ће довести до разјашњења учињеног кривичног дела и до ефикасног и законитог окончања кривичног поступка.

Важна криминалистичка, али и процесна радња у циљу откривања и доказивања кривичних дела изнуде, посебно у случају када се оштећени и учинилац не познају, али су имали непосредни контакт приликом примене принуде или припоредаје захтеваног новца је и радња препознавања лица. Препознавање лица се организује у службеним просторијама где оштећени, у присуству јавног тужиоца, полицијских службеника и браниоца осумњиченог, врши његово препознавање кроз стакло („транспарентно

⁷⁸⁴ М. Бошковић, Криминалистика методика, *op.cit.*, стр. 169.

⁷⁸⁵ И. Фејеш, О. Лајић, Криминалистичка методика, *op.cit.*, стр. 188-189.

⁷⁸⁶ Више: О. Крстић, Речник криминалистичких полиграфиста, Београд, 1996. године; В. Кривокапић, О. Крстић, Криминалистика тактика 2, Београд, 1999. године.

огледало“), где га оштећени не види док стоји у врсти са по опису сличним лицима где их најчешће у врсти има петоро. Том приликом оштећени јасно треба да укаже на лице које је извршило предметно кривично дело у случају да су се видели, али да се раније нису познавали.

Као докази о кривичном делу уцене, али и изнуде, приликом подношења кривичне пријаве од стране полицијских службеника надлежном јавном тужиоцу, што се сматра и окончањем криминалистичке истраге, односно предистажног поступка сматрају се следећи: 1) извештај полицијских службеника (уколико се ради о хватању на делу учиниоца или након извршења кривичног дела који се односи на његово довођење), 2) службена белешка о обавештењу примљеном од грађана (оштећеног и сведока уколико их има, било да се ради о обавештењу пре него што је дело свршено у ком случају ће то бити примаран начин сазнања или уколико оштећени није пријавио дело или је пријавио након што је дело свршено), 3) записник о саслушању осумњиченог (уколико је учинилац признао дело у присуство адвоката-браниоца), 4) записник о попису новчаница које су коришћене за примопредају новца при извршењу кривичног дела, 5) потврда о привремено одузетим предметима од осумњиченог (новац са пописом серијских бројева новчаница и апоена и/или вредности ствари које су припоредајом присвојене), 6) записник о претресању лица, 7) записник о претресању стана и других просторија (уколико су претресом пронађени новац или вредне ствари присвојене примопредајом), 8) записник о препознавању лица (уколико се оштећени и учинилац не познају, али су имали непосредни контакт којом приликом је оштећени видео учиниоца дела) и 9) уплатнице, уговори, изводи из банака и разни списи који указују на примопредају, односно присвајање новца или других вредних ствари учиноца од стране оштећеног.

Поред наведених доказа, од којих се неће сви користити у кривичној пријави, али ни претходно обезбедити зависно од начина извршења конкретног кривичног дела изнуде и тока спроведене истраге, потребно је уз кривичну пријаву и обезбеђене доказе надлежном јавном тужиоцу доставити и одговарајуће прилоге као што су: 1) извештај из кривичне евиденције (КЕ) за осумњиченог - извештај из казнене евиденције који указује да ли је лице повратник или извршилац неког другог кривичног дела што представља отежавајућу околност приликом одмеравања казне и 2) решење о задржавању осумњиченог.

Поред наведених доказа и прилога јавном тужиоцу се доставља и потписани акт од стране осумњиченог који се односи на права задржаног лица, односно лица лишеног

слободе, којим се осумњичени приликом лишења слободе, односно задржавања обавештава о својим правима, као што су права да има адвоката – браниоца, да није дужан да говори и сл, којом приликом ће бити наведен датум и време (дан и час) када су осумњиченом права саопштена, имајући у виду да се са њима осумњичени треба упознати одмах по лишењу слободе, односно доношења решења о задржавању.

Ажуран, темељан, стручан и професионалан рад полиције који се темељи на искуству, знању, вештинама и интуицији, сврсисходно поступање, превентивна и репресивна делатност, сарадња са оштећеним, предузимање свих расположивих оперативно тактичких мера и радњи – представљају кључ доброг успеха поступања полицијских службеника, како би се најпре дошло до сазнања да су извршена кривична дело изнуде, а потом да се наведеним методама дође до њиховог разјашњења и обезбеђења адекватних и валидних материјаних и личних доказа на којима се темељи криминалистичка истрага, односно преистражни поступак, а касније и даљи ток кривичног поступка, све до изрицања пресуде учиниоцима ових дела⁷⁸⁷.

Даљи кривични поступак⁷⁸⁸ према учиниоцима кривичних дела изнуде је идентичан као и код других кривичних дела, који се поред предистражног поступка који води јавни тужилац, састоји из две фазе: а) истражног поступка и б) главног претреса, поштујући одредбе кривичнопроцесног права⁷⁸⁹.

⁷⁸⁷ Видети више: М. Шкулић, Г. Илић., Нови Законик о кривичном поступку Србије – један корак напред, два корака назад, Београд, 2011. године; М. Шкулић, Г. Илић, Нови Законик о кривичном поступку Србије – Како је пропала реформа и шта да се ради, Београд, 2012. године; М. Шкулић, Погрешна концепција Нацрта Законика о кривичном поступку Србије, *Архив за правне и друштвене науке*, бр. 1–2/2010, Београд, 2010; М. Шкулић, Основни проблеми у примени новог Законика о кривичном поступку Србије и како “реформисати реформу” српског кривичног процесног права, *Правни живот*, том 1, 9/2014, Београд, 2014. године.

⁷⁸⁸ А. Бошковић, Појам кривичног поступка према новом ЗКП Републике Србије, *Култура полиса*, број 2, Нови Сад, 2012. године, стр. 257-271.

⁷⁸⁹ Више: М. Шкулић, *Кривично процесно право*, Београд, 2014. године; А. Бошковић; Т. Кесић, *Кривично процесно право*, Београд, 2015. године.

Глава шеста

КРИВИЧНА ДЕЛА ИЗНУДЕ И ОРГАНИЗОВАНИ КРИМИНАЛИТЕТ

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Организовани криминалитет⁷⁹⁰ је, као правни институт, на основу ратификоване Палермо Конвенције ОУН о транснационалном организованом криминалу⁷⁹¹, уведен у позитивно законодавство Републике Србије 2002. године новелирањем тек донетог Законика о кривичном поступку⁷⁹². Међународни стандарди и закони других држава који предвиђају мере за спречавање и сузбијање ове најопасније врсте савременог криминалитета послужили су и нашој држави као узор при одређивању појма организованог криминалитета, облика испољавања и његових карактеристика. Досадашњи законски текстови који одређују појам, садржину и облике испољавања организованог криминалитета⁷⁹³ ипак нису успели у потпуности да дају јединствену дефиницију овог појма што је створило проблеме, како у правној, криминалистичкој, криминолошкој и безбедносној теорији, тако и у свакодневnoj пракси рада полиције, тужилаштва и правосудних органа.

„Организовани криминал“ и „организовани криминалитет“⁷⁹⁴ су идентични појмови (синоними), али се терминолошки различито употребљавају, иако се односе на исту појаву, идентичне суштине и садржине. Разлика између ових појмова је у томе што се „организовани криминал“ као термин користи у свим законским текстовима

⁷⁹⁰ М. Шкулић, Организовани криминалитет: појам, појавни облици, кривична дела и кривични поступак, *op.cit.*, стр. 227.

⁷⁹¹ „Службени лист СР Југославије“, број 6/2001.

⁷⁹² Законик о кривичном поступку, „Службени лист СР Југославије“, број 70/2001.

⁷⁹³ М. Бошковић, Актуелност феномена организованог криминала у теорији и пракси, Перјаник, Подгорица, број 3/2003. године, стр. 46-51.

⁷⁹⁴ D. Toth, L. I. Gal., L. Kohalmi, Organized Crime in Hungary, *Journal of eastern european criminal law*, Timisoara, broj 1/2015. године, стр. 22-26.

који су донети у СР Југославији⁷⁹⁵, односно у Републици Србији после 2002. године, те се може сматрати термином који користи законодавац. Насупрот њему, термин „организовани криминалитет“ представља појам који се користи у теорији⁷⁹⁶. На ову терминолошку разлику наведених појмова и израза нам је најпре указао професор др. Милан Шкулић, који наводи да је израз организовани криминалитет уобичајен у науци, док се термин организовани криминал редовно користи у нашем позитивном законодавству и то у материјалном, процесном и извршном⁷⁹⁷.

Анализирајући поступак дефинисања организованог криминалитета и велику разноликост у истицању суштине овог проблема, у једном извештају Председничке комисије за разматрање проблема организованог криминалитета у САД, констатује се да: „проблем у дефинисању организованог криминалитета не произилази у основи од речи злочин, већ је проблем у речи организовани“⁷⁹⁸, што свакако може довести ауторе на прави пут у правцу дефинисања организованог криминалитета⁷⁹⁹, односно одређивања његове суштине, садржине, карактеристика и облика испољавања, када се заиста открије шта значи реч „организовани“.

Једна од дефиниција организованог криминалитета наводи да се он може посматрати⁸⁰⁰: а) у ужем и б) у ширем смислу. Тако, шире схватање овог појма обухвата све облике организованог криминалног деловања који су обележени постојањем криминалне организације и организованим приступом у фази припреме и извршења кривичног дела са циљем прибављања противправне имовинске користи. Насупрот њему, уже схватање појам организованог криминалитета⁸⁰¹ своди само на облике противправног деловања где је дошло до успостављања одређених веза између шефова криминалних организација и представника државне власти и њених органа⁸⁰².

⁷⁹⁵ З. Стојановић, Коментар Кривичног законика Савезне Републике Југославије, Београд, 1999. године, стр. 56.

⁷⁹⁶ М. Бошковић, Облици организованог криминала у нашем кривичном законодавству, Безбедност, Београд, број 3/2003. године, стр. 321-333.

⁷⁹⁷ М. Шкулић, Организовани криминалитет: појам, појавни облици, кривична дела и кривични поступак, *op.cit.*, стр. 227.

⁷⁹⁸ *Ibid*, стр. 227.

⁷⁹⁹ Г. Николић, Појам и карактеристике организованог криминалитета, Зборник радова Правног факултета у Нишу, тематски број, Савремене тенденције у развоју правног система Републике Србије, Ниш, 2012. године, стр. 91-104.

⁸⁰⁰ М. Бошковић, Проблеми дефинисања организованог криминала, Зборник Правног факултета у Новом Саду, Нови Сад, број 1/2005. године, стр. 35-43.

⁸⁰¹ А. Вошковић, З. Павловић, Special Evidentiary Actions in the Function of Combating Organized Crime in Serbia, *Journal of eastern european criminal law*, Timisoara, број 1/2015. године, стр. 40-56.

⁸⁰² М. Бошковић, Организовани криминалитет, први део – криминолошки и криминалистички аспекти, Београд, 1998. године, стр. 7-11.

Свеобухватну дефиницију организованог криминалитета даје Н. Abadinsky⁸⁰³ који сматра да је организовани криминалитет: „неидеолошко удружење једног броја лица, а која међу собом остварују врло блиске друштвене интеракције, организовано на хијерархијској основи, од најмање три нивоа (ранга), а са циљем обезбеђења профита и моћи, захваљујући учешћу у незаконитим активностима“. Исти аутор сматра да организована криминална група има следеће карактеристике⁸⁰⁴:

- 1) неидеолошки карактер,
- 2) хијерархијски структуру,
- 3) ограничено или ексклузивно чланство,
- 4) поседује тенденцију да траје, односно да буде вечита,
- 5) служи се противзаконитим насиљем и подмићивањем,
- 6) у њој се испољавају специјализација чланства и подела рада међу члановима,
- 7) монополистички карактер и
- 8) руковођење у њој се заснива на експлицитним правилима и регулативама.

Професор др Милан Шкулић⁸⁰⁵ наводи да „организовани криминалитет“ представља појаву која се састоји у чињењу кривичних дела од стране организованог криминалног удружења, што у ствари значи, да је основни појам који треба дефинисати „организовано криминално удружење“, односно криминална организација, док сва кривична дела која се чине у оквиру тог криминалног удружења представљају дела организованог криминалитета.

Признајући постојање организованог криминалитета⁸⁰⁶ и у нашој држави и његовим увођењем у материјално, процесно и организационо кривично законодавство последњих петнаестак година предвиђени су⁸⁰⁷:

- а) посебни, друштвено опаснији и тежи, квалификовани облици појединих, већ постојећих, кривичних дела,
- б) кривична одговорност и кажњивост за посебна, самостална кривична дела са елементима организованог криминалитета у групи кривичних дела против јавног реда и мира,

⁸⁰³ Н. Abadinsky, *Organized Crime*, Chicago, 1990. године, стр. 5.

⁸⁰⁴ Ibid, стр. 4-5.

⁸⁰⁵ М. Шкулић, *Организовани криминалитет: појам, појавни облици, кривична дела и кривични поступак*, op.cit., стр. 56.

⁸⁰⁶ В. Васиљевић, *Могуће ознаке организованог криминалитета*, *Правни живот*, број 3/85, Београд, 1985. године, стр. 281-286.

⁸⁰⁷ М. Шикман, *Организовани криминалитет*, Бања Лука, 2011. године, стр. 117-128.

в) посебни начини, методе, средства и поступци за откривање и доказивање кривичних дела са елементима организованог криминалитета у виду „посебних доказних радњи“ и

г) посебни државни органи за супротстављање организованом криминалитету – Тужилаштво за организовани криминал, Посебно одељење Вишег суда у Београду за организовани криминал и посебна притворска јединица у саставу Окружног затвора у Београду, као и посебне установе за извршење казне затвора изречене учиниоцима кривичних дела организованог криминалитета.

Различите процесне форме и механизми сузбијања⁸⁰⁸ организованог криминалитета⁸⁰⁹ се примењују и на друга тешка кривична дела, па самим тим и на квалификоване облике кривичних дела изнуде (као имовинског насилничког криминалитета). При томе, треба имати у виду да се и против таквих облика криминалитета „борба“ не може ограничити само на примену класичних доказних радњи, већ се морају примењивати и посебне доказне радње⁸¹⁰ које су специфичне и управо прилагођење различитим облицима испољавања организованог криминалитета⁸¹¹ (као и тероризма, корупције и других посебно тешких кривичних дела). Само свеобухватном и систематском применом класичних и посебних метода, средстава и начина откривања, доказивања и сузбијања организованог криминалитета⁸¹² уопште, па тако и организованих облика кривичних дела изнуде се може остварити ефикасност кривичног гоњења њихових учинилаца⁸¹³.

У сузбијању кривичних дела: а) изнуде из члана 214. ст. 4. и 5. КЗ и б) уцене из члана 215. ст. 4. и 5. КЗ (у случајевима када су ова кривична дела извршена: бављењем вршењем кривичних дела, од стране групе или од стране организоване криминалне групе) надлежни државни органи се боре истим средствима, начинима и поступцима као и против свих других облика организованог криминалитета. Стога ћемо на овом месту прво изложити и објаснити појам и опште карактеристике организованог

⁸⁰⁸ З. Мршевић, Организовани криминал, Актуелни проблеми сузбијања криминалитета, Београд, 1993. године, стр. 87-88.

⁸⁰⁹ М. Шикман, Организовани насилнички криминалитет, Безбједност, полиција, грађани, Бања Лука, број 1-2/2014. године, стр. 29-46.

⁸¹⁰ F. Ciures, Disorganized Crime, Journal of eastern european criminal law, Timisoara, број 1/2015. године, стр. 110-114.

⁸¹¹ В. Водинелић, Криминалитет са мрежном структуром и организовани криминалитет профита, Безбедност, број 1/92, Београд, 1992. године, стр. 13-27.

⁸¹² Ђ. Игњатовић, М. Шкулић, Организовани криминалитет, Београд, 2012. године, стр. 159-160.

⁸¹³ С. Ного, Међународно кривично право и борба против организованог криминалитета, Правна ријеч, Бања Лука, број 23/2010. године, стр. 205-217.

криминалитета⁸¹⁴, а затим и његову материјалну и процесну повезаност са кривичним делима изнуде.

Исто тако, у одређеној мери ћемо приказати примену посебних доказних радњи које се примењују у борби против ових видова савременог имовинског и насилничког криминалитета организованог типа. С тим у вези, овај део рада се односи само на сузбијање⁸¹⁵ тешких, квалификованих облика кривичних дела изнуде, као и на анализу примене посебних доказних радњи, односно њиховог процесног одређења.

У борби против организованог криминалитета⁸¹⁶ у Републици Србији примењују се следећи прописи: а) Кривични законик (КЗ)⁸¹⁷, б) Законик о кривичном поступку (ЗКП)⁸¹⁸, в) Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела (ЗОНДОСОК)⁸¹⁹, који је замењен Законом о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције⁸²⁰ (чија примена почиње 1. марта 2018. године), г) Закон о извршењу казне затвора за кривична дела организованог криминала (ЗИКЗ)⁸²¹ и д) Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела (ЗОИПКД)⁸²².

⁸¹⁴ I. Celina Pasca, Evolution of the Legislation on Preventing and Combating Organized Crime, Timisoara, број 1/2014. године, стр. 128-133.

⁸¹⁵ J. N. Gilbert, Criminal Investigation, Toronto, London, Sydney, 1980. године, стр. 402.

⁸¹⁶ Ђ. Игњатовић, Организовани криминал – криминолошка анализа стања у свету, Београд, 1998. године, стр. 78-92.

⁸¹⁷ „Службени гласник Републике Србије“, број 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016.

⁸¹⁸ „Службени гласник Републике Србије“, број 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014.

⁸¹⁹ „Службени гласник Републике Србије“, број 42/2002, 27/2003, 39/2003, 67/2003, 29/2004, 58/2004, 45/2005, 61/2005, 72/2009, 72/2011, 101/2011 и 32/2013.

⁸²⁰ „Службени гласник Републике Србије“, број 94/2016.

⁸²¹ „Службени гласник Републике Србије“, број 72/2009 и 101/2010.

⁸²² „Службени гласник Републике Србије“, број 32/2013 и 94/2016.

2. ОРГАНИЗОВАНИ КРИМИНАЛИТЕТ У ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

2. 1. Осврт на увођење појма „организовани криминалитет“ у наше законодавне оквире

Појам организованог криминалитета се у Републици Србији први пут појавио доношењем Законика о кривичном поступку⁸²³ из 2001. године, односно после новелирања из 2002. године. У његовој се основи налазе одредбе Конвенције ОУН против транснационалног организованог криминала са допунским протоколима⁸²⁴ која је усвојена децембра 2000. године на дипломатској конференцији у Палерму.

Овај универзални међународни⁸²⁵ правни акт у члану 2. став 1. тачка а. одређује појам криминалне групе као основног појма организованог криминалитета. То је група састављена од три или више лица која постоји у одређеном временском периоду и која делује заједнички у циљу чињења једног или више тешких кривичних дела или прекршаја предвиђених Конвенцијом са намером да директно или индиректно остваре финансијску или другу врсту материјалне користи. Ова организована криминална група је, управо, и формирана ради вршења тешких (озбиљних) кривичних дела, а то су дела за која је прописана казна затвора од најмање четири године или тежа казна.

Из наведене дефиниције произилазе основне карактеристике организоване криминалне групе. То су⁸²⁶:

1. група је састављена од три или више лица,
2. група треба да постоји у одређеном временском периоду,
3. група треба да делује заједнички у циљу чињења једног или више тешких кривичних дела или прекршаја предвиђених Конвенцијом,

⁸²³ „Службени лист СР Југославије“, број 70/2001.

⁸²⁴ Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала, „Службени лист СРЈ“ – Међународни уговори, број 6/2001.

⁸²⁵ Д. Јовашевић, Сузбијање организованог криминалитета у функцији европских интеграција, Српска политичка мисао, Београд, број 3/2012. године, стр. 323-343.

⁸²⁶ М. Кокољ, Организовани криминалитет – стање и перспективе његовог сузбијања, Бранич, Београд, број 2-3/2003. године, стр. 7-13.

4. циљ вршења кривичних дела од стране припадника (чланова) групе је намера прибављања, директно или индиректно, финансијске или друге врсте материјалне користи и

5. група је формирана ради вршења тешких (озбиљних) кривичних дела, а то су дела за која је прописана казна затвора од најмање четири године или тежа казна.

У осталим одредбама ова Конвенција даје појам структурисане групе. То је, заправо, друга организована група која представља формацију која није образована само ради чињења неког кривичног дела и код које није неопходно да постоји континуирано чланство, нити подељене улоге њених чланова, у њој не мора да постоји континуитет чланства, а ни развијена структура.

Без обзира о ком се виду организоване криминалне групе ради, битно је да се ради о злочиначком удружењу⁸²⁷ које је формирано за вршење тешких кривичних дела као што су: тероризам⁸²⁸, корупција, трговина људима⁸²⁹, кријумчарење миграната⁸³⁰, прање новца⁸³¹, уцена, изнуда, имовинска кривична дела, трговина опојним дрогама⁸³², итд⁸³³.

Већ 2002. године је у Републици Србији донет Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала као *lex specialis* који је уредио организацију и надлежност посебних државних органа (у полицији, јавном тужилаштву и суду), односно процесне субјекте за борбу против организованог криминалитета. Потом је донет и нови Кривични законик 2005. године који је увео облике организованог криминалитета као:

- а) посебна, самостална кривична дела организованог криминалитета и
- б) нове теже, квалификоване облике постојећих кривичних дела која се врше у оквиру организованог криминалитета.

⁸²⁷ Д. Петровић, Организовање злочиначког удружења, Београд, 1998. године, стр. 7.

⁸²⁸ С. Мијалковић; М. Бајагић, Организовани криминал и тероризам, Београд, 2012. године, стр. 11.

⁸²⁹ С. Мијалковић, Трговина људима, Београд, 2005. године, стр. 5; Г. Николић, Неки законски и практични аспекти кривичног дела трговина људима у Републици Србији, Безбедност, Београд, год. 54, бр. 2, 2012, стр. 277-290; Г. Николић, Трговина људима у кривичном законодавству и судској пракси, Зборник радова Правног факултета у Нишу: зборник радова студената докторских студија права, Правни факултет, Ниш, 2015, стр. 201-220.

⁸³⁰ С. Мијалковић; М. Жарковић, Илегалне миграције и трговина људима, Београд, 2012. године, стр. 5.

⁸³¹ Г. Бошковић, Прање новца, Београд, 2005. године, стр. 8.

⁸³² В. Делибашић, Сузбијање злоупотреба опојних дрога са становишта кривичног права, Београд, 2014. године, стр. 50-61; Г. Николић, Кривичноправна заштита од злоупотребе опојних дрога у Републици Србији, Безбедност, год. 57, бр. 2, Београд, 2015, стр. 151-164.

⁸³³ Д. Јовашевић, Европска унија у борби против организованог криминалитета, Српска политичка мисао, Београд, број 3-4/2007. године, стр. 47-68.

До увођења појма организованог криминалитета⁸³⁴ у наше право организовано (групно, скупно, заједничко, колективно) вршење једног или више кривичних дела било је предвиђено као посебан облик саучесништва (као колективног криминалитета)⁸³⁵.

У структури савременог криминалитета уопште, па тако и у нашој држави по свом значају, природи, карактеристикама, обиму и проузрокованим последицама, те испољеној опасности њихових учинилаца, посебно се издваја организовани транснационални криминалитет⁸³⁶. Ова врста криминалитета представља посебну кумулацију криминалне енергије већег броја лица у различитим облицима злочиначког удруживања са већим или мањим степеном сталности (трајања, континуитета). Ради се, наиме, о лицима која не познајући границе између држава, па ни између континента организовано, континуирано врше тешка кривична дела са циљем прибављања противправне имовинске користи, али и ради остварења економске, политичке или друге моћи⁸³⁷.

Будући да се ради о прикривеним облицима организација које перманентно, у дужем временском периоду, врше велики број изузетно тешких кривичних дела, сва савремена кривична законодавства на основу релевантних међународних правних аката, а у првом реду Конвенције ОУН против транснационалног организованог криминала⁸³⁸ из 2000. године са допунским протоколима предвиђају посебне органе, надлежности, поступак и мере за сузбијање и спречавање организованог криминалитета. Слична је ситуација и у Републици Србији.

Последњих година у Републици Србији је законски постављена солидна правна основа за ефикасну, благовремену, квалитетну и закониту борбу са нараслим облицима и видовима организованог криминалитета⁸³⁹. На овај начин се и наша држава прикључила европским кривичноправним системима, односно њиховим стандардима у покушајима да се пронађе и примени ефикасан систем мера, средстава, начина и поступака за сузбијање и спречавање организованог криминалитета⁸⁴⁰.

⁸³⁴ Г. Бошковић, Организовани криминал, Београд, 2014. године, стр. 35.

⁸³⁵ Д. Јовашевић, Организовани криминалитет – кривичноправни аспекти, Ниш, 2012. године, стр. 39-47.

⁸³⁶ М. Кокољ, Рекет као нови облик организованог криминалитета, Избор судске праксе, Београд, број 6/1996. године, стр. 8-14.

⁸³⁷ Д. Јовашевић, Сузбијање организованог криминала у Републици Србији, Зборник радова, Правни систем Републике Србије, усаглашавање са правом Европске уније, Ниш, 2005. године, стр. 423-443.

⁸³⁸ „Службени лист СРЈ“ – Међународни уговори, број 6/2001.

⁸³⁹ Д. Маринковић, Организовани криминалитет – изазов кривичном законодавству, Безбедност, Београд, број 2/2004.године, стр.191-202.

⁸⁴⁰ Д. Јовашевић, Организовани криминалитет – појам и карактеристике у кривичном законодавству Републике Србије, Годишњак Факултета правних наука, Бања Лука, 2012. године, стр. 74-98.

Тако су у области судскоорганизационог права⁸⁴¹, посебним Законом о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела Републике Србије⁸⁴² из 2002. године тада организовани посебни органи за сузбијање ове врсте савременог криминала. То су: а) посебни орган унутрашњих послова – Управа за борбу против организованог криминалитета - УБПОК (данашња Служба за борбу против организованог криминалитета - СБПОК), б) специјални тужилац, в) посебно веће Окружног (сада Вишег) суда у Београду и г) посебна притворска јединица у Окружном затвору у Београду.

Новелом Законика о кривичном поступку⁸⁴³ из 2002. године прописана је посебна врста кривичног поступка са специјалним истражним техникама које треба да допринесу ефикаснијем расветљењу и разрешењу кривичних дела са елементом организованог криминалитета, односно утврђивању кривичне одговорности њихових учинилаца.

И Законик о кривичном поступку⁸⁴⁴ из 2006. године (који никада није доживео своју примену и која је била више пута одлагана и на крају стављена ван правне снаге) у глави седам под називом: "Посебне доказне радње" предвиђа посебне мере, средства и поступке у циљу расветљавања кривичних дела организованог криминалитета.

Најобимнијим изменама и допунама Законика о кривичном поступку⁸⁴⁵ из 2001. године (којим је Законик о кривичном поступку из 2006. године стављен ван снаге), а које су уследиле 2009. године уведена нова глава 29а. под називом: „Посебне одредбе о поступку за кривична дела организованог криминала, корупције и друга изузетно тешка кривична дела“.

Реформа кривичног законодавства у области проналажења ефикасног система друштвене реакције на организовани криминалитет из 2011. године у ову област унови нова решења. Наиме, септембра 2011. године је донет потпун нови Законик о кривичном поступку⁸⁴⁶ који у глави седмој под називом: „Докази“, у делу трећем под називом: „Посебне доказне радње“ одређује кривична дела на које се примењују ове

⁸⁴¹ Д. Јовашевић, Коментар Кривичног закона СР Југославије, Београд, 2002. године, стр. 148.

⁸⁴² „Службени гласник Републике Србије“, број 42/2002, 27/2003, 39/2003, 67/2003, 29/2004, 61/2005, 72/2009, 72/2011 101/2011 и 32/2013.

⁸⁴³ Више: Д. Јовашевић, Законик о кривичном поступку, Београд, 2004. године.

⁸⁴⁴ „Службени гласник Републике Србије“, број 46/2006.

⁸⁴⁵ „Службени гласник Републике Србије“, број 72/2009.

⁸⁴⁶ „Службени гласник Републике Србије“, број 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014.

посебне радње откривања и доказивања, међу која, у првом реду спадају дела из области организованог криминалитета (члан 162.ЗКП).

2.2. Организовани криминалитет у судско-организационим законима

Организовани криминалитет⁸⁴⁷ као посебно опасан облик савременог криминалитета је у Републици Србији уређен скупом кривичних закона (материјалног, процесног, организационог и извршног карактера). Скуп свих мера, средстава и поступака различитих државних органа – органа кривичног правосуђа треба да допринесе ефикасној, законитој, квалитетној и благовременој борби за овим обликом криминалитета у циљу заштите и обезбеђења најзначајнијих друштвених добара и вредности одређених Кривичним закоником⁸⁴⁸.

Интересантно је решење садржано у Закону о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала⁸⁴⁹ из 2002. године. Наиме, овај организационо-процесни закон узима у прерогативу да одређује појам и карактеристике организованог криминалитета – иначе, института који по традиционалној деоби кривичног права на материјално, процесно и извршно право⁸⁵⁰ припада стриктно у област материјалног права. Тако овај Закон у члану 2. одређује да организовани криминал(итет) представља вршење кривичних дела од стране организоване криминалне групе, односно друге организоване групе или њених припадника за која су предвиђене казне затвора од четири године или теже казне.

За постојање организоване криминалне групе (члан 3.) која врши кривична дела са елементом организованог криминалитета потребно је кумулативно испуњење следећих услова⁸⁵¹:

1. постојање групе од најмање три или више лица,

⁸⁴⁷ Д. Петровић, Организовани криминалитет, Адвокат, Београд, број 4/1996. године, стр. 181-189.

⁸⁴⁸ „Службени гласник Републике Србије“, број 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016. Више: Д. Јовашевић, Кривични законик Републике Србије са уводним коментаром, Београд, 2007. године.

⁸⁴⁹ Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, „Службени гласник РС“, број 42/2002, 27/2003, 39/2003, 67/2003, 29/2004, 45/2005, 61/2005 и 72/2009.

⁸⁵⁰ Љ. Јовановић, Д. Јовашевић, Кривично право, Општи део, Београд, 2002. године, стр. 28-31.

⁸⁵¹ В. Ракочевећ, Организовани криминалитет – општи појмови и обиљежја, Перјаник, Подгорица, број 1/2003. године, стр. 31-39.

2. група треба да постоји одређено време,
3. група треба да делује споразумно у циљу вршења једног или више кривичних дела,
4. група треба да је основана са циљем вршења кривичних дела за која је предвиђена казна затвора од најмање четири године или тежа казна и
5. лица су се удружила у групу ради стицања непосредно или посредно финансијске или друге материјалне користи.

Законом о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала Републике Србије је уређено образовање, организација, надлежност и овлашћења посебних организационих јединица државних органа, ради откривања и кривичног гоњења учинилаца следећих, таксативно наведених, кривичних дела када је присутан елеменат организованог криминала (члан 2.)⁸⁵² :

1. против уставног уређења или безбедности Савезне Републике Југославије,
2. против човечности и међународног права,
3. фалсификовање и прање новца, неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога, недозвољена трговина, недозвољена трговина оружјем, муницијом или експлозивним материјама, трговина људима, разбојништво, разбојничка крађа, давање и примање мита, изнуда и отмица и
4. друга кривична дела за која је као најмања запређена казна затвора у трајању од најмање пет година.

Организовани криминалитет, у смислу члана 3. овог Закона, постоји када су испуњени елементи бића следећих кривичних дела: 1) удруживање ради вршења кривичних дела одређених Кривичним законом СР Југославије – касније Основним кривичним законом (члан 254. КЗ СРЈ), 2) договор за извршење кривичног дела одређеног савезним законом (члан 253. КЗ СРЈ) и 3) злочиначко удруживање (члан 227. КЗ РС).

Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела⁸⁵³ после новеле из септембра 2009. године у члану 2. одређује да се он примењује ради откривања, кривичног гоњења и суђења за:

1. кривична дела организованог криминала,

⁸⁵² М. Симић, Организовани криминалитет и мере за његово сузбијање, Безбедност, Београд, број 1/2004.године, стр. 21-28.

⁸⁵³ „Службени гласник Републике Србије“, број 72/2009.

2. кривична дела против уставног уређења и безбедности Републике Србије (чл. 310. до 312. КЗ),

3. кривична дела против службене дужности (чл. 359., 366., 367. и 368. КЗ), када је окривљени, односно лице којем се даје мито, службено или одговорно лице које врши јавну функцију на основу избора, именовања или постављења од стране Народне скупштине, Владе, Високог савета судства или Државног већа тужилаца,

4. кривично дело злоупотреба службеног положаја (члан 359. став 3. КЗ), када вредност прибављене имовинске користи прелази износ од 200.000.000 динара,

5. кривично дело међународни тероризам и кривично дело финансирање тероризма (чл. 391. и 393. КЗ),

6. кривично дело прања новца (члан 231. КЗ), ако имовина која је предмет прања новца потиче из кривичних дела из тач. 1), 3), 4) и 5) овог члана и

7. кривична дела против државних органа (члан 322. ст. 3. и 4. и члан 323. ст. 3. и 4. КЗ) и кривична дела против правосуђа (чл. 333. и 335., члан 336. ст. 1, 2. и 4. и чл. 336б., 337. и 339. КЗ), ако су извршена у вези са напред наведеним кривичним делима.

Овај Закон, поред тога, у члану 3. дефинише појам организованог криминала. Према овом законском решењу организовани криминал представља вршење кривичних дела од стране организоване криминалне групе или њених припадника, те да је за постојање организоване криминалне групе је потребно испуњење следећих елемената:

1. групу треба да чини најмање три или више лица,
2. група треба да постоји одређено време,
3. група треба да делује споразумно у циљу вршења једног или више кривичних дела за која је прописана казна затвора од четири године или тежа казна и
4. група је основана ради стицања, посредно или непосредно, финансијске или друге користи.

Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције из 2016. године уређује образовање, организацију, надлежност и овлашћења државних органа и посебних организационих јединица државних органа, ради откривања, кривичног гоњења и суђења за таксативно наведена кривична дела као што су (члан 2.):

- 1) кривична дела организованог криминала,
- 2) кривично дело убиство представника највиших државних органа (члан 310. КЗ) и кривично дело оружане побуне (члан 311. КЗ),

3) кривична дела против службене дужности (чл. 359. и чл. 361. до 368. КЗ) и кривично дело давање и примање мита у вези са гласањем (члан 156. КЗ),

4) кривична дела против привреде (чл. 223., 223а., 224., 224а., 227., 228., 228а., 229., 230., 231., 232., 232а., 233., члана 235. став 4, чл. 236. и 245. КЗ),

5) кривично дело тероризам (члан 391. КЗ), кривично дело јавно подстицање на извршење терористичких дела (члан 391а. КЗ), кривично дело врбовање и обучавање за вршење терористичких дела (члан 391б. КЗ), кривично дело употреба смртоносне направе (члан 391в. КЗ), кривично дело уништење и оштећење нуклеарног објекта (члан 391г. КЗ), кривично дело финансирање тероризма (члан 393. КЗ) и кривично дело терористичко удруживање (члан 393а. КЗ) и

б) кривична дела против државних органа (члан 322. ст. 3. и 4. и члан 323. ст. 3. и 4. КЗ) и кривична дела против правосуђа (чл. 333. и 335., члан 336. ст. 1, 2. и 4. и чл. 336б., 337. и 339. КЗ), ако су извршена у вези са наведеним кривичним делима.

За поступање у сузбијању наведених кривичних дела надлежни су следећи државни органи :

- 1) Тужилаштво за организовани криминал,
- 2) Министарство унутрашњих послова – организациона јединица надлежна за сузбијање организованог криминала,
- 3) Посебно одељење Вишег суда у Београду за организовани криминал,
- 4) Посебно одељење Апелационог суда у Београду за организовани криминал и
- 5) Посебна притворска јединица Окружног затвора у Београду.

2. 3. Организовани криминалитет у процесном закону

Појам и карактеристике кривичних дела са елементом организованог криминалитета прецизније одређује и Законик о кривичном поступку⁸⁵⁴ и то први пут Новелом из децембра 2002. године⁸⁵⁵ која је у оквиру своје инкриминације увеле процесне⁸⁵⁶ одредбе у глави 29а.

⁸⁵⁴ С. Бејатовић, Кривично процесно право, Београд, 2014. године, стр. 363.

⁸⁵⁵ Закон о изменама и допунама Законика о кривичном поступку, „Службени лист СРЈ“, број 68/2002.

⁸⁵⁶ Д. Јовашевић, В. Икановић, Кривично процесно право Републике Српске, Бања Лука, 2016. године, стр. 126-142.

под називом: „Посебне одредбе о поступку за кривична дела организованог криминала“⁸⁵⁷ где се прописују и услови за постојање кривичног дела организованог криминалитета⁸⁵⁸ (члан 504а., ст. 3. и 4.). При дефинисању ових услова законодавцу је послужила оперативна дефиниција која је усвојена на нивоу Европске уније и 2001. године, а која је први пут званично приказана у извештају Европске уније и Еуропола. Ова дефиниција је предвиђала једанаест критеријума, односно постојање минималног броја тих карактеристика како би се одређено удружење у смислу групе која је састављена од више лица могло сматрати криминалном организацијом⁸⁵⁹.

У ставу 3. поменутог члана Законика о кривичном поступку се истиче да се израз „организовани криминалитет“⁸⁶⁰ примењују на случајеве основане сумње да је извршено кривично дело резултат организованог деловања више од два лица чији је циљ вршење тешких кривичних дела ради стицања добити или моћи⁸⁶¹, када је поред тога испуњено још најмање три од више законом прописаних следећих услова⁸⁶²:

1. да је сваки члан криминалне организације имао унапред одређени задатак или улогу,
2. да је делатност криминалне организације планирана на дужи време или неограничено,
3. да се делатност криминалне организације заснива на примени одређених правила интерне контроле и дисциплине њених чланова,
4. да се делатност криминалне организације планира и врши у међународним размерама,
5. да се у вршењу криминалне делатности примењује насиље или застрашивање или да постоји спремност на њихову примену,
6. да се у вршењу криминалне делатности користе привредне или пословне структуре,
7. да се у вршењу криминалне делатности користи прање новца или друге незаконито стечене добити и

⁸⁵⁷ М. Милошевић, Организовани криминал, Београд, 2003. године, стр. 56-71.

⁸⁵⁸ Т. Кесић, Међународни стандарди поступања полиције у кривичним стварима, Београд, 2014. године, стр. 117.

⁸⁵⁹ М. Бошковић, Транснационални организовани криминалитет као угрожавајући фактор безбедности, Криминалистичке теме, Сарајево, број 3-4/2003. године, стр. 9-23.

⁸⁶⁰ С. Бејатовић, Кривичнопроцесна питања нових метода откривања и истраге кривичних дела организованог криминалитета, Организовани криминалитет – стање и мере заштите, Београд, 2005. године, стр. 9.

⁸⁶¹ Законик о кривичном поступку, „Службени лист СРЈ“, број 70/2001 и „Службени гласник РС“, број 58/2004.

⁸⁶² Ж. Алексић, Облици борбе против организованог криминала у свету, Зборник радова, Организовани криминалитет и корупција, Београд, 1996. године, стр. 67-73.

8. да постоји утицај организације или неког њеног дела на политичку власт, медије, извршну или судску власт или на друге друштвене или економске чиниоце⁸⁶³.

Законик о кривичном поступку⁸⁶⁴ из 2006. године⁸⁶⁵ (чија је примена у више наврата одлагана да би био потпуно стављен ван снаге) у члану 21. израз „организовани криминалитет“ односи на случајеве постојања основане сумње⁸⁶⁶ да је кривично дело за које је прописана казна затвора од четири године или тежа казна, резултат деловања три или више лица удружених у криминалну организацију или групу, чији је циљ вршење тешких кривичних дела ради стицања добити или моћи, када је поред тога испуњено још најмање три од више законом прописаних следећих услова:

1. да је сваки члан криминалне организације, односно криминалне групе имао унапред одређени, односно очигледно одредиви задатак или улогу,

2. да је делатност криминалне организације планирана на дуже време или за неограничени временски период,

3. да се делатност организације заснива на примени одређених правила унутрашње контроле и дисциплине чланова,

4. да се делатност организације планира и врши у међународним размерама⁸⁶⁷,

5. да се у вршењу делатности примењује насиље или застрашивање или да постоји спремност за њихову примену,

6. да се у вршењу делатности користе привредне или пословне структуре,

7. да се користи праће новца или незаконито стечене добити и

8. да постоји утицај организације или њеног дела на политичку власт, средства јавног информисања, законодавну, извршну или судску власт или на друге важне друштвене или економске чиниоце.

Законик о кривичном поступку из 2006. године⁸⁶⁸ је свој одређени утицај остварио на ЗКП из 2011. године посебно увођењем термина „доказне радње“⁸⁶⁹ и „посебне доказне радње“⁸⁷⁰, те имајући у виду да никада није ступио на снагу и није се примењивао, потребно је учинити осврт на будуће Новеле ЗКП-а из 2001. године које

⁸⁶³ Т. Васиљевић, М. Грубач, Коментар Законика о кривичном поступку, Београд, 2004. године, стр. 893-911.

⁸⁶⁴ Законик о кривичном поступку, „Службени гласник Републике Србије“, број 46/2006.

⁸⁶⁵ М. Шкулић, Кривично процесно право, Општи део, Београд, 2007. године, стр. 305-306.

⁸⁶⁶ С. Бејатовић, Кривично процесно право – ток редовног кривичног поступка, Београд, 2010. године, стр. 113.

⁸⁶⁷ P. Reuter, C. Petrie, Transnational Organised Crime: Report of a workshop, Washington, 1999. године, стр. 11-12.

⁸⁶⁸ С. Бркић, Кривично процесно право, Нови Сад, 2010. године, стр. 286-287.

⁸⁶⁹ В. Ђурђић, Кривични поступак Србије, Ниш, 2006. године, стр. 78.

⁸⁷⁰ М. Шкулић, Кривично процесно право, Београд, 2014. године, стр. 280-285.

су се односиле на појам организованог криминала. Законик о кривичном поступку⁸⁷¹ из 2001. године је више пута новелиран⁸⁷², а најобимније у септембру 2009. године.⁸⁷³

Законом о изменама и допунама Законика о кривичном поступку из 2009. године⁸⁷⁴ најпре су учињене измене у наслову главе 29а. Законика о кривичном поступку из 2001. године, те је гласила: „Посебне одредбе о поступку за кривична дела организованог криминала, корупције и друга изузетно тешка кривична дела“. Овим законским решењем у члану 504а. ЗКП одређени су појмови⁸⁷⁵ :

1. организованог криминала,
2. организоване криминалне групе,
3. кривичних дела корупције и
4. других изузетно тешких кривичних дела.

Новелирањем Законика о кривичном поступку 2009. године⁸⁷⁶ у област одређивања појма, елемената и карактеристика организованог криминалитета уносе се радикалне измене.⁸⁷⁷ Тако је према члану 504а. ЗКП одређено да организовани криминалитет представља вршење кривичних дела од стране организоване криминалне групе или њених припадника.

Под организованом криминалном групом подразумева се група од три или више лица, која постоји одређено време и делује споразумно у циљу вршења једног или више кривичних дела за која је прописана казна затвора од четири године или тежа казна, ради стицања, посредно или непосредно, финансијске или друге користи.

У кривична дела корупције, и ако нису резултат деловања организоване криминалне групе, убрајају се следећа кривична дела⁸⁷⁸:

- а) злоупотреба службеног положаја (члан 359. КЗ),
- б) трговина утицајем (члан 366. КЗ),
- в) примање мита (члан 367.КЗ) и
- г) давање мита (члан 368. КЗ).

У друга изузетно тешка кривична дела, и ако нису резултат деловања организоване криминалне групе, спадају следећа кривична дела:

⁸⁷¹ Ј. Матијашевић – Обрадовић, Кривичнопроцесно право – општи део, Нови Сад, 2016. године, стр. 406-407.

⁸⁷² М. Грубач, Кривично процесно право, Београд, 2002. године, стр. 113.

⁸⁷³ М. Шкулић, Коментар Законика о кривичном поступку, Београд, 2010. године, стр. 428.

⁸⁷⁴ Законик о кривичном поступку, „Службени гласник Републике Србије“, број 72/2009.

⁸⁷⁵ М. Матијевић, М. Марковић, Криминалистика, Нови Сад, 2013. године, стр. 112-124.

⁸⁷⁶ „Службени гласник Републике Србије“, број 72/2009.

⁸⁷⁷ М. Шкулић, Кривично процесно право, Подгорица, 2012. године, стр. 173.

⁸⁷⁸ М. Шкулић, Законик о кривичном поступку, Београд, 2009. године, стр. 300-301.

1. убиство (члан 113. КЗ),
2. тешко убиство (члан 114. КЗ),
3. отмица (члан 134. ст. 1. до 4. КЗ),
4. разбојништво (члан 206. став 2. КЗ),
5. изнуда (члан 214. ст. 3. и 4. КЗ),
6. фалсификовање новца (члан 223. ст. 1. до 3. КЗ),
7. прање новца (члан 231. ст. 1. до 4. КЗ),
8. неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога (члан 246. ст. 1. и 3. КЗ),
9. кривична дела против уставног уређења и безбедности Републике Србије (чл. 305. до 321. КЗ),
10. недозвољена производња, ношење, држање и промет оружја и експлозивних материја (члан 348. став 3. КЗ),
11. недозвољен прелаз државне границе и кријумчарење људи (члан 350. ст. 2. и 3. КЗ),
12. трговина људима (члан 388. ст. 1. до 6., 8. и 9. КЗ),
13. трговина малолетним лицима ради усвојења (члан 389. ст. 1. и 2. КЗ),
14. међународни тероризам (члан 391. КЗ),
15. узимање талаца (члан 392. КЗ) и
16. финансирање тероризма (члан 393. КЗ).

Доношењем, сада и не тако новог, Законика о кривичном поступку⁸⁷⁹ 2011. године⁸⁸⁰ (који је до данас неколико пута новелиран, а последњи пут 2014. године) појам организованог криминалитета одређен је на једноставнији начин. Према члану 2. тачка 32. „организовани криминалитет“ представља вршење кривичних дела од стране организоване криминалне групе или њених припадника. У одредби истог члана, у тачки 33. „организована криминална група“⁸⁸¹ је одређена тако да она представља групу од три или више лица која постоји одређено време и делује споразумно у циљу вршења

⁸⁷⁹ „Службени гласник Републике Србије“, број 72/2011.

⁸⁸⁰ М. Шкулић, Г. Илић, Нови законик о кривичном поступку Србије, Како је пропала реформа и шта да се ради, Београд, 2012. године, стр.5.

⁸⁸¹ “Организована криминална група” је у новом Законнику о кривичном поступку дефинисана на идентичан начин као што је то већ учињено у Кривичном законнику, што није логично да се у два закона(ика) користе идентичне дефиниције истог појма, односно да се у ЗКП-у понавља дефиниција већ садржана у КЗ-у, али је ипак боље да се нека дефиниција и понавља и паралелно користи у различитим законима, него да се у различитим законима користе различите дефиниције у односу на исти појам (М. Шкулић, Организовани криминалитет: појам, појавни облици, кривична дела и кривични поступак, *op.cit.*, стр. 56.)

једног или више кривичних дела за која је прописана казна затвора од четири године или тежа казна ради непосредног или посредног стицања финансијске или друге користи⁸⁸².

Законик о кривичном поступку из 2011. године⁸⁸³ одређује и читав низ посебних доказних радњи (ранијих специјалних истражних метода) ограничавајући њихову примену у складу са прописаним условима овог Законика као и на таксативно наведена кривична дела у чији се каталог примене убрајају и дела организованог криминала и поједини квалификовани облици изнуде и уцене о чему ће бити речи у посебном наслову ове главе.

2.4. Организовани криминалитет у материјалном закону

Новелирањем ЗКП-а и доношењем ЗОНДОСОК-а у смислу увођења, одређења и уређења норми организованог криминала, било је неопходно са овим нормама ускладити и одредбе кривичних дела које су се односиле на организовани криминал. Донет је потпуно нови Кривични законик⁸⁸⁴ 2005. године, чија је примена отпочела 1. јануара 2006. године који је више пута до данас новелиран, а најзначајније 2009. године⁸⁸⁵ и који појам организованог криминалитета предвиђа на два начина: а) као самостално кривично дело⁸⁸⁶ и б) као посебно теже, квалификоване облике постојећих кривичних дела, за које су у посебном делу прописане теже казне ако је радња извршења основног дела предузета у од стране "групе" или од стране "организоване криминалне групе" (при чему већ наведени Законик о кривичном поступку у великој мери набраја управо ове квалификоване облике кривичних дела).

⁸⁸² Усвајањем Законика о кривичном поступку из 2011. године, у члану 608. одређена је његова примена од 15.01.2012. године и то најпре за кривична дела организованог криминалитета и ратних злочина, док је за остала кривична дела примена била одложена за 15.01.2013. године, да би се коначно почео примењивати 01.10.2013. године.

⁸⁸³ С. Бељански, Г. Илић, М. Мајић, Законик о кривичном поступку, Београд, 2011. године, стр.155-156

⁸⁸⁴ Д. Јовашевић, Кривични законик са уводним коментаром, Београд, 2007. године, стр. 56.

⁸⁸⁵ Закон о изменама и допунама Кривичног законика, „Службени гласник Републике Србије“, број 72/2009.

⁸⁸⁶ У материјалном кривичном праву постоје и друга кривична дела, где самоорганизовање одређене врсте и припадништво таквој организацији, односно организованој криминалној групи представља посебно кривично дело као што је нпр. Кривично дело организовање и подстицање на извршење геноцида и ратних злочина из члана 375. КЗ (М. Шкулић, Организовани криминалитет: појам, појавни облици, кривична дела и кривични поступак, *op.cit.*, стр. 56.)

Организовани криминалитет⁸⁸⁷ је у материјалном кривичном праву предвиђен као самостално кривично дело у Кривичном законнику у глави тридесетпрвој под називом: „Кривична дела против јавног реда и мира“ у члану 346. под називом: „Удруживање ради вршења кривичних дела“⁸⁸⁸. Ово кривично дело има више облика и видова испољавања. Као његов објект заштите јавља се правни поредак који се може повредити, нарушити или угрозити вршењем кривичних дела уопште, а посебно тешких кривичних дела са елементом организованог криминалитета.

Само кривично дело⁸⁸⁹ се састоји у организовању групе или организоване криминалне групе, односно у постајању припадником групе или организоване криминалне групе која има за циљ вршење кривичних дела за која се по закону може изрећи казна затвора од три године или тежа казна, под условом да за такво организовање није предвиђена тежа казна. То указује да се овде ради о супсидијарном кривичном делу чија квалификација зависи од непостојања другог тежег кривичног дела организовања.

Организовање групе или организоване криминалне групе за вршење кривичних дела, као први облик радње извршења овог кривичног дела, се састоји у проналажењу, анимирању, придобијању и повезивању више лица, на већем простору, у дужем трајању или у ширем обиму, на бази злочиначког плана (плана криминалне активности) за вршење одређених кривичних дела за која је законом прописана казна затвора од три године или тежа казна (без обзира на правну квалификацију дела, где је дело извршено – у нашој или страниј држави).

То организовање се може јавити у два вида и то као: а) стварање нове групе или организоване криминалне групе и б) искоришћавање постојеће групе или организоване криминалне групе која је основана за вршење дозвољених или недозвољених активности преусмеравањем њеног деловања на вршење тешких кривичних дела. Дело је свршено самим моментом стварања групе или организоване криминалне групе са злочиначким планом, без обзира да ли је неко од планираних кривичних дела уопште извршено или покушано.

Извршилац овог кривичног дела може да буде свако лице, а у погледу кривице потребан је умишљај који обухвата свест о групи и кривичним делима ради чијег вршења је она управо и организована. За организовање групе је прописана казна

⁸⁸⁷ М. Јовић, Основи кривичног права, Београд, 2005. године, стр. 172-174.

⁸⁸⁸ До 2009. године ово кривично дело је носило назив: „Злочиначко удруживање“, а познавало је, уместо појма “организована криминална група“, само појмове: „група“ или „друго удружење“.

⁸⁸⁹ Д. Јовашевић, Кривично право, Посебни део, Београд, 2017. године, стр. 211-213.

затвора од шест месеци до пет година, док је за организовање организоване криминалне групе прописана казна затвора у трајању од једне до осам година.

Други облик радње извршења овог кривичног дела је постајање припадником групе или организоване криминалне групе. Ова се радња састоји у писменом или усменом саглашавању са чланством у саставу групе или организоване криминалне групе ради вршења кривичних дела за које је прописана казна затвора од три године или тежа казна или у фактичком предузимању делатности из оквира злочиначког плана. У овом облику дело је свршено моментом када је неко лице формално или фактички постало припадник групе или организоване криминалне групе за вршење планираних кривичних дела, без обзира да ли је учинилац у саставу групе извршио или покушао било које кривично дело⁸⁹⁰.

И ово дело може да изврши свако лице, а у погледу кривице такође је потребан умишљај. За постајање припадником групе је прописана казна затвора од три месеца до три године, а за постајање припадником организоване криминалне групе је прописана казна затвора од шест месеци до пет година.

Тежи облик овог дела постоји ако је група или организована криминална група организована са циљем вршења кривичних дела за које се може изрећи казна затвора од двадесет година или казна затвора од тридесет до четрдесет година. То су најтежа кривична дела које познаје наше законодавство. За ово дело се организатор групе или организоване криминалне групе кажњава казном затвора од најмање десет година или казном затвора од тридесет до четрдесет година, а припадник групе или организоване криминалне групе – казном затвора од шест месеци до пет година⁸⁹¹.

Поред тежег облика, дело има и два лакша, привилегована облика испољавања. Први лакши облик дела за који је прописана казна затвора до три године уз могућност потпуног ослобођења од казне његовог учиниоца, постоји ако организатор групе или организоване криминалне групе спречи извршење кривичног дела ради чијег вршења је група и основана на један од законом алтернативно предвиђених начина: а) откривањем групе или организоване криминалне групе и б) на други начин.

Други лакши облик дела чини припадник групе или организоване криминалне групе који открије групу којој припада пре него што је у њеном саставу или за њу учинио неко од кривичних дела ради чијег извршења је таква група и организована. За

⁸⁹⁰ В. Ђурђић, Д. Јовашевић, Кривично право, Посебни део, Београд, 2010. године, стр. 227-228.

⁸⁹¹ И. Симић, А. Трешњев, Кривични законик са краћим коментаром, Београд, 2010. године, стр. 241-242.

ово се дело члан групе може у потпуности ослободити од законом прописане казне или му се може изрећи казна затвора до једне године или новчана казна (алтернативно).

Уколико се осврнемо на инкриминацију овог дела и појма организованог криминала у законодавству неких од бивших република може се увидети да на нешто другачији начин појам „злочиначког удружења“ (који се користи уместо организоване криминалне групе) у члану 328. став 4. одређује Казнени Закон Републике Хрватске из 2011. године. Према овом законском решењу злочиначко удружење чине најмање три лица која су се удружила са заједничким циљем вршења једног или више кривичних дела за која се може изрећи казна затвора од три године или тежа казна, а која не укључује удружење које чине лица која су случајно повезана за непосредно извршење једног кривичног дела⁸⁹². Ово решење се у великој мери подудара са одређивањем овог појма у члану 129. Кривичног законика Немачке, као и члана 471.1. Кривичног законика Канаде, односно члана 450-1. Кривичног законика Француске.

Потребно је указати и на законско одређење појмова групе људи, односно злочиначке организације како их је предвиђао ранији Казнени закон Републике Хрватске⁸⁹³ из 1997. године. Тако је члан 89. под називом: „Значење израза у овом Закону“ у тачки 22. групу људи одредио као најмање три лица која су повезана ради трајног или повременог вршења кривичних дела, при чему свако од тих лица даје свој удео (допринос) у извршењу кривичног дела. У тачки 23. истог члана хрватски Казнени закон злочиначку организацију одређује као „структурирано удружење од најмање три лица које постоји током одређеног раздобља и делује са заједничким циљем вршења једног или више кривичних дела ради непосредног или посредног стицања финансијске или друге материјалне користи или са циљем остваривања и задржавања надзора над појединим привредним или другим делатностима, а ради се о кривичним делима за која се може изрећи казна затвора у трајању од најмање четири године или тежа казна. Злочиначка организација је темељ појма организованог криминала“.

Кривични закон Босне и Херцеговине⁸⁹⁴ из 2003. године у глави двадесетдругој под називом: „Договор, припремање, удруживање и организовани криминал“ предвиђа два кривична дела организованог криминала. То су:

- 1) удруживање ради вршења кривичних дела – члан 249. и
- 2) организовани криминал – члан 250.

⁸⁹² К. Турковић at all., Коментар Казненог закона, Загреб, 2011. године, стр. 403-404.

⁸⁹³ Б. Павишић, В. Грозданић, П. Веић, Коментар Казненог закона, Загреб, 2007. године, стр. 277.

⁸⁹⁴ М. Симовић, Љ. Тодоровић, М. Симовић, Кривични закон Босне и Херцеговине, Сарајево, 2015. године, стр. 170.

Удруживање ради вршења кривичних дела из члана 249. КЗ БиХ се састоји у организовању групе људи или на други начин дружења од три или више лица или у постајању припадником групе или другог удружења у циљу вршења кривичних дела прописаних законом Босне и Херцеговине ако за такво организовање или удруживање није прописана тежа казна.

Интересантно је решење које је дато у члану 250. Кривичног закона Босне и Херцеговине где се дефинише појам организованог криминала као самостално кривично дело. Ово дело се састоји у организовању или руковођењу групом за организовани криминал, постајању припадником такве групе или у својству припадника групе извршењу кривичног дела, ако се ради о групи која заједничким деловањем изврши или покуша да изврши кривично дело прописано законом Босне и Херцеговине, ако за појединачно кривично дело није прописана тежа казна.

Кривични законик Републике Македоније⁸⁹⁵ у тринаестој глави под називом: „Значење израза у овом Законику“ у члану 122. тачка 28. дефинише појам групе, банде или другог злочиначког удружења или организације као скуп најмање три лица која су се удружила за вршење кривичних дела, укључујући и организатора удружења.

Позитивни Кривични законик Републике Србије у одредби члана 112. под називом: „Значење израза у овом Законику“ у тачки 22. одређује појам групе, односно у тачки 35. појам организоване криминалне групе.

Према овим законским решењима *групу* чини најмање три лица која су повезана ради трајног или повремениг вршења кривичних дела, која не мора да има дефинисане улоге својих чланова, континуитет чланства или развијену структуру (тачка 22.).

Организована криминална група је дефинисана као група састављена од три или више лица, која постоји одређено време и делује споразумно у циљу вршења једног или више кривичних дела за која је прописана казна затвора од четири године или тежа казна, ради непосредног или посредног стицања финансијске или друге користи (тачка 35).

Типична организована криминална група није мотивисана идеолошким интересовањима, већ су њени циљеви прибављање новца и моћи, тако да њено укључивање у политику може да буде само део њене активности како би обезбедила имунитет (заштиту) за своје незаконите активности. Организована криминална група располаже вертикалном структуром моћи, састављеном по правилу, од три или више

⁸⁹⁵ „Службен весник на Република Македонија“, број 37/1996.

стална ранга, сваки са одређеним скупом овлашћења у односу на потчињене. У групи се по правилу напредује, на основу личних способности, односно „криминалне“ успешности. Криминална организација има одређене критеријуме у погледу тога ко је квалификован да постане њен члан, а они су базирани на етничком или националном пореклу, пријатељству, криминалној прошлости или сличним околностима, а о томе ко може да постане њен члан обично одлучује високо рангирани члан.

Постојање организоване криминалне групе је тајно, што је један од основних услова за избегавање кривичне одговорности и кажњивости њених чланова. У њој је насиље прихватљиво, а спремност на употребу и испољавање насиља је важан елемент који омогућава групи да оствари своје циљеве. Специјализација чланова организоване групе представља одређење за извршавањем и усавршавањем извршења одређених врста криминалних активности, док се подела рада заснива на њиховој професионализацији.

Професионализам се манифестује дуготрајним чињењем кривичних дела, тако да то представља извор прихода, а такво деловање чланова криминалне групе у ствари представља њихов животни циљ. Организовани криминалитет је увек професионалног карактера, односно његови припадници су професионалци јер им из вршења кривичних дела проистичу приходи (основни или допунски, редовни или повремени). Организована криминална група поседује одређена правила и регулативу, које чланови групе морају да поштују, а уколико члан групе прекрши правила, он се искључује из групе, често на бруталан начин како би остали чланови организације добили јасну „поруку“.

Нелегално деловање организоване криминалне групе усмерено је на стицање профита, застрашивање, коришћење корупције, изнуде, неутралисање конкуренције, легализацију илегално стечене имовине (прање новца). Легална делатност криминалне организације⁸⁹⁶, коју може али и не мора да користи за прање новца, обавља се паралелно са њеном нелегалном делатношћу и није сасвим легална, јер је организација увек спремна да се ојача разним нелегалним средствима.

Групу и организовану криминалну групу можемо упоредити са саучесништвом⁸⁹⁷ као општим институтом материјалног кривичног права.

⁸⁹⁶ Н. Радовић, Транснационалне криминалне организације, Организовани криминалитет: стање и мере заштите, Београд, 2005. године, 159.

⁸⁹⁷ Д. Јовашевић, Саучесништво у савременом кривичном праву, Зборник Правног факултета у Нишу, Ниш, број 67/2014. године, стр. 157-168.

Саучесништво⁸⁹⁸ је облик колективног криминалитета (у смислу кумулације криминалне енергије или злочиначке воље), скуп два или више лица, која предузимајући једну или више, истих или различитих делатности, на истом или различитим местима, у исто или различито време доприносе извршењу једног или више кривичних дела.

Стога се неретко у теорији саучесништво⁸⁹⁹ сматра особеношћу организованог криминалитета. Сличност саучесништва и групе, односно организоване криминалне групе огледа се у бројчаном саставу, тј. у скупини лица која учествују у извршењу кривичног дела. Код групе или организоване криминалне групе је потребно постојање најмање три лица, док је код саучесништва потребно постојање бар два или више лица⁹⁰⁰. Смисао оба института се исказује у колективном криминалитету, односно у кумулацији злочиначке воље које инсинуира тежину учињеног кривичног дела јер заједничко остварење кривичног дела уз учешће више лица је, по правилу, опасније и теже⁹⁰¹.

Разлика између организоване криминалне групе и саучесништва⁹⁰² се исказује у временском континуитету, криминалној усмерености и сврси криминалног деловања. Тако се код организоване криминалне групе као елементи за њено постојање наводе: а) да група мора постојати одређено време (тј. да мора имати одговарајући временски континуитет), б) да група мора деловати споразумно и в) да група врши кривична дела ради непосредног или посредног стицања финансијске или друге користи.

Саучесништво⁹⁰³, с друге стране, осим постојања свести више лица о заједничкој делатности не садржи наведене елементе који су од значаја за постојање организоване криминалне групе. Даље, разлика између ова два института се огледа и у континуитету деловања – код организоване криминалне групе постоји временски континуитет деловања, обично у дужем трајању, за вршење већег броја кривичних дела са намером прибављања имовинске користи, док то код саучесништа није увек случај.

⁸⁹⁸ Д. Маричић, Саучесништво у извршењу кривичних дела разбојништва и убиства, Билтен судске праксе Врховног суда Србије, Београд, број 1/2001. године, стр. 27-38.

⁸⁹⁹ М. Шкулић, Однос организованог криминалитета у кривичноправном смислу и саучесништва, Наука, безбедност, полиција – журнал за криминалистику и право, број 3/14, Београд, 2014. године, стр. 1-26.

⁹⁰⁰ Д. Јовашевић, Институт саизвршилаштва у кривичном праву, Право, теорија и пракса, Нови Сад, број 11/2002. године, стр. 14-26.

⁹⁰¹ И. Симовић Хибер, Појам саизвршилаштва у југословенском кривичном праву, Правни живот, Београд, број 12/1981. године, стр. 14-25.

⁹⁰² М. Петровић, Саизвршилаштво у извршењу кривичног дела, Бранич, Београд, број 3/1997. године, стр. 22-29.

⁹⁰³ Д. Атанацковић, Саучесништво у кривичном делу, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 1-2/1995. године, стр. 5-17.

Саучесници⁹⁰⁴ могу да учествују у извршењу и само једног кривичног дела (па дакле, нема дужевременог континуитета њиховог деловања), при чему уопште не морају бити мотивисани намером прибављања противправне имовинске користи. Исто тако, код организоване криминалне групе и уопште организованог криминалитета постоји вертикална подела улога у смислу надређени-подређени, док је саучесништво⁹⁰⁵ базирано на хоризонталној структури имајући у виду да у току њиховог конкретног деловања постоји извршилац и лица која са њим заједнички учествују у извршењу кривичног дела као саизвршиоци⁹⁰⁶, подстрекачи или помагачи. Циљ организоване криминалне групе је дуготрајан и подразумева континуитет деловања, бављења стицањем финансијске или друге користи, док је код саучесништва тај циљ краткотрајан.

На сличан начин, са аспекта сличности и разлика, се може анализирати и однос групе и саучесништва⁹⁰⁷.

Имајући у виду да је одлика организованог криминалитета континуитет деловања групе или организоване криминалне групе за које време се врши више истих или различитих кривичних дела, то се овај институт може анализирати и у односу на стицај кривичних дела⁹⁰⁸. Стицај кривичних дела⁹⁰⁹ постоји када учинилац са једном или више радњи учини више кривичних дела за која му се истовремено суди у истом кривичном поступку пред истим судом, доноси једна пресуда и изриче једна главна казна⁹¹⁰.

С тим у вези, већи број извршених кривичних дела указује на сличност између ова два института кривичног права, али су знатно веће разлике између организованог криминалитета (односно групе или организоване криминалне групе) и стицаја⁹¹¹. Наиме, стицај⁹¹² постоји и када само једно лице својом самосталном делатношћу коју

⁹⁰⁴ Н. Делић, Саизвршилаштво – законодавство, теоријски ставови и судска пракса, Правни живот, Београд, број 9/2005. године, стр. 341-357.

⁹⁰⁵ Д. Јовашевић, Институт саизвршилаштва у кривичном праву, Гласник АК Војводине, Нови Сад, број 11/2002. године, стр. 14-27.

⁹⁰⁶ М. Ђорђевић, Саизвршилаштво, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 1/1988. године, стр. 29-37.

⁹⁰⁷ Ф. Бачић, О суизвршилаштву, Наша законитост, Загреб, број 1/1982. године, стр. 3-11.

⁹⁰⁸ М. Ђорђевић, Колективно кривично дело и реални стицај, Анали Правног факултета у Београду, Београд, број 2/1953. године, стр. 223-230.

⁹⁰⁹ Б. Микуличић, Стицај код колективног кривичног дела, Правни живот, Београд, број 7/1956. године, стр. 1-14.

⁹¹⁰ Д. Јовашевић, Кривично право – општи део, *op.cit.*, стр. 155.

⁹¹¹ С. Задник, Стјецај казених дјела и продужење казнено дјело, Хрватска правна ревија, Загреб, број 12/2004. године, стр. 74-80.

⁹¹² Т. Бубаловић, Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине са коментаторским освртом, Сарајево, 1998. године, стр. 89-91.

предузима једном или више пута изврши више кривичних дела за која се води јединствени кривични поступак. С друге стране, организовани криминалитет, поред више извршених кривичних дела (за која се кривични поступак може, али и не мора водити истовремено), карактерише и учешће више лица у њиховом остварењу.

3. ИЗНУДА КАО ОБЛИК ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА

Изнуда и уцена, која поред примарних елемената имовинског криминалитета⁹¹³, имају и обележја насилничког криминалитета⁹¹⁴ (иако поред њих, у групи кривичних дела против имовине, постоје још два кривична дела идентичне садржине, природе и карактера и то разбојничка крађа и разбојништво)⁹¹⁵, јављају се и као облик, форма испољавања организованог криминалитета⁹¹⁶. Имајући у виду да је организовани криминалитет своје место у законском тексту пронашао знатно касније у односу на традиционалне инкриминисане појмове, облици испољавања организованог криминалитета као квалификовани облици појединих кривичних дела, па тако и кривичних дела изнуде инкриминисани су тек новелирањем Кривичног заоника 2009. године који су уз мање модификације своје облике задржани и до данас.

С тим у вези, кривично дело изнуде и уцене, као облик организованог криминала, за које је у поступању надлежно Посебно одељење Вишег суда у Београду (тзв. специјално одељење) постоји у инкриминацији својих најтежих квалификованих облика. То су⁹¹⁷:

- 1) изнуда – члан 214. 5. КЗ и
- 2) уцена – члан 215. ст. 5. КЗ.

⁹¹³ С. Надрљански, Имовинска кривична дела, Зборник радова, Криминалитет у транзицији – феноменологија, превенција и државна реакција, Београд, 2007. године, стр. 117-136.

⁹¹⁴ Ђ. Игњатовић, Криминолошки поглед на насилнички криминалитет, Ревизија за криминологију и кривично право, Београд, број 3/2007. године, стр. 27-42.

⁹¹⁵ Д. Јовашевић, Кривична дела разбојништва и разбојничке крађе у теорији, пракси и упоредном праву, Безбедност, Београд, број 2/2002. године, стр. 247-267.

⁹¹⁶ Д. Јовашевић, Организовани криминалитет – појам и карактеристике у кривичном законодавству Републике Србије, Годишњак Факултета правних наука, Бања Лука, 2012. године, стр. 74-98.

⁹¹⁷ В. Ракочевић, Организовани криминалитет – општи појмови и обилежја, Перјаник, Подгорица, број 1/2003. године, стр. 31-38.

Организована изнуда која је прописана у ставу 5. члана 214. за чијег је учиниоца прописана казна затвора најмање пет година, без посебног максимума постоји ако је радња извршења предузета од стране организоване криминалне групе.

И кривично дело уцене у организованом облику⁹¹⁸ за чијег учиниоца је прописана казна затвора од пет до петнаест година постоји ако је дело извршено од стране организоване криминалне групе⁹¹⁹.

Имајући у виду да је појам организованог криминала у право Републике Србије уведен новелирањем ЗКП-а 2002. године, те да је у складу са тим донет и нови Кривични законик 2005. године, који је до свог новелирања 2009. године када је уведен став 5. у члановима 214. и 215., односно квалификовани облици дела извршена од стране организоване криминалне групе, став 4. наведених законских одредби сматрао најтежим обликом дела и уједно и делом организованог криминала. Кривични законик из 2005. године је до новелирања свог законског текста 2009. године познавао само израз „организовану групу“⁹²⁰ (члан 112. ст. 22. КЗ-а) која је уједно и била квалификаторна околност кривичних дела изнуде и уцене која је представљала облик организованог криминала, а која је наведеним Новелама 2009. године замењена изразом „група“ (члан 112. ст. 22. КЗ) којом приликом је уведен и израз „организована криминална група“ (члан 112. став 35. КЗ) који представља најтежу квалификаторну околност дела изнуде и уцене и облик организованог криминала.

С тим у вези, могло би се рећи да кривична дела: а) изнуде из члана 214. КЗ у квалификованом, тежем облику и б) уцене из члана 215. КЗ у квалификованом, тежем облику испољавања⁹²¹ као облик (форма) организованог криминалитета су најпре као облик организованог криминала постојала у следећим облицима:

а) ако је радња извршења изнуде и уцене предузета у виду бављења⁹²² (став 4. чл. 214. и 215. КЗ),

б) ако је радња извршења изнуде и уцене предузета од стране (организоване) групе (став 4. чл 214. и 215. КЗ).

⁹¹⁸ Т. Радовић, Кривичноправни и криминалистички аспекти кривичних дела изнуде и уцене, Безбедност, Београд, број 2/1996. године, стр. 203-208.

⁹¹⁹ И. Симић, А. Трешњев, Кривични законик са краћим коментаром, Београд, 2010. године, стр. 156-157

⁹²⁰ Организована група је у смислу Кривичног законика до новелирања 2009. године представљала групу коју чине најмање три лица која су се удружила ради вршења кривичних дела.

⁹²¹ М. Бошковић, Облици организованог криминалитета у нашем кривичном законодавству, Безбедност, Београд, број 3/2003. године, стр. 321-329.

⁹²² Д. Павић, Један проблем у вези пресуђивања продужених, односно колективних кривичних дјела, Приручник, Загреб, број 4/1958. године, стр. 391-407.

У складу са позитивним материјалним правом, облици организоване изнуде и уцене као видове организованог криминалитета, постоје у случајевима ако је радња извршења изнуде и уцене предузета од стране организоване групе (став 5. чл.214. и 215. КЗ).

У првом случају ради о кривичним делима изнуде, односно уцене где је радња извршења основних облика ових дела предузета вишеструко, вишекратно, у виду бављења вршењем ових дела. Овде се ради о колективном кривичном делу у виду заната као облику привидног реалног стицаја будући да се ова дела управо и врше у циљу прибављања противправне имовинске користи, при чему учиниоци показују спремност, склоност да на овај начин у дужем временском периоду, континуирано и вишеструко, долазе до зараде, односно новца, што се посебно изражава кроз рекет.

Други облик кривичних дела изнуде и уцене из става 4. одговарајуће законске одредбе постоји ако је радња извршења предузета од стране групе. Према члану 112. КЗ групу чини најмање три лица која су повезана ради трајног или повременог вршења кривичних дела, која не мора да има дефинисане улоге својих чланова, континуитет чланства или развијену структуру (тачка 22.).

Најтежи облик кривичних дела изнуде и уцене и који улази у састав организованог криминалитета (став 5.) постоји ако је радња извршења основног дела предузета од стране организоване криминалне групе. Ово је, дакле организована изнуда, односно организована уцена.

У тачки 35. члана 112. КЗ је дефинисана организована криминална група као група од три или више лица, која постоји одређено време и делује споразумно у циљу вршења једног или више кривичних дела за која је прописана казна затвора од четири године или тежа казна, ради непосредног или посредног стицања финансијске или друге користи.

За кривично дело изнуде у најтежем облику је прописана казна затвора од најмање пет година, а за кривично дело уцене казна затвора од пет до петнаест година.

Уколико најтежи облици кривичних дела изнуде и уцене постоје ако је радња извршења предузета са „одговарајућим аспектом организованости у реализацији“⁹²³, може се указати да су то облици чији су основни или тежи облик који су претходно квалификовани висином прибављене противправне имовинске користи извршени од

⁹²³ М. Шкулић, Организовани криминалитет: појам, појавни облици, кривична дела и кривични поступак, *op.cit.*, стр. 267.

стране организоване криминалне групе (став 5. одговарајућих законских одредби)⁹²⁴. Ови облици који се врше од стране организоване криминалне групе (став. 5. чл. 214. и 215. КЗ-а) представљају облик организованог криминала.⁹²⁵

Овим облицима се доношењем новог Кривичног законика 2005. године до свог новелирања 2009. године сматрао став 4. члана 214. и 215. чији се аспект организованости у реализацији сматрао извршење ових дела од стране организоване групе, која је имала и обележја која су наведена у Палермо конвенцији, али која је према важећим одредбама замењена изразом „група“ и не представља облик организованог криминала.

У форми рекета⁹²⁶ кривична дела изнуде (и уцене у нешто мањем степену и обиму испољавања) се доводе у везу са организованим криминалитетом. Наиме, ове противправне делатности представљају једну од типичних активности организованог криминалитета који се популарно назива „рекет“ и „рекетирање“. Стога је овде посебан нагласак и стављен на организовану изнуду.

„Рекет“ се у пракси често испољава на начин који представља прикривено „рекетирање“. Криминалци наступају тако што жртви, обично неком имућном привреднику, хотелијеру, власнику угоститељских објеката и сл., нуде "заштиту", коју он њих није ни тражио. Том приликом му наговештавају, да у случају одбијања редовног плаћања заштите, њему односно, њему блиским лицима или њиховој имовини, прети опасност управо од лица која му такву заштиту и нуде. При томе треба истаћи да је тамна бројка криминалитета веома изражена када је овај облик кривичног дела изнуде у питању, јер су и саме жртве често актери криминалних радњи, нпр. привредници који крше закон у смислу што не региструју делатност којом се баве или

⁹²⁴ Уколико је дело извршено од стране организоване криминалне групе постоје случајеви у којима не морају више лица да непосредно учествују у извршењу кривичног дела. На пример, један извршилац може извршити кривично дело изнуде у име организоване криминалне групе, па би се у овом случају радило о кривичном делу организованог криминалитета иако би само једно лице одговарало као извршилац, док би други чланови организоване криминалне групе могли да одговарају као подстрекачи или помагачи. (М. Шкулић, Организовани криминалитет: појам, појавни облици, кривична дела и кривични поступак, *op.cit.*, стр. 230.)

⁹²⁵ Законодавац је код једног броја кривичних дела прописао квалификоване облике који се односе на случајеве извршења дела од стране организоване криминалне групе, те се тако могу довести у везу са организованим криминалом, односно представљају његов облик. То су следећа дела: отмица (члан 134. став 5), принуда (члан 135 став 5), тешка крађа (члан 204. став 3), разбојничка крађа (члан 205. став 4), разбојништво (члан 206. став 3) и уцена (члан 215. став 5) и друга дела: неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога (члан 246. став 4), недозвољени прелазак државне границе и кријумчарење људи (члан 350. став 4), трговина људима (члан 388. став 7), трговина малолетним лицима ради усвојења (члан 389. став 3) и међународни тероризам (члан 391. став 2). (З. Стојановић, Д. Коларић, Кривичноправно реаговање на тешке облике криминалитета, *op.cit.*, стр. 90.)

⁹²⁶ М. Кокољ, Рекет као нови облик организованог криминалитета, Избор судске праксе, Београд, број 6/1996.године, стр. 8-15.

не испуњавају фискалне обавезе. У таквој ситуацији они не могу да се обратe државним органима за заштиту уколико постану жртве „рекета“.

Неке жртве сматрају да су чак и плаћањем изнуђене суме на име заштите на добитку у односу на оне субјекте, односно лица која испуњавају своје пореске и друге законом прописане обавезе, односно који послују легално. То указује да понекад и сами пасивни субјекти условљавају своју виктимизацију, односно потенцијално сами себи намећу улогу жртве.⁹²⁷

У теорији и пракси се често кривично дело изнуде поистовећује са рекетом. Ипак професор М. Бошковић⁹²⁸ сматра да се ово схватање не може у потпуности прихватити, имајући у виду да је рекет један од начина деловања и испољавања организованог криминалитета. Овај аутор сматра да се рекетом нуде разни видови „заштите“, уз одређену претњу, што може да се догоди у случају одбијања заштите и плаћања захтеване вредности за фактички непостојећу и непотребну услугу. Но, као облик организованог криминалитета рекет обавезно подразумева одређену везу са органима власти и државним органима, или се пак ради о познатој организацији која примењује методе примене насиља и застрашивања. Поједине криминалне организације нуде одређену заштиту уз обавезу плаћања утврђеног новчаног износа који је изнуђен применом силе или претње, а у неким случајевима се пружа и одређени степен безбедности. Овај облик изнуде се врши непосредно, посебно ако се наступа организовано, док у ситуацијама када се ради о озбиљној претњи може се извршити и анонимним писмима или телефоном⁹²⁹.

Професори И. Фејеш и О. Лајић сматрају да се кривична дела изнуде могу сврстати у три облика. То су: 1) изнуда проузрокована нерашчишћеним имовинским односима међу лицима из сфере привредног пословања или међу лицима чије је пословање ван граница закона, 2) класична изнуда над лицем за које се зна да поседује материјалне вредности већег обима и 3) организована изнуда у форми тзв. рекета⁹³⁰.

Исти аутори наводе да се под рекетирањем сматра пружање услуга наводне заштите, коју корисник услуге није тражио (а која најчешће није ни неопходна), и то неретко власницима различитих врста радњи, угоститељских објеката (кафића, дискотека, ноћних клубова), сервиса, итд., уз континуирано плаћање ове услуге по цени

⁹²⁷ М. Шкулић, Организовани криминалитет: појам, појавни облици, кривична дела и кривични поступак, *op.cit.*, стр. 267.

⁹²⁸ М. Бошковић, Криминалистика методика, *op.cit.*, стр. 160.

⁹²⁹ *Ibid*, стр. 160 и 161.

⁹³⁰ И. Фејеш, О. Лајић, Криминалитичка методика, *op.cit.*, стр. 181.

кој одреди рекеташ. Рекетирање обично подразумева само фиктивно пружање услуге јер једина реална опасност обично долази од онога ко наводну услугу и пружа. Уколико нпр. власници локала одбијају пружање такве заштите, „рекеташ“ врло често изазива инцидент како би власнику „указао“ на оправданост пружања услуга „заштите“. Учиниоци овог облика изнуде који се баве рекетирањем се често позивају на своје „везе“ у полицији и правосуђу како би се представили као недодирљиви и како би обесхрабрили оштећене да евентуално пријаве учињено кривично дело⁹³¹.

Услуге заштите које нуде криминалне организације у пружању рекета могу бити различите као што су:

- неометано обављање послова,
- елиминација конкуренције,
- заштита од напада других криминалних организација,
- спречавање „услуга заштите“ неке друге криминалне организације и
- заштита од неких других видова угрожавања индивидуалним или групним деловањем⁹³².

Случајеви рекета присутни су, како у виду индивидуалног, тако и у виду групног, организованог деловања⁹³³.

4. ПОСЕБНЕ ДОКАЗНЕ РАДЊЕ У СУЗБИЈАЊУ ИЗНУДЕ И ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА

У борби против организованог и других тешких облика криминалитета нису довољни класични, уобичајени доказни методи, како због материјалних и процесних обележја овог облика криминалитета, тако и због његове комплексности и прикривене форме деловања, те су у циљу повећања ефикасности и квалитета друштвене реакције у овим случајевима законски нормиране посебне доказне радње⁹³⁴ (раније називане

⁹³¹ Ibid, стр. 182 и 183.

⁹³² М. Бошковић, Транснационални организовани криминалитет, Београд, 2003. године, стр. 214.

⁹³³ Ibid, стр. 214.

⁹³⁴ Т. Бугарски, Доказне радње у кривичном поступку, Нови Сад, 2011, године, стр. 7.

специјалне истражне методе-технике)⁹³⁵. Законик о кривичном поступку из 2011. године⁹³⁶ са бројним изменама и допунама⁹³⁷ предвиђа у седмој глави под називом: „Докази“, у трећем делу: „Посебне доказне радње“ (чл. 161-165. ЗКП) шест посебних доказних радњи и то⁹³⁸:

- 1) тајни надзор комуникације⁹³⁹ – чл. 166-170. ЗКП,
- 2) тајно праћење и снимање – чл. 171-173. ЗКП,
- 3) симуловани послови – чл.174-177. ЗКП,
- 4) рачунарско претраживање података – чл.178-180. ЗКП,
- 5) контролисана испорука – чл.181-182. ЗКП и
- 6) прикривени иследник – чл.183-187. ЗКП⁹⁴⁰.

Од наведених посебних доказних радњи у сузбијању квалификованих облика кривичних дела изнуде најчешће се примењују следеће радње⁹⁴¹: а) тајни надзор комуникације⁹⁴², б) тајно праћење и снимање, в) контролисана испорука и г) прикривени иследник, имајући у виду њихову репресивну и превентивну улогу у откривању, разјашњавању и доказивању ових кривичних дела. При томе је законодавац експлицитно одредио круг кривичних дела⁹⁴³ према којима се посебне доказне радње могу применити имајући у виду чињеницу да се њима задире у зону заштићених и гарантованих слобода и права грађана. У наредном делу излагања ћемо посебно анализирати примену посебне доказне радње - тајни надзор комуникације која је изузетно значајна и често примењивана мера у откривању и доказивању кривичних дела изнуде.

⁹³⁵ Г. Илић, М. Матић Бошковић, Посебне мере тајног прикупљања података у кривичном поступку – поглед из правосуђа, Београд, 2015. године, стр.67-79.

⁹³⁶ В. Ђурђић, Кривично процесно право, Општи део, Ниш, 2014. године, стр. 198.

⁹³⁷ “Службени гласник Републике Србије“, број 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013,45/2013 и 55/2014.

⁹³⁸ М. Ницевић, Д. Манојловић, Осврт на кривичнопроцесни и криминалистички институт посебне доказне радње, Правне теме, Нови Пазар, број 1/2013. године, стр.1-20.

⁹³⁹ Г. Николић, М. Томовић; Тајни надзор комуникације - законска регулатива и нека спорна питања, Тара, Тематски зборник радова, Европске интеграције: правда, слобода и безбедност, Том 3, Београд, 2016, стр. 121-144.

⁹⁴⁰ М. Шкулић. Прикривени иследник – законско решење и нека спорна питања, Безбедност, Београд, број 3/2005. године; В. Делибашић, Прикривени иследник, Наука, безбедност, полиција, Београд, број 1/2016. године, стр. 81-98; Г. Бошковић, Н. Радовић, Прикривени иследник у сузбијању организованог криминалитета, Правни живот, број 9/2010. године, стр. 743-755.

⁹⁴¹ Г. Матић, Обим кривичних дела за која се могу применити посебне доказне радње према ЗКП, Правни информатор, Београд, број 2/2008. године, стр. 65-71.

⁹⁴² М. Шкулић, Тајни аудио и видео надзор у упоредном праву и у Законик о кривичном поступку Србије, Зборник Министарства правде Републике Српске и Српског удружења за кривичноправну теорију и праксу: Тешки облици криминалитета и државна реакција, Требиње, 2013. године, стр. 113-147.

⁹⁴³ Д. Ђурић, Посебне доказне радње као вид судске, тужилачке и полицијске сарадње, Зборник радова, Међународна судска, тужилачка и полицијска сарадња у борби против криминала, Београд, 2015. године, стр. 465-466.

4.1. Опште карактеристике посебних доказних радњи

Називи „доказне радње“ и „посебне доказне радње“ су у законски текст уведени доношењем Законика о кривичном поступку из 2011. године⁹⁴⁴. Посебне доказне радње, у које се сврставају специјалне истражне технике, се у најширем смислу користе у случајевима када класичне криминалистичке доказне радње не могу дати довољне резултате у кривичном поступку, као и у односу на кривична дела која се тешко откривају, разјашњавају и доказују коришћењем редовних доказних радњи⁹⁴⁵. Оне су се појавиле најпре као специјалне истражне методе са применом у циљу ефикаснијег сузбијања организованог криминалитета. Касније је њихова процесна примена проширена и на друга кривична дела из области класичног криминалитета.

Основне одредбе које се односе на посебне доказне радње су прописане члановима од 161. до 165. ЗКП. Легислативна одређења се односе на⁹⁴⁶: а) опште услове за одређивање посебних доказних радњи (члан. 161), б) кривична дела у односу на која се примењују посебне доказне радње (члан 162), в) поступање с прикупљеним материјалом (члан 163), г) случајан налаз (члан 164) и д) тајност података (члан 165)⁹⁴⁷.

Посебне доказне радње се могу одредити у циљу: а) сузбијања - репресије (члан 161. став 1. ЗКП) и б) спречавања - превенције⁹⁴⁸ (члан 161. став 2. ЗКП) кривичних дела. У циљу репресије кривичних дела, посебне доказне радње се могу одредити када су кумулативно испуњена два услова. То су⁹⁴⁹:

а) уколико постоје основи сумње да је лице, на које се посебне доказне радње односе, учинило кривично дело у односу на које се примењују доказне радње, а која су прописана чланом 162. ЗКП (материјални услов) и

⁹⁴⁴ Законик о кривичном поступку из 2011. године је почео да се примењује 15.01.2012. године за кривична дела организованог криминалитета и ратних злочина, док је за остала кривична дела његова примена одложена за 15.01.2013. године, да би се почео примењивати ипак знатно касније, тек 1.10.2013. године.

⁹⁴⁵ Н. Јованчевић, Ново кривично процесно право, Београд, 2015. године, стр. 126-129.

⁹⁴⁶ Б. Бановић, М. Веселиновић, Посебне доказне радње и нови ЗКП, Зборник радова, Актуална питања кривичног законодавства – нормативни и практични аспекти, Београд, 2012. године, стр. 142-159.

⁹⁴⁷ Г. Илић, М. Мајић, С. Бељански, А. Трешњев, Коментар Законика о кривичном поступку: према Законнику из 2011. године са изменама и допунама од 22. маја 2013. године, Београд, 2013. године, стр. 412.

⁹⁴⁸ Н. Радовић, С. Вуковић, Превенција организованог криминала, Београд, 2012. године, стр. 78.

⁹⁴⁹ М. Милошевић, Г. Матић, Посебне доказне радње којима се задире у приватност – позитивноправни у упоредноправни аспекти, Безбедност, Београд, број 1/2007. године, стр. 9-34.

б) уколико се на други начин не могу прикупити докази за кривично гоњење лица или би њихово прикупљање било знатно отежано (начело супсидијаности)⁹⁵⁰. Постојање материјалног услова (да постоје основи сумње да је лице учинило неко од кривичних дела из члана 162. ЗКП) није довољно за одређивање посебних доказних радњи, те се оне могу применити само ако се блажим мерама не може остварити жељени циљ⁹⁵¹.

Према члану 161. ЗКП посебне доказне радње⁹⁵² се изузетно могу одредити и према лицу за које постоје основи сумње да припрема неко од кривичних дела у односу на које се примењују посебне доказне радње уколико постоји неки од два алтернативно прописана разлога⁹⁵³: а) када околности случаја указују да се на други начин кривично дело не би могло открити, спречити или доказати или б) када би то изазвало несразмерне тешкоће или велику опасност (начело супсидијаности). Приликом одлучивања о одређивању и трајању посебних доказних радњи орган поступка посебно цени да ли би се исти резултат могао постићи на начин којим се мање ограничавају права грађана.

Уколико су остварени наведени услови, законодавац експлицитно наводи кривична дела према којима се могу одредити посебне доказне радње (члан. 162. ЗКП)⁹⁵⁴:

- 1) за која је посебним законом одређено да поступа јавно тужилаштво посебне надлежности⁹⁵⁵ (где спадају кривична дела организованог криминалитета⁹⁵⁶, као и и друга тзв. посебно тешка кривична дела, те кривична дела против човечности и других добара заштећених међународним правом⁹⁵⁷),
- 2) таксативно наведена кривична дела као што су: тешко убиство (члан 114. КЗ), отмица (члан 134. КЗ), приказивање, прибављање и поседовање порнографског

⁹⁵⁰ М. Шкулић, Основне новине у кривичном процесном праву Србије: нови Законик о кривичном поступку из 2011. године, *op.cit.*, стр. 49.

⁹⁵¹ Г. Илић, М. Мајић, С. Бељански, А. Трешњев, Коментар Законика о кривичном поступку: према Законик у из 2011. године са изменама и допунама од 22. маја 2013. године, *op.cit.*, стр 385.

⁹⁵² М. Шкулић, Посебне доказне радње у новом ЗКП, Ревизија за безбедност, Београд, број 1/2008. године, стр. 19-24.

⁹⁵³ Д. Радуловић, Кривично процесно право, Подгорица, 2009.године, стр.155-163.

⁹⁵⁴ В. Бајовић, Усклађивање посебних доказних радњи са Уставом Републике Србије, Зборник радова, Усаглашавање кривичног законодавства са Уставом Србије, Копаоник, 2008. године, стр. 99-114.

⁹⁵⁵ Према Закону о јавном тужилаштву („Службени гласник Републике Србије“, број 116/2008, 104/2009, 101/2010, 78/2011-др.закон, 101/2011, 38/2012 - одлука Уставног суда, 121/2012, 101/2013, 111/2014 - одлука Уставног суда, 117/2014 и 106/2015) јавна тужилаштва посебне надлежности су: Тужилаштво за организовани криминал, Тужилаштво за високотехнолошки криминал и Тужилаштво за ратне злочине.

⁹⁵⁶ М. Шкулић, Организовани криминалитет: појам, појавни облици, кривична дела и кривични поступак, *op.cit.*, стр. 482.

⁹⁵⁷ М. Шкулић, Основне новине у кривичном процесном праву Србије: нови Законик о кривичном поступку из 2011. године, *op.cit.*, стр. 50.

материјала и искоришћавање малолетног лица за порнографију (члан 185. ст. 2. и 3. КЗ), изнуда (члан 214. став 4. КЗ), фалсификовање новца (члан 223. ст. 1. до 3. КЗ), прање новца (члан 231. ст. 1. до 4. КЗ), неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога (члан 246. ст. 1. до 3. КЗ), угрожавање независности (члан 305. КЗ), угрожавање територијалне целине (члан 307. КЗ), напад на уставно уређење (члан 308. КЗ), позивање на насилну промену уставног уређења (члан 309. КЗ), диверзија (члан 313. КЗ), саботажа (члан 314. КЗ), шпијунажа (члан 315. КЗ), одавање државне тајне (члан 316. КЗ), изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости (члан 317. КЗ), повреда територијалног суверенитета (члан 318. КЗ), удруживање ради противуставне делатности (члан 319. КЗ), припремање дела против уставног уређења и безбедности Србије (члан 320. КЗ), тешка дела против уставног уређења и безбедности Србије (члан 321. КЗ), недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја (члан 348. став 3. КЗ), недозвољени прелаз државне границе и кријумчарење људи (члан 350. ст. 2. и 3. КЗ), злоупотреба службеног положаја (члан 359. КЗ), трговина утицајем (члан 366. КЗ), примање мита (члан 367. КЗ), давање мита (члан 368. КЗ), трговина људима (члан 388. КЗ), узимање талаца (члан 392. КЗ) и кривично дело из члана 98. ст. 3. до 5. Закона о тајности података и

- 3) за спречавање и ометање доказивања (члан 336. став 1. КЗ), али само ако је оно учињено у вези са претходно наведеним кривичним делима⁹⁵⁸ (члан. 162. став 3. ЗКП).

За разлику од прикривеног иследника који се може одредити само у поступцима где поступа јавно тужилаштво посебне надлежности за кривична дела организованог криминалитета и друга таксативно набројана дела у члану 2. ЗОНДОСОК-а, законодавац је дао предност и ширу примену тајном надзору комуникације који се, поред наведених, може одредити и за следећа кривична дела: а) неовлашћено искоришћавање ауторског дела или предмета сродног права (члан 199. КЗ), б) оштећење рачунарских података и програма (члан 298. став 3. КЗ), в) рачунарска саботажа (члан 299. КЗ), г) рачунарска превара (члан 301. став 3. КЗ) и д) неовлашћени

⁹⁵⁸ Професор М. Шкулић кривична дела према којима се могу применити посебне доказне радње, а која су обухваћена чланом 162. ЗКП назива „посебна кривична дела“ што је и оправдано јер је терминолшки једноставније употребити јединствен (заједнички) израз за сва кривична дела према којима се примењују посебне доказне радње.

приступ заштићеном рачунару, рачуарској мрежи и електронској обради података (члан 302. КЗ)⁹⁵⁹.

4.2. Тајни надзор комуникације

Тајни надзор комуникације⁹⁶⁰ је уређен одредбама чл. 166-170. ЗКП као прва посебна доказна радња за откривање, разјашњење и доказивање кривичних дела организованог криминалитета, па тако и кривичних дела изнуде као облика ове врсте савременог криминалитета. У вези са применом ове мере у правној теорији постоји спор око њене примене и примене чл. 128. и 129. Закона о електронским комуникацијама⁹⁶¹, који осим члана 4. тачке 23. (где даје термилошко појашњење израза комуникације, нема никакву примену на ову посебну доказну радњу, већ се односи на листинге телефонских разговора). Слична грешка настаје и приликом позивања на одлуку Уставног суда Србије број УЗ 1245/2010 од 13. јуна 2013. године чије су одредбе унете новелом у Законик о кривичном поступку у члану 286. став 3. (који се односи на овлашћења полиције у вези прецизирања израде листинга).

Истина је да постоји подударност и међусобна повезаност између листинга телефонских разговора и тајног надзора комуникације у смислу истоветности приказивања комуникација између корисника бројева телефона, датума и времена обављања комуникације, трајања комуникације итд., с тим што листинг телефонских разговора даје само одређене, претходно наведене податке о комуникацијама, чију употребљивост као доказа на главном претресу је наша судска пракса прихватила⁹⁶². Тајни надзор комуникације, напротив, поред података о обављеном разговору приказује и садржину разговора, па самим тим има и јачу доказну вредност јер је процесним правом регулисана као доказна радња, док је листинг телефонских разговора свој доказни кредибилитет пронашао у схватањима судске праксе.

⁹⁵⁹ Ж. Синђелић, Примена савремених технологија приликом реализације посебних и других доказних радњи у циљу спречавања и сузбијања криминалитета, Зборник радова, Супротстављање организованом криминалитету – правни оквир, међународни стандарди и процедуре, Београд, 2013. године, стр.363-374.

⁹⁶⁰ Г. Николић, М. Томовић, Тајни надзор комуникације - законска регулатива и нека спорна питања, *op.cit.*, стр. 121-144.

⁹⁶¹ “Службени гласник Републике Србије“, број 44/2010, 60/2013 – одлука Уставног суда Србије и 62/2014.

⁹⁶² С. Бејатовић и др., Приручник за примену Законика о кривичном поступку, Београд, 2013. године, стр. 98.

Закон о електронским комуникацијама⁹⁶³ у члану 4. тачка 23. под појмом комуникација подразумева размену или преношење информација између одређеног броја лица путем јавно доступних електронских комуникационих услуга, изузев информација које се преносе у склопу услуга јавног емитовања програма преко електронских комуникационих мрежа и које се не могу повезати са одређеним претплатником или корисником, односно примаоцем.

Истим Законом⁹⁶⁴ се одредбама чл. 128. и 129. прописује обавеза задржавања података и врсте задржаних података која се непосредно односи на листинге телефонских разговора, а у вези је са тајним надзором комуникације. Под задржаним подацима се у смислу наведених прописа сматра⁹⁶⁵: а) праћање и утврђивање извора комуникације, б) утврђивање одредишта комуникације, в) утврђивање почетка, трајања и завршетка комуникације, г) утврђивање врсте комуникације, д) идентификација терминалне опреме корисника и њ) утврђивање локације мобилне терминалне опреме корисника. Обавеза задржавања наведених података обухвата и податке о успостављеним позивима који нису одговорени, али не обухвата податке о комуникацијама чије успостављење није успело (члан 129. став 2. Закона о електронским комуникацијама), с тим што је задржавање података који откривају садржај комуникације изричито забрањено.

Законик о кривичном поступку у одредби члана 286. прописује овлашћења полиције по налогу јавног тужиоца, посебно она из става 3. која се односе на⁹⁶⁶: а) прибављање евиденције остварене телефонске комуникације, б) коришћење базних станица и в) лоцирање места са којег се обавља комуникација.

Одлуком Уставног суда Србије број УЗ 1245/2010 од 13. јуна 2013. године, која се односи на Закон о електронским комуникацијама, предвиђено је да се задржани електронски подаци из члана 129. став 1. Закона о електронским комуникацијама могу учинити доступним овлашћеним службеним лицима само уз претходно прибављену одлуку суда са тачно одређеним временом коришћења. Прецизније законске одређење примене ове мере је уследило новелирањем Законика о кривичном поступку из 2014.

⁹⁶³ „Службени гласник Републике Србије“, број 44/2010, 60/2013 – одлука Уставног суда Србије и 62/2014.

⁹⁶⁴ Одредбе које регулишу тајност електронских комуникација, законито пресретање и задржавање података су садржане у члановима од 126. до 130а. Закона о електронским комуникацијама.

⁹⁶⁵ М. Шкулић, Тајни аудио и видео надзор – правила новог ЗКП из 2011. године и упоредноправна анализа, Зборник радова, Казнена реакција, Део други, Београд, 2012. године, стр. 50-80.

⁹⁶⁶ М. Ковачевић, Тајни надзор комуникације – усклађеност са праксом Европског суда за људска права, Анали Правног факултета у Београду, Београд, број 2/2014. године, стр. 164-179.

године према коме о већ прописаним мерама не одлучује јавни тужилац, већ судија за претходни поступак, а по налогу јавног тужиоца⁹⁶⁷.

4.2.1. Услови за одређивање тајног надзора комуникације

Услови за одређивање тајног надзора комуникације⁹⁶⁸ прописани су чланом 166. ЗКП. Према овом решењу уколико су испуњени услови из члана 161. ст. 1. и 2. суд може, на образложени предлог јавног тужиоца, да одреди надзор и снимање комуникације која се обавља путем телефона и других техничких средстава или надзор електронске или друге адресе осумњиченог и заплону писама и других пошиљки. Уколико се комуникације обављају путем телефона и других техничких средстава, законодавац није прецизно регулисао шта се сматра под изразом „друга техничка средства“, ⁹⁶⁹ те се тако у практичном смислу отвара могућност злоупотребе.

Тајни надзор комуникације⁹⁷⁰ се може одредити уколико су испуњени материјални и формални услови. Материјални услов се односи (члан 161. ст.1. и 2. ЗКП) на постојање потребног степена сумње и немогућност прикупљања доказа класичним доказним радњама⁹⁷¹. Формални услов се састоји у одлуци суда, чије се доношење иницира предлогом јавног тужиоца. Анализирајући члан 166. ЗКП, који се односи на услове за одређивање тајног надзора комуникације, може се констатовати да ова доказна радња има три аспекта. То су: а) надзор и снимање комуникације која се обавља путем телефона и других техничких средстава, б) надзор електронске или друге адресе осумњиченог и в) заплена писама и других пошиљки.

⁹⁶⁷ А. Бошковић, Радње полиције у претходном кривичном поступку и њихова доказна вредност, Београд, 2015. године, стр. 158-161.

⁹⁶⁸ Ж. Синђелић, Тајни надзор комуникација и тајно праћење и снимање – анализа стања, међународни стандарди и мере за унапређење, Зборник радова, Супротстављање савременим облицима криминалитета, Том други, Тара, 2015. године, стр. 271-280.

⁹⁶⁹ Ни Закон о електронским комуникацијама приликом термилошког објашњења појмова не наводи шта се сматра под изразом „техничка средства“.

⁹⁷⁰ М. Лазић, Утицај тајног надзора комуникације на људска права, Зборник радова, Заштита људских права и слобода у време економске кризе, Београд, 2011. године, стр. 468-479.

⁹⁷¹ Г. Илић, М. Мајић, С. Бељански, А. Трешњев, Коментар Законика о кривичном поступку: према Законнику из 2011. године са изменама и допунама од 22. маја 2013. године, *op.cit.*, стр 393.

Наредбу о тајном надзору комуникације⁹⁷² доноси на предлог јавног тужиоца судија за претходни поступак⁹⁷³, који такав предлог може и да одбије решењем на које се може уложити жалба (сходно члану 465. став 1. ЗКП)⁹⁷⁴ о којој одлучује ванпретресно веће. Ова наредба садржи следеће елементе: а) расположиве податке о лицу према коме се тајни надзор комуникације одређује, б) законски назив кривичног дела, в) означање познатог телефонског броја или адресе осумњиченог⁹⁷⁵, односно телефонског броја или адресе за коју постоје основи сумње да је осумњичени користи, г) разлоге на којима се заснива сумња, д) начин спровођења⁹⁷⁶ и њ) обим и трајање посебне доказне радње (члан 167. став 2. ЗКП).

Тајни надзор комуникације⁹⁷⁷ може трајати три месеца⁹⁷⁸, а због неопходности даљег прикупљања доказа се може продужити највише за још три месеца⁹⁷⁹, што значи да максимално ова посебно доказна радња може трајати шест месеци. Ако се тајни надзор комуникације примењује за кривична дела из надлежности јавних тужилаштава посебних надлежности, радња може се изузетно продужити још највише два пута у трајању од по три месеца (дакле, до дванаест месеци). Спровођење тајног надзора комуникације се прекида чим престану разлози за његову примену⁹⁸⁰ (члан 167. став 3. ЗКП).

Законик експлицитно не одређује да се продужавање надзора одређује наредбом судије за претходни поступак, на образложени предлог јавног тужиоца, већ то произилази из одредаба о одређивању ове посебне доказне радње. Наиме, судија за

⁹⁷² М. Шикман, Организовани насилнички криминалитет, Безбједност, полиција, грађани, Бања Лука, број 1-2/2014. године, стр. 29-46.

⁹⁷³ Р. Соколовић, Полиција и кривични поступак, Супротстављање организованом криминалу, Београд, 2005. године, стр.8.

⁹⁷⁴ Члан 465. став 1. ЗКП прописује да против решења органа поступка донесеном у првом степену, странке, бранилац или лица чија су права повређена могу изјавити жалбу увек када у овом Законику није изричито одређено да жалба није дозвољена.

⁹⁷⁵ Број телефона који осумњичени користи или број ИМЕИ апарата уколико осумњичени мења бројеве телефона.

⁹⁷⁶ Ово се односи на одређивање органа који ће извршити наредбу.

⁹⁷⁷ Д. Маринковић, Организовани криминалитет – изазов кривичном законодавству, *op.cit.*, стр. 191-205.

⁹⁷⁸ Почетак трајања тајног надзора комуникације се рачуна од датума доношења наредбе судије за претходни поступак, а три месеца се одређују од наведеног датума укључујући и последњи дан трећег месеца до 00:00 часова, водећи рачуна да је законодавац прецизно одредио да тајни надзор комуникације може трајати три месеца, а не до три месеца, уколико се не прекине у случају када су престали разлози за његову примену.

⁹⁷⁹ Продужење тајног надзора комуникације се не везује за датум доношења наредбе о продужењу надзора, него се као почетак продужења надзора рачуна први дан након истека трећег месеца од његовог увођења, односно од почетка надзора, а крај продужетка, односно мере тајног надзора комуникације представља последњи дан трећег месеца од дана продужења до 00:00 часова, односно последњи дан шестог месеца од дана почетка спровођења надзора, уколико се ова мера не прекине раније у случају када су престали разлози за њену примену.

⁹⁸⁰ Законодавац не прецизира разлоге који доводе до прекида тајног надзора комуникације, већ наводи њихов престанак за примену надзора.

претходни поступак⁹⁸¹ након доношења основне наредбе (увођења), доноси нову наредбу о продужењу тајног надзора комуникације под новим бројем и датумом, на предлог јавног тужиоца, наводећи разлоге за продужење трајања надзора, с тим што се у овом случају трајање продуженог надзора не односи на три месеца од датума издавања наредбе о продужењу, већ на наредна три месеца од истека претходне основне наредбе.

Уколико је предлог за продужење тајног надзора комуникације судији за претходни поступак поднет након истека рока од три месеца од издавања основне наредбе, ова посебна доказна радња се не може спроводити у периоду од истека основне наредбе до издавања наредбе о продужењу примене доказне радње.

4.2.2. Спровођење тајног надзора комуникације

Наредбу о примени тајног надзора комуникације извршава⁹⁸²: полиција, Безбедоносно-информативна агенција или Војнобезбедоносна агенција. Орган који спроводи надзор сачињава дневне извештаје који се заједно са прикупљеним снимцима комуникације, писмима и другим пошлицама које су упућене осумњиченом или које он шаље достављају судији за претходни поступак и јавном тужиоцу на њихов захтев (члан 168. став. 1. ЗКП). Законодавац није изричито прописао начин одређивања органа коме би се поверило спровођење конкретног тајног надзора комуникације, већ је то ствар слободне оцене судије за претходни поступак⁹⁸³.

Поштанска, телеграфска и друга предузећа, друштва и лица регистрована за преношење информација дужна су да државном органу који извршава наредбу о тајном надзору комуникације, омогући спровођење надзора и снимања комуникације и да, уз потврду пријема, предају писма и друге пошлице (члан 168. став. 2. ЗКП).

Ако се у току спровођења тајног надзора комуникације дође до сазнања да осумњичени користи други телефонски број или адресу, државни орган који спроводи

⁹⁸¹ М. Милошевић, Т. Кесић, Полиција у кривичном поступку, Београд, 2009. године, стр. 178-179.

⁹⁸² Г. Николић, М. Томовић, Т. Трајковић, Законски аспекти тајног надзора комуникације од стране служби безбедности Републике Србије, Зборник радова, Полиција и правосудни органи као гаранти слободне и безбедности у правној држави, Тара, Том 2, Београд, 2017. године, стр. 141-157.

⁹⁸³ М. Шкулић, Основне новине у кривичном процесном праву Србије: нови Законик о кривичном поступку из 2011. године, *op.cit.*, стр. 54.

посебну доказну радњу ће проширити⁹⁸⁴ тајни надзор комуникације⁹⁸⁵ и на тај телефонски број или адресу о чему ће одмах обавестити јавног тужиоца (члан 169. став 1. ЗКП). По пријему обавештења о проширењу тајног надзора комуникације, јавни тужилац одмах подноси предлог да се накнадно одобри проширење примене ове посебне доказне радње. О таквом предлогу одлучују судија за претходни поступак у року од 48 часова од пријема предлога и о томе саставља белешку у записнику (члан 169. став 2. ЗКП). Ако усвоји предлог јавног тужиоца, судија за претходни поступак накнадно одобрава проширење тајног надзора комуникације⁹⁸⁶. Но, ако судија одбије предлог да се тајни надзор прошири, материјал који је прикупљен у складу проширењем тајног надзора се уништава (члан 169. став 3. ЗКП).

По завршетку тајног надзора комуникације⁹⁸⁷ орган који је спроводио ту посебно доказну радњу, доставља судији за претходни поступак снимке комуникације, писма и друге пошिल्ке, као и посебан извештај који садржи следеће елементе: а) време почетка и завршетка надзора, б) податке о службеном лицу које је надзор спровело⁹⁸⁸, в) опис техничких средстава која су примењена, г) број и расположиве податке о лицима обухваћеним надзором и д) оцену о сврсисходности и резултатима примене надзора (члан 170. став 1. ЗКП).

Судија за претходни поступак приликом отварања писама и других пошिल्ки је дужан да пази да се не повреде печати и да се омоти и адресе сачувају. О сваком отварању пошिल्ки обавезно се сачињава записник. Сав материјал добијен спровођењем тајног надзора комуникације доставља се јавном тужиоцу, који одређује да се снимци добијени употребом техничких средстава у целини или делимично

⁹⁸⁴ Проширење је накнадно увођење, јер се уводе нови бројеви телефона, али се односе на лице према коме се већ примењује мера тајног надзора комуникације.

⁹⁸⁵ Неформално правило је да се проширење тајног надзора комуникације изврши пре продужења ове посебне доказне радње, да би продужењем надзора истовремено били обухваћени, поред постојећег и бројеви телефона на које је ова мера проширена, а које осумњичени на кога се наредба суда односи, користи.

⁹⁸⁶ Проширење тајног надзора комуникације траје онолико времена колико траје и мера тајног надзора комуникације, што значи да због временског ограничења, а накнадног сазнања да осумњичени на кога се тајни надзор комуникације примењује, користи бројеве телефона који су проширењем обухваћени, примена надзора на проширене бројеве телефона се извршава краће од целокупног трајања тајног надзора комуникације.

⁹⁸⁷ Ж. Алексић, Облици борбе против организованог криминалитета у свету, Зборник радова, Организовани криминалитет и корупција, Београд, 1996. године, стр. 67-73.

⁹⁸⁸ Законодавац прописује да се у посебном извештају наведу подаци о службеном лицу које је меру тајног надзора комуникације спровело што представља замерку законском тексту, јер откривање идентитета службеног лица које је спроводило ову меру доводи у опасност његову безбедност, а са друге стране, то нема никакве важности за процесну форму примењене посебне доказне радње.

препишу и опишу⁹⁸⁹ (члан 170. ст. 2.и 3. ЗКП). Снимци који су сачињени супротно одредбама чл. 166-169. ЗКП (тајни надзор комуникације) које не могу послужити као доказ у кривичном поступку се обавезно издвајају⁹⁹⁰.

4.3. Посебне доказне радње у функцији сузбијања и доказивања кривичних дела изнуде

Имајући у виду да се посебне доказне радње превасходно намењене борби против организованог криминалитета⁹⁹¹ (члан 162. став 1. ЗКП), логично је и да се примењују на кривично дело изнуде у организованом облику (члан 214. став 5. КЗ) и уцене у организованом облику (члан 215. став 5. КЗ) – када је радња извршења предузета од стране организоване криминалне групе. Како је примена посебних доказних радњи проширена и на таксативно наведена кривична дела, у каталог прописаних кривичних дела се убраја и квалификовани облик изнуде (члан 214. став 4. КЗ): а) у виду бављења вршењем изнуде и б) у виду вршења изнуде од стране групе.

Дакле, примарно се посебне доказне радње примењују према учиниоцима кривичних дела организованог криминалитета⁹⁹² (за кривична дела за која је посебним законом одређено да поступа јавно тужилаштво посебне надлежности)⁹⁹³. Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела⁹⁹⁴ у члану члану 3. одређује појам организованог криминалитета као вршење кривичних дела од стране организоване криминалне групе или њених припадника, док се под организованом криминалном

⁹⁸⁹ Преписани и описани разговори који су добијени спровођењем мере тајног надзора комуникације се називају „транскрипти“.

⁹⁹⁰ М. Шкулић, Основне новине у кривичном процесном праву Србије: нови Законик о кривичном поступку из 2011. године, *op.cit.*, стр. 55 и 56.

⁹⁹¹ М. Матијевић, Стање и тенденције организованог криминалитета у Републици Српској и Босни и Херцеговини, Зборник радова, Насилнички криминалитет – етиологија, феноменологија и сузбијање, Бања Лука, 2011. године, стр. 17-29.

⁹⁹² М. Шикман, Управљање и руковођење истрагама с освртом на истраге кривичних дела организованог криминала, Зборник радова, Криминалистичко-форензичка истраживања, Бања Лука, 2011. године, стр. 231-249.

⁹⁹³ Јавно тужилаштво посебне надлежности поступа за кривична дела организованог криминала изричито наведена у Закону, као и за друга тзв. посебно тешка кривична дела, те кривична дела против човечности и других добара заштећених међународним правом.

⁹⁹⁴ „Службени гласник Републике Србије“, број број 42/2002, 27/2003, 39/2003, 67/2003, 29/2004, 45/2005, 61/2005, 72/2009, 72/2011, 101/2011 и 32/2013) и Службени гласник Републике Србије број 94/2016.

групом подразумева група од три или више лица која постоји одређено време и делује споразумно у циљу вршења једног или више кривичних дела за које је прописана казна затвора од четири године или тежа казна ради непосредног или посредног стицања финансијске или друге користи (што се подудара са одредбом члана 112. тачка 35. КЗ).

С тим у вези, посебне доказне радње се у односу на кривична дела изнуде могу применити на⁹⁹⁵: а) изнуду из члана 214. става 4. (експлицитно наведено у члану 162. став 2. ЗКП), б) изнуду из члана 214. став 5. КЗ (као облик организованог криминалитета) и в) уцену из члана 215. став 5. КЗ (као облик организованог криминалитета када је радња извршења кривичног дела уцене предузета од стране организоване криминалне групе).

Приликом примене посебне доказне радње тајног надзора комуникације код кривичних дела изнуде јављају се проблеми практичне природе. Наиме, у складу са чланом 162. ЗКП ова посебна доказна радња се примењује за доказивање квалификованог кривичног дела изнуде из члана 214. став 4. КЗ што значи уколико се осумњичено лице бави вршењем кривичног дела или ако је дело извршено од стране групе. У предистражном поступку често се не може одмах знати ко је учинилац кривичног дела, односно у највећем броју случајева ова радња се примењује према НН лицу како би се утврдио његов идентитет. То указује да се у том тренутку још увек не може знати да ли се то лице бави вршењем кривичног дела изнуде, односно да ли се дело врши од стране групе.

Слични проблеми у пракси се јављају и код примене ове доказне радње када се ради о кривичном делу изнуде које је извршено од стране организоване криминалне групе. То значи да би се тајни надзор комуникације применио потребно је утврдити постојање организоване криминалне групе, а што је тешко учинити, бар у почетку кривичног поступка. Будући да се ове квалификаторне околности утврђују тек у даљем току поступка, тада се јављају тешкоће везане коришћење посебних доказних радњи, имајући у виду да се оне примењују у предистражном поступку⁹⁹⁶ и њихова вредност у

⁹⁹⁵ М. Симовић, Откривање и истрага кривичних дела организованог криминалитета у Републици Српској, Зборник радова, Република Српска – петнаест година постојања и развоја, Бања Лука, 2007. године, стр. 643-666.

⁹⁹⁶ Наредбу о тајном надзору комуникације доноси судија за предистражни поступак, на предлог надлежног тужиоца, који је иницирала полиција. Овде се јавља неусглашеност одредби Закона о БИА-и и Закона о ВБА и ВОА са ЗКП-ом у смислу којих се директори ових Агенција могу директно обратити суду за примену тајног надзора комуникације, којим се прескаче тужилаштво и практично прилази само један филтер, док је у смислу ЗКП налаже за наредба за отпочињење, проширење или продужење надзора неопходна проћи два филтера и то тужилаштво и суд. (Г. Николић, М. Томовић, Т. Трајковић; Законски аспекти тајног надзора комуникације од стране служби безбедности Републике Србије, *op.cit.*, стр. 141-157.)

доказивању је помало ненаклоњена од стране законодавца, јер се преквалификација облика дела углавном врши када се заврши преистражни поступак и када се већ прикупе докази (или се јави тешкоћа у доказивању), те је прошло време за започињање примене ове посебно доказне радње. Стога се у криминалистичкој пракси јављају предлози да се примена ове посебне доказне радње прошири на све облике кривичног дела изнуде, односно уцене.

Што се тиче практичне примене ове посебне доказне радње у доказивању кривичног дела изнуде постоји ограничење јер се тајни надзор комуникације из члана 166. ЗКП не може применити на оштећеног, чак ни уз његову сагласност. То јасно произилази из законских решења према којима се посебне доказне радње могу примењивати само према лицу за које постоји основи сумње да је учинило, таксативно наведено, кривично дело, односно за које постоје основи сумње да припрема извршење неког од ових кривичних дела. Имајући у виду да су средства, односно начини извршења кривичних дела изнуде и уцене – употреба силе или претње, који представљају облике принуде, често су претње оштећеном упућене управо преко телефона. Тако би се надзором комуникација оштећеног уз његов добровољни пристанак, односно сагласност, прво, утврдио идентитет извршиоца и, друго, снимиле претње које представљају елеменат овог кривичног дела.⁹⁹⁷

Уколико би се чак и утврдио број телефона и идентитет извршиоца над којим би се спровео тајни надзор комуникација постоји могућност да претњу више не понови, а и познато је да извршиоци често мењају телефон и број, па би се накнадним проширењем тајног надзора комуникације практично изгубило драгоцену време у прибављању доказа. Ови докази би се једино и сигурно могли обезбедити надзором комуникација оштећеног, те се с тим у вези законодавцу и предлаже увођење могућности примене ове посебне доказне радње и на комуникације оштећеног, уз његову сагласност.

⁹⁹⁷ G. Nikolić, A. Bošković, T. Trajković, The importance of secret surveillance of communications in detection and proving the criminal offense of extortion, *Facta Universitatis, Law and Politics*, Vol. 15, No 3, Niš, 2017, p. 265-276.

5. ОДУЗИМАЊЕ ИМОВИНЕ ПРОИСТЕКЛЕ

ИЗ КРИВИЧНОГ ДЕЛА

Одузимање имовине проистекле из кривичног дела⁹⁹⁸ је у Републици Србији уређено Законом о одузимању имовине проистекле из кривичног дела⁹⁹⁹ који је по први пут донет 2008. године¹⁰⁰⁰, а чија је примена отпочела 1. марта 2009. године. Овим Законом¹⁰⁰¹ је по први пут у наше кривично законодавство уведена могућност да се лицу правноснажно осуђеном за одређена, веома тешка кривична дела којима је прибављена противправна имовинска корист¹⁰⁰², а које не докаже да је одређену имовину коју поседује стекло легално, таква имовина може прво, привремено, а потом и трајно одузети¹⁰⁰³. У циљу повећања ефикасности у примени законских решења и отклањања одређених нејасноћа и проблема,¹⁰⁰⁴ без претходног новелирања већ примењиваног, 2013. године донет је потпуно нови Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела¹⁰⁰⁵ чије су измене уследиле 2016. године.

Имовина у смислу члана 3. Закона о одузимању имовине проистекле из кривичног дела се разликује на: а) имовину уопште и б) имовину проистеклу из кривичног дела¹⁰⁰⁶.

Имовином¹⁰⁰⁷ се сматра добро сваке врсте у Републици Србији или иностранству, материјално или нематеријално, покретно или непокретно, проценљиво

⁹⁹⁸ Г. Бошковић, С. Југовић, Правно-политички аспекти одузимања имовине стечене криминалом у Републици Србији, Српска политичка мисао, Београд, број 2/2016. године, стр. 147-166.

⁹⁹⁹ Назив овог Закона би можда требало променити имајући у виду да у термилошкој смислу врло лако може доћи до забуне око примене овог Закона и кривичноправне мере одузимање имовинске користи, те с тим у вези треба смислити адекватнији наслов који би својим термилошким насловом одмах указао на његову суштину примене, односно да се ради о одузимању имовине која је проистекла из криминалне активности, односно каријере учиниоца, а не имовине која је простекла из само конкретног кривичног дела (која се односи на кривичноправну меру одузимање имовинске користи).

¹⁰⁰⁰ Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела, Службени гласник Републике Србије, број 97/2008.

¹⁰⁰¹ Т. Лукић, Одузимање имовине криминалцима, Београд, 2009. године, стр. 78-91.

¹⁰⁰² Д. Јовашевић, Одузимање имовинске користи у кривичном поступку – европски стандарди и право Републике Србије, Европско законодавство, Београд, број 52-53/2015. године, стр. 59-75.

¹⁰⁰³ М. Мајић, Одузимање имовине проистекле из кривичног дела, Зборник радова, Стање криминалитета у Србији и правна средства реаговања, Београд, 2010. године, стр. 252-268.

¹⁰⁰⁴ Миладиновић-Стефановић, Д., Одузимање имовине проистекле из кривичног дела – међународни стандарди и право Републике Србије, Зборник радова: „Право Републике Србије и право Европске уније – стање и перспективе, Том 1, Ниш, 2009, стр. 725-748.

¹⁰⁰⁵ „Службени гласник Републике Србије“, број 32/2013 и 94/2016.

¹⁰⁰⁶ Д. Јовашевић, Кривичноправни аспекти превенције имовинског криминалитета, Право, теорија и пракса, Нови Сад, број 7-8/2005. године, стр. 11-29.

¹⁰⁰⁷ О. Лајић, Финансијске истраге, Београд, 2012. године, стр.178-193.

или непроценљиво велике вредности и исправе у било којој форми којима се доказује право или интерес у односу на такво добро. Исто тако, имовином се сматра и приход или друга корист остварена, непосредно или посредно из кривичног дела, као и добро у које је она претворена или са којим је помешана. (члан 3. став 1.)¹⁰⁰⁸.

У смислу овог Закона, имовином која је проистекла из кривичног дела сматра се имовина власника која је у очигледној несразмери са његовим законитим приходима¹⁰⁰⁹ (члан 3. став 2.)

Законом о изменама и допунама Закона о одузимању имовине проистекле из кривичног дела¹⁰¹⁰ уведене су новине које се односе на рад полиције у преистражном поступку¹⁰¹¹. Према овим решењима када полиција подноси јавном тужиоцу кривичну пријаву за кривично дело на које се овај Закон примењује дужна је да достави и податке о имовини осумњиченог и трећег лица који су прикупљени у предистражном поступку¹⁰¹².

Професор М. Шкулић¹⁰¹³ сматра да се “одузимање имовине, пре свега, може схватити као кривична санкција, односно као посебна врста казне, као што је некада постојала конфискација имовине у Кривичном закону СФР Југославије или као мера безбедности одузимања имовинске користи која је раније постојала, а и сада постоји у закони(ци)ма¹⁰¹⁴. Уколико би била мера безбедности, ту нема ничега спорног, јер таква мера безбедности традиционално постоји и примењује се без већих тешкоћа, али је практичан проблем у томе што се њоме може одузети само имовинска корист за коју је доказано да потиче из конкретног кривичног дела¹⁰¹⁵.

С тим у вези је проширено одузимање имовине¹⁰¹⁶ због тога што се не односи само на имовинску корист за коју је доказано да потиче из конкретног кривичног дела,

¹⁰⁰⁸ Д. Јовашевић, Имовинске кривичне санкције као средство превенције имовинског криминалитета, Криминалистичке теме, Сарајево, број 3-4/2004.године, стр. 131-153.

¹⁰⁰⁹ И. Вуковић, Одудимање имовине проистекле из кривичног дела – европски оквир и српско законодавство, Crimen, Београд, број 1/2016. године, стр. 3-32.

¹⁰¹⁰ „Службени гласник Републике Србије“, број 94/2016.

¹⁰¹¹ Г. Илић, Н. Мајић, Б. Николић, Ђ. Мелило, Коментар Закона о одузимању имовине проистекле из кривичног дела, Београд, 2009. године, стр.67-81.

¹⁰¹² Д. Миладиновић Стефановић, Одудимање имовине проистекле из кривичног дела – међународни стандарди и право Републике Србије, Зборник радова, Право Републике Србије и право Европске уније, Ниш, 2009. године, стр. 727-748.

¹⁰¹³ М. Шкулић, Организовани криминалитет: појам, појавни облици, кривична дела и кривични поступак, op.cit., стр. 614-619.

¹⁰¹⁴ Д. Јовашевић, Систем имовинских кривичних санкција у југословенском кривичном праву, Наука, безбедност, полиција, Београд, број 2/2002. године, стр. 59-73.

¹⁰¹⁵ З. Томић, Одудимање имовинске користи прибављене кривичним дјелом, Годишњак Правног факултета у Сарајеву, Сарајево, број 28/1980.године, стр.243-255.

¹⁰¹⁶ Г. Илић, Одудимање имовине проистекле из кривичног дела, Зборник радова, Кривично законодавство и превенција криминала, Београд, 2011. године, стр. 187-212.

већ је реч о имовинској користи за коју се основано претпоставља да је стечена низом других кривичних дела, односно да је продукт својеврсне криминалне каријере учиниоца. Ту није у питању само имовина која је потекла из конкретног кривичног дела¹⁰¹⁷, већ је у питању имовина осуђеног лица за одређено кривично дело, а за коју тај осуђени није успео да докаже да ју је стекао на легалан начин”.

Дакле, наведени аутор разликује меру одузимања имовине проистекле из кривичног дела од одузимања имовинске користи која је прибављена кривичним делом у смислу чл. 91-93. Кривичног законика. У овом случају се управо одузима имовина за коју није доказано да је стечена на законит начин, односно ако постоји очигледна несрамера између законитих прихода власника и имовине коју поседује, те се практично ради о некој врсти “сумњиво” порекла имовине¹⁰¹⁸. Када се ради о „очигледној несразмери у вредности имовине“ представља фактичко питање које суд решава у сваком конкретном случају. При том је сам закон одредио код којих кривичних дела је могуће на овај начин одузимање имовине (што указује да се овде не ради о општем институту кривичног права који се може применити на свако кривично дело и на сваког учиниоца кривичног дела)¹⁰¹⁹.

Одузимање имовине проистекле из кривичног дела¹⁰²⁰ (члан 2.) је могуће извршењем, у Закону таксативно наведених облика¹⁰²¹, следећих кривичних дела¹⁰²²:

- 1) организованог криминала,
- 2) тешког убиства ,

¹⁰¹⁷ Б. Чејовић, Одузимање имовинске користи прибављене кривичним делом, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 1/1988. године, стр. 49-58.

¹⁰¹⁸ М. Шкулић, Организовани криминалитет: појам, појавни облици, кривична дела и кривични поступак, *op.cit.*, стр. 614-619.

¹⁰¹⁹ М. Грубач, Одузимање имовине проистекле из кривичног дела, Гласник АК Војводине, Нови Сад, број 1/2010. године, стр. 34-37.

¹⁰²⁰ О примени ове мере више: Д. Јовашевић, Практикум за кривично право, Општи део, Ниш, 2013. године: „У поступку привременог одузимања имовине проистекле из кривичног дела доказује се постојање основане сумње да је вредност имовине која је предмет захтева у очигледној несразмери са законитим приходима окривљеног и постојање опасности да би њено касније одузимање било отежано или онемогућено. Претпоставка о криминалном пореклу имовине која је предмет одузимања проистиче из чињенице да се против окривљеног води поступак због учињеног кривичног дела, а коју претпоставку окривљени може да побија при чему је без значаја околност када је имовина стечена. Криминално порекло имовине јесте законска претпоставка коју окривљени може да побија и да доказује да је имовину законито стекао, па је стога без значаја околност да ли је стечена у време или пре извршења кривичног дела за које тече кривични поступак (пресуда Врховног касационог суда Кзз. 12/2011); Када се захтев за привремено одузимање имовине односи на имовину предузећа, а не на имовину окривљеног, при чему није тражено одузимање имовине од трећег лица, правилно је одбијен захтев за привремено одузимање имовине јер се он односи на имовину чији је власник предузеће, а не окривљени (решење Апелационог суда у Нишу Кж. 1283/2013)“.

¹⁰²¹ Углавном је реч о квалификованим облицима наведених кривичних дела, док се код неких дела овај Закон може применити извршењем свим његових облика.

¹⁰²² И. Марковић, Одузимање имовинске користи, Српска правна мисао, Бања Лука, број 42-43/2010. године, стр. 73-83.

- 3) отмице,
- 4) приказивање, прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање малолетног лица за порнографију,
- 5) против интелектуалне својине (неовлашћено искоришћавање ауторског дела или предмета сродног права и повреда проналазачког права),
- 6) против имовине (тешка крађа, разбојничка крађа, разбојништво, превара, превара у осигурању, изнуда и зеленаштво),
- 7) против привреде (превара у обављању привредне делатности, проневера у обављању привредне делатности, пореска утаја, неуплаћивање пореза по одбитку, злоупотреба положаја одговорног лица, закључење рестриктивног споразума, примање мита у обављању привредне делатности, давање мита у обављању привредне делатности, оштећење поверилаца, недозвољена производња, недозвољена трговина, кријумчарење, онемогућавање вршења контроле и фалсификовање и злоупотреба платних картица),
- 8) неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога,
- 9) против јавног реда и мира (недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја и недозвољен прелаз државне границе и кријумчарење људи),
- 10) против службене дужности (злоупотреба службеног положаја, превара у служби, проневера, трговина утицајем, примање мита и давање мита) и
- 11) против човечности и других добара заштићених међународним правом (ратни злочин против цивилног становништва, недозвољена производња, промет и држање оружја чија је употреба забрањена, противправно убијање и рањавање непријатеља, трговина људима, трговина малолетним лицима ради усвојења, заснивање ропског односа и превоз лица у ропском односу и финансирање тероризма).

Одузимање имовине проистекле из кривичног дела се најчешће односи на организовани криминалитет, односно на имовину која је проистекла криминалном каријером учиниоца кривичних дела организованог криминала па отуда је ова дела законодавац и уврстио на првом месту примене овог Закона. Поред дела организованог криминала, законодавац је таксативно набројао кривична дела и њихове теже облике на која се примењују одредбе о одузимању имовине проистекле из кривичног дела¹⁰²³ а

¹⁰²³ И. Вуковић, Правна природа одузимања имовине проистекле из кривичног дела, Зборник радова, Казнена реакција у Србији, Део шести, Београд, 2016. године, стр. 167-182.

који се углавном односе на вредност прибављене имовинске користи кривичним делом, која прелази износ од милион и петсто хиљада динара¹⁰²⁴.

Законодавац прописује и случајеве уколико одузимање имовине проистекле из кривичног дела није могуће, тада се одузима друга имовина која одговара њеној вредности¹⁰²⁵.

Органи надлежни за откривање, одузимање и управљање имовином проистеклом из кривичног дела јесу¹⁰²⁶: 1) јавни тужилац, 2) суд, 3) организациона јединица Министарства унутрашњих послова надлежна за финансијску истрагу и 4) Дирекција за управљање одузетом имовином. Јединица надлежна за финансијску истрагу¹⁰²⁷ (члан 6.) је специјализована организациона јединица Министарства унутрашњих послова која открива имовину проистеклу из кривичног дела по службеној дужности или по налогу јавног тужиоца и суда, при чему су сви државни и други органи, организације и јавне службе дужни да јој пруже помоћ.

Ради обављања послова у вези с привременим или трајним одузимањем имовине која је проистекла из кривичног дела основана је Дирекција за управљање одузетом имовином у саставу Министарства правде која: 1) управља привремено или трајно одузетом имовином проистеклом из кривичног дела, имовином која је привремено одузета по наредби јавног тужиоца, предметима кривичног дела (члан 87. КЗ), 2) управља имовинском користи прибављеном кривичним делом (чл. 91. и 92. КЗ), имовином датом на име јемства у кривичном поступку, као и имовином чије је располагање ограничено у складу са одлукама Уједињених нација и других међународних организација чији је Република Србија члан и предметима који су привремено одузети у кривичном поступку, 3) врши процену вредности одузете имовине проистекле из кривичног дела, 4) складишти, чува и продаје привремено одузету имовину проистеклу из кривичног дела и управља тако добијеним средствима у складу са законом, 5) води евиденције о имовини којом управља и о судским поступцима у којима је одлучивано о таквој имовини, 6) учествује у пружању међународне правне помоћи и управља имовином проистеклом из кривичног дела која је одузета на основу одлуке иностраног органа, 7) учествује у обуци државних

¹⁰²⁴ М. Врховшек, Шта још треба знати о одузимању имовине проистекле из кривичног дела, Бранич, Београд, број 3-4/2011. године, стр. 17-34.

¹⁰²⁵ Ово решење је у Закон о одузимање имовине проистекле из кривичног дела уведено изменама и допунама овог Закона 2016. године („Службени гласник Републике Србије“, број 94/2016).

¹⁰²⁶ Д. Решетар, Одузимање имовине проистекле из кривичног дела, Зборник радова Правног факултета у Косовској Митровици, Косовска Митровица, 2016. године, стр. 157-174.

¹⁰²⁷ Г. Бошковић, Д. Маринковић, О. Лајић, Финансијске истраге организованог криминала, Београд, 2015. године, стр. 139.

службеника и носилаца правосудних функција у вези с одузимањем имовине проистекле из кривичног дела и 8) обавља друге послове у складу са законом.

У смислу наведених законских решења произилази да се одузимање имовине проистекле из кривичног дела¹⁰²⁸, у случају кривичних дела изнуде, примењује у следећим случајевима¹⁰²⁹:

1) код кривичних дела изнуде (члан 214. став 5. КЗ) и уцене (члан 215. став 5. КЗ) ако је радња извршења предузета од стране организоване криминалне групе, када се, дакле, ради о облицима испољавања организованог криминалитета (тачка 1.)¹⁰³⁰ и

2) код кривичног дела изнуде (члан 214. ставови 3. и 4.), дакле у случајевима извршења дела којим је прибављена противправна имовинска корист која прелази износ од 1.500.000 динара, у случају бављења вршењем дела и извршењем дела од стране групе, а које је таксативно наведено код имовинских кривичних дела (тачка б.).

¹⁰²⁸ О. Лајић, О правној природи института одузимање имовине проистекле из кривичног дела, Зборник Правног факултета у Новом Саду, Нови Сад, број 2/2010. године, стр. 349-362.

¹⁰²⁹ Н. Важић, Дилеме у практичној примени Закона о одузимању имовине проистекле из кривичног дела, Билтен судске праксе Врховног суда Србије, Београд, број 2/2011. године, стр. 35-53.

¹⁰³⁰ М. Шкулић, Организовани криминалитет: појам, појавни облици, кривична дела и кривични поступак, *op.cit.*, стр. 620.

Глава седма

КРИВИЧНА ДЕЛА ИЗНУДЕ У ПРАВОСУДНО-СТАТИСТИЧКОЈ ПРАКСИ

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Кривична дела изнуде у оквиру имовинских кривичних дела са елементима насиља, као што смо видели из претходних излагања, представљају стара, архаична кривична дела која дуго времена егзистирају у правном систему наше државе, као и у упоредном кривичном законодавству. Ова дела која су по својој природи вишеслојна: а) као облик имовинског криминалитета и б) као облик криминалитета насиља, а у последње време и в) као облик организованог криминалитета, представљају не само законске и правне појмове, већ и реалне друштвене појаве које се испољавају у свакодневним животним ситуацијама, односно у правосудској пракси.

Криминалистичка и правосудска пракса је у великој мери веродостојна при излагању места и улоге кривичних дела изнуде у структури савременог криминалитета у Републици Србији, како у сагледавању њихове заступљености (обима), тако и у смислу њихове структуре, динамике извршења, политике кривичног гоњења, односно казнене политике судова. Томе у прилог говоре званични статистички подаци који су прецизни, те се на основу њих могу извести конкретни закључци о овим тешким имовинским кривичним делима насиља. Једина њихова непрецизност се може огледати у постојању веће или мање “тамне” или “сиве” бројке криминалитета¹⁰³¹, те с тим у вези изложени подаци не могу бити свеобухватни, већ се односе само на званичне податке полиције, јавног тужилаштва и суда.

¹⁰³¹ М. Матијевић, Криминолошко криминалистичке карактеристике тамне бројке криминалитета, Безбједност, полиција, грађани, Бања Лука, број 1/2007. године, стр. 930-939.

У овом делу рада бавићемо се анализом доступних података који указују на статистичку заступљеност кривичних дела изнуде у пракси правосудних органа Републике Србије од 2006. године, односно од ступања на снагу важећег Кривичног законика. С тим у вези у овој глави поступљено је на следећи начин: у првом делу биће анализирани подаци који указују на обим, динамику и структуру кривичних дела изнуде, затим у другом делу биће анализирани подаци који се односе на политику кривичног гоњења учинилаца за кривична дела изнуде, док ће у трећем делу бити анализирани подаци који се односе на казнену политику судова – односно на врсту и висину изречених кривичних санкција за кривична дела изнуде.

Имајући у виду да се у Републици Србији примењује Кривични законик из 2005. године, за анализу ће као почетна година бити узета 2006. година, док ће као крајњи период посматрања бити анализирана 2015. година, што представља довољно дуг временски период од десет година за анализу који се састоји у посматрању статистичких података који се односе на кривична дела изнуде. Као простор посматрања кривичних дела изнуде у овом временском периоду узета је територија Републике Србије (без територије Аутономне покрајине Косова и Метохије).

Анализом ће бити обухваћени статистички подаци који се односе, како на пунолетне, тако и на малолетне учиниоце кривичних дела изнуде. Извор података који су коришћени за анализу кривичних дела изнуде у правосудној пракси Републике Србије јесу подаци Републичког завода за статистику који су изражени у Билтенима¹⁰³² који се односе на пунолетне учиниоце и Билтенима¹⁰³³ који се односе на малолетне учиниоце кривичних дела.

¹⁰³² Билтен Републичког завода за статистику број 490 за 2006. годину, Београд, 2009. године, Билтен Републичког завода за статистику број 502 за 2007. годину, Београд, 2009. године, Билтен Републичког завода за статистику број 514 за 2008. годину, Београд, 2010. године, Билтен Републичког завода за статистику број 529 за 2009. годину, Београд, 2010. године, Билтен Републичког завода за статистику број 546 за 2010. годину, Београд, 2011. године, Билтен Републичког завода за статистику број 558 за 2011. годину, Београд, 2012. године, Билтен Републичког завода за статистику број 576 за 2012. годину, Београд, 2013. године, Билтен Републичког завода за статистику број 588 за 2013. годину, Београд, 2014. године, Билтен Републичког завода за статистику број 603 за 2014. годину, Београд, 2015. године и Билтен Републичког завода за статистику број 617 за 2015. годину, Београд, 2016. године.

¹⁰³³ Билтен Републичког завода за статистику број 491 за 2006. годину, Београд, 2009. године, Билтен Републичког завода за статистику број 505 за 2007. годину, Београд, 2009. године, Билтен Републичког завода за статистику број 513 за 2008. годину, Београд, 2010. године, Билтен Републичког завода за статистику број 528 за 2009. годину, Београд, 2010. године, Билтен Републичког завода за статистику број 547 за 2010. годину, Београд, 2012. године, Билтен Републичког завода за статистику број 559 за 2011. годину, Београд, 2012. године, Билтен Републичког завода за статистику број 577 за 2012. годину, Београд, 2013. године, Билтен Републичког завода за статистику број 589 за 2013. годину, Београд, 2014. године, Билтен Републичког завода за статистику број 604 за 2014. годину, Београд, 2015. године и Билтен Републичког завода за статистику број 618 за 2015. годину, Београд, 2016. године.

2. ОБИМ, ДИНАМИКА И СТРУКТУРА КРИВИЧНИХ

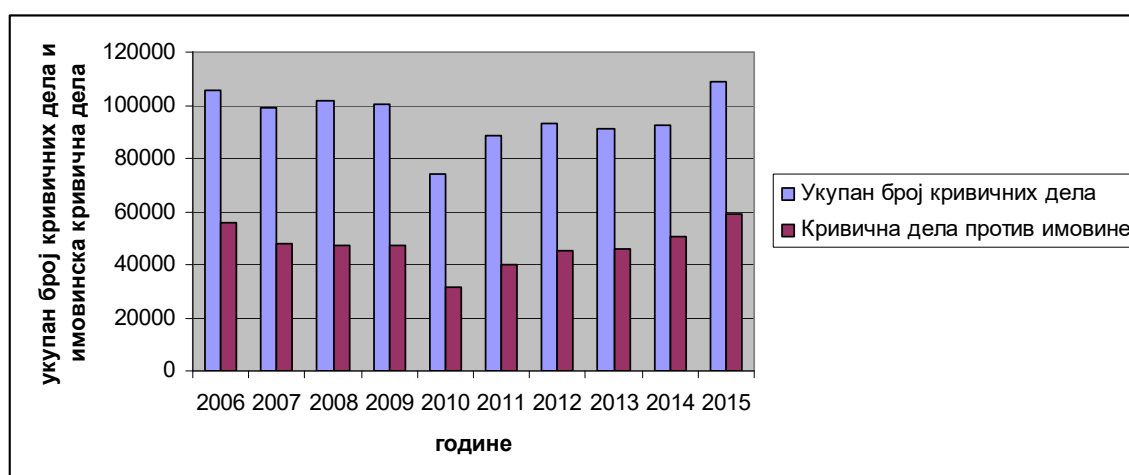
ДЕЛА ИЗНУДЕ

У овом делу рада ћемо анализирати податке који се односе се на обим, динамику и структуру укупно извршених кривичних дела на територији Републике Србије у периоду 2006-2015. године, затим на учешће имовинских кривичних дела у истом периоду, односно њихову динамику, како би на крају указали на место и значај кривичних дела изнуде у структури криминалитета у нашој Републици.

У анализи ће бити коришћени појединачни подаци који се односе, како на пунолетне, тако и на малолетне учиниоце кривичних дела. При томе ће се посебно указати на различите облике учешћа имовинских кривичних дела са елементима насиља као што су: а) изнуда, б) уцена и в) разбојништво, имајући у виду сличности у извршењу и законском одређењу наведених имовинских кривичних дела насиља (разбојништва и изнуде). Поред тога, у овом делу рада ће бити анализирана и динамика извршених кривичних дела изнуде и уцене у Републици Србији у наведеном временском периоду, како од стране пунолетних, тако и од стране малолетних учинилаца ових кривичних дела, имајући у виду сва ограничења која произилазе из постојања тамне бројке криминалитета у већем или мањем обиму.

Табела 1. Учешће имовинских кривичних дела у укупном броју извршених кривичних дела у Србији у периоду 2006-2015. године

година	укупан број кривичних дела	имовинска кривична дела	процент заступљености
2006	105 701	56 050	53,02 %
2007	98 702	48 113	48,75 %
2008	101 723	47 437	46,63 %
2009	100 026	47 343	47,33 %
2010	74 279	31 618	42,57 %
2011	88 207	39 742	45,06 %
2012	92 879	45 291	48,76 %
2013	91 411	45 899	50,21 %
2014	92 600	50 303	54,32 %
2015	108 759	58 741	54,01 %

Графикон 1. Приказ имовинских кривичних дела у односу на укупан број кривичних дела у Србији у периоду 2006-2015. године

Кривична дела против имовине¹⁰³⁴ значајно доминирају у односу на укупан број извршених кривичних дела у Републици Србији у посматраном периоду, имајући у виду да у свакој години она представљају око половине извршених кривичних дела, односно процентуално посматрајући око 50%. При томе је најмањи проценат учешћа имовинских кривичних дела од 42,57 % забележен у току 2010. године, док су ова дела најзаступљенија са 54,32% у току 2014. године, односно у току 2015. године са 54,01%.

Из наведених података произилази да се преостала половина извршених кривичних дела у Републици Србији односи на сва остала кривична дела прописана Кривичним закоником, односно споредним кривичним законодавством. Имајући у виду да се статистички и илустрациони приказ односи на пунолетне извршиоце имовинских кривичних дела може се констатовати да ова дела значајно доминирају по свом уделу у укупном броју извршених кривичних дела.

Табела 2. Динамика извршених имовинских кривичних дела у Србији у периоду 2006-2015. године

година	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
кривична дела против имовине	56 050	48 113	47 437	47 343	31 618	39 742	45 291	45 899	50 303	58 741

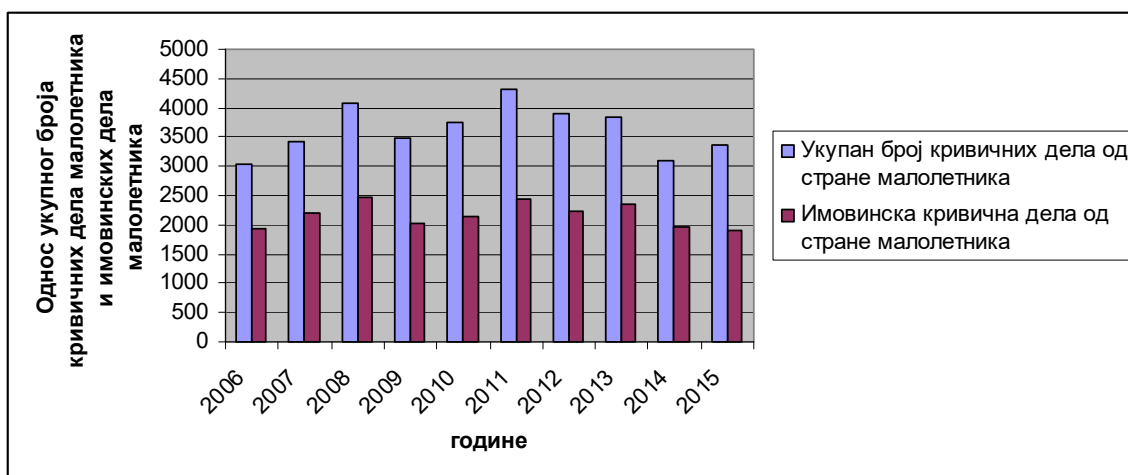
Графикон 2. Илустрациони приказ динамике извршених имовинских кривичних дела у Србији у периоду 2006-2015. године

¹⁰³⁴ Е. Мујановић, Д. Датзер, М. Будимлић, Имовински криминалитет у Босни и Херцеговини према званичним статистикама, Криминалистичке теме, Сарајево, број 1-2/2012. године, стр. 1-27.

Имовинска кривична дела не показују велике осцилације у смислу своје динамике кретања, односно тенденције (тренда) извршења кривичних дела. Тако се анализирајући наведени временски период може закључити да су ова дела скоро у сличној динамици извршења из године у годину где се крећу од 42,57% који је забележен 2010. године (минимално учешће), док су ова дела најзаступљенија са 54,32% у току 2014. године, односно 2015. године са 54,01%. Велики пад извршења ових дела уочава се у току 2010. године, док је највећи интензитет њиховог извршења забележен у току 2014. године, а потом у току 2006. и 2014. године. Са изузетком 2010. године, у осталим посматраним годинама динамика извршења имовинских кривичних дела је била скоро на идентичном нивоу.

Табела 3. Однос имовинских кривичних дела малолетника у односу на укупан број кривичних дела малолетника у Србији у периоду 2006-2015. године

Година	укупан број кривичних дела учињен од стране малолетника	имовинска кривична дела учињена од стране малолетника	процент заступљености
2006	3041	1931	62,50 %
2007	3434	2198	64,00 %
2008	4085	2471	60,49 %
2009	3497	2015	57,62 %
2010	3747	2142	57,17 %
2011	4323	2450	56,67 %
2012	3913	2238	57,19 %
2013	3844	2355	64,26 %
2014	3110	1952	62,76 %
2015	3355	1912	56,99 %

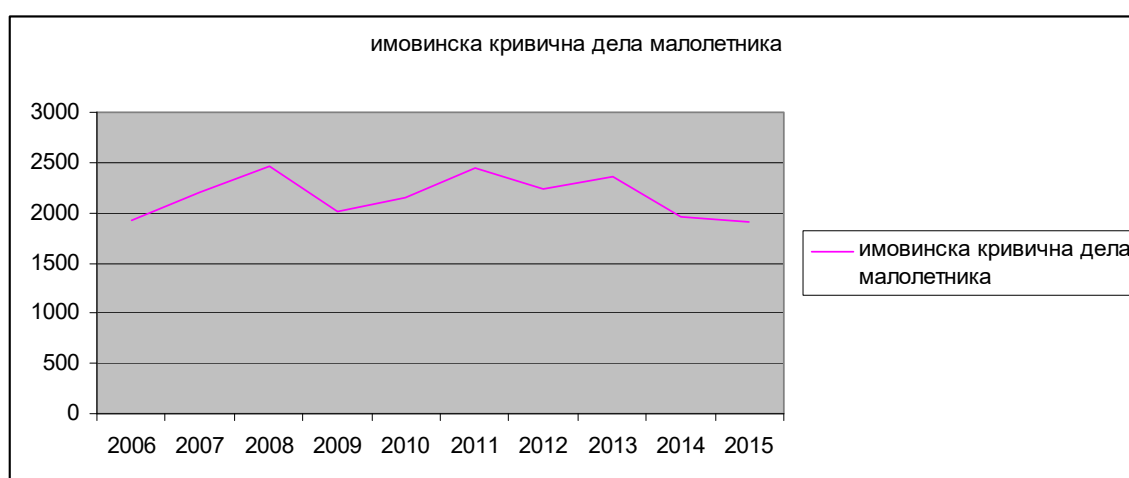
Графикон 3. Приказ имовинских кривичних дела малолетника у односу на укупан број кривичних дела малолетника у Србији у периоду 2006-2015. године

Имајући у виду да се у кривичноправном смислу као малолетна лица сматрају лица која су у време извршења кривичних дела навршила четрнаест година, али нису навршила осамнаест година, као и то да су одговорна за извршена кривична дела потпуно једнако као и пунолетна лица, уз ограничења у погледу посебних правила о примени кривичних санкција и поступања према малолетницима од стране полиције и правосудних органа, приметан је висок удео малолетника као извршилаца кривичних дела против имовине.

Ово учешће превазилази проценат учешћа пунолетних учинилаца ових кривичних дела. Тако су малолетници највећи број имовинских кривичних дела извршили у току 2013. године – 64,26%, односно у току 2007. године - 64% од укупно извршених кривичних дела малолетника у Републици Србији. Најмањи удео малолетника као извршилаца имовинских кривичних дела је забележен у току 2011. године – 56,67%, односно 56,99% у току 2015. године, али и то превазилази учешће пунолетних учинилаца ове врсте кривичних дела.

Табела 4. Динамика извршених имовинских кривичних дела од стране малолетника у Србији у периоду 2006-2015. године

година	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
кривична дела против имовине учињена од малолетника	1931	2198	2471	2015	2142	2450	2238	2355	1952	1912

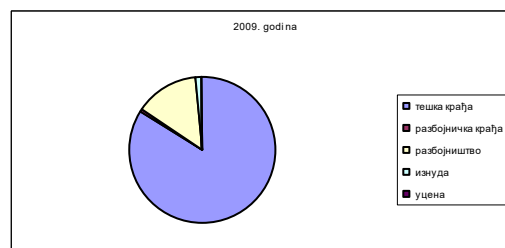
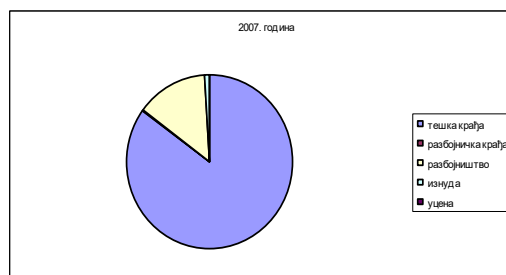
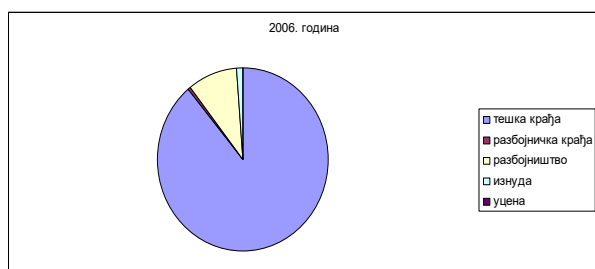

Графикон 4. Илустрациони приказ динамике извршених имовинских кривичних дела од стране малолетника у Србији у периоду 2006-2015. године

Имовинска кривична дела малолетника константно задржавају своју високу заступљеност у укупном криминалитету у посматраном периоду. Анализирајући податке о извршеним имовинским кривичним делима малолетника у смислу динамике њиховог извршења уочава се да нема већих осцилација. Нешто блажи пад учешћа ових кривичних дела уочава се у току 2014. и 2015. године, као и 2009. године, док је пораст ових дела уочен 2008., 2011. и 2013. године, али без већих и наглих пораста или смањења. Подаци указују на чињеницу да је тренд (тенденција) вршења имовинских кривичних дела од стране малолетника скоро на истом нивоу заступљености у посматраном периоду, те да нема већег одступања по посматраним годинама.

Табела 5. Структура најтежих имовинских кривичних дела
у Србији у периоду 2006-2015. године

Година	тешка крађа	разбојничка крађа	разбојништво	изнуда	уцена
2006	22 808	114	2467	247	10
2007	20 952	104	3357	252	15
2008	19 893	85	3258	268	10
2009	19 998	120	3464	256	13
2010	11 722	90	2718	256	12
2011	15 712	124	3190	226	27
2012	17 191	134	3211	201	17
2013	17 272	133	2818	179	21
2014	19 119	112	3110	143	16
2015	20 367	109	3494	167	36

Графикон 5. Илустрациони прикази структуре најтежих имовинских кривичних дела у Србији у периоду 2006-2015. године

У оквиру имовинских кривичних дела по свом значају, природи, карактеру и садржини (карактеристикама) се, поред кривичних дела изнуде и уцене, издвајају и следећа кривична дела: а) тешка крађа, б) разбојништво и в) разбојничка крађа. То су кривична дела, која поред карактеристика имовинског криминалитета, имају и карактеристике насилничког криминалитета. Стога је било потребно да укажемо на обим и динамику наведених имовинских кривичних дела која су иначе и најбројнија у нашој правосудној пракси.

Анализирани статистички подаци, који се односе на пунолетне учиниоце, најпре, указују да је у свим посматраним годинама слична структура извршења најтежих имовинских кривичних дела¹⁰³⁵. Најбројнија су кривична дела тешке крађе. Она значајно доминирају у извршењу најтежих имовинских кривичних дела, имајући у виду чињеницу да у свим посматраним годинама она чине значајну већину у извршењу у односу на остала тежа имовинска дела. Кривично дело тешке крађе је било најбројније у току 2006. године са укупно извршених 22.808 кривичних дела, док је минималан број дела ове врсте забележен 2010. године – „свега“ 11.722 кривична дела.

На другом месту по учешћу у имовинским кривичним делима се налази кривично дело разбојништво¹⁰³⁶. Иако у знатно мањем обиму него што је случај са кривичним делом тешке крађе, највећи број кривичних дела разбојништва је извршен у току 2015. године и то 3.494, док је најмање кривичних дела ове врсте извршено у току 2009. године и то 3.464 дела, што указује да ово дело показује мало осцилација по посматраним годинама.

Кривично дело изнуде се по бројности (учесталости извршења) налази на трећем месту у структури имовинских кривичних дела, иако се ради о малом броју кривичних дела која су неколико десетина пута мање заступљена у односу на претходно посматрана кривична дела. Тако је највише кривичних дела изнуде евидентирано у току 2008. године и то 268 дела, а ово дело је најмање заступљено са свега 143 извршена дела у току 2014. године.

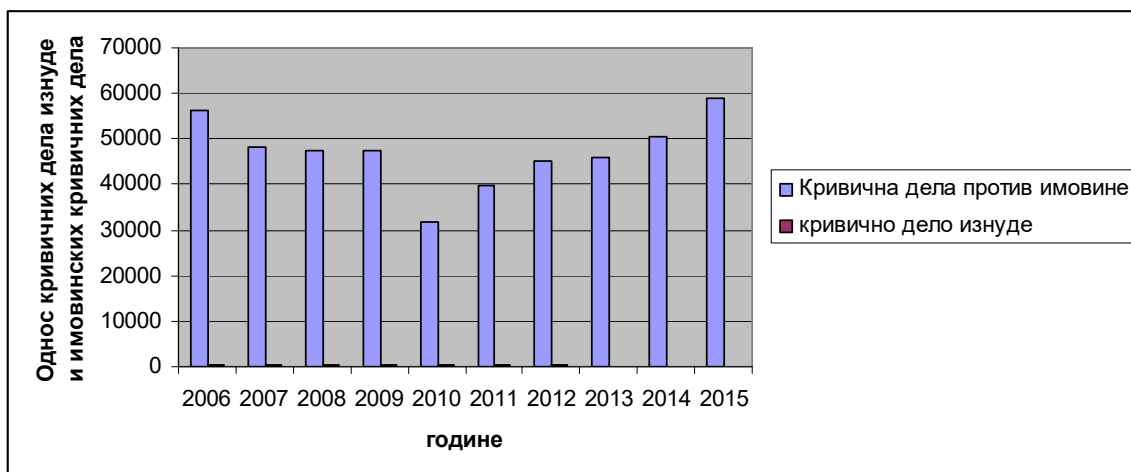
Потом следи кривично дело разбојничке крађе, док је кривично дело уцене присутно у готово занемарљивом обиму у укупном броју имовинских кривичних дела. Наиме, кривично дело уцене је најчешће извршавано у току 2015. године са 36 кривичних дела, односно у току 2011. године са 27 дела. Ово кривично дело је извршавано у најмањем обиму од свега десет кривичних дела у току 2006. и 2008. године, односно дванаест кривичних дела у току 2010. године или тринаест кривичних дела уцене у току 2009. године.

¹⁰³⁵ Ђ. Игњатовић, Структура и тенденције криминалитета у СР Југославији, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 1-2/1995. године, стр. 159-174.

¹⁰³⁶ М. Матијевић, Насилнички криминалитет (теоријске основе и резултати досадашњих истраживања), Правна ријеч, Бања Лука, број 19/2009. године, стр. 313-327.

Табела 6. Учешће кривичног дела изнуде у имовинским кривичним делима у Србији у периоду 2006-2015. године

година	имовинска кривична дела	кривично дело изнуде	процент заступљености
2006	56 050	247	0,44 %
2007	48 113	252	0,52 %
2008	47 437	268	0,56 %
2009	47 343	256	0,54 %
2010	31 618	256	0,81 %
2011	39 742	226	0,57 %
2012	45 291	201	0,44 %
2013	45 899	179	0,39 %
2014	50 303	143	0,28 %
2015	58 741	167	0,28 %

Графикон 6. Приказ учешћа кривичног дела изнуде у имовинским кривичним делима у Србији у периоду 2006-2015. године

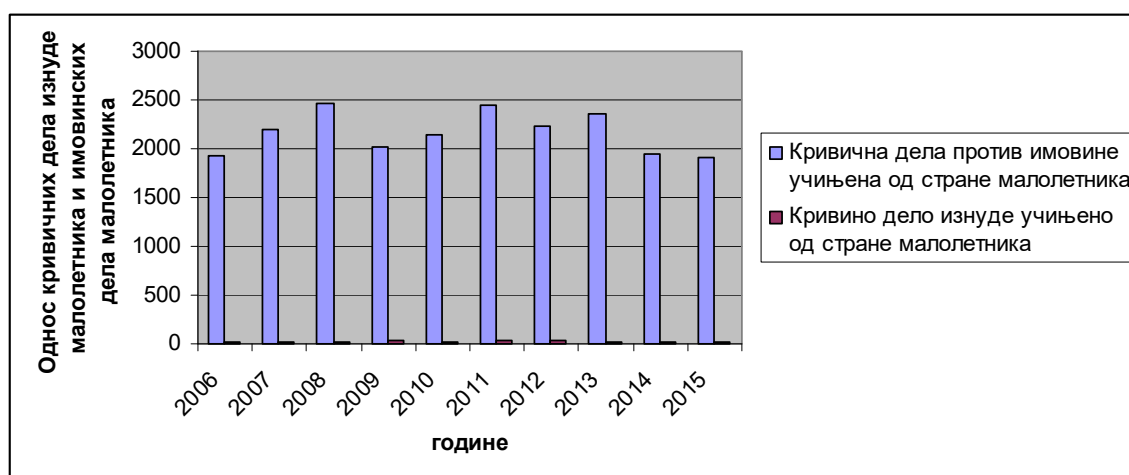
Кривично дело изнуде је веома мало заступљено у односу на укупан број кривичних дела против имовине, имајући у виду чињеницу да готово у свим анализираним годинама не прелази 1% учешћа. С тим у вези најмањи проценат извршења кривичног дела изнуде код пунолетних учинилаца је забележен у току 2014. и 2015. године са 0,28% учешћа у имовинском криминалитету, док је ово дело забележило највећи удео од 0,81% у току 2010. године када је извршено 256 изнуда у односу на укупно 31.618 имовинских кривичних дела. У осталим анализираним годинама проценат учешћа кривичног дела изнуде у кривичним делима против имовине се кретао углавном око 0,50% и то од 0,44% у току 2012. године до 0,57% у току 2011. године.

Ипак, овај мали проценат учешћа кривичног дела изнуде не указује на чињеницу да ова дела нису заступљена у пракси, те да се њима не треба приступити активном борбом, сузбијањем и спречавањем, већ напротив. Имајући у виду чињеницу да се ради о тешким насилним, имовинским кривичним делима, њихов мали проценат извршења у односу на имовинска кривична дела не представља истовремено и њихов мали проценат извршења у односу на укупан криминалитет јер се за њихово извршење захтева постојање припреме, одређени круг потенцијалних извршилаца, као и одређен круг потенцијалних жртви, дуготрајност и организованост деловања, понављање вршења истих кривичних дела итд.

С тим у вези ово тешко кривично дело захтева и другачије извршење у односу на друга тежа имовинска кривична дела као нпр. тешка крађа и разбојништво, чије извршење не захтева увек посебну припрему и често се врше у једном тренутку, ситуационо, чији извршиоци и жртве не припадају у практичном смислу одређеном кругу људи, већ то може бити било које лице.

Табела 7. Учешће кривичног дела изнуде учињено од стране малолетника у имовинским кривичним делима малолетника у Србији у периоду 2006-2015. године

година	имовинска кривична дела учињена од стране малолетника	кривично дело изнуде учињено од стране малолетника	процент заступљености
2006	1931	23	1,19 %
2007	2198	25	1,14 %
2008	2471	21	0,85 %
2009	2015	32	1,59 %
2010	2142	16	0,75 %
2011	2450	32	1,31 %
2012	2238	39	1,74 %
2013	2355	26	1,10 %
2014	1952	22	1,13 %
2015	1912	24	1,26 %

Графикон 7. Приказ учешћа кривичног дела изнуде од стране малолетника у имовинским кривичним делима малолетника у Србији у периоду 2006-2015. године

Нешто је другачија ситуација када се ради о малолетним учиниоцима имовинских кривичних дела, односно кривичног дела изнуде. Њихово учешће у извршењу кривичног дела изнуде у односу на укупан број имовинских кривичних дела је скромног карактера, где се креће испод 2%. Но, интересантан је податак да малолетници у знатно већем обиму учествују као извршиоци кривичног дела изнуде у структури имовинског криминалитета у односу на пунолетна лица.

Највећи је проценат учешћа малолетних учинилаца кривичног дела изнуде забележен у току 2012. године и то 1,74% (док је те године управо забележен минимални удео пунолетних учинилаца овог дела са свега 0,44%). Малолетници су кривично дело изнуде извршили у најмањем проценту у току 2010. године – свега 0,75% или у току 2008. године – свега 0,80%.

Табела 8. Учешће кривичног дела уцене у имовинским кривичним делима у Србији у периоду 2006-2015. године

година	имовинска кривична дела	кривично дело уцене	процент заступљености
2006	56 050	10	0,02 %
2007	48 113	15	0,03 %
2008	47 437	10	0,02 %
2009	47 343	13	0,03 %
2010	31 618	12	0,04 %
2011	39 742	27	0,07 %
2012	45 291	17	0,04 %
2013	45 899	21	0,05 %
2014	50 303	16	0,03 %
2015	58 741	36	0,06 %

Графикон 8. Приказ учешћа кривичног дела уцене у имовинским кривичним делима у Србији у периоду 2006-2015. године

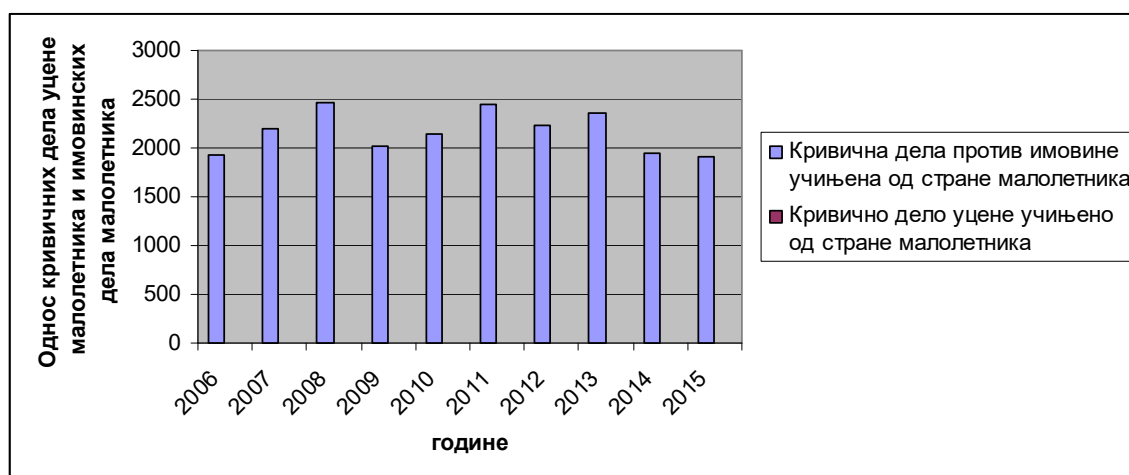
Кривична дела уцене су у односу на укупан број имовинских кривичних дела заступљена у готово занемарљивом броју, како код пунолетних, тако и код малолетних учинилаца кривичних дела.

Када се ради о пунолетним учиниоцима кривичних дела, уочава се да је кривично дело уцене извршавано у „симболичном“ броју од минималних десет кривичних дела у току 2006. и 2008. године, до максималног броја од 27 кривичних дела која су извршена у току 2011. године, односно 36 кривичних дела у току 2015. године (када је број ових кривичних дела повећан за више од три пута у односу на прве посматране године – 2006. и 2008. годину).

Овако мали број уопште извршених кривичних дела ове врсте насилничког имовинског криминалитета указује и на изузетан мали процентуални удео ових кривичних дела у укупном броју имовинских кривичних дела у Републици Србији. Тај се проценат кретао од минималних 0,02% у току 2006. и 2008. године, односно 0,03% у току 2007., 2009. и 2014. године. Максимални удео кривично дело уцене у укупном имовинском криминалитету са 0,06% бележи у току 2015. године, односно са 0,07% у току 2011. године.

Табела 9. Учешће кривичног дела уцене учињено од малолетника у имовинским кривичним делима малолетника у Србији у периоду 2006-2015. године

Година	имовинска кривична дела учињена од стране малолетника	кривично дело уцене учињено од стране малолетника	процент заступљености
2006	1931	1	0,05 %
2007	2198	1	0,04 %
2008	2471	-	-
2009	2015	1	0,05 %
2010	2142	1	0,05 %
2011	2450	1	0,04 %
2012	2238	-	-
2013	2355	2	0,08 %
2014	1952	-	-
2015	1912	1	0,05 %

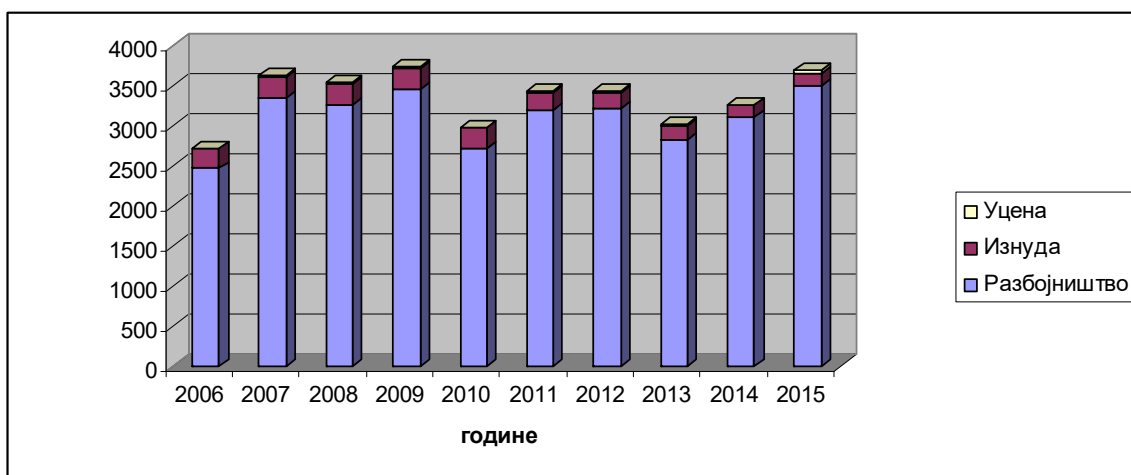
Графикон 9. Приказ учешћа кривичног дела уцене учињено од стране малолетника у имовинским кривичним делима малолетника у Србији у периоду 2006-2015. године

Слична је ситуација у погледу малог броја укупно извршених кривичних дела уцене и њиховог малог процентуалног учешћа у укупном броју извршених кривичних дела против имовине и ако се као њихови учиниоци јаве малолетна лица. Наиме, малолетници се само у „симболичном“ броју јављају као учиниоци овог кривичног дела.

Тако у току 2008., 2012. и 2014. године малолетници нису извршили ниједно кривично дело уцене. По једно кривично дело уцене малолетници су извршили у свим осталим посматраним годинама, осим 2013. године када су извршена два кривична дела ове врсте, што истовремено представља и највећи процентуални удео ових кривичних дела у укупном имовинском криминалитету са 0,08%. Иначе, проценат учешћа кривичних дела уцене међу кривичним делима против имовине се кретао прилично уједначено од 0,04% до 0,05%, сем у годинама када није забележено ниједно кривично дело уцене извршено од стране малолетника.

Табела 10. Однос кривичних дела разбојништва, изнуда и уцене у Србији у периоду 2006-2015. године

Година	разбојништво	изнуда	уцена
2006	2467	247	10
2007	3357	252	15
2008	3258	268	10
2009	3464	256	13
2010	2718	256	12
2011	3190	226	27
2012	3211	201	17
2013	2818	179	21
2014	3110	143	16
2015	3494	167	38

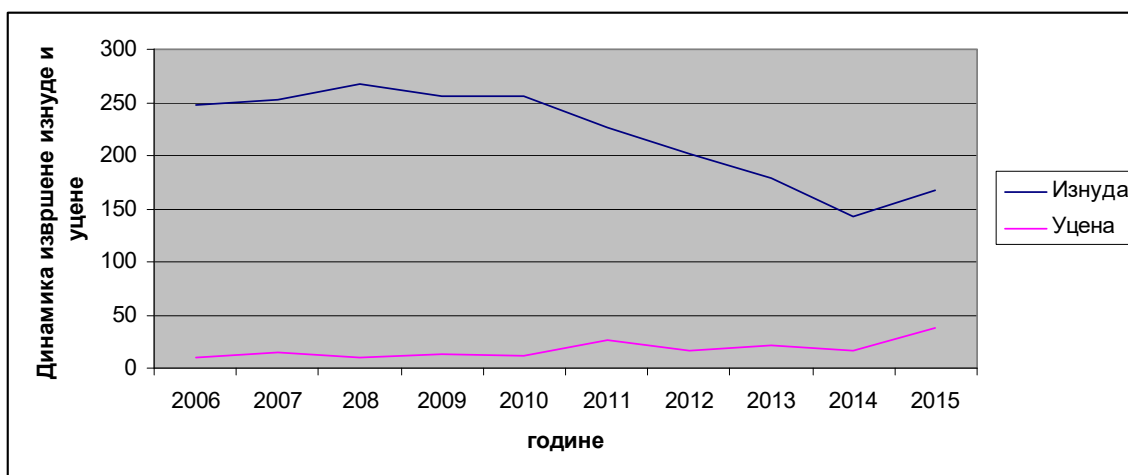
Графикон 10. Приказ односа кривичних дела разбојништва, изнуде и уцене у Србији у периоду 2006-2015. године

Анализирајући однос броја извршених кривичних дела разбојништва, изнуде и уцене¹⁰³⁷ (имовинских кривичних дела са елементима насиља) можемо констатовати да у свакој анализираној години кривична дела разбојништва значајно доминирају у извршењу у односу на кривична дела изнуде и уцене. Иако постоји велика сличност између разбојништва и изнуде (будући да оба дела припадају тешким имовинским кривичним делима), разбојништва се најчешће врше (готово десет до петнаест пута више), док је изнуда присутна у веома малом броју случајева, док је уцена готово и занемарљива. Стога се и на графикону адекватно илуструје однос извршених кривичних дела ове врсте.

Табела 11. Динамика извршених кривичних дела изнуде и уцене у у Србији у периоду 2006-2015. године

година	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
изнуда	247	252	268	256	256	226	201	179	143	167
уцена	10	15	10	13	12	27	17	21	16	38

¹⁰³⁷ У. Пена, А. Миладиновић, Проблеми расветљавања разбојништва са кратком емпиријском анализом, Безбједност, полиција, грађани, Бања Лука, број 1-2/2010. године, стр. 101-120.

Графикон 11. Илустрациони приказ динамике извршених кривичних дела изнуде и уцене у Србији у периоду 2006-2015. године

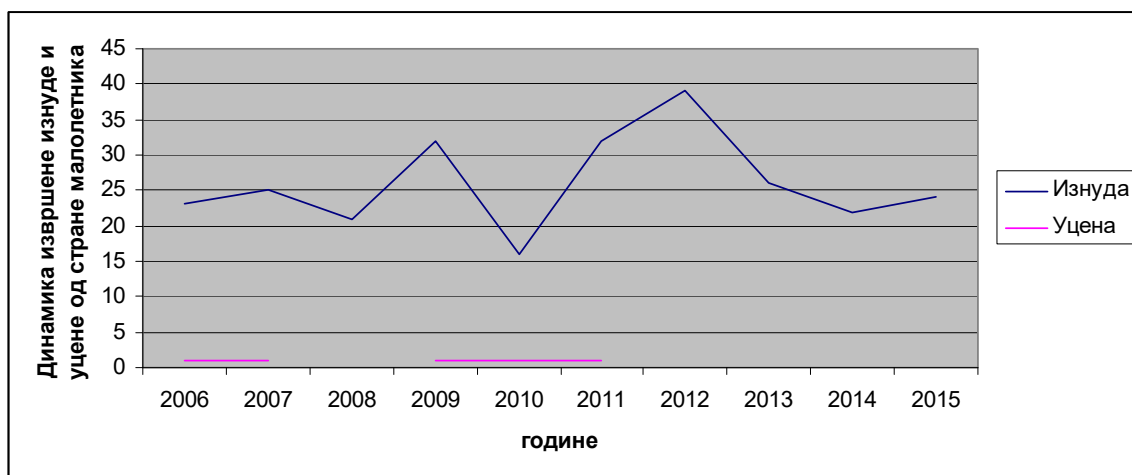
Динамика извршених кривичних дела изнуде је до 2010. године била без значајног одступања, да би од 2011. до 2014. године забележен пад у извршењу овог кривичног дела, са малим повећањем извршења у току 2015. године у односу на претходну годину (када је забележен и најмањи број извршених кривичних дела ове врсте). Највећи број кривичних дела изнуде је био извршен у току 2008. године, али у односу на претходне и наредне године до 2011. тај број није одступао у великој мери као у односу на период након 2011. када је уследио пад у броју његовог извршења.

Кривично дело уцене је у смислу своје динамике извршења такође без већег одступања до 2011. године, након чега је дошло до благог пораста у броју извршених кривичних дела, што је супротна тенденција у односу на кривично дело изнуде у истим анализираним годинама. Тако је највећи број кривичних дела уцене управо извршен у току 2015. године и то 38, док је најмањи број ових дела од само десет забележен у току 2006. године.

Из наведене анализе произилази да је кривично дело изнуде у односу на дело уцене значајно доминантније у извршењу, те да су до 2011. године ова два кривична дела готово била графички приказана праволинијски (у смислу свог извршења), да би затим дошло до одступања у периоду после 2011. године када се број извршених дела изнуде смањивао, а број извршених дела уцене повећао.

Табела 12. Динамика извршених кривичних дела изнуде и уцене од стране малолетника у Србији у периоду 2006-2015. године

Година	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Изнуда	23	25	21	32	16	32	39	26	22	24
Уцена	1	1	-	1	1	1	-	2	-	1

Графикон 12. Илустрациони приказ динамике извршених кривичних дела изнуде и уцене од стране малолетника у Србији у периоду 2006-2015. године

Из претходне анализе статистичких података произилази да кривична дела изнуде малолетници ретко врше, али не у тако занемарљивом броју, имајући у виду да се ради о: а) тешким имовинским кривичним делима са елементима насиља и б) посебном узрасту лица. С тим у вези највећи број кривичних дела изнуде од стране малолетника у анализираном периоду је извршен у току 2012. године (у 39 случајева), односно у току 2011. и 2009. године (у 32 случаја). Најмањи број ових кривичних дела је забележен у току 2010. године (16 случајева), дакле, када је преполовљен број извршених кривичних дела изнуде.

Посматрајући графичку анализу извршења кривичног дела изнуде од стране малолетника стиче се утисак да постоје одступања у посматраним годинама, посебно у периоду од 2009. до 2012. године, када је 2009. године дошло до значајног пораста у односу на претходну годину, да би 2010. године дошло до знатног смањења, а одмах

наредне 2011. године је број извршења повећан на број дела који је евидентиран и у току 2009. године, да би се и даље повећавао и достигао свој максималан број у току 2012. године. Осим ових периода у којима се огледа или знатно смањење или знатан пораст извршених кривичних дела изнуде од стране малолетника, остале посматране године одликује углавном уједначен број извршених дела ове врсте без већег одступања.

Из расположивих података јасно произилази да малолетници изузетно ретко или уопште не врше кривично дело уцене. Тако се може закључити да је динамика њиховог извршења равна правој линији, где нема никаквих одступања, будући да се кривично дело уцене креће од ниједног дела до максимално два кривична дела у току целе календарске године, што је готово његово симболично учешће у имовинском криминалитету уопште.

3. ПОЛИТИКА КРИВИЧНОГ ГОЊЕЊА ЗА КРИВИЧНА ДЕЛА ИЗНУДЕ

Политика кривичног гоњења учинилаца за кривична дела изнуде указује на резултате тока кривичног поступка који је уследио после поднете кривичне пријаве од стране надлежних државних органа (полиције). Стога ћемо у наставку рада указати најпре на начин окончања кривичног поступка за пријављена кривична дела изнуде и уцене у Србији у периоду од 2006-2015. године, као и на однос пријављених, оптужених и осуђених лица за ова кривично дело, прво за пунолетна лица, а потом и за малолетна лица.

Начини окончања кривичног поступка за пријављена кривична дела према одредбама Законика о кривичном поступку могу бити: а) одбацивање кривичне пријаве, б) прекид истраге, в) обустава истраге и г) подношење оптужног акта надлежном суду. Јавни тужилац решењем може одбацивати кривичну пријаву из законом предвиђених разлога: а) ако пријављено дело није кривично дело које се гони по службеној дужности, б) ако пријављено дело нема елементе кривичног дела предвиђеног у закону, в) ако је наступила застарелост или је дело обухваћено амнестијом или помиловањем,

г) ако постоје друге околности које искључују гоњење и д) ако не постоје основи сумње да је учињено дело за које се гони по службеној дужности¹⁰³⁸.

Прекид истраге не представља њено окончање, већ се своди на привремени застој у спровођењу истраге. То значи када сметње које су проузроковале прекид истраге престану, јавни тужилац наставља започету истрагу. Истрага се прекида наредбом јавног тужиоца. Постоје два вида прекида истраге. То су: а) обавезан прекид истраге и б) факултативни прекид истраге. Истрага се обавезно прекида ако настане процесна неспособност лица против којег се истрага води, односно ако је код осумњиченог после извршеног кривичног дела наступило душевно обољење или душевна поремећеност или уколико је дошло до привремених сметњи за кривично гоњење, тј. уколико нема предлога оштећеног или одобрења надлежног државног органа за гоњење или се појаве друге околности које привремено спречавају гоњење. До факултативног прекида истраге може доћи уколико се не зна боравиште осумњиченог или уколико је осумњичени у бекству или иначе није доступан државним органима¹⁰³⁹.

Јавни тужилац ће наредбом обуставити истрагу и одустати од гоњења осумњиченог ако постоје следећи разлози: а) ако дело које је предмет истраге није кривично дело, а нема услова за примену мере безбедности, б) ако је кривично гоњење застарело или је дело обухваћено амнестијом или помиловањем, в) ако постоје друге околности које искључују кривично дело и г) ако нема довољно доказа за оптужење осумњиченог лица¹⁰⁴⁰.

Увид у анализу наведених статистичких података о начинима окончања поступка путем: а) одбачаја кривичне пријаве, б) прекида истраге, в) обуставе истраге и г) подигнутог оптуженог акта указује нам на квалитет поднетих кривичних пријава, односно предузетих радњи надлежних државних органа (кроз класичне криминалистичке методе, обезбеђења доказа, као и евентуално примене посебне доказне радње) које претходе кривичној пријави и доприносе њеном квалитету.

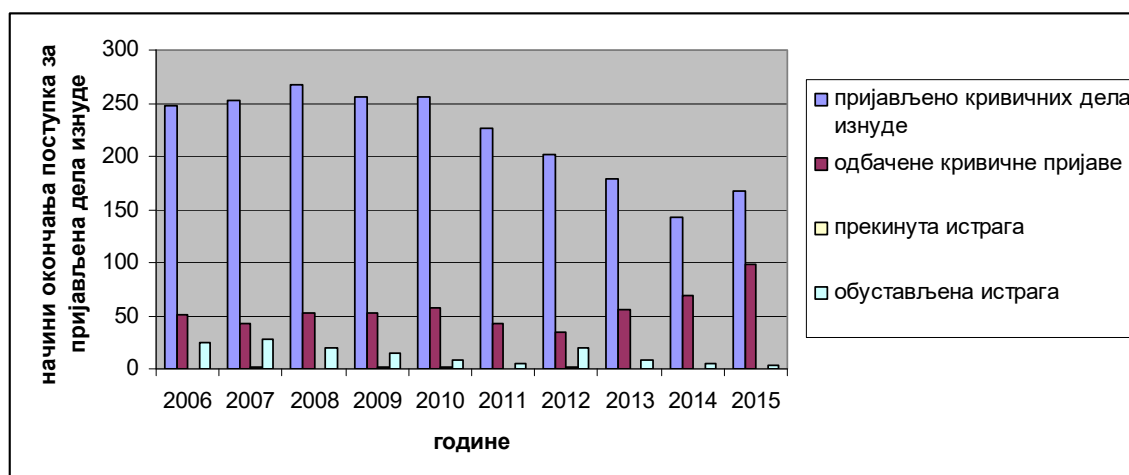
¹⁰³⁸ М. Шкулић, Основне новине у кривичном процесном праву Србије: нови Законик о кривичном поступку из 2011. године, *op.cit.*, стр. 80.

¹⁰³⁹ *Ibid.*, стр. 105.

¹⁰⁴⁰ *Ibid.*, стр. 106.

Табела 13. Начин окончања поступка за пријављена кривична дела изнуде у Србији у периоду од 2006-2015. године

година	пријављена кривична дела изнуде	одбачене кривичне пријаве	прекинута истрага	обушављена истрага
2006	247	51	-	24
2007	252	42	1	28
2008	268	52	-	20
2009	256	52	2	14
2010	256	58	1	8
2011	226	42	-	8
2012	201	34	1	20
2013	179	56	-	8
2014	143	69	-	5
2015	167	98	-	4

Графикон 13. Приказ начина окончања поступка за пријављена кривична дела изнуде у Србији у периоду од 2006-2015. године

Из приказане анализе о начину окончања поступка за пријављена кривична дела изнуде у посматраном периоду можемо закључити следеће:

Иако се ради о тешком кривичном делу са елементима насиља изузетно је велики број одбачених кривичних пријава (што може да укаже на квалитет рада надлежних државних органа). Тако су у периоду од 2006. до 2011. године кривичне пријаве за ово кривично дело одбациване из законом предвиђених ралога у око 20% случајева (дакле, свака пета поднета пријава је била одбачена). Тај се проценат касније повећавао, па је 2015. године износио око 40% одбачених од укупног броја поднетих кривичних пријава, односно највећи је проценат одбачаја кривичних пријава забележен 2014. године када је достигао 50% или половину од свих поднетих кривичних пријава за кривично дело изнуде.

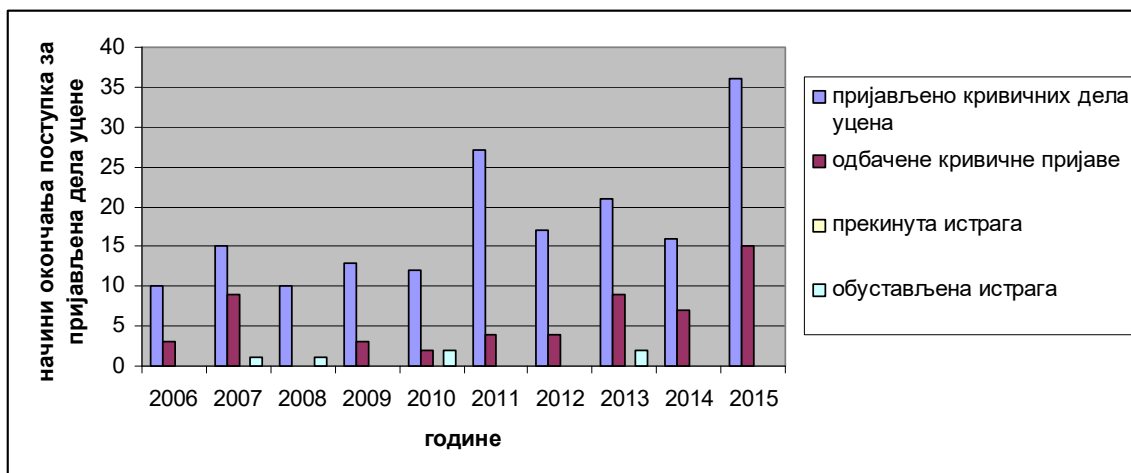
Прекид истраге за кривично дело изнуде је у посматраном периоду ретко примењиван. Тако је дошло до прекида истраге за ово кривично дело само једном у току 2007., 2010. и 2012. године, односно два пута у току 2009. године, док у осталим анализираним годинама није забележен ниједан прекид истраге за ово кривично дело.

До обуставе истраге за кривично дело изнуде најређе је долазило у току 2015. године – у само четири случаја, затим у току 2014. године – у пет случајева, односно у осам случајева у току 2010., 2011. и 2013. године. С друге стране, највише је обустава истраге за кривично дело изнуде забележено у току 2007. године и то 28 обустава истраге од 252 пријављена лица (дакле, сваки осми поступак је окончан на овај начин) или у току 2006. године када је обустава истраге примењена у сваком десетом случају (24 пута од поднетих 247 кривичних пријава).

Најмање одбачених кривичних пријава за кривично дело изнуде је забележено у току 2012. године, док је у осталим анализираним година број одбачених пријава био без значајног одступања, као и број пријављених лица. Важно је, при томе, нагласити да је у току 2014. и 2015. године дошло и до смањења броја пријављених кривичних дела изнуде, када је уједно дошло и до највећег броја одбачаја кривичних пријава за ово дело.

Табела 14. Начин окончања поступка за пријављена кривична дела уцене
у Србији у периоду од 2006-2015. године

година	пријављена кривична дела уцене	одбачене кривичне пријаве	прекинута истрага	обустављена истрага
2006	10	3	-	-
2007	15	9	-	1
2008	10	-	-	1
2009	13	3	-	-
2010	12	2	-	2
2011	27	4	-	-
2012	17	5	-	-
2013	21	9	-	2
2014	16	7	-	-
2015	36	15	-	-

Графикон 14. Приказ начина окончања поступка за пријављена кривична дела уцене у Србији у периоду од 2006-2015. године

Анализирајући начине окончања поступка за пријављена кривична дела уцене у посматраном периоду долазимо до следећих закључака:

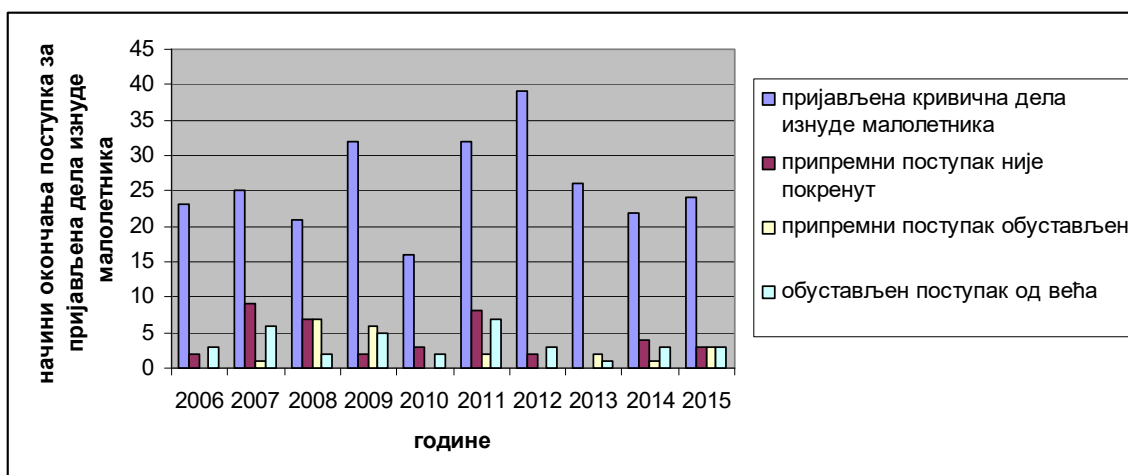
За кривично дело уцене ни у једном случају није дошло до прекида истраге из законом предвиђених разлога.

Обустава истраге за ово кривично дело је примењена у изузетно малом, готово занемарљивом броју случајева и то: а) само једном у току 2007. и 2008. године, б) два пута у току 2010. и 2013. године и в) док у осталим посматраним годинама није забележена ниједна обустава истраге.

Број одбачених кривичних пријава за кривично дело уцене осцилира зависно од посматране године, од ниједне одбачене пријаве у току 2008. године, две одбачене пријаве у току 2010. године или три одбачене пријаве у току 2006. и 2009. године, док је највише кривичних пријава за кривично дело уцене одбачено у току 2015. године – нешто више од 50%, као и нешто испод 50% кривичних пријава које су одбачене у периоду од 2013. до 2015. године.

Табела 15. Начин окончања поступка за пријављена кривична дела изнуде учињена од малолетника у Србији у периоду од 2006-2015. године

година	пријављена кривична дела изнуде учињена од малолетника	поступак није покренут- одбачена пријава	припремни поступак обустављен	обустављен поступак од већа
2006	23	2	-	3
2007	25	9	1	6
2008	21	7	7	2
2009	32	2	6	5
2010	16	3	-	2
2011	32	8	2	7
2012	39	2	-	3
2013	26	-	2	1
2014	22	4	1	3
2015	24	3	3	3

Графикон 15. Приказ начина окончања поступка за пријављена кривична дела изнуде учињена од малолетника у Србији у периоду од 2006-2015. године

Начини окончања поступка према малолетницима који су пријављени за учињена кривична дела изнуде се јављају у три облика. То су¹⁰⁴¹: а) одбачај кривичне пријаве, б) обустава припремног поступка и в) обустава припремног поступка од стране већа. Из расположивих статистичких података за пријављене малолетне учиниоце кривичног дела изнуде можемо закључити следеће:

Највише је забележено одбачаја кривичних пријава за ово кривично дело. Тако је највише одбачено кривичних пријава (око једне трећине) било у току 2007. и 2008. године, а најмање је одбачаја пријава забележено у току 2012. године (око 5% или две кривичне пријаве су одбачене од поднетих 39 кривичних пријава), с изузетком 2013. године када није одбачена ниједна кривична пријава за ово кривично дело.

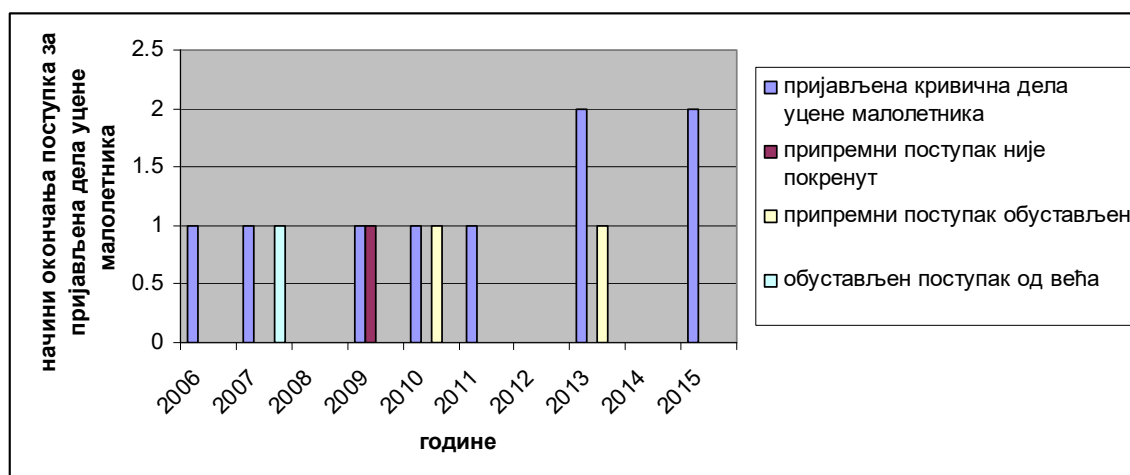
Припремни поступак према малолетнику је обустављен изузетно ретко: а) ниједном у току 2006., 2010. и 2012. године, б) једном у току 2007. и 2014. године и в) два пута у току 2011. и 2013. године.

Одлуком већа за малолетнике вишег суда је припремни поступак према малолетницима за кривично дело изнуде обустављен: а) једном у току 2013. године, б) два пута у току 2008. и 2010. године, в) три пута у току 2006., 2012., 2014. и 2015. године, док је најчешће припремни поступак обустављен у току 2011. године у око 25% случајева.

¹⁰⁴¹ М. Симовић, Политика гоњења тужилаштва и казнена политика судова у Републици Српској у области малолетничког криминалитета, Зборник радова, Права дјетета и равноправност полова – између нормативног и стварног, Источно Сарајево, 2012. године, стр. 343-358.

Табела 16. Начин окончања поступка за пријављена кривична дела уцене учињена од малолетника у Србији у периоду од 2006-2015. године

година	пријављена кривична дела уцене учињена од малолетника	поступак није покренут- одбачена пријава	припремни поступак обустављен	обустављен поступак од већа
2006	1	-	-	-
2007	1	1	-	-
2008	-	-	-	-
2009	1	1	-	-
2010	1	-	1	-
2011	1	-	-	-
2012	-	-	-	-
2013	2	-	1	-
2014	-	-	-	-
2015	-	-	-	-

Графикон 16. Приказ начина окончања поступка за пријављена кривична дела уцене учињена од малолетника у Србији у периоду од 2006-2015. године

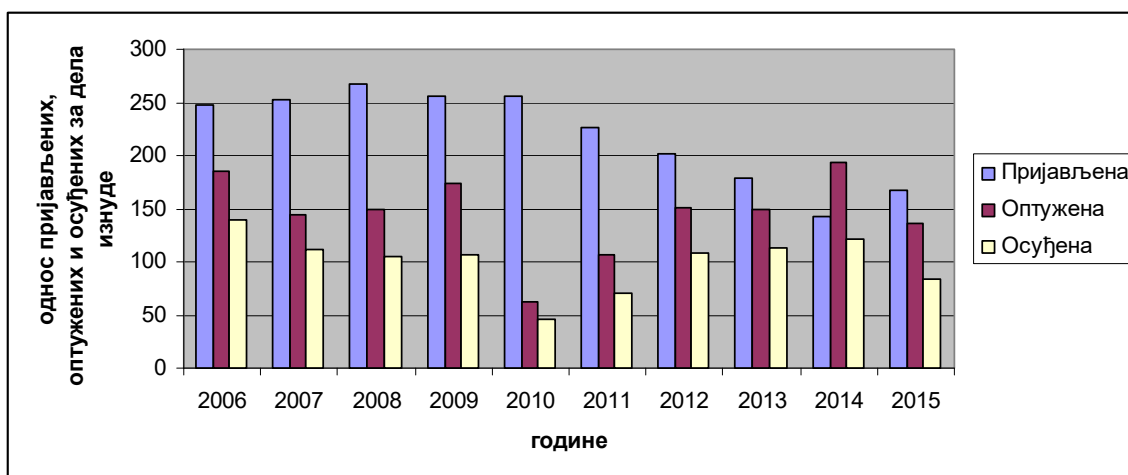
Кривично дело уцене од стране малолетника се и иначе ретко врши према до сада приказаним статистичким показатељима у Републици Србији. Стога је и логично зашто се мали број малолетника и нађе пред судом ради изрицања кривичне санкције.

У посматраном периоду није забележена ниједна обустава припремног поступка према малолетнику одлуком већа. Такође је забележен и мали број обустава припремног поступка и то само по једном у току 2010. и 2013. године.

Слична је ситуација и са одбаченим кривичним пријавама за кривично дело уцене против малолетника. Тако је у посматраном периоду забележена само по једна одбачена кривична пријава и то у току 2007. и 2009. године, док се у осталим анализираним годинама кривични поступак према малолетницима није окончавао на овај начин.

Табела 17. Однос пријављених, оптужених и осуђених лица за учињена кривична дела изнуде у Србији у периоду од 2006-2015. године

година	Пријављено	оптужено	осуђено
2006	247	186	140
2007	252	144	111
2008	268	149	105
2009	256	173	107
2010	256	63	46
2011	226	107	70
2012	201	151	108
2013	179	149	113
2014	143	194	121
2015	167	136	83

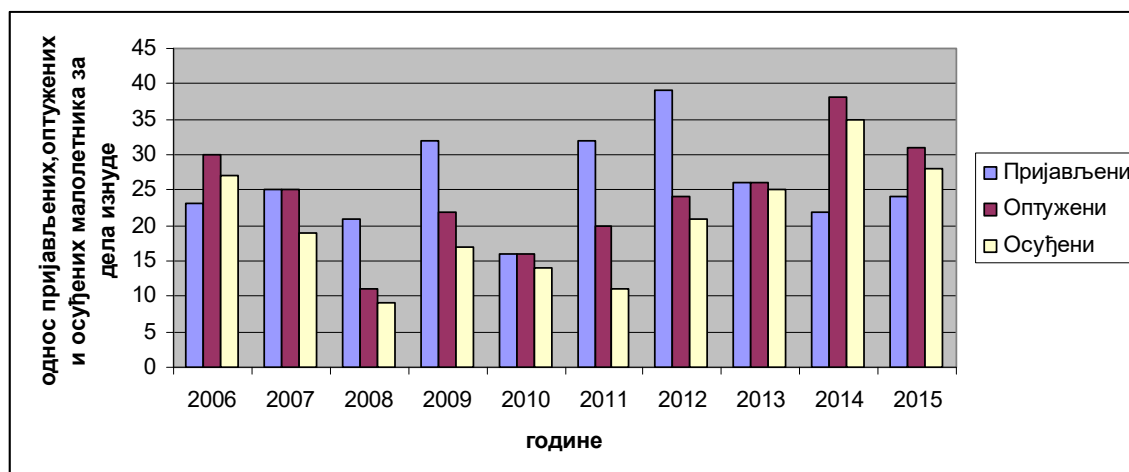
Графикон 17. Однос пријављених, оптужених и осуђених лица за учињена кривична дела изнуде у Србији у периоду од 2006-2015. године

Анализирајући однос броја пријављених, оптужених и осуђених лица за учињена кривична дела изнуде може се констатовати да нема већег одступања у смислу линеарног смањења броја оптужених у односу на број пријављених лица, као и броја осуђених лица у односу на број оптужених лица у посматраном периоду. Као пример овог одступања се може навести 2010. година када је најмање било оптужених, односно осуђених лица за учињена кривична дела изнуде и то од укупно 256 пријављена учиниоца за дела изнуде било је оптужено свега 63 (дакле, једна четвртина), а осуђено 46 лица (једна петина). У односу на остале посматране године знатно је смањен овај линеарни однос који је износио преко 50% оптужених лица у односу на пријављена лица, а још више однос осуђених лица у односу на оптужена лица.

Може се уочити одступање и у току 2014. године када је било више оптужених лица у односу на пријављена лица, као и велики број осуђених лица у односу на пријављена лица (наиме, од пријављених 143 лица, оптужено је 194 лице, а осуђено 121 лице). Овај податак указује да се број осуђених лица у односу на број пријављених лица не односи само на текућу 2014. годину, већ и на број пријављених лица из 2013. године или ранијих година за које кривични поступак још није био окончан.

Табела 18. Однос пријављених, оптужених и осуђених малолетника за учињена кривична дела изнуде у Србији у периоду од 2006-2015. године

година	Пријављено	оптужено	осуђено
2006	23	30	27
2007	25	25	19
2008	21	11	9
2009	32	22	17
2010	16	16	14
2011	32	20	11
2012	39	24	21
2013	26	26	25
2014	22	38	35
2015	24	31	28

Графикон 18. Однос пријављених, оптужених и осуђених малолетника за учињена кривична дела изнуде у Србији у периоду од 2006-2015. године

Однос броја пријављених, оптужених и осуђених малолетника за учињена кривична дела изнуде се у односу на истоврсну анализу код пунолетних лица указује да је у току 2006., 2014. и 2015. године број оптужених малолетних лица био већи у односу на број пријављених лица, док је у току 2007. и 2013. године тај број био исти.

Број осуђених малолетних лица је готово приближан броју оптужених лица, те је тако у току 2006., 2012., 2013., 2014. и 2015. године број осуђених лица био највећи у односу на оптужена лица. У појединим анализираним годинама је број осуђених лица линеарно опадао, али без значајне разлике, изузев у току 2011. године када је тај број износио једанаест осуђених у односу на двадесет оптужених малолетника, што истовремено представља и најмањи број осуђених малолетних лица, посебно у односу на оптужена лица. Најмањи број осуђених малолетних лица за кривично дело изнуде у односу на осуђена лица у осталим посматраним годинама је износио у току 2008. године.

Табела 19. Однос пријављених, оптужених и осуђених лица за учињена кривична дела у Србији у периоду од 2006-2015. године

година	Пријављено	оптужено	осуђено
2006	10	11	10
2007	15	2	2
2008	10	2	2
2009	13	14	14
2010	12	9	9
2011	27	8	7
2012	17	11	8
2013	21	14	13
2014	16	10	8
2015	36	12	10

Графикон 19. Однос пријављених, оптужених и осуђених лица за учињена кривична дела уцене у Србији у периоду од 2006-2015. године

Однос броја пријављених, оптужених и осуђених пунолетних лица за учињена кривична дела уцене указује на изузетно мали број оптужених и осуђених лица у односу на пријављена лица у току 2007. и 2008. године, када су само по 2 лица оптужена и осуђена у односу на 15, односно 10 пријављених учинилаца. У осталим годинама тај број је био линеарно смањен у смислу броја осуђених и оптужених лица у односу на број пријављених лица, с тим што је највише оптужених лица – 14 забележено у току 2009. и 2014. године.

Уједно се може констатовати да је 2015. године забележен највећи број пријављених кривичних дела уцена, а да је исте године забележен најмањи број оптужених и осуђених лица у односу на велики број пријављених лица, али статистички посматрано без већег одступања у односу на остале посматране године. Упркос великом броју пријављених учинилаца кривичног дела уцене у току 2015. године, број оптужених и осуђених лица је скоро исти као и ранијих година, иако је број пријављених лица био мањи у односу на 2015. годину. Исти је случај и у току 2011. године где је број оптужених и осуђених лица за дела уцене био мањи у односу на пријављена лица из те године. При томе, је забележен и највећи број осуђених лица и то 14 у току 2009. године, односно 13 осуђених лица у току 2013. године.

Важно је нагласити и то да су у току 2006. и 2009. године сва оптужена лица за ово кривично дело била и осуђена, као и у току 2010. године где је исти број осуђених и оптужених лица за ово кривично дело, али значајно мање у односу на пријављена лица из те године.

4. КАЗНЕНА ПОЛИТИКА СУДОВА ЗА КРИВИЧНА ДЕЛА ИЗНУДЕ

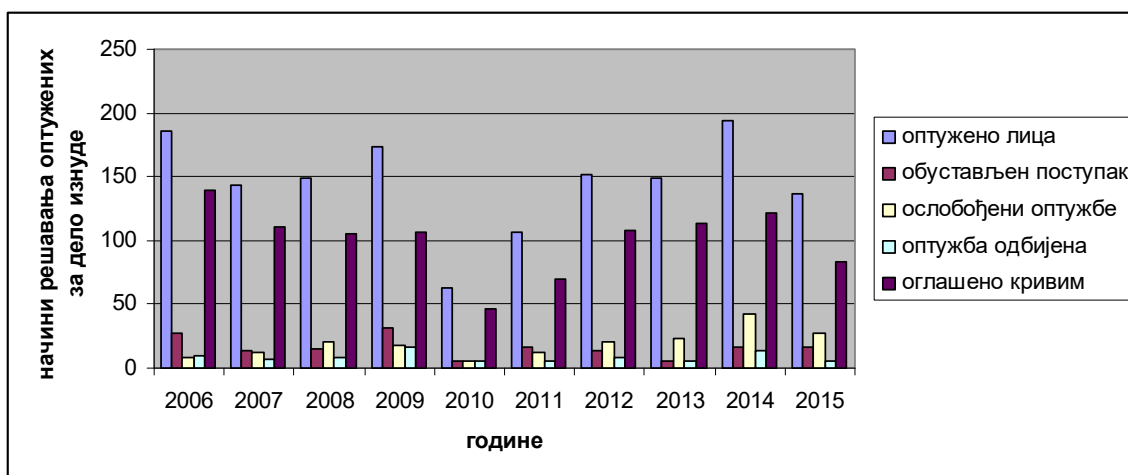
Казнена политика судова¹⁰⁴² за кривична дела изнуде указује на врсту и висину (меру) изречених кривичних санкција учиниоцима ових кривичних дела у временском периоду од 2006-2015. године у Републици Србији. С обзиром да су за ова кривична дела прописане казне затвора као једина врста кривичне санкције, у судско-статистичкој пракси анализирано стање и подаци показују другачију ситуацију. На овом месту ће се прво анализирати подаци о изреченим кривичним санкцијама¹⁰⁴³ за кривична дела изнуде према пунолетним лицима, а потом према малолетним лицима, имајући у виду претходне закључке о односу броја пријављених, оптужених и осуђених лица, и посебно узимајући у обзир високу тамну бројку криминалитета.

Табела 20. Начини решавања поступака оптужених лица за кривично дело изнуде у Србији у периоду од 2006-2015. године

година	оптужена лица	обушављен поступак	ослобођено од оптужбе	оптужба одбијена	оглашено кривим	
2006	186	27	8	9	140	75,26%
2007	144	14	12	7	111	77,08%
2008	149	15	20	8	105	70,46%
2009	173	32	18	16	107	61,84%
2010	63	6	5	6	46	73,01%
2011	107	17	12	6	70	65,42%
2012	151	13	21	8	108	71,52%
2013	149	6	23	5	113	75,83%
2014	194	17	42	14	121	62,37%
2015	136	17	28	5	83	61,02%

¹⁰⁴² А. Рамљак, Погрешке у истрази и код пресуђења у крвним деликтима, Криминалистичке теме, Сарајево, број 1-2/2005. године, стр. 87-123.

¹⁰⁴³ Б. Иванковић, Казнена политика, Билтен судске праксе Првог општинског суда у Београду, Београд, број 13/2004. године, стр. 89-101.

Графикон 20. Приказ начина решавања поступака оптужених лица за кривично дело изнуде у Србији у периоду 2006-2015. године

Анализирајући статистичке податке¹⁰⁴⁴ приказане у овој табели стиче се утисак да је готово сваке посматране године највећи број оптужених лица за кривично дело изнуде управо и оглашен кривим. Тај се проценат лица која су оглашена кривим за кривично дело изнуде у просеку кретао у преко 60% случајева од оптужених лица. Најмање је оглашено кривим за ово кривично дело и то 61,02% у току 2015. године, односно 61,84% у току 2009. године. С друге стране, највећи број лица која су оглашена кривим за ово кривично дело је забележен у току 2006. године – 75,26%, односно у току 2007. године – 77,08%.

Интересантно је да је за кривично дело изнуде било најмање одбијајућих оптужби из законом предвиђених разлога. Тај се број кретао од минималних 5 одбијајућих оптужби у току 2013. и 2015. године, односно 6 одбијајућих оптужби у току 2010. и 2011. године. Највећи број оптужби за ово кривично дело је одбијен одлуком суда у току 2009. године – у чак 16, односно у току 2014. године – у 14 случајева.

Потом следи број ослобођења од оптужбе који се кретао од минималних пет у току 2010. године, осам у току 2006. године, до максималних 28 ослобођења од оптужбе у току 2015. године или чак 42 ослобођења од оптужбе у току 2014. године.

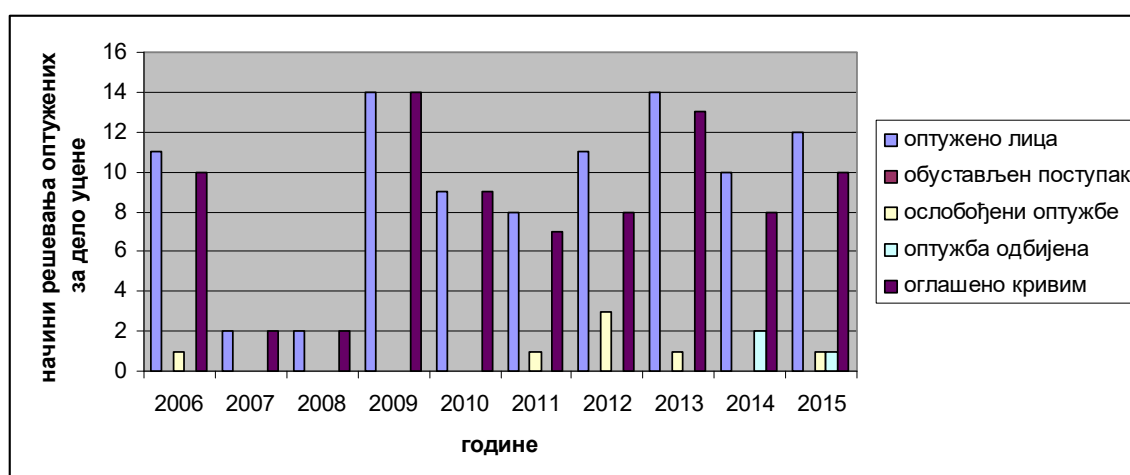
И на крају, за кривично дело изнуде је у посматраном периоду кривични поступак према оптуженом лицу обустављан почев од 6 случајева (у току 2010. и 2013.

¹⁰⁴⁴ Д. Атанацковић, Казнена политика судова у СФР Југославији, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 2-3/1978. године, стр. 93-107.

године), преко 17 случајева (у току 2011., 2014. и 2015. године), до максималних 27 случајева (у току 2006. године), односно у 32 случаја (у току 2009. године).

Табела 21. Начин решавања поступака оптужених лица за кривично дело уцене у Србији у периоду од 2006-2015. године

година	оптужена лица	обустављен поступак	ослобођено од оптужбе	оптужба одбијена	оглашено кривим	
					број	процент
2006	11	-	1	-	10	90,90%
2007	2	-	-	-	2	100%
2008	2	-	-	-	2	100%
2009	14	-	-	-	14	100%
2010	9	-	-	-	9	100%
2011	8	-	1	-	7	90,90%
2012	11	-	3	-	8	72,72%
2013	14	-	1	-	13	92,90%
2014	10	-	-	2	8	80%
2015	12	-	1	1	10	83,33%

Графикон 21. Приказ начина решавања поступака оптужених лица за кривично дело уцене у Србији у периоду 2006-2015. године

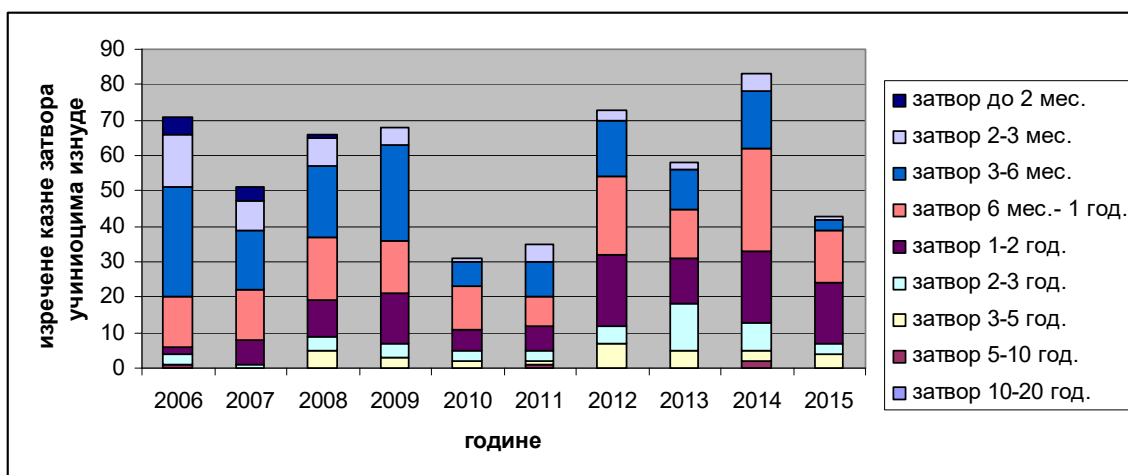
Анализирајући податке о начину решавања подигнутих оптужби за кривично дело уцене у посматраном периоду, може се најпре закључити да за ово кривично дело ниједном није обустављен кривични поступак према пунолетном учиниоцу кривичног дела. Оптужба за ово кривично дело је одбијена у ретким случајевима и то само једном у току 2015. године, односно два пута у току 2014. године. У осталим посматраним годинама није евидентирана ниједна судска одлука ове врсте.

Слична је ситуација и са бројем ослобођења од оптужбе пунолетног оптуженог лица за кривично дело уцене. Наиме, само је у једном случају дошло до ослобођења од оптужбе у току 2006., 2011., 2013. и 2015. године, односно у три случаја у току 2012. године, док у осталим посматраним годинама суд није доносио одлуке ове врсте.

И на крају, изузетно је висок проценат осуђених лица (лица која су оглашена кривим) у односу на оптужена лица за кривично дело уцене. С тим у вези, у току 2007., 2008., 2009. и 2010. године је 100% оптужених лица било и оглашено кривим за ово кривично дело. Најмањи је проценат лица која су оглашена кривим за кривично дело уцене износио 72,72% у току 2012. године, односно 80% у току 2014. године.

Табела 22. Изречене казне затвора учиниоцима кривичних дела изнуде у Србији у периоду од 2006-2015. године

година	осуђена лица	затвор 10-20 год	затвор 5-10 год	затвор 3-5 год	затвор 2-3 год	затвор 1-2 год	затвор 6 мес. –1 год	затвор 3-6 мес.	затвор 2-3 мес.	затвор до 2 мес.
2006	140	-	1	-	3	2	15	31	15	-
2007	111	-	-	-	1	7	14	17	8	4
2008	105	-	-	5	4	10	18	20	8	1
2009	107	-	-	3	4	14	15	27	5	-
2010	46	-	-	2	3	6	12	7	1	-
2011	70	-	1	1	3	7	8	10	5	-
2012	108	-	-	7	5	20	22	16	3	-
2013	113	-	-	5	13	13	14	11	2	-
2014	121	-	2	3	8	20	29	16	5	-
2015	83	-	-	4	3	17	15	3	1	-

Графикон 22. Приказ изречених казни затвора учиниоцима кривичних дела изнуде у Србији у периоду од 2006-2015. године

Казна затвора је једина врста казне која је у посебном делу Кривичног законика прописана за кривично дело изнуде. С обзиром да се ово кривично дело врши са намером учиниоца да предузетом радњом извршења основног дела и прописаним квалификованим облицима прибави за себе или другог противправну имовинску корист, логично је да се и за учиниоца овог дела може (односно мора) изрећи и новчана казна у складу са општим правилима Кривичног права.

Из наведених статистичких података¹⁰⁴⁵ о висини изречених казни учиниоцима кривичних дела изнуде у посматраном периоду произилази да ниједном није изречена казна затвора у трајању од десет до двадесет година, с тим што је казна затвора у трајању од пет до десет година изречена само једном у току 2006. и 2011. године, односно два пута у току 2014. године. Дакле, дуже казне затвора се за учињена кривична дела изнуде ретко изричу.

То указује да се за ово кривично дело најчешће изричу казне затвора у краћем трајању до пет година. Тако се казна затвора у трајању од три до пет година за ово кривично дело не изриче често, већ у свега неколико случајева годишње, осим у току 2012. године када је ова казна затвора изречена у седам случајева.

Скоро је идентична ситуација и са изреченом казном затвора у трајању од две до три године где је готово сваке године забележено само неколико случајева изрицања ове казне, осим у току 2013. година када је 13 лица осуђено на ову врсту и меру казне.

¹⁰⁴⁵ С. Бејатовић, Казнена политика судова и заштита друштвене својине, Наша законитост, Загреб, број 5/1986. године, стр. 695-711.

Наведени подаци указују на забрињавајућу ситуацију када је у питању кажњавање учинилаца кривичних дела изнуде (као облика криминалитета насиља, заједно са кривичним делима разбојништва и разбојничке крађе)¹⁰⁴⁶ имајући у виду да се казна затвора у распону од две до пет година изрицала веома ретко, па се стиче утисак о веома благој политици кажњавања учинилаца ових кривичних дела.

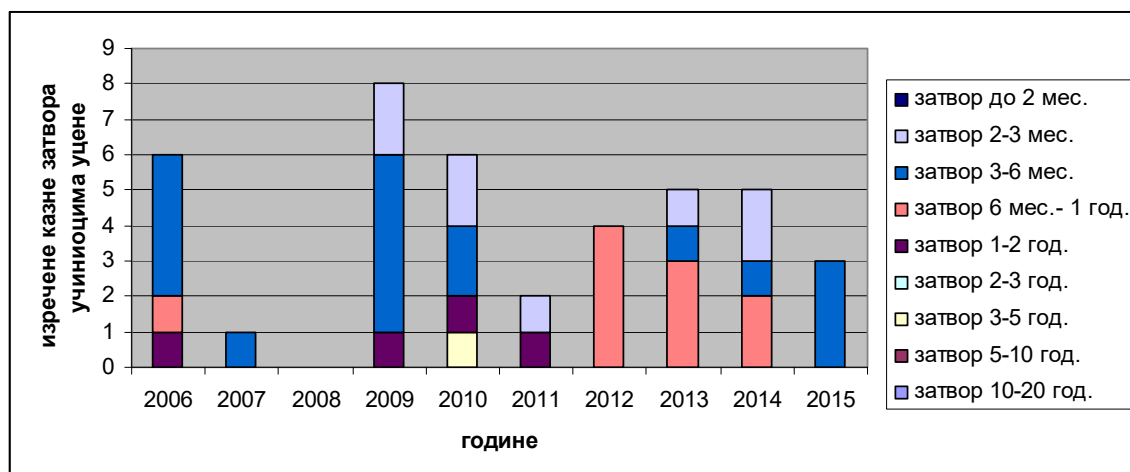
Такође, ови подаци указују на чињеницу да се за кривично дело изнуде најчешће изрицала казна затвора у трајању до две године. У свакој анализираној години највећи број казни затвора је према учиниоцима кривичних дела изнуде износио у трајању од три до шест месеци, док је нешто мањи број изречених казни затвора у трајању од шест месеци до једне године. Казна затвора у трајању од два до три месеца се није изрицала у већем обиму, с тим што се веће оступање може уочити у току 2006. године када је ова казна била изречена у чак петнаест случајева (за разлику од осталих посматраних година када се изрицала највише у осам случајева).

Казна затвора у трајању до два месеца се учиниоцима кривичних дела изнуде уопште није изрицала у посматраном периоду, осим у току 2007. године када је овако кратка казна затвора била изречена у чак четири случаја. У осталим годинама ова казна није уопште изрицана, осим у једном случају у току 2008.године.

¹⁰⁴⁶ С. Стојановић, Казнена политика при одмеравању казне учиниоцима кривичних дела разбојништва, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 1-2/1984. године, стр. 129-141.

Табела 23. Изречене казне затвора учиниоцима кривичних дела уцене
у Србији у периоду од 2006-2015. године

година	осуђена лица	затвор 10-20 год	затвор 5-10 год	затвор 3-5 год	затвор 2-3 год	затвор 1-2 год	затвор 6 мес -1 год	затвор 3-6 мес.	затвор 2-3 мес.	затвор до 2 мес.
2006	10	-	-	-	-	1	1	4	-	-
2007	2	-	-	-	-	-	-	1	-	-
2008	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2009	14	-	-	-	-	1	-	5	2	-
2010	9	-	-	1	-	1	-	2	2	-
2011	7	-	-	-	-	1	-	-	1	-
2012	8	-	-	-	-	-	4	-	-	-
2013	13	-	-	-	-	-	3	1	1	-
2014	8	-	-	-	-	-	2	1	2	-
2015	10	-	-	-	-	-	-	3	-	-

Графикон 23. Приказ изречене казне затвора учиниоцима кривичних дела уцене
у Србији у периоду од 2006-2015. године

За кривично дело уцене је такође у Кривичном законнику прописана казна затвора у различитом трајању, зависно од облика испољавања дела. У анализи изречених казни за ово кривично дело, на бази статистичких показатеља у периоду 2006-2015. године можемо уочити да за ово кривично дело казна затвора у трајању преко две године уопште није изрицана, осим у току 2010. године када је изречена 1 казна затвора у трајању од три до пет година. Такође је ретко за ово кривично дело изрицана и казна затвора у трајању од једне до две године и то у току 2006., 2009., 2010. и 2011. године и то само у једном случају.

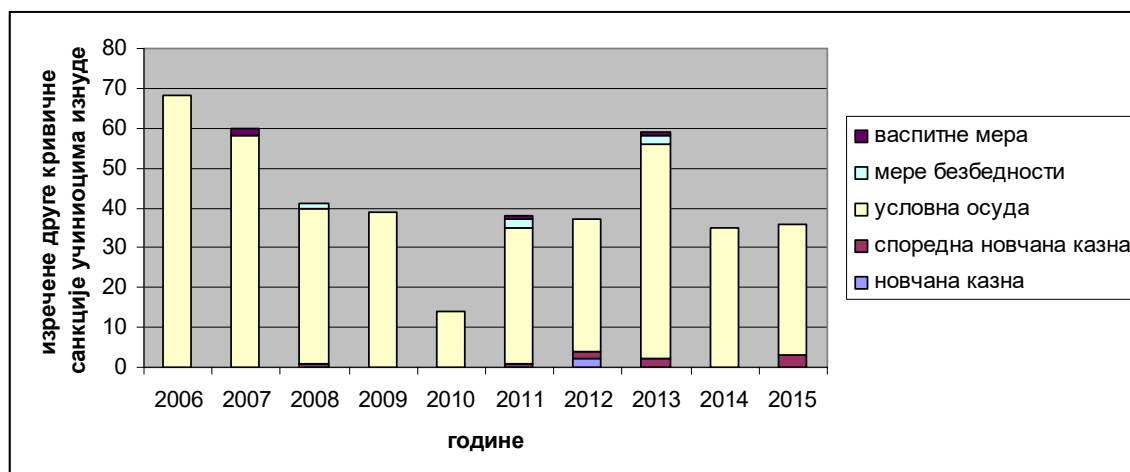
Најчешће је казна затвора за учињено кривично дело уцене изречена у трајању од три до шест месеци, односно у трајању од шест месеци до једне године. Тако је у току 2009. године изречено 5 казни затвора у трајању од три до шест месеци, а у току 2006. године је било 4 казне затвора у овом трајању.

Казна затвора у трајању од шест месеци до једне године је изрицана у 4 случаја у току 2012. године, односно у 3 случаја у току 2013. године. У осталим посматраним годинама казна затвора у трајању до два месеца није изречена ни у једном случају.

Најопштије речено, можемо констатовати да се казна затвора за кривична дела уцене изриче у распону од два месеца до две године, са посебним нагласком на распон казне у трајању до једне године, имајући у виду чињеницу да је казна затвора у трајању од једне до две године била изречена само у једном случају и то у периоду од 2009-2011. године.

Табела 24. Изречене друге кривичне санкције учиниоцима кривичних дела изнуде у Србији у периоду од 2006-2015. године

година	осуђена лица	новчана казна	споредна новчана казна	условна осуда	мере безбедност и	васпитне мере
2006	140	-	-	68	-	-
2007	111	-	-	58	-	2
2008	105	-	1	39	1	-
2009	107	-	-	39	-	-
2010	46	-	-	14	-	-
2011	70	-	1	34	2	1
2012	108	2	2	33	-	-
2013	113	-	2	54	2	1
2014	121	-	-	35	-	-
2015	83	-	3	33	-	-

Графикон 24. Приказ изречених других кривичних санкција учиниоцима кривичних дела изнуде у Србији у периоду од 2006-2015. године

У приказаној табели дати су статистички подаци о броју и врсти других кривичних санкција које су изречене учиниоцима кривичних дела изнуде у посматраном временском периоду. Из наведених података можемо закључити следеће¹⁰⁴⁷:

Од осталих кривичних санкција према учиниоцима ових кривичних дела, иако је за очекивати, новчана казна је изрицана готово симболично. Као главна казна она је изречена само једном и то у току 2012. године (док у осталим посматраним годинама ова врста имовинске казне није уопште изрицана учиниоцима кривичних дела изнуде као облика имовинског криминалитета). Као споредна казна, новчана казна је уз главну казну затвора (у смислу члана 48. КЗ ако је дело извршено из користољубља) изрицана нешто чешће, али и ту у готово занемарљивом броју и то: само једном у току 2008. и 2011. године, два пута у току 2012. и 2013. године, односно три пута у току 2015. године.

И мере безбедности су према учиниоцима ових кривичних дела изрицане готово симболично и то само једном у току 2008. године, односно два пута у току 2011. и 2013. године.

Слична је ситуација и са васпитним мерама које су изречене млађим пунолетним учиниоцима кривичних дела изнуде (лица узраста од навршених осамнаест до ненавршене двадесетпрве године живота) у једном случају у току 2011. и 2013. године, односно у два случаја у току 2007. године.

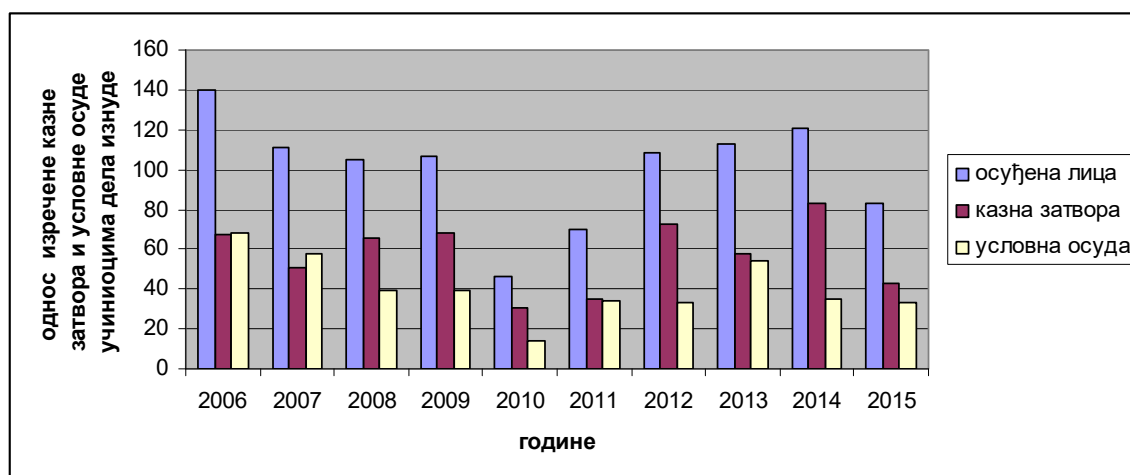
Најчешће је од других кривичних санкција према учиниоцима кривичних дела изнуде (као облику насилничког имовинског криминалитета)¹⁰⁴⁸ изрицана условна осуда и то у готово 50% случајева у току 2006. године (када је изречено 68 условних осуда), односно у току 2007. године (када је изречено 58 условних осуда). Најмање су ове кривичне санкције изрицане у току 2010. године - само у 14 случајева, што је представљало ипак висок удео у броју осуђених лица са учешћем од 25%. С обзиром да се ради о облику испољавања имовинског криминалитета са елементима насиља изненађујуће је висок удео изречених условних осуда, а мали удео изречених новчаних казни (било као главних или још више као споредних казни).

¹⁰⁴⁷ А. Рамљак, Погрешке у истрази и код пресуђења у крвним деликтима, Криминалистичке теме, *op.cit.*, стр. 37-67.

¹⁰⁴⁸ Б. Симеуновић Патић, Казнена политика у домену кажњавања учинилаца тешких деликата насиља, Зборник радова, Тешки облици криминала, Београд, 2004. године, стр. 27-39.

Табела 25. Однос изречене казне затвора и условне осуде учиниоцима кривичних дела изнуде у Србији у периоду од 2006-2015. године

година	осуђена лица	казна затвора		условна осуда	
		број	процент	број	процент
2006	140	67	48%	68	49%
2007	111	51	46%	58	52%
2008	105	66	63%	39	37%
2009	107	68	64%	39	36%
2010	46	31	67%	14	30%
2011	70	35	50%	34	49%
2012	108	73	68%	33	31%
2013	113	58	51%	54	48%
2014	121	83	69%	35	29%
2015	83	43 + 7 у кућном затвору	60%	33	40%

Графикон 25. Приказ односа изречене казне затвора и условне осуде учиниоцима кривичних дела изнуде у Србији у периоду од 2006-2015. године

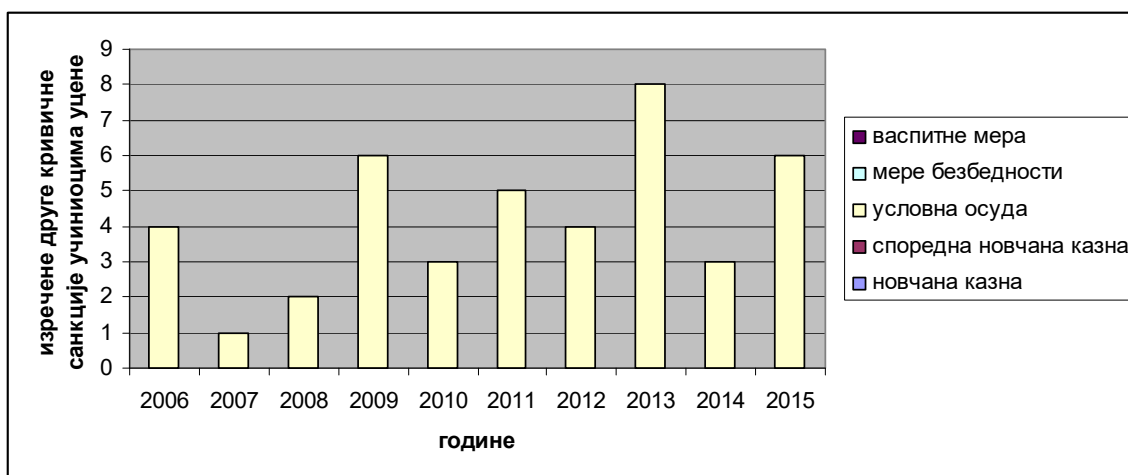
Имајући у виду да се према учиниоцима кривичних дела изнуде у највећем броју изричу две кривичне санкције: а) казна затвора која је у Законику и прописана за ово кривично дело и б) условна осуда (као мера упозорења), то ћемо у наредним излагањима указати на однос између ове две најчешће изрицане кривичне санкције. Анализом односа ове две врсте кривичних санкција за кривично дело изнуде закључујемо следеће:

Казна затвора је доминантна врста кривичне санкције која се изриче за кривично дело изнуде. Тако је ова казна изрицана од максималних 69% у току 2014. године или 67% у току 2010. године до минималних (али ипак високо изрицаних) 46% у току 2007. године, односно 48% у току 2006. године.

Насупрот казни затвора, условна осуда је изрицана такође често у распону од 52% у току 2007. године, односно 49% у току 2006. и 2011. године (дакле, у око 50% случајева осуђених пунолетних лица), до минималних 29% у току 2014. године или 31% у току 2012. године.

Табела 26. Изречене друге кривичне санкције учиниоцима кривичних дела
уцене у Србији у периоду од 2006-2015. године

година	осуђена лица	новчана казна	споредна новчана казна	условна осуда	мере безбедност и	васпитне мере
2006	10	-	-	4	-	-
2007	2	-	-	1	-	-
2008	2	-	-	2	-	-
2009	14	-	-	6	-	-
2010	9	-	-	3	-	-
2011	7	-	-	5	-	-
2012	8	-	-	4	-	-
2013	13	-	-	8	-	-
2014	8	-	-	3	-	-
2015	10	-	-	6	-	-

Графикон 26. Приказ изречених других кривичних санкција учиниоцима кривичних дела уцене у Србији у периоду од 2006-2015. године

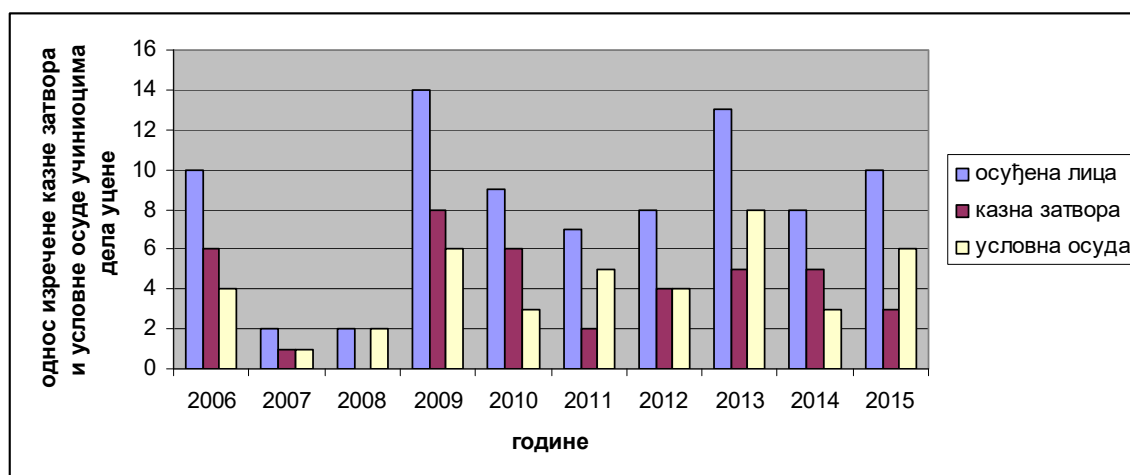
Имајући у виду да је за кривична дела уцене у Кривичном законнику прописана казна затвора, која се и најчешће изриче њиховим учиниоцима, треба указати и на примену других врста кривичних санкција према овим лицима. И овде су закључци, до којих смо дошли интерпретацијом наведених статистичких података, интересантни.

Тако се може закључити да се учиниоцима кривичних дела уцене у посматраном временском периоду уопште нису изрицале следеће кривичне санкције: а) новчана казна, било као главна или као споредна казна, б) мере безбедности и в) васпитне мере млађим пунолетним лицима.

Од осталих врста кривичних санкција, учиниоцима кривичних дела уцене су изрицане само условне осуде и то у готово симболичном броју: у 1 случају у току 2007. године, до максималних 8 условних осуда у току 2013. године или 6 условних осуда у току 2009. и 2015. године.

Табела 27. Однос изречене казне затвора и условне осуде учиниоцима кривичних дела
уцене у Србији у периоду од 2006-2015. године

година	осуђена лица	казна затвора		условна осуда	
		број	процент	број	процент
2006	10	6	60%	4	40%
2007	2	1	50%	1	50%
2008	2	-	-	2	100%
2009	14	8	57%	6	43%
2010	9	6	67%	3	33%
2011	7	2	29%	5	71%
2012	8	4	50%	4	50%
2013	13	5	38%	8	62%
2014	8	5	62%	3	38%
2015	10	3 + 1 у кућном затвору	40%	6	60%

Графикон 27. Приказ односа изречене казне затвора и условне осуде учиниоцима кривичних дела уцене у Србији у периоду од 2006-2015. године

Чињеница да су најчешће изрицане врсте кривичних санкција - казна затвора и условна осуда – и према учиниоцима кривичних дела уцене у периоду 2006-2015. године, захтева да се анализира њихов међусобни однос који је промењивог карактера зависно од посматране године.

Казна затвора је најчешће изрицана за кривично дело уцене и то 67% у току 2010. године, односно 62% у току 2014. године. С друге стране, ова је казна најређе изрицана у току 2013. године у 38% случајева, односно у току 2011. године у свега 29% случајева, док у току 2008. године није изречена ниједна казна затвора за ово кривично дело.

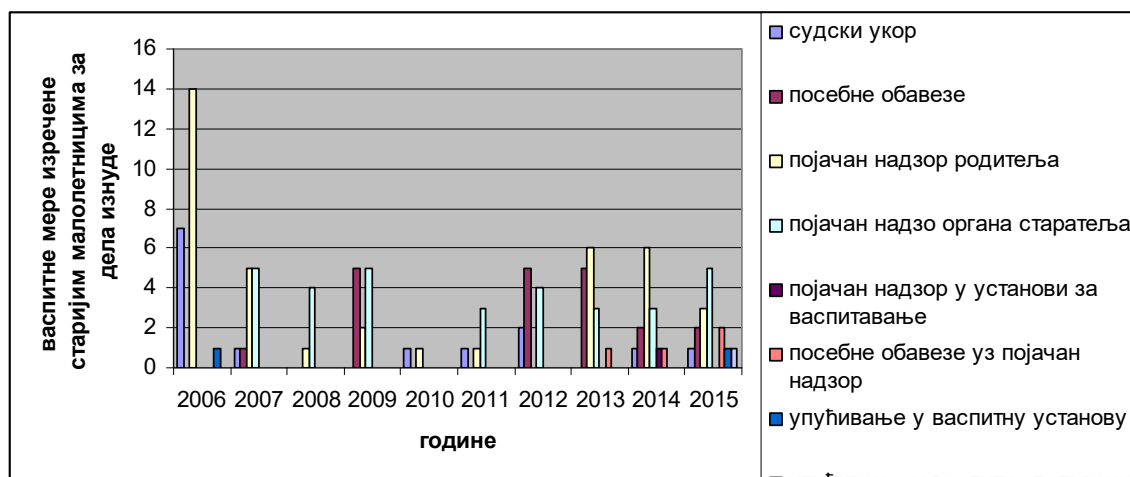
С друге стране, и условна осуда је изрицана у високом степену који се кретао од максималних 100% у току 2008. године, односно 71% у току 2011. године до минималних 33% у току 2010. године или 38% у току 2014. године.

Велики број изречених условних осуда у односу на казну затвора је забележен у току 2011., 2013. и 2015. године, док је у осталим годинама број условних осуда био скоро идентичан са бројем изречених казни затвора. Ипак, казна затвора је била доминантнија у изрицању према учиниоцима кривичних дела уцене у току 2006., 2009., 2010. и 2014. године.

Интересантно је решење према коме је казна кућног затвора у току 2015. године била изречена у једном случају за кривично дело уцене од укупно четири изречене казне затвора.

Табела 28. Изречене кривичне санкције старијим малолетним учиниоцима кривичних дела изнуде у Србији у периоду од 2006-2015. године

година	мал. затвор	васпитне мере								
		судски укор	посебне обавезе	појачан надзор родитеља	појачан надзор органа старат.	појач. надз. у устан. за васп.	посебне обав. уз појач. надзор	упућ. у васпит. устан.	упућ. у васпит. -попр. дом	укупно
2006	-	7	-	14	-	-	-	1	-	22
2007	-	1	1	5	5	-	-	-	-	12
2008	-	-	-	1	4	-	-	-	-	5
2009	-	-	5	2	5	-	-	-	-	12
2010	-	1	-	1	-	-	-	-	-	2
2011	-	1	-	1	3	-	-	-	-	5
2012	-	2	5	-	4	-	-	-	-	11
2013	-	-	5	6	3	-	1	-	-	15
2014	-	1	2	6	3	1	2	-	-	15
2015	-	1	2	3	5	-	2	1	1	15

Графикон 28. Приказ изречених васпитних мера старијим малолетним учиниоцима кривичних дела изнуде у Србији у периоду од 2006-2015. године

Старијим малолетним учиниоцима кривичних дела изнуде се, с обзиром на прописану казну затвора у закону, могу изрећи две врсте кривичних санкција. То су: а) казна малолетничког затвора и б) васпитне мере (овде је примена васпитних налога као неформалних мера за малолетнике искључена). Васпитне мере се деле у три групе. То су: а) мере упозорење и усмеравања, б) мере појачаног надзора и в) заводске мере.

Анализирајући статистичке податке о изреченим кривичним санкцијама према старијим малолетним учиниоцима кривичних дела изнуде можемо закључити следеће¹⁰⁴⁹:

Иако изнуда представља тешко насилничко кривично дело које је забрањено строгим казнама затвора, чињеница је да се према старијим малолетним лицима у посматраном периоду казна малолетничког затвора уопште није изрицала, без обзира о ком се облику испољавања кривичног дела изнуде радило.

Ни друге врсте заводских кривичних санкција нису изрицане у значајнијој мери. Напротив, и ове санкције су изрицане готово симболично. Тако су мере: а) упућивање у васпитну установу и б) упућивање у васпитно-поправни дом, изречене само у једном случају и то у току 2015. године.

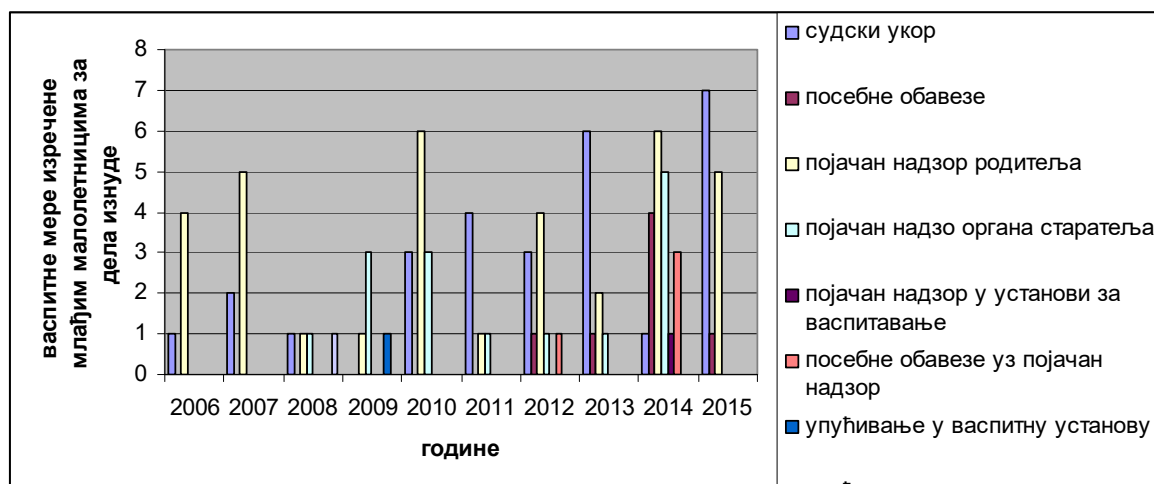
Мере појачаног надзора су, зависно од врсте, изрицане у већој или мањој мери. Најређе је изречена мера појачаног надзора уз дневни боравак у установи за васпитање и образовање и то само једном у току 2014. године. Нешто чешће – три до пет пута је изрицана мера појачаног надзора органа старатељства. Мера појачаног надзора родитеља, усвојиоца или стараоца је изрицана нешто чешће – четрнаест пута у току 2006. године, док само једном у току 2010. или 2011. године. Ова мера ниједном није изречена у току 2012. године.

Посебне обавезе су најчешће, као малолетничке кривичне санкције, изрицане према старијим малолетницима у току 2006., 2010. и 2011. године. Слично је изрицан и судски укор – седам пута у току 2006. године, два пута у току 2012. године, док једном или ниједном у осталим посматраним годинама.

¹⁰⁴⁹ М. Симовић, Политика гоњења тужилаштва и казнена политика судова у Републици Српској у области малолетничког криминалитета, Зборник радова, Права дјетета и равноправност полова – између нормативног и стварног, *op.cit.*, стр. 343-358.

Табела 29. Изречене кривичне санкције млађим малолетним учиниоцима кривичних дела изнуде у Србији у периоду од 2006-2015. године

година	васпитне мере								
	судски укор	посебне обавезе	појачан надзор родитеља	појачан надзор органа старат.	појач. надз. у устан. за восп.	посебне обав. уз појач. надзор	упућ. у васпит. устан.	упућ. у васпит. -попр. Дом	укупно
2006	1	-	4	-	-	-	-	-	5
2007	2	-	5	-	-	-	-	-	7
2008	1	-	1	1	-	-	-	1	4
2009	-	-	1	3	-	-	1	-	5
2010	3	-	6	3	-	-	-	-	12
2011	4	-	1	1	-	-	-	-	6
2012	3	1	4	1	-	1	-	-	10
2013	6	1	2	1	-	-	-	-	10
2014	1	4	6	5	1	3	-	-	20
2015	7	1	5	-	-	-	-	-	13

Графикон 29. Приказ изречених васпитних мера млађим малолетним учиниоцима кривичних дела изнуде у Србији у периоду од 2006-2015. године

Имајући у виду да се и млађи малолетници јављају као учиниоци тешког имовинског кривичног дела са елементима насиља – изнуде, то су надлежни виши судови у посматраном периоду, на бази релевантних статистичких података, према њима изрицали различите врсте малолетничких кривичних санкција – васпитних мера.

Заводске васпитне мере су према овој категорији учинилаца кривичних дела изрицане изузетно ретко. Мера упућивања у васпитну установу је изречена само једном и то само у току 2009. године. Исто толико пута је изречена и мера упућивања у васпитно- поправни дом и то у току 2008. године. Само једном – у току 2014. године је изречена и мера појачаног надзора уз дневни боравак у установи за васпитање и образовање.

Од других мера појачаног надзора, најчешће је изрицана мера појачаног надзора родитеља, усвојоца или стараоца и то у шест случајева у току 2010. и 2014. године, у пет случајева у току 2007. и 2015. године до минималног једног случаја у току 2008. и 2011. године. Иначе, ова је васпитна мера изрицана према млађим малолетницима сваке анализиране године.

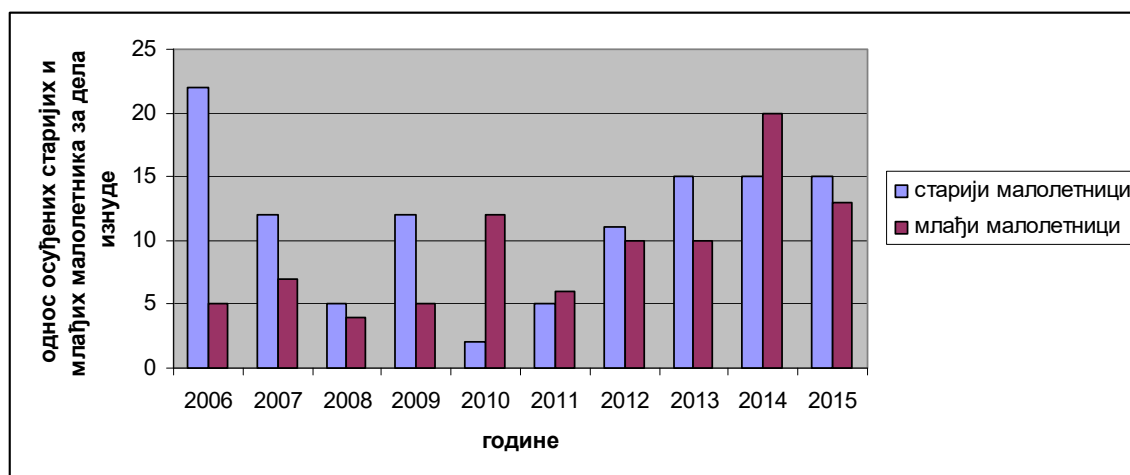
Нешто је ређе изрицана мера појачаног надзора органа старатељства и то: у пет случајева у току 2014. године, у три случаја у току 2009. и 2010. године, односно у једном случају у току 2008., 2011., 2012. и 2013. године, док у осталим анализираним годинама није забележено њено изрицање.

Интересантно је запажање да се мера посебних обавеза према овој категорији учинилаца кривичних дела изнуде изрицала само у последње четири анализиране године, када је изречена само једном у току 2012., 2013. и 2015. године, а чак четири пута у току 2014. године.

И коначно, најблажа васпитна мера – судски укор - је изрицана у релативно великом броју и то: седам пута у току 2015. године, шест пута у току 2013. године, четири пута у току 2011. године, да би била изрицана сваке анализиране године у нешто мањем броју случајева, осим 2009. године када није изречена ниједна васпитна мера ове врсте.

Табела 30. Однос изречених кривичних санкција старијим и млађим малолетницима за учињена кривична дела изнуде у Србији у периоду од 2006-2015. године

године	старији малолетници		млађи малолетници		укупно
2006	22	81%	5	19%	27
2007	12	63%	7	37%	19
2008	5	56%	4	44%	9
2009	12	71%	5	29%	17
2010	2	14%	12	86%	14
2011	5	45%	6	55%	11
2012	11	52%	10	48%	21
2013	15	60%	10	40%	25
2014	15	42%	20	58%	35
2015	15	54%	13	46%	28

Графикон 30. Илустрациони приказ изречених кривичних санкција старијим и млађим малолетницима за учињена кривична дела изнуде у Србији у периоду од 2006-2015. године.

Анализирајући однос изречених кривичних санкција старијим и млађим малолетним учиниоцима кривичних дела изнуде може се констатовати да се најпре ради искључиво о примени васпитних мера, имајући у виду да се казна малолетничког затвора може изрећи само старијим малолетним лицима, те да она ни у једном случају није била изречена у посматраном временском периоду.

Највећа разлика у односу броја осуђених малолетника, односно изречених кривичних санкција уочава се 2006. године када су у 22 случаја изречене кривичне санкције старијим малолетницима, а у само 5 случајева млађим малолетницима. Већи број изречених санкција старијим малолетним учиниоцима је углавном у свакој години био изражен у односу на млађе малолетне учиниоце, с тим што је највећа разлика забележена у току 2006. и 2009. године када је број изречених санкција према старијим малолетницима износио 12, а према млађим малолетницима само 5.

Доминантнији број изречених кривичних санкција према старијим малолетницима у односу на млађе малолетнике је и оправдан, имајући у виду да се они чешће појављују као извршиоци кривичних дела изнуде него млађи малолетници. Ипак, највећи показатељ изненађења се исказао у току 2010. године када је број осуђених млађих малолетника био значајније већи (12 васпитних мера), него број осуђених старијих малолетника (2 васпитне мере). Доминација изречених санкција према млађим малолетницима се огледа и у току 2011. године, али у занемарљивој разлици, као и 2014. године када је та разлика била нешто већа и састојала се у 20 изречених санкција млађим малолетницима, а 15 санкција које су изречене старијим малолетницима.

ЗАВРШНА РАЗМАТРАЊА

Кривична дела изнуде су, са једне стране, стара, конвенционална и традиционална кривична дела која је од најстаријих времена српско законодавство познавало, а са друге стране, комплексна и сложена, посебно као облик организованог криминалитета. Као таква су створила једну широку лепезу аспеката за анализу, отворила многе дилеме и проблеме, те су уследила бројна решења и јединствени закључци. Ипак, ова дела и данас, изазивају велику пажњу како опште, тако још више и стручне јавности.

Историјски посматрано кривична дела изнуде се не проналазе у првим писаним законским текстовима. Наиме, тадашња законодавства су, од имовинских кривичних дела, познавала само крађу и разбојништво (похаре и хајдучију). Томе у прилог иде и чињеница да је обим криминалитета у то време био знатно мањи него данас, па самим тим и није било велике потребе за прецизнијом и темељнијом законодавном регулативом.

Душанов законик, као најзначајнији писани правни споменик раног феудализма, није посебно систематизовао кривична дела, већ су у њему биле измешане одредбе различитих грана права. Ипак, овај Законик је предвиђао само елементе кривичних дела изнуде као што су: сила, принуда или њима слична кривична дела као што су: насиље и отмица. Ни Закон о рудницима Деспота Стефана Лазаревића није предвиђао кривична дела изнуде, већ се целокупни законски текст односио на привредно право. Заправо, на овај начин су прописивана правила за нормално, законито, поштено и ефикасно одвијање привредних делатности и привредног живота у држави.

Значај ових првих законских текстова, односно правних споменика огледа се у сагледавању првобитног регулационог стања тада значајних друштвених односа у држави, који су уређени јединствено, будући да је створено право које је важило у целој држави и за целокупно становништво, без истицања разлика у друштвеним слојевима. При томе, треба указати да је Душанов законик, поред индивидуалне кривичне одговорности, предвиђао и колективну одговорност јер је нанету имовинску штету сносила цела кућа или задруга којој припада учинилац кривичног дела. Овај Законик, заправо, представља кодификацију старог српског обичајног права и византијског права свога времена. Кажњавање је, у средњовековном праву и каснијим законским прописима, било

строжије (са системом смртних и телесних казни). Тако се стиче утисак да је циљ казне био да се задовоље принципи оштре репресије и оштрог реаговања државе на учионице кривичних дела, уз минимално поштовање њихове личности (односно њихових слобода и права).

Неки од облика саучесништва се већ јављају у Карађорђевог Криминалном закону из времена кратког трајања устаничке Србије као што су: а) подстрекавање и б) извршење кривичног дела у групи. Тако је одлазак у хадуке и вршење разбојништва у групи зачетак првих облика организованог деловања при вршењу кривичних дела.

Иако су се први „трагови“ назнаке кривичних дела изнуде појављивали у дотадашњим законским текстовима као што су: употреба силе, претње или принуде, конкретна кривична дела изнуде се први пут јављају у Криминалном (Казнитељном) закону за Књажество Србију из 1860. године. Овај Законик је први пут увео термилошки назив: „изнуда“, предвиђајући ово кривично дело у посебној глави под називом: „О насилном изнуђивању“. Наиме, на овом месту су била прописана кривична дела изнуде (која су слична и данашњим законским решењима), затим хајдуковање, разбојништво и насилно изнуђивање (које је укључивало и теже случајеве насилног изнуђивања).

Кривични законик Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца је кривична дела изнуде и разбојништво регулисао у оквиру исте подглаве (имајући у виду да се ради о имовинским кривичним делима са елементима насиља), с тим што се основни облик изнуде сматрао простом изнудом (где се радња извршења у великој мери подударала са данашњим законским решењем). Сам Законик још увек није термилошки познавао кривично дело уцене, већ је она представљала блажи, привилеговани облик изнуде и називала се „шантажа“. Поред лакше врсте изнуде, Законик је предвиђао и тешку (разбојничку) изнуду. За кривично дело изнуде је, поред казне затвора и строгог затвора, била прописана и новчана казна (какво решење није познавао ниједан законски текст који је примењиван у нашој држави). Истина, новчана казна за кривично дело изнуде је раније била прописана и у Криминалном (Казнитељном) закону из 1860. године, али као алтернативна казна, при томе веома непрецизно одређена у виду кажњавања „у новцу“ као замена за казну затвора.

Кривични законик ФНР Југославије из 1951. године је први пут у нашој држави, поред кривичног дела изнуде, прописао и уцену као самостално кривично дело. Кривични закон СР Србије из 1977. године, са многобројним изменама и допунама до априла 2003. године, је кривична дела изнуде и уцене регулисао на сличан начин као и

данашње позитивно законодавство, уз одговарајуће разлике код тежих, квалификованих облика испољавања ових кривичних дела, односно прописаних казни за њихове учиниоце.

Данас су кривична дела изнуде и уцене предвиђена у групи кривичних дела против имовине, у глави двадесетпрвој, у Кривичном законнику из 2005. године, чија је примена отпочела од 1. јануара 2006. године. То указује да се овде ради о класичном, општем, конвенционалном имовинском криминалитету (сходно објекту заштите, односно објекту напада). Но, у правној теорији се ова кривична дела сматрају и обликом насилничког криминалитета или криминалитета насиља (будући да је примена насиља – употреба силе или претње – средство и начин извршења ових кривичних дела).

У савременом добу, ова кривична дела све више добијају организовани карактер, када у извршењу кривичних дела изнуде учествује више лица у саставу групе или организоване криминалне групе. Тада кривична дела изнуде добијају карактер или облик испољавања организованог криминалитета, као најопаснијег облика криминалитета данашњице. То указује на сложену и вишеструку правну природу ових кривичних дела.

Кривични законик је у одредби члана 112. тачка 35. КЗ одредио појам организоване криминалне групе коју чине три или више лица, која постоји одређено време и делује споразумно у циљу вршења једног или више кривичних дела за које је прописана казна затвора од четири године или тежа казна, ради непосредног или посредног стицања финансијске или друге користи. Организовани облик изнуде се у теорији и пракси назива још и „рекет“ или „рекетирање“. У истој законској одредби, али у тачки 22. одређен је појам групе. Њу чине најмање три лица која су повезана ради трајног или повременог вршења кривичних дела, која не мора да има дефинисане улоге својих чланова, континуитет чланства или развијену структуру.

У борби против организованог криминалитета уопште, па тако и организованих облика кривичних дела изнуде, поред редовних, класичних доказних радњи, користе се и посебне доказне радње које су уведене Закоником о кривичном поступку из 2011. године (раније познате као „специјалне истражне методе“). У откривању, доказивању, односно у сузбијању кривичних дела изнуде, од посебних доказних радњи, као најсврхисходније се примењује: а) тајни надзор комуникације, б) тајно праћење и снимање и в) контролисана испорука (која се односи на предају новца), док остале

посебне доказне радње своју примену не могу чврсто утемељити у сузбијању овог кривичног дела, иако је формално њихова примена дозвољена.

Анализирајући кривична дела изнуде у позитивном праву Републике Србије, односно у Кривичном законнику из 2005. године, констатујемо да су ова кривична дела систематизована у глави двадесетпрвој под називом: „Кривична дела против имовине“. Постоје две инкриминације ове врсте. То су: а) изнуда из члана 214. КЗ и б) уцена из члана 215. КЗ. Оба кривична дела имају један основни и четири тежа, квалификована облика испољавања за која су прописане казне затвора у различитом трајању зависно од тежине дела.

С обзиром на објект заштите који има претежни значај, ова кривична дела су систематизована у имовинска кривична дела. Она имају, заправо, двојаки објект заштите. То су: а) имовина или право на имовину које је гарантовано низом универзалних и регионалних међународних докумената, али и Уставом Републике Србије као једно од универзалних, општецивилизацијских људских права и б) слобода одлучивања пасивног субјекта (оштећеног) у погледу располагања имовином.

Као радња извршења оба имовинска кривична дела изнуде се јавља принуђивање другог лица. То је утицање на вољу другог лица да предузме одређену радњу (чињење) или да пропусти одређену радњу (нечињење) на штету своје или туђе имовине, а противно његовој слободно израженој вољи. Ова радња извршења се предузима:

а) на одређени начин – употребом силе или претњом наношења каквог зла. Зависно од начина предузимања радње извршења, ова кривична дела се у теорији и убрајају у насилнички криминалитет (криминалитет насиља). Такође, зависно од врсте зла које се пасивном субјекту најављује применом претње, разликује се управо кривично дело изнуде од кривичног дела уцене (која је предузима блажим обликом претње, па се стога уцена и сматра привилегованим или лакшим обликом изнуде) и

б) у одређеној намери – намери прибављања противправне имовинске користи за учиниоца дела или друго физичко или правно лице. Ова намера мора да постоји код учиниоца у време предузимања радње извршења, она квалификује облик кривице као директан умишљај, али ова намера и не мора бити остварена у сваком конкретном случају.

Код оба кривична дела изнуде се, прва, квалификаторна околност односи на висину прибављене имовинске користи која прелази износ од 450.000 динара, односно 1.500.000 динара и то према тржишним условима у време предузимања радње

извршења. Но, тежи облици кривичних дела изнуде постоје и у следећим случајевима: а) ако је радња извршења предузета од стране групе, б) ако се радња извршења састоји у бављењу вршењем изнуде или уцене, дакле, у вишекратном понављању истих или сличних делатности (што указује на постојање колективног кривичног дела у виду заната) и в) ако је радња извршења предузета од стране организоване криминалне групе. Појам групе, односно организоване групе је законодавац изричито одредио у члану 112. Кривичног законика, на идентичан начин као и Законик о кривичном поступку (2011. године), с тим што ове појмове одређује и Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких дела (2002. године), односно Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције (2016. године).

Поред казне затвора, за кривична дела изнуде законодавац је прописао и могућност примене члана 48. став 2. КЗ, односно изрицање новчане казне (као споредне казне уз казну затвора) према учиниоцу кривичног дела и када законом није изричито прописана за то дело, под условом да је кривично дело учињено из користољубља.

Поред законом прописаних казни, према учиниоцима кривичних дела изнуде се могу изрећи и друге кривичне санкције, у првом реду, мере безбедности (нпр. одузимање предмета), као и друге кривичноправне мере имовинског карактера као што су: а) одузимање имовинске користи која је прибављена извршеним кривичним делом и б) одузимање имовине проистекле из кривичног дела (када се ради о кривичним делима изнуде као облику организованог криминалитета).

Оправдање за увођење („de lege ferenda“) и ширу примену новчане казне према учиниоцима кривичних дела изнуде (уз друге кривичноправне мере имовинског карактера) налази своју основу у следећим карактеристикама: а) ова кривична дела припадају кривичним делима имовинског карактера (које карактерише врста објекта заштите - имовина, врста и обим проузроковане последице у виду имовинске штете и намера прибављања противправне имовинске користи), б) у историјским правним споменицима је за ова кривична дела често уз казну затвора била прописивана алтернативно или кумулативно и новчана казна, в) користољубље као основ примене новчане казне се често налази у суштини одлуке учиниоца да приступи вршењу кривичних дела изнуде, посебно када се ради о колективном кривичном делу ове врсте или о продуженом кривичном делу ове врсте и г) разлози специјалне и генералне

превенције указују на потребу примене имовинских казни према учиниоцима кривичних дела изнуде.

Када се ради о примени посебних доказних радњи у циљу откривања, доказивања и сузбијања кривичних дела изнуде, треба указати да је њихова примена дозвољена преваходно када се ради о овим кривичним делима као облику испољавања организованог криминалитета. Дакле, посебне доказне радње се примарно примењују за организовани облик изнуде (члан 214. став 5. КЗ) и организовани облик уцене (члан 215. став 5. КЗ) у складу са чланом 162. став 1. ЗКП.

Такође, законодавац у члану 162. став 2. ЗКП експлицитно наводи проширени каталог кривичних дела према којима се примењују посебне доказне радње, где између осталих, наводи и кривично дело изнуде које је извршено од стране групе (члан 214. став 4. КЗ), што не представља облик организованог криминалитета, али представља тежи (квалификовани) групни, скупни облик извршења овог кривичног дела.

Посебне доказне радње су у наше процесно законодавство уведене, сада и не тако новим, Закоником о кривичном поступку из 2011. године, који се услед неколико новелирања и данас примењује. Исте ове радње су некада уведене као „специјалне истражне технике“ и примењују се у случају када се докази не могу обезбедити класичним методама (доказним радњама), што и сам назив каже да се ради о доказним радњама које су „посебне“, те је законодавац одредио и посебне услове за њихову примену. Ове доказне радње остварују посебни доказни кредибилитет, те је поред услова за њихову примену, ограничене примене према делима организованог криминала и таксативно наведеним кривичним делима, као и њиховог поступка примене, законодавац одредио и посебну главу Законика у коју их је сврстао и то логичким редом, одмах након „доказних радњи“.

Као посебна доказна радња која има значајну и специфичну примену код кривичних дела изнуде јавља се мера тајног надзора комуникације (чл. 166-170. ЗКП). Она се примењује у почетном стадијуму откривања и доказивања вршења кривичних дела изнуде у континуитету, односно од стране групе или организоване криминалне групе, што сужава примену ове мере, са једне стране, и уједно усмерава законодавца на проширење примене надзора и на друге облике изнуде прописане у ст. 1. до 3. члана 214. КЗ, са друге стране.

Овако проширена примена тајног надзора комуникације на друге облике изнуде (уцене) би помогла судској и криминалистичкој пракси у обезбеђењу доказа, посебно имајући у виду да радње тежег облика изнуде изражене у ставу 4. углавном открију тек

на крају поступка (било да се ради о континуираној изнуди или о њеном извршењу од стране групе) када је касно доказе обезбедити овим доказним радњама. Потребно је поновити да се ове доказне радње примењују у предистражном поступку, где се најчешће ради о основном облику изнуде у ком случају примена надзора није дозвољена, те се у поступку често основни облик изнуде преквалификује у тежи када је за отпочињање надзора касно, незаконито и несврхисходно.

Исто тако, у циљу унапређења процесне форме обезбеђења доказа за извршена кривична дела изнуде ваљало би тајни надзор комуникације у посебним случајевима, односно уз престанак оштећеног, спровести и на оштећеног, имајући у виду да се претња којом се изнуда, односно уцена врши веома често упућује телефоном, па би се тако она и снимила, односно на тај начин би се адекватно обезбедио доказ, имајући у виду чињеницу да учиниоци ових кривичних дела често мењају телефоне и њихове бројеве, па је понекад у пракси тешко забележити начин предузимања радње извршења принуђивања код изнуде, односно уцене.

Посебно је значајан, обиман и користан део који се односи на упоредноправну анализу кривичних дела изнуде у бројним европским, али и азијским кривичним законодавствима, те упоређивање њихових решења са сличним решењима законских инкриминација кривичних дела изнуде у Републици Србији.

Кривична дела изнуде прописују готово сва анализирана европска законодавства, с тим што нека од њих сврставају кривична дела изнуде у различите групе и то као: а) дела против слободе и права човека и грађанина, б) дела против имовине (најчешће) и в) у насилничка дела (што је реткост).

Сва анализирана кривична законодавства предвиђају кривично дело изнуде, при чему нека законодавства, поред овог кривичног дела прописују још и: а) разбојничку изнуду (Немачка) и б) тешку изнуду (Аустрија).

Кривично дело уцене је уређено на различите начине: а) као самостално кривично дело (државе бивше СФР Југославије, осим Хрватске, Француска, Холандија – где се ово дело гони по тужби оштећеног лица) и б) као облик испољавања изнуде (Швајцарска, Луксембург, Руска федерација, Украјина).

Анализом кривичних дела изнуде у државама из нашег окружења, односно у бившим југословенским републикама стиче се утисак да нема већих одступања у смислу прописивања појма и садржине основног облика кривичног дела изнуде, док је уцена у неким посматраним законодавствима прописана на различите начине и то као: а) посебно кривично дело, б) блажи (привилеговани) облик изнуде и в) уопште није

предвиђена као кривично дело (Хрватска). Заједничко одређење ових дела у законодавствима држава бивше СФР Југославије се огледа у чињеници да се кривична дела изнуде налазе систематизована у групи кривичних дела против имовине.

Разлике између појединих држава се уочавају у броју, врсти и облицима квалификаторних околности као основа за постојање тежих облика испољавања кривичних дела изнуде. Тако се као тежи облик кривичних дела изнуде јавља у случају прибављања противправне имовинске користи уопште или у одређеном износу (који може бити прецизно новчано одређен или одређен на описан начин као „у већем обиму“ или „у већој вредности“. Код одређивања овог тежег облика кривичних дела нека законодавства слично или скоро идентично прописују ова дела као и наше законодавство (Црна Гора), док се у неким другим државама ова квалификаторна околност не прописује прецизно (као у Србији, Црној Гори или Републици Српској), већ се користи описна формулација као „знатна имовинска корист“, где законодавац не наводи шта се сматра под знатном имовинском коришћу.

Исто тако, нека законодавства држава бивше СФР Југославије као квалификоване облике кривичних дела изнуде алтернативно прописују: а) извршење основног облика дела коришћењем оружја или опасног оруђа и б) наступање смрти лица услед предузете радње извршења кривичног дела изнуде.

Ипак, највећа разлика између анализираних законодавстава се уочава у начину кажњавања учинилаца кривичних дела изнуде. Тако можемо констатовати да се Србија и Црна Гора најоштрије супротстављају овим кривичним делима, за разлику од осталих држава региона, иако сва посматрана законодавства за ова кривична дела прописују казну затвора.

Македонија изузетно за кривична дела изнуде прописује само посебни минимум казне затвора, без одређења и посебног максимума ове врсте казне који се, дакле, изједначава са општим максимумом те казне (петнаест година), што представља оштрије кажњавање у односу на нашу државу, али, са друге стране, пружа могућност веће примене ублажавања казне. Словенија прописује идентично кажњавање за кривично дело изнуде и за кривично дело уцене одређењем посебног максимума кажњавања (казна затвора до пет година), али без назначења посебног минимума ове казне. При томе, што представља специфично решење Словеније, јесте идентично прописана казна и за кривично дело изнуде и за кривично дело уцене, иако је очигледно да је уцена блаже кривично дело са аспекта употребљеног средства (и начина) предузимања радње извршења.

Кривично законодавство анализираних азијских држава прописује на сличан начин кривична дела изнуде, уз одређене разлике које се огледају у следећем: а) различитост систематике кривичних дела изнуде, б) прописивање кривичног дела уцене, в) различитост начина кажњавања учинилаца ових кривичних дела и г) постојање различитих квалификованих облика ових кривичних дела.

Тако Кривични законик Турске кривична дела изнуде прописује у групи кривичних дела против слободе, док их Законик Јапана прописује у специфичној групи под називом: „Кривична дела која се састоје од преваре и изнуде“. Насупрот њима, Кривични законик НР Кине ова кривична дела сврстава у групу кривичних дела против имовине.

Уцену као кривично дело ниједна од анализираних азијских држава не прописује као самостално кривично дело, осим Кривичног законика Турске који уцену предвиђа заједно са изнудом, сматрајући је привилегованим обликом изнуде.

У смислу квалификаторних околности које одређују теже облике кривичних дела изнуде, законодавство Турске и Јапана их уопште не познаје. При томе је интересантно решење присутно у законском решењу Јапана који прописује да је кажњив и сам покушај изнуде.

Кажњавање учинилаца кривичних дела изнуде је у азијским законодавствима уређено на различит начин. Тако се за основни облик изнуде у Турској кумулативно прописује казна затвора (која је блажа него у нашем законодавству) и новчана казна, док се за исто дело у Јапану прописује казна затвора која је строжија од нашег законског решења, уз принудни физички рад. У Кини је за основни облик кривичног дела изнуде прописана алтернативно казна затвора, кривични притвор или полицијски надзор, док је новчана казна прописана и кумулативно и алтернативно, зависно од околности конкретног случаја. Адекватније кажњавање Кривични законик Кине предвиђа за теже облике кривичног дела изнуде прописујући кумулативно казну затвора у различитом трајању (зависно од облика дела) и новчану казну.

Законодавство европских држава углавном показује сличности у прописивању кривичних дела изнуде. Тако нпр. Аустрија, Немачка, Пољска и Мађарска прописују само кривично дело изнуде, док уцену уопште не помињу. Затим, законодавство Аустрије и Мађарске прописује основни и тежи облик кривичног дела изнуде, док Кривични законик Пољске кривично дело изнуде прописује заједно са рекетом (који представља само облик испољавања организоване изнуде).

Кривични законик Аустрије прописује специфичне и различите квалификаторне околности које одређују теже облике кривичног дела изнуде: а) извршење изнуде под претњом смрћу, уз значајно сакаћење или уз упечатљиво унакажавање другог, уз киднаповање, подметање пожара, уз ризичну употребу нуклеарне енергије, јонизујећег зрачења или експлозива, уз нарушавање економске егзистенције или друштвеног положаја, држањем жртва или путем упућивања опасних претњи или другог облика насиља, држањем жртве у стању изразите агоније у дужем временском периоду, б) извршење изнуде приликом обављања службене дужности (које познаје и Немачка, Швајцарска, Мађарска) и в) извршење изнуде према истом лицу као пасивном субјекту у континуитету, у дужем временском периоду, вишекратно (који познаје и Украјина).

Специфичност, коју у односу на остала компаративна законодавства познаје законодавство Аустрије, представља посебан квалификовани облик изнуде који прописује самоубиство или покушај самоубиства жртве (оштећеног) над којом је извршена изнуда. У прилог прописивања самоубиства жртве у „*de lege ferenda*“ смислу у нашем законодавству иде и чињеница да смо у историји домаћег законодавства углавном преузимали законске текстове држава германског подручја (као што су закони Немачке и Аустрије). Поред тога, анализирајуће текстове из историје српског кривичног законодавства још је и професор М. Чубински у Коментару Кривичног законика из 1930. године наглашавао да није реткост да су жртве тадашње “шантаже” (кривичног дела уцене) доведене у очајање завршавале самоубиством, те да се с тим у вези треба већа пажња посветити овим случајевима.

Као рационално решење које би могло бити прописано и у нашем законодавству, а које познаје Аустрија (као и нека друга законодавства), јавља се тежи облик кривичног дела изнуде које изврши службено лице злоупотребом службене дужности. Ови случајеви у пракси нису ретки. Том приликом би се поред казне затвора могла изрећи и мера безбедности забрана вршења позива, делатности или дужности.

Интересантно је и решење према коме Кривични законик Мађарске систематизује кривична дела против имовине у две групе кривичних дела. То су: а) насилна кривична дела против имовине и б) кривична дела против имовине, при чему кривично дело изнуде инкриминише у групи насилних кривичних дела против имовине, што представља адекватно решење.

Законодавство јужноевропских држава карактерише, са једне стране, слично одређење кривичног дела изнуде као и у нашем законодавству, а са друге стране, постоји директна условљеност овог кривичног дела са разбојништвом, и то било

приликом прописивања основног облика изнуде (Грчка), односно приликом прописивања тежих облика изнуде (Италија). При томе се уочава, да у неким од посматраних законодавстава кривична дела изнуде припадају кривичним делима против имовине (Италија), док у другим законодавствима припадају групи кривичних дела против личне слободе (Албанија). Ни ова кривична законодавства не прописују кривично дело уцене, па чак ни као привилеговани облик кривичног дела изнуде, с тим што се специфично решење јавља у Албанији где се уцена сматра као један од начина извршења основног облика кривичног дела изнуде, поред употребе насиља (док нпр. Швајцарска уцену сматра начином извршења тежег облика кривичног дела изнуде).

Кривична законодавства Италије и Албаније за кривично дело изнуде прописују адекватније, али и строжије кажњавање него у нашем законодавству, имајући у виду да се поред казне затвора као главне казне кумулативно прописује и новчана казна као споредна казна. Поред тога, у Италији је законодавац прописао дуговремену казну затвора, али и висок посебни минимум прописане казне - за основни облик дела казну затвора од пет година, односно за теже облике дела казну затвора од шест година.

Даље, законодавства Италије и Француске као квалификаторне околности код кривичног дела изнуде наводе одређено стање, припадност или статус жртве као што су: а) ако се у улози жртве налазе лица старија од 65 година, б) ако је дело извршено према лицу у време коришћења услуга у банци, пошти или банкомату који се користе за повлачење новца, в) ако је дело извршено због припадања или неприпадања жртве одређеној етничкој групи, нацији, раси, вери или сексуалној оријентацији, г) ако је дело предузето према лицу које је посебно рањиво, ако се узме у обзир његова старост, болест, слабост, физички или психички инвалидитет или стање трудноће, а што је учиниоцу било очигледно или познато и д) ако је дело извршено у школским и образованим установама, на јачким улазима или излазима или сличним прилазима око ових институција и др. Овим решењима ствара се утисак да законодавац већу пажњу посвећује оштећеном, него што је то случај у нашој држави.

Поред тога, оба претходна законодавства код кажњавања учинилаца за дело изнуде прописују кумулативно и казну затвора и новчану казну, с тим што је у Француској прописано енормно строго кажњавање. Такође француски законодавац је велики број чланова Законика у посебном одељку посветио одребама које одређују различите облике кривичног дела изнуде, односно уцене коју међу ретким законодавствима изричито прописује.

Наше законодавство би могло преузети добре стране прописаних квалификованих облика кривичних дела изнуде и уцене који се односе на својство, односно стање оштећеног (које познају законодавства Италије и Француске), што би употпунило нашу законску регулативу ових дела. Потребно је указати стручној јавности и законодавцу на поклањање веће пажње оштећеном (жртви) приликом будућих инкриминација квалификаторних околности ових дела, посебно што се стиче утисак да се већа пажња поклања учиниоцу, имајући у виду да се тежи облици ових дела односе на учиниоце (бављење вршењем изнуде, извршење од стране групе или организоване криминалне групе), те би преузимањем претходно наведених решења криминализовало околности које у пракси заправо већ и постоје.

Законодавство источноевропских и северноевропских држава одликује благо кажњавање за кривична дела изнуде које се огледа у веома кратким казнама затвора, односно алтернативно прописаним новчаним казнама (Естонија, Финска). Поред тога, у Естонији је прописана за ова кривична дела и казна притвора. За тзв. ситна дела изнуде у Шведској је прописана новчана казна, уз казну затвора у трајању до свега две године.

У Летонији је предвиђено нешто оштрије кажњавање за кривично дело изнуде будући да је уз казну затвора прописано и одузимање имовине, односно за теже облике дела и полицијски надзор.

Законодавство централноевропских држава одликује повезаност основног облика кривичног дела изнуде са разбојништвом. Тако је у Немачкој законодавац у посебној глави прописао кривична дела изнуде и разбојништва, а као специфично кривично дело и разбојничку изнуду. И у Швајцарској је казна за теже облике кривичног дела изнуде прописана на исти начин као и за кривично дело разбојништва. Кривични законик Луксембурга у оквиру исте групе кривичних дела прописује крађу и изнуду.

Док законодавства Шпаније, Швајцарске и Немачке за кривично дело изнуде прописују алтернативно казну затвора и новчану казну, законодавство Луксембурга и Француске, поред кумулативног прописивања претходних казни, прописују и казну доживотног затвора за теже облике кривичног дела изнуде. Луксембург предвиђа и специфичне теже облике кривичног дела изнуде: а) ако је дело извршено ноћу, б) ако су насиље и претње извршене ноћу од стране више лица у окупираној кући и на јавном путу, в) ако је дело извршено у сврху привредног криминала, г) ако је дело праћено физичким мучењем оштећеног, смрћу оштећеног без обзира на намеру учиниоца и д)

ако је убиство неког лица извршено како би се олакшало извршење кривичних дела крађе и изнуде, односно како би се обезбедило избегавање казне осуђеног лица.

Источноевропске државе карактеришу слична кривичноправна решења изнуде и уцене, с изузетком Молдавије која не познаје формално кривично дело изнуде, већ само дело уцене које се јавља у три облика и то као: а) уцена, б) изнуда и в) отмица. Интересантно је решење Украјине где квалификовани облици кривичних дела изнуде постоје: а) у случају поврата и б) ако дело изврши организована група, док и Бугарска прописује поштрену одговорност и казну за извршење кривичног дела изнуде од стране службеног лица.

За кривична дела изнуде ова законодавства, иначе, прописују алтернативно или кумулативно казну затвора и новчану казну, с одређеним одступањима као што су случајеви прописивања казне одузимања имовине (Украјина и Бугарска где се може одузети чак до половине имовине учиниоца дела). Руска федерација алтернативно прописује за кривична дела изнуде велики број таксативно наведених казни: казне затвора, новчане казне и казне рада у јавном интересу.

Сузбијање кривичних дела изнуде и уцене, било у нашој или у другим посматраним кривичним законодавствима се, примарно, састоји у примени оперативно-тактичких мера и радњи, уз пуно поштовање криминалистичких и процесних начела. Приликом извршења кривичног дела, за разлику од изнуде, уцена се углавном врши посредним путем, имајући у виду да се претња упућује анонимним и псеудонимним писмима (или телефонским позивима, односно порукама путем компјутера и друштвених мрежа) уцењивачког садржаја и компромитујуће намере. Уцену најчешће врше мушкарци, али је знатно и учешће жена у извршењу ових кривичних дела, и то далеко више него када се ради о кривичном делу изнуде.

Учиниоци кривичног дела изнуде су спремни на све како би остварили своју намеру – прибављање противправне имовинске користи, те тако своју перфидност, промишљеност и лукавство, а жртвину несмореност, непромишљеност и неспретност користе у циљу остваривања свог дела. Уцењивачи су, за разлику од изнуђивача „елегантнији“ криминалци, сличнији преварантима, док су изнуђивачи својом бахатошћу сличнији разбојницима. Често се у пракси појављују случајеви где изнуђивачи подстрекавају малолетнике на директно примењивање силе током извршења изнуђивања или остваривања претње, јер се на тај начин најпре они не појављују као директни извршиоци, а са друге стране, рачунају и на знатно блажу криминалну политику која се води према малолетницима.

Начини сазнања за извршена кривична дела изнуде су различити, али се, по правилу, за њих сазнаје од саме жртве, на основу пријаве блиских рођака и других лица која имају таква сазнања, али је могуће да се информације о извршењу ових кривичних дела добију и јавним поговарањима, па чак и на основу података који су саопштени у средствима јавног информисања.

Страх од учиниоца оваквог кривичног дела са елементима насиља и остварења његових претњи посебно се манифестује код жртве на плану пријављивања извршеног или покушаног кривичног дела. У пракси је често саставни део претњи изнуђивача и инсистирање да се кривично дело не пријављује полицији, стављајући жртви у изглед последице које могу наступити. Због тога се приликом разматрања распрострањености кривичних дела изнуде у криминалистичкој и судској пракси мора имати у виду висока тамна бројка услед непријављивања ових кривичних дела од стране оштећеног. Жртве изнуде су у страху од освете криминалаца који од њих изнуђују новац или друге драгоцености, док се жртве уцене првенствено плаше откривања онога чиме су већ претходно и уцењене (а што их компромитује у друштвеној средини или нарушава њихову част и углед).

Када се говори о кривичним делима изнуде, тада се, са једне стране, може констатовати „експанзија“ ових кривичних дела, а са друге стране, њихова „девалвација“. То указује на чињеницу да ова кривична дела, заправо, практично постоје и да су заступљена у већој мери него што то статистички подаци и правосудна пракса показују, чему у великој мери доприноси и висока тамна бројка криминалитета, имајући у виду да се и саме жртве ових дела често налазе на граници закона. Због ове чињенице може се рећи да је тамна бројка управо и највише присутна код кривичног дела изнуде, посебно што се у круг жртава убрајају бројне категорије лица (чак и оних на ивици закона), док се о тамној бројци може посебно говорити код кривичног дела уцене чије жртве ово дело не пријављују како не би сами нашкодили својој части и угледу (где се најчешће налазе и угледни, познати и друштвено признати људи који уживају посебне части и привилегије у друштву).

Код кривичних дела изнуде се разликују две криминалистичко-тактичке ситуације које су везане за однос између оштећеног и учиниоца. Једна је ситуација уколико се учинилац дела и жртва познају. Друга је ситуација када се активни и пасивни субјект кривичних дела изнуде уопште не познају. Поред тога, важна је околност за откривање и доказивање ових кривичних дела да ли је оштећени пријавио кривично дело у време док још траје вршење изнуде (у току принуђавања), односно

уцене, у смислу док још новац или тражену ствар није предао или је дело пријавио када је оно већ било свршено. У првој ситуацији је могуће учиниоца ухватити већ и приликом извршења кривичног дела, односно присвајања противправне имовинске користи што је и кључни елемент и циљ изнуде, посебно у случајевима поновљеног, вишекратног предузимања радње извршења (у виду колективног или продуженог кривичног дела). То се може постићи лишењем слободе учиниоца након преузетог новца контролисаним надзором и организацијом полиције или уколико се новац оставља на договорено место организовањем заседе приликом преузимања новца од стране извршиоца или саучесника на договореном месту где је речено оштећеном да остави.

Томе доприноси изузетна конспиративност вођења истраге, добра сарадња између оштећеног и полиције, висока професионалност, умеће и способност полицијских службеника да лише слободе учиниоце ових кривичних дела, поштујући криминалистичка начела и законске одредбе кривичног поступка. Као круна криминалистичке истраге, односно предистражног поступка се јавља подношење кривичне пријаве против осумњиченог, док је даљи поступак, који се поред предистражног поступка, састоји од истражног поступка и главног претреса, идентичан као и код других кривичних дела, уз пуно поштовање кривичнопроцесног права и одредби на којима се темељи наша кривичноправна процедура.

Важност откривања и доказивања кривичних дела уопште, па тако и кривичних дела изнуде је изузетно значајна на што је указао и професор М. Шкулић. „Висока стопа откривања и доказивања извршених кривичних дела, стварање неопходних услова за успешно вођење и ефикасно окончање кривичног поступка, свакако више застрашује потенцијалне извршиоце, него сама претња било којом казном. Функција специјалне и генералне превенције у застрашивању, у смислу ефикасног откривања и доказивања кривичног дела и ефикасног вођења поступка, је свакако већа, него иста та функција коју остварује казна имајући у виду чињеницу да се криминалци “држе” правила да су мале шансе да учињена кривична дела буду откривена и доказана, а они кривично гоњени, те о казни и не размишљају.“ Ово посебно важи за учиниоце из сфере организованог криминалитета чија је једна од основних особина да се њихова кривична дела веома тешко откривају и доказују због чега је овај криминалитет и добио особину високе софистицираности.

У правосудној пракси Републике Србије, на бази статистичких показатеља, у периоду примене позитивног кривичног законодавства (2006-2015. године) може се констатовати да кривична дела против имовине значајно доминирају у односу на укупан број извршених кривичних дела, имајући у виду да готово сваке анализирани године представљају скоро половину од укупног броја извршених кривичних дела. Имовинска кривична дела немају велике осцилације у смислу своје динамике кретања, односно извршења, те се тако анализирајући наведени период стиче утисак да се ова дела налазе скоро у сличној динамици извршења из године у годину. Једино се велики пад извршења имовинских кривичних дела уочава у току 2010. године, док је највећи интензитет њиховог извршења забележен како 2015. године, тако и почетне 2006. године.

Посматрајући структуру најтежих имовинских кривичних дела можемо закључити да значајно доминирају кривична дела тешке крађе и разбојништво, док се кривична дела изнуде не налазе у занемарљивом броју, али су ипак знатно мање изражена у односу на разбојништва и тешке крађе у области најтежих имовинских кривичних дела. У структури најтежих имовинских кривичних дела издваја се разбојничка крађа која се јавља у значајно мањем обиму, док је уцена најмање заступљена у односу на остала тешка имовинска кривична дела. Уколико се релација посматрања своди на однос између кривичних дела разбојништва и изнуде, свакако се разбојништво појављује у значајнијем броју извршења него изнуда, а посебно у односу на уцену.

Посматрајући кривично дело изнуде у односу на укупан број кривичних дела против имовине, стиче се утисак да је оно присутно у малом обиму, имајући у виду чињеницу да готово сваке анализирани године не прелази 1% извршених имовинских кривичних дела. Са друге стране, узимајући у обзир чињеницу да се ради о тешким насилним, имовинским кривичним делима, њихов мали проценат извршења у односу на имовинска дела не представља истовремено и мали проценат њиховог извршења у односу на укупан криминалитет јер за њихово извршење, по правилу, постоји припремање, одређен круг потенцијалних извршилаца, као и посебан одабир потенцијалних жртви. Стога је и логично да изнуде као тешка кривична дела и не могу бити заступљена у оној мери као је то случај са “прљавијим” кривичним делима која се у тренутку извршавају као што су разбојништво и тешка крађа. Поред пунолетних извршилаца, и малолетници имају незанемарљиве учешће у извршењу кривичних дела изнуде у Републици Србији у посматраном периоду.

Кривична дела уцене су у односу на укупан број имовинских кривичних дела заступљена у готово занемарљивом броју (обиму), будући да статистички подаци указују да ова дела процентуално не прелазе чак ни 0,1% од укупног броја имовинских кривичних дела. Имајући у виду овако малу заступљеност кривичног дела уцене у укупном криминалитету, а и искуства страних држава, поставља се са основом и питање о оправданости даљег инкриминисања овог кривичног дела само самосталног дела, чиме се отвара могућност да се уцена инкриминише као привилеговани облик кривичног дела изнуде. Малолетници готово и не врше кривично дело уцене имајући у виду да статистички подаци указују да је сваке анализиране године била извршена једна или ниједна уцена од стране малолетника. Оваква ситуација указује да би се са једне стране требала уважила чињеница да уколико се неко кривично дело или неки његов облик не појављују уопште у пракси или се појављују у симболичном обиму, да се дело треба декриминализовати. Ипак, са друге стране, у случају кривичног дела уцене ситуација је таква да се оно у криминалистичкој и правосудној пракси појављује, али с обзиром на малу заступљеност можда је боље и адекватније решење да се оно инкриминише под окриљем кривичног дела изнуде.

Казна затвора је једина казна која је прописана учиниоцима кривичних дела изнуде у различитом распону зависно од облика и вида њиховог испољавања, с тим што је за најтежи облик ових дела прописана казна затвора од пет до двадесет година. При томе је потребно имати у виду да је Законом о изменама и допунама Кривичног законика из 2009. године (члан 57. став 2. КЗ) изричито искључена могућност ублажавања казне (а тиме и ослобођења од казне) за кривично дело изнуде из члана 214. ст. 2. и 3. КЗ. У складу са овом Новелом, за квалификоване облике изнуде који се односе на висину прибављене имовинске користи не може се ублажити казна. Исто тако, у складу са законском процедуром, казна се не може ублажити ни учиниоцу који је раније осуђиван за истоврсно кривично дело

У практичном смислу, осуђеним лицима за учињена кривична дела изнуде у анализираном периоду ниједном није изречена казна затвора у трајању од десет до двадесет година. Уколико занемаримо по један случај изречене казне затвора у трајању од пет до десет година у току 2006. и 2011. године, односно два случаја ове врсте и мере казне у току 2014. године може се констатовати да се и казна затвора у овом трајању за учињена кривична дела изнуде ретко изриче. Из тога се може закључити да се казна затвора у трајању преко пет година учиниоцима кривичног дела изнуде изриче

у симболичном обиму, док се казна затвора у трајању од десет година уопште не изриче.

На основу анализираних статистичких података, за тешко имовинско кривично дело са елементима насиља, али и са елементима организованог криминалитета, као што је кривично дело изнуде, се од стране надлежних судова најчешће изриче казна затвора у распону до пет година, што не указује на ригорозно кажњавање.

Важно је истаћи и да се казна затвора у трајању од три до пет година за учињена кривична дела изнуде не изриче у нешто већем броју случајева. Ова се казна, наиме, изриче годишње у свега неколико случајева, с тим што се издваја 2012. година када је ова казна затвора била изречена у седам случајева. Скоро је идентична ситуација и са изрицањем казне затвора у трајању од две до три године. И овде је у готово свакој анализираној години забележено свега неколико случајева изрицања ове врсте и мере казне, осим у току 2013. године када је чак тринаест лица осуђено на казну затвора у овом трајању.

Наведени подаци указују на забрињавајућу ситуацију када је у питању кажњавање учинилаца кривичних дела изнуде, имајући у виду да се казна затвора у трајању од две до пет година изриче у веома малом броју случајева. Тежа казна од наведених се у посматраном периоду уопште није изрицала, па се стиче утисак о благој политици кажњавања учинилаца ових тешких кривичних дела. Наиме, статистички подаци указују да се казна затвора овим учиниоцима најчешће изриче у трајању до две године, односно прецизније речено, у трајању од три до шест месеци, а нешто ређе и казна затвора у трајању од шест месеци до једне године.

Интересантно је да се казна затвора у трајању од два до три месеца за ово кривично дело не изриче у већем броју случајева (највише у осам случајева), с тим што се одступање може уочити у току 2006. године када је ова казна била изречена у чак петнаест случајева. Још више изненађује чињеница да се казна затвора у трајању до два месеца учиниоцима кривичног дела изнуде уопште и не изриче, са одступањем у току 2007. године када је овако блага казна затвора била изречена у чак четири случаја. Осим у току 2008. године када је казна затвора до два месеца изречена у једном случају, у осталим посматраним годинама она није уопште изрицана учиниоцима кривичног дела изнуде.

За кривично дело уцене казна затвора је у посматраном периоду од 2006. до 2015. године у Републици Србији још ређе изрицана, иако се ради о имовинском кривичном делу са елементима насиља, али и са елементима организованог

криминалитета. И овде се уочава блага казнена политика судова према учиниоцима ових кривичних дела. Практично казна затвора за кривично дело уцене у трајању преко две године уопште није изрицана, осим у једном случају у току 2010. године када је изречена казна затвора у трајању од три до пет година. У свега неколико случајева је за ово дело изречена и казна затвора у трајању од једне до две године и то 2006., 2009., 2010. и 2011. године (али у само једном случају).

Најчешће је за кривично дело уцене изрицана казна затвора у трајању од три до шест месеци и казна затвора у трајању од шест месеци до једне године. Тако је у току 2009. године изречено пет казни затвора за ово кривично дело у трајању од три до шест месеци, односно у току 2006. године четири казне ове врсте. За кривично дело уцене је казна затвора у трајању од шест месеци до једне године изречена четири пута у току 2012. године, односно три пута у току 2013. године. У осталим анализираним годинама најчешће је за кривично дело уцене изрицана казна затвора у распону од два до три месеца, док казна затвора у трајању до два месеца уопште није изрицана учиниоцима овог кривичног дела.

Иако је у складу са општим одредбама Кривичног законика дозвољена могућност изрицања новчана казне као споредне казне и за ова имовинска кривична дела која се врше из лукративних мотива (у намери прибављања противправне имовинске користи), ипак је ова врста казне за кривично дело изнуде веома ретко изрицана, најчешће само једном или највише до три пута, док за кривично дело уцене ова врста казне ниједном није била изречена, што представља запањујући податак, будући да се ради о имовинским кривичним делима, што управо и оправдава примену имовинске казне, али и других имовинских кривичноправних мера.

Анализирајући остале кривичне санкције које су изрицане учиниоцима кривичних дела изнуде и уцене у Републици Србији у периоду 2006-2015. године можемо констатовати да се у најчешћем броју случајева изриче условна осуда, што је такође забрињавајући податак, имајући у виду да се ова санкција изузетно често изриче учиниоцима имовинских кривичних дела са елементима насиља, дакле, учиниоцима тзв. насилничких имовинских кривичних дела.

Када се ради о старијим малолетницима као учиниоцима кривичних дела изнуде и уцене, и овде анализирани подаци о изреченим кривичним санкцијама указују да је, прво, политика кривичног гоњења према овом специфичној категорији лица веома блага и, друго, да је блага и казнена политика судова. Казна малолетничког затвора, као најтежа кривична санкција која је прописана за старије малолетне учиниоце кривичних

дела, за дела изнуде у анализираном периоду није изречена ниједном, иако се ради о веома тешком кривичном делу са елементом насиља.

Васпитне мере су доминантне врсте кривичних санкција које се изричу и старијим и млађим малолетним учиниоцима кривичних дела изнуде и уцене (при чему треба увек имати у виду да се малолетници ретко јављају као учиниоци кривичног дела уцене). Од васпитних мера које се изричу за ова кривична дела значајно доминирају мере: а) појачани надзор од стране родитеља, усвојиоца или стараоца, б) појачани надзор органа старатељства, в) судски укор и г) посебне обавезе. Интересантно је да се и васпитне мере заводског типа веома ретко изричу учиниоцима кривичних дела изнуде и то у свега неколико случајева у целокупном посматраном периоду.

Ретко изрицање заводских васпитних мера, као и неизрицање казне малолетничког затвора такође указују на благу политику кажњавања малолетних лица која се углавном своди на примену мера појачаног надзора, односно мера упозорења и усмеравања, што свакако не одговара у потпуности ни циљевима специјалне, ни генералне превенције, али ни интересима малолетника, као ни потребама друштва у целини.

Поред структуре и обима извршених имовинских кривичних дела, њихове динамике кретања, политике кривичног прогона учинилаца и начина њиховог кажњавања, у пракси се не воде евиденције које се односе на поврат учинилаца кривичних дела уопште, па тако ни анализираних кривичних дела изнуде. Овакве статистике би биле веома корисне и важне за анализу ефикасности примењених кривичних санкција према учиниоцима кривичних дела. Наиме, оне би указивале на адекватност, целисходност и оправданост политике кривичног прогона од стране јавног тужилаштва, односно политике кажњавања од стране судова учинилаца анализираних кривичних дела. Према постојећим прописима сада се евиденција о ранијим осудама води само за целокупну групу појединих кривичних дела према законској систематици, при чему се не могу уочити суптилне карактеристике специјалног поврата, посебно код имовинских кривичних дела (где је његов проценат изузетно висок), а тако и код кривичних дела изнуде. То указује да се данас према расположивим подацима не могу изводити релевантни закључци о остварењу специјалне превенције примењеним казнама и другим кривичним санкцијама према учиниоцима кривичних дела уопште, па тако и према учиниоцима кривичних дела изнуде.

Такође се званичне евиденције надлежних државних органа, које садрже податке о оштећеном лицу (жртви) код кривичних дела изнуде, као и податке о

осуђеним лицима који ближе одређују њихове карактеристике (у смислу година старости, врсте образовања, брачног статуса, националне припадности, социјалног статуса), не воде појединачно за кривична дела, већ јединствено за целу групу кривичних дела.

Уколико се осврнемо на почетак ове дисертације и на постављене циљеве истраживања, у закључним разматрањима нису наведене само једноставне констатације до којих се дошло у приказу и анализи кривичних дела изнуде у смислу *de lege lata*, а које су неминовно помогле да се ови закључци изведу, већ су дати и одговарајући предлози за унапређење законских решења, односно за поступање надлежних државних органа кривичног правосуђа које се односи на кривична дела изнуде у смислу *de lege ferenda*. С тим у вези законодавцу, кривичноправној и кривичнопроцесној пракси и теорији стављамо на увид неколико предлога у вези са кривичним делима изнуде.

Приликом инкриминација кривичних дела изнуде и уцене додатну пажњу треба посветити оштећеном лицу у смислу његовог посебног статуса, уводећи нове или модификујући постојеће квалификоване облике ових кривичних дела као што су: а) у случају наступања тешке телесне повреде или смрти оштећеног лица (попут Републике Српске) или б) у случају самоубиства пасивног субјекта (попут Аустрије).

Поред ових таргентних квалификованих облика, требало би размислити и о евентуалној имкриминације квалификаторних околности која се односе на добну старост оштећеног, посебно стање (труднице, болесна лица, стара лица и сл.) и посебне околности (годишње доба, ванредна ситуација и сл.) чиме би се већа пажња поклонила статусу оштећеног.

У погледу својства учиниоца, требало би инкриминисати тежи облик кривичних дела изнуде ако се радња извршења принуђавања предузима од стране службеног лица у вршењу службене дужности. У том случају се отвара могућност примене, према оваквом учиниоцу кривичног дела, поред казне, и мере безбедности забране вршења позива, делатности и дужности.

Код кривичних дела изнуде која се врше из лукративних мотива (у намери прибављања противправне имовинске користи), требало би у Кривичном закону кумулативно, поред казне затвора, прописати и новчану казну. На тај начин би се наша законска решења у погледу кажњавања учинилаца ових кривичних дела приближила великом броју савремених европских кривичних законодавстава.

Са кривичнопроцесног аспекта, приликом спровођења посебне доказне радње тајног надзора комуникације, у смислу побољшања доказног кредибилитета, потребно

је њену примену проширити на све облике кривичног дела изнуде, а не само на квалификоване облике овог дела у виду: а) бављења вршењем изнуда, б) вршења дела од стране групе и в) вршења дела од стране организоване криминалне групе. То је нарочито важно, јер на самом почетку кривичног поступка углавном није познато да ли се у конкретном случају ради о вршењу кривичног дела од стране појединца, два саизвршиоца, групе или организоване криминалне групе.

Уважавајући законски прописано решење да се ова посебна доказна радња спроводи само по наредби судије за претходни поступак, то значи да се она, у претходном поступку, према појединцу (који се најчешће појављује на почетку поступка) не може применити, а ако се чак касније, у току поступка дође до доказа да се ради о групном или организованом вршењу кривичног дела изнуде, тада се мера тајног надзора комуникације више не може спровести. Слична је ситуација и ако се мера тајног надзора комуникације примењује према лицима која врше друга кривична дела (за која је то Закоником о кривичном поступку прописано), ако се случајним налазом услед примењене мере утврди, поред кривичног дела за које је мера одређена, и извршење кривичног изнуде или уцене, тада се долази до сазнања, практично и до доказа о овим кривичним делима, али се такав доказ не може користити у кривичном поступку уколико се ради о случајевима изнуде прописаним ставовима од 1. до 3., односно уцене прописане ставовима од 1. до 4.

Ваљало би тајни надзор комуникације, у посебним случајевима, односно уз пристанак оштећеног, спровести и на оштећеног, имајући у виду да се претња којом се изнуда, односно уцена врши веома често упућује телефоном, па би се тако она и снимила, односно на тај начин би се адекватно обезбедио доказ, посебно јер се у пракси често дешава да учиниоци ових кривичних дела често мењају телефоне и њихове бројеве, па је утолико и тешко забележити ову радњу принуђавања.

Потребно је нагласити да би се пажња претходног кривичног поступка према учиниоцима кривичног дела уцене требала усмерити на утврђивање начина на који је учинилац дошао до података о пасивном субјекту (уколико су они истинити), имајући у виду да ова радња не чини концептуалне елементе инкриминације дела, па се самим тим ни не утвђује. Овим би се евентуално могло доћи до бића неког другог кривичног дела и указати на саучеснике приликом извршења овог дела.

И на крају, али ништа мање важно, треба размислити о могућности да се приликом вођења кривичног поступка, посебно у фази главног претреса, у вези кривичног дела уцене, искључи јавност из разлога „ако би то могло да доведе до

погоршања положаја и статуса оштећеног лица“, посебно у сфери повреде и нарушавања његове части и угледа.

ЛИТЕРАТУРА

I Књиге и чланци

Литература на југословенским језицима

1. Аврамовић, С., Општа правна историја, Стари и средњи век, Београд, 2003.
2. Алексић, Ж., Криминалистика, Београд, 1996.
3. Алексић, Ж., Облици борбе против организованог криминала у свету, Зборник радова, Организовани криминалитет и корупција, Београд, 1996.
4. Алексић, Ж., Шкулић, М., Жарковић, М., Лексикон криминалистике, Београд, 2004.
5. Атанацковић, Д., Казнена политика судова у СФР Југославији, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 2-3/1978.
6. Атанацковић, Д., Кривично право, Посебни део, Београд, 1978.
7. Атанацковић, Д., Саучесништво у кривичном делу, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 1-2/1995.
8. Бабић, И., Грађанско право – Увод у грађанско право, Београд, 2011.
9. Бабић, М., Конструкција продуженог кривичног дјела, Правна ријеч, Бања Лука, број 15/2008.
10. Бабић, М., Марковић, И., Кривично право, Посебни део, Бања Лука, 2007.
11. Бабић, М., Продужено кривично дјело, Годишњак Правног факултета у Бањој Луци, Бања Лука, број 24/2000.
12. Бабић, М., Установа продуженог кривичног дела, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 1-2/1996.
13. Бабић, М., Марковић, И., Кривично право, Општи део, Бања Лука, 2008.

14. Бајовић, В., Усклађивање посебних доказних радњи са Уставом Републике Србије, Зборник радова, Усаглашавање кривичног законодавства са Уставом Србије, Копаоник, 2008.
15. Бановић, Б., Веселиновић, М., Посебне доказне радње и нови ЗКП, Зборник радова, Актуелна питања кривичног законодавства – нормативни и практични аспекти, Београд, 2012.
16. Бачић, А., Разбојништво и изнуда – сличности и разлике, Хрватска правна ревија, Загреб, број 2/2016.
17. Бачић, Ф., Кривични закон СФРЈ уместо Кривичног законика, Наша законитост, Загреб, број 2/1977.
18. Бачић, Ф., Кривично право, Посебни дио, Загреб, 1979.
19. Бачић, Ф., О суизвршилаштву, Наша законитост, Загреб, број 1/1982.
20. Бачић, Ф., Опћи поглед на средњовјековно кривично право, Зборник Правног факултета у Загребу, Загреб, број 5-6/1988.
21. Бејатовић С. и др., Приручник за примену Законика о кривичном поступку, Београд, 2013.
22. Бејатовић, С., Казнена политика судова и заштита друштвене својине, Наша законитост, Загреб, број 5/1986.
23. Бејатовић, С., Кривично процесно право – ток редовног кривичног поступка, Београд, 2010.
24. Бејатовић, С., Кривично процесно право, Београд, 2014.
25. Бејатовић, С., Кривичнопроцесна питања нових метода откривања и истраге кривичних дела организованог криминалитета, Зборник радова, Организовани криминалитет – стање и мере заштите, Београд, 2005.
26. Бељански, С., Илић, Г., Мајић, М., Законик о кривичном поступку, Београд, 2011.
27. Бошковић, А., Појам кривичног поступка према новом ЗКП Републике Србије, Култура полиса, Нови Сад, број 2/2012.
28. Бошковић, А., Радње полиције у претходном кривичном поступку и њихова доказна вредност, Београд, 2015.
29. Бошковић, А., Кесић, Т., Кривично процесно право, Београд, 2015.
30. Бошковић, Г., Прање новца, Београд, 2005.
31. Бошковић, Г., Организовани криминал, Београд, 2014.
32. Бошковић, Г., Југовић, С., Правно-политички аспекти одузимања имовине стечене криминалом у Републици Србији, Српска политичка мисао, Београд, број 2/2016.

33. Бошковић, Г., Маринковић, Д., Лајић, О., Финансијске истраге организованог криминала, Београд, 2015.
34. Бошковић, Г., Радовић, Н., Прикривени иследник у сузбијању организованог криминалитета, Правни живот, број 9/2010.
35. Бошковић, М., Бановић, Б., Криминалистика методика, Београд, 2001.
36. Бошковић, М., Актуелност феномена организованог криминала у теорији и пракси, Перјаник, Подгорица, број 3/2003.
37. Бошковић, М., Криминалистика методика, Београд, 2005.
38. Бошковић, М., Криминолошки лексикон, Нови Сад, 1998.
39. Бошковић, М., Облици организованог криминала у нашем кривичном законодавству, Безбедност, Београд, број 3/2003.
40. Бошковић, М., Организовани криминалитет, Први део – криминолошки и криминалистички аспекти, Београд, 1998.
41. Бошковић, М., Проблеми дефинисања организованог криминала, Зборник Правног факултета у Новом Саду, Нови Сад, број 1/2005.
42. Бошковић, М., Социјална патологија, Нови Сад, 2002.
43. Бошковић, М., Транснационални организовани криминалитет као угрожавајући фактор безбедности, Криминалистичке теме, Сарајево, број 3-4/2003.
44. Бошковић, М., Транснационални организовани криминалитет, Београд, 2003.
45. Бркић, И., Казнена дјела разбојништва и разбојничке крађе, Хрватска правна ревија, Загреб, број 7-8/2007.
46. Бркић, И., Продуљено казнено дјело, Хрватска правна ревија, Загреб, број 10/2006.
47. Бркић, С., Кривично процесно право, Нови Сад, 2010.
48. Бубаловић, Т., Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине, са коментарским освртом, Сарајево, 1998.
49. Бубаловић, Т., Неки аспекти правне конструкције продуженог кривичног дјела, Правна мисао, Сарајево, број 3-6/1997.
50. Бугарски, Т., Доказне радње у кривичном поступку, Нови Сад, 2011.
51. Буторац, К., Мишкај Тодоровић, Љ., Нека обиљежја насилничког криминалитета младих у Републици Хрватској, Полиција и сигурност, Загреб, број 34/1993.
52. Бутуровић, Ј., Да ли је продужено кривично дело легалан институт нашег кривичног права, Билтен Правне службе ЈНА, Београд, 1976.
53. Бутуровић, Ј., Карактеристике кривичних дела против живота и тела, Правни живот, Београд, број 8-9/1979.

54. Бутуровић, Ј., Продужено кривично дело, Београд, 1980.
55. Важић, Н., Дилеме у практичној примени Закона о одузимању имовине проистекле из кривичног дела, Билтен судске праксе Врховног суда Србије, Београд, број 2/2011.
56. Василијевић, И., Могуће ознаке организованог криминалитета, Правни живот, Београд, број 3/1985.
57. Васиљевић, Т., Грубач, М., Коментар Законика о кривичном поступку, Београд, 2004.
58. Васиљевић, Т., Закони Карађорђева времена, Зборник Правног факултета у Новом Саду, Нови Сад, број 21/1987.
59. Вејзовић, С., Одудимање имовинске користи прибављене кривичним дјелом и прекршајем, Правни савјетник, Сарајево, број 3/2014.
60. Видановић, Хаџи В., Милановић, М., Међународно јавно право, Збирка докумената, Београд, 2005.
61. Вишић, М., Законици древне Месопотамије, Београд, 2003.
62. Водинелић, В., Криминалитет са мрежном структуром и организовани криминалитет профита, Безбедност, Београд, број 1/1992.
63. Водинелић, В., Грађанско право – увод у грађанско право и општи део грађанског права, Београд, 2014.
64. Водинелић, В., Криминалистика, Београд, 1996.
65. Врховшек, М., Шта још треба знати о одузимању имовине проистекле из кривичног дела, Бранич, Београд, број 3-4/2011.
66. Вуковић, И., Одудимање имовине проистекле из кривичног дела – европски оквир и српско законодавство, Crimen, Београд, број 1/2016.
67. Вуковић, И., Правна природа одудимања имовине проистекле из кривичног дела, Зборник радова, Казнена реакција у Србији, Део шести, Београд, 2016.
68. Вуковић, Ш., Крвни деликти у Србији, Београд-Зајечар, 1984.
69. Вулетић, И., Продужено кривично дјело један могући смјер развоја *de lege ferenda*, Хрватски љетопис за казнено право и праксу, Загреб, број 2/2008.
70. Гајић, Г., Основне карактеристике насилничког криминалитета и његових учинилаца, Зборник радова, Насилнички криминалитет – етиологија, феноменологија и сузбијање, Бања Лука, 2011.
71. Гарачић, А., Продужено кривично дјело у новом Казненом закону, Зборник радова, Актуална питања новог казног законодавства, Загреб, 2000.

72. Грозданић, В., Шкорић, М., Мартиновић, И., Казнено право, Опћи дио, Ријека, 2013.
73. Грубач, М., Одузимање имовине проистекле из кривичног дела, Гласник АК Војводине, Нови Сад, број 1/2010.
74. Грубач, М., Кривично процесно право, Београд, 2002
75. Грубер, Е., Продужено кривично дело, Право, теорија и пракса, Нови Сад, 1987.
76. Делибашић, В., Сузбијање злоупотребе опојних дрога са становишта кривичног права, Београд, 2014.
77. Делибашић, В., Кривично дело отмице у кривичном законодавству Републике Србије, Култура полиса, Нови Сад, број 27/2015.
78. Делибашић, В., Прикривени иследник, Наука, безбедност, полиција, Београд, број 1/2016.
79. Делибашић, В., Значај увиђаја у кривичном поступку, Тематски зборник радова: Полиција и правосудни органи као гаранти слободе и безбедности у правној држави, Тара, Том 1, Београд, 2017.
80. Делић, Н., Саизвршилаштво – законодавство, теоријски ставови и судска пракса, Правни живот, Београд, број 9/2005.
81. Делић, Н., Нова решења општих института у Кривичном Законику Србије, Београд, 2009.
82. Делић, Н., Нова решења у посебном делу Кривичног законика Србије, Београд 2014.
83. Димитријевић, В., Пауновић, М., Људска права, Београд, 1997.
84. Димитријевић, В., Универзални документи о људским правима, Београд, 2005.
85. Доленц, М., Душанов законик, Љубљана, 1925.
86. Дујмовић, З., Цајнер Мраовић, И., Криминалитет разбојништва у Републици Хрватској, Хрватски летопис за казнено право и праксу, Загреб, број 1/1999.
87. Ђорђевић, А., Карађорђево закон, Зборник радова, Два века државности Србије, Ниш, 2004.
88. Ђорђевић, Ђ., Казна кућног затвора као алтернативна кривична санкција, Тематски зборник радова: Супротстављање савременим облицима криминалитета – анализа стања, европски стандарди и мере за унапређење, Тара, Том 1, Београд, 2015.
89. Ђорђевић, Ђ., Кривично право, Посебни део, Београд, 2011.

90. Ђорђевић, Ђ., Нови облици тешких убистава у предлогу Кривичног законика, Правни живот, Београд, број 7/2005.
91. Ђорђевић, Ђ., Систем кривичних санкција и могућности његове реформе, Тематски зборник радова: Европске интеграције, правда, слобода и безбедност, Тара, Том 1, Београд, 2016.
92. Ђорђевић, М., Ђорђевић, Ђ., Кривично право, Београд, 2016.
93. Ђорђевић, М., Колективно кривично дело и реални стицај, Анали Правног факултета у Београду, Београд, број 2/1953.
94. Ђорђевић, М., Саизвршилаштво, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 1/1988.
95. Ђукић, Б., Јовашевић, Д., Криминалитет малољетника у Републици Српској и мјере друштвене реакције, Бања Лука, 2010.
96. Ђурђевић, З., Радовић, Н., Криминалистичка оператива, Београд, 2012.
97. Ђурђић, В., at all, Јавно тужилаштво, полиција, кривични суд и сузбијање криминалитета, Београд, 2008.
98. Ђурђић, В., Јовашевић, Д., Кривично право, Посебни део, Београд, 2006.
99. Ђурђић, В., Јовашевић, Д., Кривично право, Посебни део, Београд, 2010.
100. Ђурђић, В., Јовашевић, Д., Практикум за кривично право, Књига прва, Општи део, Београд, 2004.
101. Ђурђић, В., Јовашевић, Д., Практикум за кривично право, Посебни део, Београд, 2008.
102. Ђурђић, В., Кривични поступак Србије, Ниш, 2006.
103. Ђурђић, В., Кривично процесно право, Општи део, Ниш, 2014.
104. Ђурић, Д., Посебне доказне радње као вид судске, тужилачке и полицијске сарадње, Зборник радова, Међународна судска, тужилачка и полицијска сарадња у борби против криминала, Београд, 2015.
105. Жарковић, М., Бановић, Б., Ступар, Љ., Криминалистика, Београд, 2005.
106. Жарковић, М., Кесић, Т., Подршка жртвама кривичних дела, Правни живот, Београд, број 9/ 2006.
107. Жарковић, М., Кривичнопроцесни и криминалистички аспекти увиђаја на месту догађаја, Београд, 2005.
108. Жарковић, М., Криминалистика тактика, Београд, 2010.
109. Живановић, Т., Основи кривичног права, Општи део, Београд, 1910.

110. Живановић, Т., Законски извори кривичног права Србије и историјски развој његов и њеног кривичног правосуђа од 1804-1956, Београд, 1967.
111. Живановић, Т., Изнуда у српском казненом закону, Архив за правне и друштвене науке, Београд, број 5-6/1909.
112. Живановић, Т., Основи кривичног права Краљевине Југославије, Општи део, Београд, 1934.
113. Здравковић, Љ., Разбојништво - кривичноправни и криминалистички аспект, Ниш, 2009.
114. Зиндовић, И., Драгутиновић, О., Кривично право у судској пракси, КЗ Србије и КЗ Црне Горе са коментаром и судском праксом, Чачак, 1995.
115. Иванковић, Б., Казнена политика, Билтен судске праксе Првог општинског суда у Београду, Београд, број 13/2004.
116. Игњатовић, Ђ., Криминолошки аспекти деликата насиља, Београд, 2002.
117. Игњатовић, Ђ., Криминологија, Београд, 2015.
118. Игњатовић, Ђ., Криминолошки поглед на насилнички криминалитет, Ревиија за криминологију и кривично право, Београд, број 3/2007.
119. Игњатовић, Ђ., Организовани криминал – криминолошка анализа стања у свету, Београд, 1998.
120. Игњатовић, Ђ., Појам и етиологија насилничког криминалитета, Crimen, Београд, број 2/2011.
121. Игњатовић, Ђ., Структура и тенденције криминалитета у СР Југославији, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 1-2/1995.
122. Игњатовић, Ђ., Шкулић, М., Организовани криминалитет, Београд, 2012.
123. Илић, Г., Мајић, М., Бељански, С., Трешњев, А., Коментар Законика о кривичном поступку: према Законику из 2011. године са изменама и допунама од 22. маја 2013. године, Београд, 2013.
124. Илић, Г., Мајић, Н., Николић, Б., Мелило, Ђ., Коментар Закона о одузимању имовине проистекле из кривичног дела, Београд, 2009.
125. Илић, Г., Матић Бошковић, М., Посебне мере тајног прикупљања података у кривичном поступку – поглед из правосуђа, Београд, 2015.
126. Илић, Г., Одузимање имовине проистекле из кривичног дела, Зборник радова, Кривично законодавство и превенција криминала, Београд, 2016.

127. Јанковић, С., Криминална историја и одмеравање казне, Тематски зборник радова: Полиција и правосудни органи као гаранти слободе и безбедности у правној држави, Тара, Том 2, Београд, 2017.
128. Јанковић, Т., Кривични законик Краљевине Југославије са практичним коментаром и посебним објашњењем за извођење наставе у Жандармерији, Нови Сад, 1934.
129. Јантолек, С., Душанов законик, Годишњак, Скопље, 1954. године.
130. Јантолек, С., Душанов законик, Скопље, 1954.
131. Јантолек, С., О Душановом законуку, Београд, 1948.
132. Јасић, С., Закони старог и средњег века, Београд, 1968.
133. Јовановић, Ж., Кривично право, Посебни део, Београд, 1979.
134. Јовановић, Љ., Турђић, В., Јовашевић, Д., Кривично право, Посебни део, Београд, 2004.
135. Јовановић, Љ., Јовашевић, Д., Кривично право 2, Посебни део, Београд, 1995.
136. Јовановић, Љ., Јовашевић, Д., Кривично право 2, Посебни део, Београд, 2002.
137. Јовановић, Љ., Јовашевић, Д., Кривично право, Општи део, Београд, 2002.
138. Јовановић, Љ., Јовашевић, Д., Кривично право 1, Општи део, Београд, 2003.
139. Јовановић, Љ., Јовашевић, Д., Практикум за кривично право I, Општи део, Београд, 2002.
140. Јовановић, Љ., Јовашевић, Д., Практикум за кривично право, Посебни део, Београд, 1996.
141. Јовановић, Љ., Кривично право, Посебни део, Београд, 1983.
142. Јованчевић, Н., Ново кривично процесно право, Београд, 2015.
143. Јовашевић, Д., Коларић, Д., Практикум за кривично право, Посебни део, Београд, 2003.
144. Јовашевић, Д. Сузбијање организованог криминалитета у функцији европских интеграција, Српска политичка мисао, Београд, број 3/2012.
145. Јовашевић, Д., Митровић, Љ., Икановић, В., Кривично право Републике Српске, Посебни део, Бања Лука, 2017.
146. Јовашевић, Д., Митровић, Љ., Икановић, В., Коментар Кривичног законика Републике Српске, Бања Лука, 2018.
147. Јовашевић, Д., Митровић, Љ., Имовински криминалитет и сиромаштво, Зборник радова, Друштвена криза и превазилажење сиромаштва у Републици Српској и Босни и Херцеговини, Бања Лука, 2009.

148. Јовашевић, Д., Европска унија у борби против организованог криминалитета, Српска политичка мисао, Београд, број 3-4/2007.
149. Јовашевић, Д., Европски стандарди и казнени систем Републике Србије, Европско законодавство, Београд, број 43-44/2013.
150. Јовашевић, Д., Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, Београд, 2005.
151. Јовашевић, Д., Законик о кривичном поступку, Београд, 2004.
152. Јовашевић, Д., Икановић, В., Кривично процесно право Републике Српске, Бања Лука, 2016.
153. Јовашевић, Д., Имовинске кривичне санкције као средство превенције имовинског криминалитета, Криминалистичке теме, Сарајево, број 3-4/2004.
154. Јовашевић, Д., Институт саизвршилаштва у кривичном праву, Право, теорија и пракса, Нови Сад, број 11/2002.
155. Јовашевић, Д., Институт саизвршилаштва у кривичном праву, Гласник АК Војводине, Нови Сад, број 11/2002.
156. Јовашевић, Д., Коментар Кривичног закона СР Југославије, Београд, 2002.
157. Јовашевић, Д., Коментар Кривичног закона Републике Србије са судском праксом, Београд, 2003.
158. Јовашевић, Д., Кривична дела разбојништва и разбојничке крађе у теорији, пракси и упоредном праву, Безбедност, Београд, број 2/2002.
159. Јовашевић, Д., Кривични законик Републике Србије са уводним коментаром, Београд, 2007.
160. Јовашевић, Д., Кривично право, Општи део, Београд, 2010.
161. Јовашевић, Д., Кривично право, Општи део, Ниш, 2012.
162. Јовашевић, Д., Кривично право, Општи део, Београд, 2016.
163. Јовашевић, Д., Кривично право, Посебни део, Београд, 2017.
164. Јовашевић, Д., Кривичноправни аспекти превенције имовинског криминалитета, Судска пракса, Београд, број 2-3/2003.
165. Јовашевић, Д., Лексикон кривичног права, Београд, 2011.
166. Јовашевић, Д., Практикум за кривично право, Општи део, Ниш, 2013.
167. Јовашевић, Д., Практикум за кривично право, Посебни део, Ниш, 2014.
168. Јовашевић, Д., Малолетничко кривично право, Ниш, 2011.
169. Јовашевић, Д., Новчана казна у југословенском кривичном праву, Правни зборник, Подгорица, број 1-2/2001.

170. Јовашевић, Д., Одузимање имовинске користи у кривичном поступку – европски стандарди и право Републике Србије, Европско законодавство, Београд, број 52-53/2015.
171. Јовашевић, Д., Организовани криминалитет – кривичноправни аспекти, Ниш, 2012.
172. Јовашевић, Д., Организовани криминалитет – појам и карактеристике у кривичном законодавству Републике Србије, Годишњак Факултета правних наука, Бања Лука, 2012.
173. Јовашевић, Д., Основне карактеристике кривичног законодавства Карађорђево Србије, Пешчаник, Ниш, број 4/2006.
174. Јовашевић, Д., Петровић, Б., Новчана казна у новом кривичном праву Републике Србије, Зборник Правног факултета у Загребу, Загреб, 2007.
175. Јовашевић, Д., Положај малолетника у кривичном праву, Ниш, 2010.
176. Јовашевић, Д., Примена новчане казне у кривичном праву Републике Србије, Зборник Правног факултета у Нишу, Ниш, број 55/2010.
177. Јовашевић, Д., Примена новчане казне у праву балтичких држава, Страни правни живот, Београд, број 1/2015.
178. Јовашевић, Д., Продужено кривично дело у теорији и пракси, Гласник АК Војводине, Нови Сад, број 12/1996.
179. Јовашевић, Д., Ракић, М., Тероризам – кривичноправни и безбедносни аспекти, Београд, 2007.
180. Јовашевић, Д., Саучесништво у савременом кривичном праву, Зборник Правног факултета у Нишу, Ниш, број 67/2014.
181. Јовашевић, Д., Систем имовинских кривичних санкција у југословенском кривичном праву, Наука, безбедност, полиција, Београд, број 1-2/2001.
182. Јовашевић, Д., Систем имовинских кривичних санкција у кривичном праву Србије и Црне Горе, Гласник АК Војводине, Нови Сад, број 12/2005.
183. Јовашевић, Д., Систем казни у новом кривичном законодавству Републике Србије, Право, теорија и пракса, Нови Сад, број 9-10/2007.
184. Јовашевић, Д., Стевановић, З., Казне као облик реакције на криминалитет, Београд, 2012.
185. Јовашевић, Д., Сузбијање организованог криминала у Републици Србији, Зборник радова, Правни систем Републике Србије, усаглашавање са правом Европске уније, Ниш, 2005.

186. Јовашевић, Д., Убиство у међународном праву, Правни живот, Београд, број 9/2004.
187. Јовашевић, Д., Кривичноправни аспекти превенције имовинског криминалитета, Право, теорија и пракса, Нови Сад, број 7-8/2005.
188. Јовашевић, Д., Улога кривичних санкција у успостављању и заштити владавине права и правне државе, Теме, Ниш, број 3/2009.
189. Јовић, М., Имовинска кривична дела са елементима принуде, Зборник радова наставника ВШУП, Београд, број 8/2004.
190. Јовић, М., Основи кривичног права, Београд, 2005.
191. Јовић, М., Принуда у кривичном праву, Безбедност, Београд, број 2/2002.
192. Калајџић, Д., Може ли бити покушаја у случајевима параграфа 249. Кривичног законика, Полицијски гласник, Београд, број 7/1903.
193. Калеш, З., Новела Казненог закона из 2015. године, Хрватска правна ревија, Загреб, број 64/2016.
194. Камбовски, В., Казнено право, Општ дел, Скопје, 2006.
195. Камбовски, В., Кривично право, Посебен дел, Скопље, 1982.
196. Кандић Поповић, З., Кривично право, Посебни део, Београд, 1991.
197. Кесић, Т., Међународни стандарди поступања полиције у кривичним стварима, Београд, 2014.
198. Кнежевић, В., Одузимање имовинске користи, Гласник АК Војводине, Нови Сад, број 1-2/1973.
199. Кнежевић, С., Основна начела кривичног процесног права, Ниш, 2012.
200. Кнежевић, С., Кривично процесно право, општи део, Ниш, 2015.
201. Ковачевић Куштримовић, Р., Лазић, М., Увод у грађанско право, Ниш, 2008.
202. Ковачевић, М., Тајни надзор комуникације – усклађеност са праксом Европског суда за људска права, Анали Правног факултета у Београду, Београд, број 2/2014.
203. Ковачевић, Р., Кеџман, Б., Личност и насилнички криминалитет, Ревизија за криминологију и кривично право, Београд, број 3/2007.
204. Ковчо Вукадин, И., Каталинић, И., Обилежја починитеља насилних деликата на подручју Приморско-горанске жупаније с обзиром на поврат, Криминологија и социјална интеграција, Загреб, број 1-2/2000.
205. Кокољ, М., Организовани криминалитет – стање и перспективе његовог сузбијања, Бранич, Београд, број 2-3/2003.

206. Кокољ, М., Јовашевић, Д., Кривично право Републике Српске, Општи и посебни део, Бијељина, 2011.
207. Кокољ, М., Кривично право, Посебни део, Сарајево, 1980.
208. Кокољ, М., Лазин, Ђ., Имовинске кривичне санкције и мере у југословенском кривичном праву, Београд, 1986.
209. Кокољ, М., Рекет као нови облик организованог криминалитета, Избор судске праксе, Београд, број 6/1996.
210. Коларић, Д., Казна као инструмент државне реакције на криминалитет и предстојеће измене у Кривичном закону Србије, Правни живот, Београд, број 9/2014.
211. Константиновић Вилић, С., Костић, М., Врсте казни и облици кажњавања у Србији до краја Другог светског рата, Пешчаник, Ниш, 2005.
212. Константиновић Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М., Криминологија, Ниш, 2009.
213. Корачић, Н., Истраживање кривичних дјела, Сарајево, 2012.
214. Крамарић, И., О продуженом казненом дјелу, Приручник, Загреб, број 4/1984.
215. Краус, Б., Кривична дјела против друштвене и приватне имовине, Приручник, Загреб, број 4/1958.
216. Краус, Б., О ревизији посебног дела Кривичног законика, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 2/1972.
217. Крећа, М., Аврамов, С., Међународно јавно право, Београд, 2007.
218. Кривокапић, В., Криминалистика тактика, Београд, 2003.
219. Кривокапић, В., Крстић, О., Криминалистика тактика 2, Београд, 1999.
220. Кривокапић, В., Жарковић, М., Симоновић, Б., Криминалистика тактика, Београд, 2003.
221. Крклуш, Љ., Правна историја српског народа, Београд, 2009.
222. Крклуш, Љ., Правна историја српског народа, Нови Сад, 2002.
223. Крстић, И., Однос државе и цркве у Кнежевини и Краљевини Србији, Зборник радова Правног факултета у Нишу „Србија 1804–2004“, Ниш, 2005..
224. Крстић, О., Практикум за криминалистику тактику, Београд, 2002.
225. Крстић, О., Примењена криминалистика, Београд, 1997.
226. Крстић, О., Речник криминалистичких полиграфиста, Београд, 1996.
227. Крушић, С., Неки кривичноправни и криминалистички аспекти отмице, Безбедност, Београд, број 5/2001.

228. Лазаревић, Љ., Вучковић, Б., Вучковић, В., Коментар Кривичног законика Црне Горе, Цетиње, 2004.
229. Лазаревић, Љ., Деликти насиља, Зборник радова, Деликти насиља - кривичноправни и криминолошки аспекти, Београд, 2002.
230. Лазаревић, Љ., Коментар Кривичног законика Републике Србије, Београд, 2006.
231. Лазаревић, Љ., Кривично право, Посебни део, Београд, 1993.
232. Лазарић, И., Мјера одузимања имовинске користи у практичној примени, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 1/1967.
233. Лазин, Ђ., Привидни идеални стицај кривичних дела, Београд, 1982.
234. Лазић, Д., Кривични законик од 27. јануара 1929. године, Посебни део, Београд, 1934.
235. Лазић, М., Утицај тајног надзора комуникације на људска права, Зборник радова, Заштита људских права и слобода у време економске кризе, Београд, 2011.
236. Лајић, О., Финансијске истраге, Београд, 2012.
237. Лајић, О., Маринковић, Д., Практикум из криминалистике методике, Београд, 2010.
238. Лајић, О., О правној природи института одузимање имовине проистекле из кривичног дела, Зборник Правног факултета у Новом Саду, Нови Сад, број 2/2010.
239. Лукић, Т., Одудимање имовине криминалцима, Београд, 2009.
240. Мајић, М., Одудимање имовине проистекле из кривичног дела, Зборник радова, Стање криминалитета у Србији и правна средства реаговања, Београд, 2010.
241. Маринковић, Д., Лајић, О., Криминалистичка методика, Београд, 2016.
242. Маринковић, Д., Организовани криминалитет – изазов кривичном законодавству, Безбедност, Београд, број 2/2004.
243. Маричић, Д., Насиље као последица организованог криминала, Зборник радова, Деликти насиља – кривичноправни и криминолошки аспекти, Београд, 2002.
244. Маричић, Д., Саучесништво у извршењу кривичних дела разбојништва и убиства, Билтен судске праксе Врховног суда Србије, Београд, број 1/2001.
245. Марјановић, Ђ., О карактеру мере безбедности одузимања имовинске користи, Гласник АК Војводине, Нови Сад, број 6/1973.
246. Марковић, И., Одудимање имовинске користи, Српска правна мисао, Бања Лука, број 42-43/2010.
247. Марковић, Ч., Законик Хамурабија, бабилонског краља, Београд, 1925.

248. Мартиновић, И., Радња одузимања ствари код крађе и других имовинских деликата, Хрватски љетопис за казнено право и праксу, Загреб, број 1/2015.
249. Матијашевић Обрадовић, Ј., Кривичнопроцесно право, Општи део, Нови Сад, 2016.
250. Матијевић, М., Криминолошко криминалистичке карактеристике тамне бројке криминалитета, Безбједност, полиција, грађани, Бања Лука, број 1/2007.
251. Матијевић, М., Марковић, М., Криминалистика, Нови Сад, 2013.
252. Матијевић, М., Насилнички криминалитет (теоријске основе и резултати досадашњих истраживања), Правна ријеч, Бања Лука, број 19/2009.
253. Матијевић, М., Стање и тенденције организованог криминалитета у Републици Српској и Босни и Херцеговини, Зборник радова, Насилнички криминалитет – етиологија, феноменологија и сузбијање, Бања Лука, 2011.
254. Матић, Г., Обим кривичних дела за која се могу применити посебне доказне радње према ЗКП, Правни информатор, Београд, број 2/2008.
255. Мешко, Г., Петровић, Б., Криминологија, Сарајево, 2008.
256. Мијалковић, С., Бајагић, М., Организовани криминал и тероризам, Београд, 2012.
257. Мијалковић, С., Жарковић, М., Илегалне миграције и трговина људима, Београд, 2012.
258. Мијалковић, С., Трговина људима, Београд, 2005.
259. Микуличић, Б., Стицај код колективног кривичног дела, Правни живот, Београд, број 7/1956.
260. Миладиновић, А., Однос зеленаштва и утјеривања дугова, Зборник радова, Криминалистичко форензичка истраживања, Бијељина, 2011.
261. Миладиновић-Стефановић, Д., Одузимање имовине проистекле из кривичног дела – међународни стандарди и право Републике Србије, Зборник радова: „Право Републике Србије и право Европске уније – стање и перспективе“, Том 1, Ниш, 2009.
262. Милић, А., Етиологија и превенција насиља, Зборник радова, Насилнички криминалитет, Бања Лука, 2011.
263. Миловић, Ђ., Кривично право Хамурабијевог законика, Зборник Правног факултета у Загребу, Загреб, број 3-4/1970.
264. Миловић, Ђ., Општи поглед на историјски развој кривичног права, Правни зборник, Титоград, број 3/1960.

265. Милојевић, Д., Продужено кривично дело, Билтен судске праксе Врховног суда Србије, Београд, број 1/2001.
266. Милошевић, М., Кесић, Т., Полиција у кривичном поступку, Београд, 2009.
267. Милошевић, М., Одузимање малолетника као врста отмице и самостално кривично дело, Наука, безбедност, полиција, Београд, број 3/2008.
268. Милошевић, М., Теофиловић, Н., Социјално насиље младих у Републици Србији, Зборник радова, Малолетничка делинквенција као облик друштвено неприхватљивог понашања, Бања Лука, 2008.
269. Милошевић, М., Матић, Г., Посебне доказне радње којима се задире у приватност – позитивноправни у упоредноправни аспекти, Безбедност, Београд, број 1/2007.
270. Милошевић, М., Организовани криминал, Београд, 2003.
271. Милошевић, М., Отмица уз претњу убиством или тешком телесном повредом, Безбедност, Београд, број 3/2010.
272. Мирковић, З., Карађорђевић законик, Београд, 2008.
273. Митровић, Г., Кривично право, Посебни део, Београд, 1997.
274. Митровић, Љ., Ђукић, Б., Одузимање имовине стечене вршењем кривичних дјела према новом закону, Право и правда, Сарајево, број 1/2010.
275. Михаев, Р. И., Основи ученија овмењаемости и невмењаемости, Владивосток, 1980.
276. Михаловић, П., Божић, Љ., Судска медицина, Београд, 2001.
277. Мишкај Годоровић, Љ., Кухарић, М., Буторац, К., Карактеристике понашања користољубивих починитеља разбојништва, Криминологија и социјална интеграција, Загреб, број 2-3/1999.
278. Мишкај Годоровић, Љ., Дујмовић, З., Обилежја присиле при извршењу разбојништва и поступање полиције, Хрватски летопис за казнено право и праксу, Загреб, број 2/2000.
279. Модли, Д., Корајлић, Н., Криминалистички рјечник, Тешањ, 2002.
280. Модли, Д., Петровић, Б., Корајлић, Н., Увод у криминалистику, Сарајево, 2004.
281. Модли, Д., Приручни криминалистички лексикон, Сарајево, 1998.
282. Мрвић Петровић, Н., Кривично право, Београд, 2005.
283. Мрвић Петровић, Н., Кривично право, Општи део, Београд, 2017.
284. Мрвић Петровић, Н., Кривично право, Посебни део, Београд, 2016.
285. Мршевић, М., Органзовани криминал, Актуелни проблеми сузбијања криминалитета, Београд, 1993.

286. Мршић, Г., Казнена дјела против имовине, Хрватска правна ревија, Загреб, број 9/2009.
287. Мујановић, Е., Датзер, Д., Будимлић, М., Имовински криминалитет у Босни и Херцеговини према званичним статистикама, Криминалистичке теме, Сарајево, број 1-2/2012.
288. Мујановић, Е., Одузимање имовинске користи прибављене кривичним дјелом у Босни и Херцеговини – између идеала и стварности, Зборник радова, Изградња модерног правног система, Сарајево, 2014.
289. Надрљански, С., Имовинска кривична дела, Зборник радова, Криминалитет у транзицији – феноменологија, превенција и државна реакција, Београд, 2007.
290. Нешић, Љ., Кривично право, Посебни део, Београд, 1984.
291. Николић, Г., Појам и карактеристике организованог криминалитета, Зборник радова Правног факултета у Нишу, тематски број, Савремене тенденције у развоју правног система Републике Србије, Ниш, 2012.
292. Николић, Г., Трговина људима у кривичном законодавству и судској пракси, Зборник радова Правног факултета у Нишу: зборник радова студената докторских студија права, Правни факултет, Ниш, 2015.
293. Николић, Г., Кривичноправна заштита од злоупотребе опојних дрога у Републици Србији, Безбедност, Београд, број 2/2015.
294. Николић, Г., Неки законски и практични аспекти кривичног дела трговина људима у Републици Србији, Безбедност, Београд, број 2/2012.
295. Николић, Г., Примена казне малолетничког затвора у Републици Србији, Зборник радова: Наука, друштво, транзиција, Бања Лука, 2015.
296. Николић, Г., Трајковић, Т., Кривична дела изнуде у законодавству Србије у 20. веку, Пешчаник, Ниш, број 15/2017.
297. Николић, Г., Нови концепт кажњавања кривичног дела изнуде у Републици Србији - историјски преглед и предлог “de lege ferenda”, Зборник радова, Пробација и алтернативне кривичне санкције - могућности и перспективне, Бања Лука, 2016.
298. Николић, Г., Малолетници као извршиоци кривичних дела изнуде у Републици Србији, Зборник радова, Аномија друштва и последице, Друштвене девијације, Бања Лука, 2017.

299. Николић, Г., Томовић, М., Тајни надзор комуникације - законска регулатива и нека спорна питања, Тара, Тематски зборник радова, Европске интеграције: правда, слобода и безбедност, Том 3, Београд, 2016.
300. **Николић, Г., Томовић, М., Трајковић, Т., Законски аспекти тајног надзора комуникације од стране служби безбедности Републике Србије**, Зборник радова, Полиција и правосудни органи као гаранти слободе и безбедности у правној држави, Тара, Том 2, Београд, 2017.
301. Николић, Г., Насилничке карактеристике кривичног дела изнуде, Зборник радова: Не насиљу – јединствен друштвени одговор, Бања Лука, 2018.
302. Николић, Д., Кривични законик Кнежевине Србије, Ниш, 1991.
303. Николић, Д., Древноруско словенско право, Београд, 2000.
304. Николић, Д., Ђорђевић, А., Законски текстови старог и средњег века, Ниш, 2010.
305. Николић, Д., Закон судњи људем, Ниш, 2016.
306. Николић, Д., Историја права: стари и средњи век, Ниш, 2011.
307. Николић, Д., Општа историја права, Ниш, 2007.
308. Николић, Д., Увод у систем грађанског права, Нови Сад, 2013.
309. Николић, Д., Упоредно правна историја, Ниш, 2005.
310. Николић, Д., Фрагменти правне историје, Ниш, 1997.
311. Ницевић, М., Манојловић, Д., Осврт на кривичнопроцесни и криминалистички институт посебне доказне радње, Правне теме, Нови Пазар, број 1/2013
312. Новаковић, С., Законик Стефана Душана, цара српског, Београд, 1898.
313. Новаковић, С., Уставно питање и закони Карађорђевог времена, Београд, 1907.
314. Новоселец, П., Нужна одбрана против изнуде и уцјене, Хрватски летопис за казнено право и праксу, Загреб, број 1/1995.
315. Новоселец, П., Опћи дио казног права, Загреб, 2004.
316. Ного, С., Међународно кривично право и борба против организованог криминалитета, Правна ријеч, Бања Лука, број 23/2010.
317. Павић, Д., Један проблем у вези пресуђивања продужених, односно колективних кривичних дјела, Приручник, Загреб, број 4/1958.
318. Павишић, Б., Грозданић, В., Веић, П., Коментар Казненог закона, Загреб, 2007.
319. Пајић, Д., Продужено кривично дело, Ревизија за право и економију, Београд, број 1/2008.

320. Пановић Ђурић, С., Кривично дело уцене, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 1/1991.
321. Пањевић, М., Новчана казна у Кривичном законнику Републике Србије, Бранич, Београд, број 3-4/2005.
322. Пена, У., Миладиновић, А., Проблеми расвјетљавања разбојништва са кратком емпиријском анализом, Безбједност, полиција, грађани, Бања Лука, број 1-2/2010.
323. Пенко, Б., Стрелиг, К., Казенски законик з уводними појаснили, Љубљана, 1999.
324. Перић, О., Продужено одузимање имовинске користи у кривичном поступку, Правна ријеч, Бања Лука, број 19/2009.
325. Петровић, Б., Мешко, Г., Криминологија, Сарајево, 2008.
326. Петровић, Б., Јовашевић, Д., Кривично право Босне и Херцеговине, Општи дио, Сарајево, 2005.
327. Петровић, Б., Јовашевић, Д., Ферхатовић, А., Кривично право 2, Сарајево, 2016.
328. Петровић, Б., Јовашевић, Д., Кривично (казнено) право 2, Посебни дио, Сарајево, 2005.
329. Петровић, Б., Јовашевић, Д., Међународно кривично право, Сарајево, 2010.
330. Петровић, Б., Могући узроци и увјети настанка неких облика организираног криминала у Босни и Херцеговини, Полиција и сигурност, Загреб, број 3/1998.
331. Петровић, Б., Организирани криминал на Балкану, Правна мисао, Сарајево, број 1-2/2000.
332. Петровић, Д., Организовани криминалитет, Адвокат, Београд, број 4/1996.
333. Петровић, Д., Организовање злочиначког удружења, Београд, 1998.
334. Петровић, М., Саизвршилаштво у извршењу кривичног дела, Бранич, Београд, број 3/1997.
335. Петровић, М., Стицај и продужено кривично дело, Бранич, Београд, број 4/1995.
336. Пихлер, С., Шта је продужено кривично дело, Право, теорија и пракса, Нови Сад, 1987.
337. Радовановић, М., Ђорђевић, М., Кривично право, Посебни део, Београд, 1977.
338. Радовић, Ј., Кривично право ФНРЈ, Посебни део, Београд, 1955.
339. Радовић, Н. Вуковић, С., Превенција организованог криминала, Београд, 2012.
340. Радовић, Н., Транснационалне криминалне организације, Зборник радова, Организовани криминалитет: стање и мере заштите, Београд, 2005.
341. Радовић, Т., Кривичноправни и криминалистички аспекти кривичних дела изнуде и уцене, Безбедност, Београд, број 2/1996.

342. Радојчић, Н., Душанов законик, Нови Сад, 1950.
343. Радуловић, Д., Кривично процесно право, Подгорица, 2009.
344. Рачић, О., Милинковић, Б., Пауновић, М., Људска права, Београд, 1998.
345. Радуловић, Љ., Малолетничко кривично право, Београд, 2010.
346. Радуловић, Љ., Сила и претња у Кривичном закону Републике Србије, Зборник радова, Развој правног система Србије и хармонизација са правом ЕУ, Београд, 2015.
347. Рајаковић, Р., Имовинска кривична дела, Зборник радова, Актуелна питања текуће реформе југословенског кривичног законодавства, Београд, 1998.
348. Ракочевић, В., Организовани криминалитет – општи појмови и обиљежја, Перјаник, Подгорица, број 1/2003.
349. Рамљак, А., Погрешке у истрази и код пресуђења у крвним деликтима, Криминалистичке теме, Сарајево, број 1-2/2005.
350. Решетар, Д., Одузимање имовине проистекле из кривичног дела, Зборник радова Правног факултета у Косовској Митровици, Косовска Митровица, 2016.
351. Селаковић, Н., Душанов законик и правни транспланти, Београд, 2007.
352. Селиншек, Љ., Казенско право, Сплошни дел ин основе посебнега дела, Љубљана, 2007.
353. Симеуновић Патић, Б., Казнена политика у домену кажњавања учинилаца тешких деликата насиља, Зборник радова, Тешки облици криминала, Београд, 2004.
354. Симић, И., Трешњев, А., Кривични законик са краћим коментаром, Београд, 2010.
355. Симић, И., Петровић, М., Кривични закон Републике Србије, Практична примена, Београд, 2002.
356. Симић, И., Продужено кривично дело, Судска пракса, Београд, број 10-11/1995.
357. Симић, М., Кривично дело изнуде, Билтен судске праксе Окружног суда у Београду, Београд, број 56/2001.
358. Симић, М., Организовани криминалитет и мере за његово сузбијање, Безбедност, Београд, број 1/2004.
359. Симовић Хибер, И., Појам саизвршилаштва у југословенском кривичном праву, Правни живот, Београд, број 12/1981.
360. Симовић, М., Политика гоњења тужилаштва и казнена политика судова у Републици Српској у области малолетничког криминалитета, Зборник радова, Права дјетета и равноправност полова – између нормативног и стварног, Источно Сарајево, 2012.

361. Симовић, М., Симовић, В., Годоровић, Љ., Кривични закон Босне и Херцеговине, Федерације БиХ, Републике Српске и Брчко Дистрикта БиХ, Сарајево, 2010.
362. Симовић, М., Симовић, В., Амерички одговор на насиље малолетника – законодавна рјешења и актуелни проблеми, Ревивија за криминологију и кривично право, Београд, број 1-2/2012.
363. Симовић, М., Изрицање мјере одузимања имовинске користи, Значења, Бања Лука, број 34/1999.
364. Симовић, М., Откривање и истрага кривичних дела организованог криминалитета у Републици Српској, Зборник радова, Република Српска – петнаест година постојања и развоја, Бања Лука, 2007.
365. Симовић, М., Симовић, М., Годоровић, Љ., Кривични закон Босне и Херцеговине, Сарајево, 2015.
366. Симоновић, Б., Криминалистика, Крагујевац, 2004.
367. Сингер, М., Организовани криминал, Хрватски љетопис за казнено право и праксу, Загреб, број 1/1998.
368. Синђелић, Ж., Тајни надзор комуникација и тајно праћење и снимање – анализа стања, међународни стандарди и мере за унапређење, Зборник радова, Супротстављање савременим облицима криминалитета, Том други, Тара, 2015.
369. Соковић, С., Бејатовић, С., Малолетничко кривично право, Крагујевац, 2009.
370. Соковић, С., Малолетници и тешки облици криминалитета, Зборник радова, Тешки облици криминалитета и државна реакција, Требиње, 2013.
371. Соколовић, Р., Полиција и кривични поступак, Супротстављање организованом криминалу, Београд, 2005.
372. Соловјев, А., Душанов законик, Београд, 1929.
373. Соловјев, А., О Карађорђевој законик, Архив за правне и друштвене науке, Београд, број 5/1932.
374. Соловјев, А., Одабрани споменици српског права (од 12. до краја 15. века), Београд, 1926.
375. Срзентић, Н., Стајић, А., Кривично право ФНРЈ, Општи део, Београд, 1957.
376. Срзентић, Н., Стајић, А., Кривично право, Општи и посебни део, Сарајево, 1970.
377. Стајић, А., Казненоправна заштита друштвене имовине, Правна мисао, Сарајево, број 9-10/1961.
378. Стајић, А., Вешовић, М., Кривично право, Посебни део, Сарајево, 1987.
379. Станковић, О., Водинилећ, В., Увод у грађанско право, Београд, 2004.

380. Стевановић, З., Социјална патологија, Београд, 2013.
381. Стевановић, И., Насилнички криминалитет код малолетника у Србији, Зборник радова, Насилнички криминалитет – етиологија, феноменологија и сузбијање, Београд, 2010.
382. Стојановић, З., Право на живот и кривично право, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 1/1998.
383. Стојановић, З., Казнено дјело разбојништва, Загреб, број 53/2006.
384. Стојановић, З., Коларић, Д., Кривичноправно реаговање на тешке облике криминалитета, Београд, 2010.
385. Стојановић, З., Коментар Кривичног законика Савезне Републике Југославије, Београд, 1999.
386. Стојановић, З., Коментар Кривичног законика, Београд, 2007.
387. Стојановић, З., Коментар Кривичног законика, Београд, 2012.
388. Стојановић, З., Кривично право средњовековне Србије, Годишњак Правног факултета у Бањој Луци, Бања Лука, 1993-1995.
389. Стојановић, З., Кривично право, Општи део, Београд, 2013.
390. Стојановић, З., Делић, Н., Кривично право, Посебни део, Београд, 2014.
391. Стојановић, З., О појму претње у кривичном праву, Наука, безбедност, полиција, Београд, број 2/2013.
392. Стојановић, З., Перић, О., Коментар Кривичног закона Републике Србије и Кривични закон Републике Црне Горе са објашњењима, Београд, 1996.
393. Стојановић, С., Казнена политика при одмеравању казне учиниоцима кривичних дела разбојништва, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 1-2/1984.
394. Стојичић, С., Душанов законик, Лесковац, 1970.
395. Стојнов, А., Наказателно право, Особена част, Софија, 1997.
396. Суботић, Д., Разбојништво као продужено кривично дело, Правни информатор, Београд, број 1/2005.
397. Тарановски, Т., Историја српског права у Немањинској држави, Београд, 1996.
398. Таховић, Ј., Кривично право, Општи део, Београд, 1962.
399. Томић, З., Кривично право, Посебни дио, Сарајево, 2007.
400. Томић, З., Критерији и проблематика код утврђивања вриједности имовинске користи прибављене кривичним дјелом, Годишњак Правног факултета у Сарајеву, Сарајево, број 29/1981.

401. Томић, З., Одузимање имовинске користи прибављене кривичним дјелом, Годишњак Правног факултета у Сарајеву, Сарајево, број 28/1980.
402. Томић, З., Осврт на посебни дио Кривичног закона Босне и Херцеговине, Право и правда, Сарајево, број 1-2/2003.
403. Томић, М., Видовић, В., Кривично право и казни систем феудализма, Годишњак Правног факултета у Бањој Луци, Бања Лука, број 10/1986.
404. Томковић, Б., Кривично право, Посебни део, Подгорица, 1998.
405. Тулези, Ј. Дјелатност полиције у сузбијању разбојништва, Полиција и сигурност, Загреб, број 1-3/2003.
406. Турковић, К., at all., Коментар Казненог закона, Загреб, 2013.
407. Ћирић, Ј., Одузимање имовинске користи стечене кривичним делом, Зборник радова, Савремене тенденције кривичноправне репресије као облик сузбијања криминалитета, Бања Лука, 2010.
408. Ћирић, Ј., Убивства у огледалу статистике, Правни живот, Београд, број 9/2005.
409. Ћоровић, Р., Институт одузимања имовинске користи прибављене кривичним дјелом у кривичном законодавству и пракси Босне и Херцеговине, Правни савјетник, Сарајево, број 2/2015.
410. Фејеш, И., Лајић, О., Криминалистичка методика, Нови Сад, 2014.
411. Фестић, Р., Стари кодекси, Сарајево, 1998.
412. Франк, С., Казнено право 2, Посебни део, Загреб, 1934.
413. Франк, С., Појам имовине у казненом праву, Годишњак Правног факултета у Загребу, Загреб, број 1/1939-40.
414. Халапић, Е., Codex Hammurabi, Годишњак Правног факултета у Сарајеву, Сарајево, број 45/2002.
415. Хасанпашаић, С., Халилагић, Н., Одузимање имовинске користи прибављене кривичним дјелом, Анали Правног факултета у Зеници, Зеница, број 8/2011.
416. Хоџић, С., Продужено кривично дело, Адвокатура, Сарајево, број 1/1980.
417. Царић, С., Европско право људских права, Београд, 2015.
418. Чавошки, К., Увод у право I, Основни појмови и друштвени облици, Београд, 1994.
419. Чејовић, Б., Кривично право, Општи део, Београд, 2002.
420. Чејовић, Б., Кривично право, Општи део, Београд, 2007.
421. Чејовић, Б., Кривично право, Посебни део, Горњи Милановац, 1979.
422. Чејовић, Б., Кулић, М., Кривично право, Нови Сад, 2014.

423. Чејовић, Б., Миладиновић, В., Кривично право, Посебни део, Ниш, 1995.
424. Чејовић, Б., Одузимање имовинске користи стечене кривичним делом, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 1/1988.
425. Чубински, М., Научни и практични коментар Кривичног законика Краљевине Југославије, Београд, 1934.
426. Чулинић, Ф., Душанов законик, Београд, 1931.
427. Шаркић, С., Средњовековно српско право, Нови Сад, 1995.
428. Шепаровић, З., Кривично право, Посебни дио, Загреб, 1979.
429. Шикман, М., Организовани криминалитет, Бања Лука, 2011.
430. Шикман, М., Организовани насилнички криминалитет, Безбједност, полиција, грађани, Бања Лука, број 1-2/2014.
431. Шикман, М., Откривање и доказивање кривичних дјела организованог насилничког криминалитета, Зборник радова, Насилнички криминалитет – етиологија, феноменологија и сузбијање, Бања Лука, 2011.
432. Шикман, М., Управљање и руковођење истрагама с освртом на истраге кривичних дела организованог криминала, Зборник радова, Криминалистичко-форензичка истраживања, Бања Лука, 2011.
433. Шиловић, Ј., Казнено право, Посебни дио, Загреб, 1934.
434. Шкулић, М., Илић, Г., Нови Законик о кривичном поступку Србије – један корак напред, два корака назад, Београд, 2011.
435. Шкулић, М., Законик о кривичном поступку, Београд, 2009.
436. Шкулић, М., Илић, Г., Нови Законик о кривичном поступку Србије – Како је пропала реформа и шта да се ради, Београд, 2012.
437. Шкулић, М., Коментар Законика о кривичном поступку, Београд, 2010.
438. Шкулић, М., Кривично процесно право, Општи део, Београд, 2007.
439. Шкулић, М., Кривично процесно право, Подгорица, 2012.
440. Шкулић, М., Кривично процесно право, Београд, 2014.
441. Шкулић, М., Малолетници као учиниоци и као жртве кривичних дела, Београд, 2003.
442. Шкулић, М., Однос организованог криминалитета у кривичноправном смислу и саучесништва, Наука, безбедност, полиција, Београд, број 3/2014.
443. Шкулић, М., Основни проблеми у примени новог Законика о кривичном поступку Србије и како “реформисати реформу” српског кривичног процесног права, Правни живот, Београд, број 9/2014.

444. Шкулић, М., Погрешна концепција Нацрта Законика о кривичном поступку Србије, Архив за правне и друштвене науке, Београд, број 1–2/2010.
445. Шкулић, М., Посебне доказне радње у новом ЗКП, Ревизија за безбедност, Београд, број 1/2008.
446. Шкулић, М., Прикривени иследник – законско решење и нека спорна питања, Безбедност, Београд, број 3/2005.
447. Шкулић, М., Међународни кривични суд – надлежност и поступак, Београд, 2005.
448. Шкулић, М., Старосна граница способности за сношење кривице у кривичноправном смислу, Crimen, Београд, 2010.
449. Шкулић, М., Улога посебних доказних радњи у сузбијању организованог криминалитета, Тара, 2007.
450. Шкулић, М., Тајни аудио и видео надзор – правила новог ЗКП из 2011. године и упоредноправна анализа, Зборник радова, Казнена реакција, Део други, Београд, 2012.
451. Шкулић, М., Тајни аудио и видео надзор у упоредном праву и у Законнику о кривичном поступку Србије, Зборник радова, Тешки облици криминалитета и државна реакција, Требиње, 2013.
452. Шкулић, М., Малолетничко кривично право, Београд, 2011.
453. Шкулић, М., Основне новине у кривичном процесном праву Србије – нови Законик о кривичном поступку из 2011. године, Београд, 2013.
454. Шкулић, М., Организовани криминалитет: појам, појавни облици, кривична дела и кривични поступак, Београд, 2015.
455. Шкулић, М., Злочиначко удруживање (удруживање ради вршења кривичних дела) као основно кривично дело организованог криминалитета у кривичноправном смислу, Зборник радова, Београд, 2016.
456. Шкулић, М., Улога полиције и заштити права оштећеног кривичним делом, Тематски зборник радова: Полиција и правосудни органи као гаранти слободе и безбедности у правној држави, Тара, Том 1, Београд, 2017.

Литература на страним језицима

1. Abadinsky, H., Organized Crime, Chicago, 1990.
2. Abramovičius, A., Čepas, A., Drakšiene, A., Baudžiamoji teise, Vilnius, 2008.
3. Ackerman, J. Beat, Wiprahtiger, H., Strafrecht, Basler Kommentar, 2. Auflage, Helbing Lichtenhaln, Basel, 2007.
4. Alacakaptan, U., Sucun Ursurlari, Ankara, 1970.
5. Aleo, S., Pica, G., Diritto penale, Parte speciale, Padova, 2012.
6. Andre, C., Droit penal special, 3.ed., Paris, 2015.
7. Andrejew, I., Swida, W., Wolter, W., Kodeks karny z Komentarzem, Wudawn Prawnicze, Warszawa, 2012.
8. Anttila, I., A new trend in criminal law in Finland, Criminology between the rules and the outlaws, Helsinki, 2014.
9. Aral, V., Hukuk Felsefesinin Temel Sorunlari, Istanbul, 1984.
10. Arroyuo Zapatero, L., Gomes de la Tore, B., Comentarios elCodigo Penal, Madrid, 2007.
11. Arzt, G., Weber, U., Strafrecht, Besonderer teil, Lehrbuch, Bielefeld, Gieseking, 2000.
12. Bažanova, M. I., Stašisa, V. V., Tacia, V. J., Kriminalnoe pravo Ukraini, Osobaja čast, Kiev, 2007.
13. Bernardini, R., Droit penal special, Paris, 2000.
14. Bertel, C., Schwaighofer, K., Osterreichisches Strafrecht, Besonderer teil, Wien-New York, 2008.
15. Billis, E., Chalkiadaki, V., The Greek Penal code, Berlin, 2017.
16. Bishop, N., Swedish Penal code, Stockholm, 2001.
17. Богдашич, О. В., УГОЛОВНЫЙ КОДЕКС ЛИТОВСКОЙ РЕСПУБЛИКИ, 2004.
18. Bojarski, T., Kodeks karny, Komentarz, Lexisnexis, Warszawa, 2007.
19. Bošković, A., Pavlović, Z., Special Evidentiary Actions in the Function of Combating Organized Crime in Serbia, Journal of eastern european criminal law, Timisoara, No. 1/2015.
20. Buczkowski, K., Czarnecka Dizialuk, B., Klaus, W., Kossowska, A, Rzeplinska, I., Criminality and Criminal Justice in Contemporary Poland, Routledge, London-New York, 2015.

21. Burkhard, J., Strafgesetzbuch: Leipziger Kommentar, 11. Auflage, Berlin, New York, 1995.
22. Calderon Cerezo, A., Antonio Choclan Montalvo, H.,Codigo Penal Comentado, Bilbao, 2005.
23. Caraccioli, I., Manuale di diritto penale, Padova, 2005.
24. Celina Pasca, F., Evolution of the Legislation on Preventing and Combating Organized Crime, Timisoara, No. 1/2014.
25. Centel, N., Zafer, H., Cakmut, O., Turk Ceza Hukukkkuna Giris, 6. Basi, Istanbul, 2010.
26. Cheigguang, W., Xianchu, Z., Introduction to Chinese Law, Hong Kong, 1997.
27. Chen, A. H. Y., An Introduction on the Legal System of the People's Republic of China, Hong Kong, 2011.
28. Ciopec, F., Disorganized Crime, Journal of eastern european criminal law, Timisoara, No. 1/2015.
29. Clarita Pettai, E., Pettai, V., Transnational and Retrspective Justice in the Baltic States, Cambridge, 2015.
30. Conte, P., Droit penal special, 5. Ed., Paris, 2016.
31. Cuesta, J. L.de la, The Principles of Penal law, Revue Internationale de Droit penal, No. 3/2011.
32. Дегтјарева, Т., Дружинец, А., Уголовниј кодекс Россијској федерации, Москва, 2014.
33. Donatsch, A., Tag, B., Strafrecht, 8.Auflage, Zurich, 2006.
34. Downes, D., Visions of Penal Control in the Netherland, Chicago, 2007.
35. Duff, R. A., Green, S., Definig Crimes: Essays on the Special part of the Criminal law, Oxford, 2010.
36. Elezi, I., Criminal law of the Republic of Albania, Special part, Tirana, 2002.
37. Elezi, I., Kacupi, S., Нахиа, М., Penal code, Commentary, Tirana, 2013.
38. Есаков, Г. А., Судебнаја практика по уголовним делам, Москва, 2005.
39. Федосова, И., Скуратова, Т., Уголовниј кодекс Россијској федерации, Москва, 2005.
40. Fiedman, J. W., Criminal law, Aspen Publishers, 2009.
41. Foregger, E., Serini, E., Strafgesetzbuch, 9. Auflage, Wien, 1989.
42. Forsmann, J., Le Grand duche de Finlande, Helsinki, 2008.
43. Gattegno, P., Droit penal special, Paris, 2003.

44. Gilbert, J. N., *Criminal Investigation*, Toronto, London, Sydney, 1980.
45. Hausmaninger, H., *The Austrian Legal System*, Manzche Verlag, Wien, 2005.
46. Jareborg, N., *Scandinavian studies in law*, Uppsala, 1987.
47. Jasperse, C. W. G., Leeuwen Burow, K. A., Toornvlietat, L. G., *The Criminal law in Finland*, Kluwer, 1976.
48. Jean Croca, C., *Le guide des infractins, Crimes-Delits-Contraventions*, Dalloz, Paris, 2003.
49. Joutsen, M., *The Criminal law in Finland*, Helsinki, 1979.
50. Kane O., Nakhwal, M., *Criminal Cartels, J., Law and Practice*, Helsinki, 2013.
51. Karsai, K., Zsomora, Z., *Criminal law in Hungary*, Kluwer, Hague, 2010.
52. Kerrgandberg, E., *Kriminaalmenetus, Meris Sillaots*, 2011.
53. Kienapfel, D., Schmoller, K., *Studienbuch Strafrecht, Besonderer teil*, Wien, 2005.
54. Коржанский, М. И., *Уголовный кодекс Украины*, Киев, 2001.
55. Коробеева, А. И., *Уголовный кодекс Японии*, Санкт-Петербург, 2002.
56. Кругликов, Л. Л., *Уголовное право России, Часть особенная*, Москва, 2004.
57. Кузьнецова, Н. Ф., Беляев, С. С., Беляева, С. С., *Уголовный кодекс Швеции*, Санкт-Петербург, 2001.
58. Кузьнецовој, Н. Ф., Решетникова, Ф. М., *Уголовный кодекс Испании*, Зерцало, Москва, 1998.
59. Lackner, K., Kuehl, K., *Strafgesetzbuch mit Erlaeuterungen*, 22. Auflage, Munchen, 1997.
60. Laruier, J., Marie Laruier A., *Droit penal special*, Paris, 2008.
61. Lolis, N., Mangakis, G., *The Greek penal code*, London, 1973.
62. Lukashov, A. I., Sarkisova, E.A., *The Latvian Penal Code*, Saint Petersburg, 2001.
63. Malabat, V., *Droit penal special*, Paris, 2015.
64. Mayaud, Y., Gayet, C., *Code Penal*, 113.ed., Paris, 2016.
65. Merino Blanco, E., *Spanish Penal Law and Legal System*, Thomson, Sweet-Maxwell, 2006.
66. Merusk, K., Pilving, I., *Halduskohtu, Menetluse Seadustik Kommentaritude valjaanne*, Juura, Tallinn, 2013.
67. Michele Rassat, L., *Droit penal special*, Paris, 2011.
68. Molnar, G., *Economic Criminal Law*, Budapest, 2009.
69. Muci, S., *Criminal law, Special part*, Tirana, 2012.
70. Mueller, G., *The Penal Code of the Poland*, Fred Rothman, Littleton, 1973.

71. Nemeth, C. P., *The Criminal law*, CR Press, 2011.
72. Nikolić, G., Bošković, A., Trajković, T., *The importance of secret surveillance of communications in detection and proving the criminal offense of extortion*, *Facta Universitatis, Law and Politics*, Niš, No 3/2017.
73. Nikolić, G., Trajković, T., Zogović, M., *Criminal offense of extortion – models of good regulation in legislations of some European countries*, *Tematski zbornik radova, „Dani Arčibalda Rajsa“*, Tom 1, Београд, 2017.
74. Oehlboeck, J., Gerstner, I., *The Austrian Legal System and Law*, Vienna, 2005.
75. Orts Berenguer, E., Matallin Evangelo, A., *Derecho penal – parte special*, Valencia, 2007.
76. Ozgenc, I., *Turk Ceza Hukuku*, 7. Basi, Ankara, 2012.
77. Паунова, Л., Дацов, П., *Организирана преступна група*, Софија, 2010.
78. Padovani, T., *Diritto penale, Parte speciale*, Milano, 2012.
79. Paglee, C. D., *Chinese Criminal code*, Beijing, 2003.
80. Pagliaro, A., *Trattato di diritto penale*, Milano, 2016.
81. Patsurkivskiy, P., *Criminal law in Ukraine, Special part*, Chernivtsi, 2016.
82. Pettai, V., Ziekinka, J., *The road to the European Union, Volume 2, Estonia, Latvia and Lithuania*, Manchester University Press, 2003.
83. Piesliakas, V., *Lietuvos baudžiamoji teise*, Antroj knyga, Vilnius, 2008.
84. Pikamae, P., Sootak, J., *Estonian Criminal law*, Tallinn, 2011.
85. Rammaci, F., *Corso di diritto penale*, Torino, 2007.
86. Рапог, А. И., Есаков, Г. А., Чучаев, А. И., Степалин, В. П., *Уголовное право России, Части общаја и особеннаја*, Москва, 2007.
87. Rason Spencer, J., *Penal Code of France*, Cambridge, 2016.
88. Reuter, P., Petrie, C., *Transnational Organised Crime: Report od a workshop*, Washington, 1999.
89. Santha, F., *Special modes of Criminal liability in Hungarian law*, Miscolc, 2017.
90. Sauer, W., *System des Strafrechts, Besonderer teil*, Koln-Berlin, 1954.
91. Schmidhaeuser, E., *Strafrecht, Besonderer teil*, 2. Auflage, Tuebingen, 1983.
92. Schwarzenegger, C., Hug, M., Jositsch, D., *Strafrecht*, 8. Auflage, Zurich, 2007.
93. Shigemitsu, D., *The Criminal law of Japan*, Littleton, Rothmann, 1997.
94. Stati, V., *Penal law, Special part*, Chisinau, 2011.
95. Stromhalm, S., *An Introduction to Swedish law*, New York, 1981.

96. Серебrenикова, А. В., Кузьнецова, Н. Ф., Уголовниј кодекс Швецарии, Москва, Зерцало, 2000.
97. Сундурова, Ф. Р., Уголовное право России, Обшаја част, Казань, 2003.
98. Шаргородскиј, М. Д., Курс совјетского уголовного права, Част особеннаја, Ленинград, 1973.
99. Tak, P. J., The Dutch Criminal Justice System, Oxford, 2003.
100. Tak, P., Sentencing and Punishment in the Netherland, Oxford, 2011.
101. Tellenbach, S., Das Turkische Strafgesetzbuch, Berlin, 2008.
102. Tomlinson, E., The French Penal Code, Colorado, 2009.
103. Tonry, M., Bijleveld, C., Crime, Criminal justice and Criminology in the Netherland, Chicago, 2007.
104. Toth, D., Gal., L. I., Kohalmi, L., Organized Crime in Hungary, Journal of eastern european criminal law, Timisoara, No. 1/2015.
105. Ursu, L., Vilcu, N., Law the Contravention Code of the Republic of Moldova, Chisinau, 2009.
106. Veron, M., Droit penal special, Paris, 2002.
107. Волженкин, В. В., Миронова, И. В., Уголовный кодекс Голландии, Санкт-Петербург, 2001.
108. Watter, R., Strafgesetzbuch, Helbing Lichtenhalm, Basel, 2007.
109. Wennberg, S., Bogdan, M., Criminal law, Swedish law in new millenium, Stockholm, 2000.
110. Задник, С. Стјецај казених дјела и продуљено казнено дјело, Хрватска правна ревија, Загреб, број 12/2004.
111. Запевалова, В. В., Манцева, Н. И., Уголовный кодекс Эстонской Республики, Санкт-Петербург, 2001.
112. Zbiorowe, O., Kodeks karny, 40. wydanie, C. H. Beck, 2015.
113. Žiniose, T., Kardomuju priemoniu skyrimo klaidos, Vilnius, 2006.
114. Журавлев, М. П., Наумов, А. В., Уголовное право России, Части обшаја и особеннаја, Москва, 2003.

II Законски текстови

1. Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода, „Службеном листу Србије и Црне Горе“, број 9/2003.
2. Законик о кривичном поступку, “Службени гласник Републике Србије”, број 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014.
3. Закон о извршењу казне затвора за кривична дела организованог криминала, „Службени гласник Републике Србије“, број 72/2009 и 101/2010.
4. Закон о извршењу кривичних санкција, „Службени гласник Републике Србије“, број 55/2014.
5. Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера, „Службени гласник Републике Србије“, број 55/2014.
6. Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, „Службени гласник Републике Србије“, број 85/2005.
7. Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела, „Службени гласник Републике Србије“, број 97/2008.
8. Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела, „Службени гласник Републике Србије“, број 32/2013 и 94/2016.
9. Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела, „Службени гласник Републике Србије“, број 42/2002, 27/2003, 39/2003, 67/2003, 29/2004, 61/2005, 72/2009, 72/2011 101/2011 и 32/2013.
10. Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције, „Службени гласник Републике Србије“, број 94/2016.
11. Закон о спречавању насиља у породици, „Службене гласник Републике Србије“, број 94/2016.
12. Закон о уређењу судова, “Службени гласник Републике Србије“, број 116/2008, 104/2009, 101/2010, 31/2011, 78/2011, 101/2011, 101/2013, 106/2015, 40/2015, 13/2016 и 108/2016.
13. Закона о електронским комуникацијама, “Службени гласник Републике Србије“, број 44/2010, 60/2013 – одлука Уставног суда Србије и 62/2014.
14. Збирка кривичних закона, Београд, 1982.

15. Казенски законик, “Урадни лист Републике Словеније“, број 55/2008, 66/2008, 39/2009, 91/2011 и 50/2012.
16. Казнени закон Хрватске, “Народне новине Републике Хрватске “ број 125/2011, 144/2012, 56/2015, 61/2015 и 101/17.
17. Казнени закон Хрватске, “Народне новине Републике Хрватске“ број 110/1997, 27/1998, 19/2000, 51/2001, 105/2004, 84/2005, 71/2006 и 110/2007.
18. Казнитељни законик за Књажевину Србију, Београд, 1860.
19. Karistusseadustik (Luhend Kar S) RT I 2001.
20. Kodeks karny 6. czerwca 1997., Dz. U z 1997., r. Nr 88. poz 553., Nr 240.
21. Kodi penal I Republikës Shqipërise, 144/2013.
22. Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала, „Службени лист СРЈ“ – Међународни уговори, број 6/2001.
23. Кривични законик за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца, Службене новине број 33-XVI од 9. фебруара 1929. године.
24. Кривични законик ФНР Југославије, „Службени лист ФНРЈ“, број 13/1951.
25. Кривични законик ФНР Југославије, „Службени лист ФНРЈ“, број 30/1959.
26. Кривични закон СР Србије, „Службени гласник СР Србије“, број 26/1977, 28/1977, 43/1977, 20/1979, 24/1984, 39/1986, 51/1987, 6/1989 и 21/1990 и “Службени гласник Републике Србије”, број 16/1990, 26/1991, 75/1991, 9/1992, 49/1992, 51/1992, 23/1993, 67/1993, 47/1994, 17/1995, 44/1998, 10/2002, 11/2002, 80/2002, 39/2003 и 67/2003.
27. Кривични законик Републике Србије, „Службени гласник Републике Србије“, број 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016.
28. Кривични закон САП Војводине, “Службени лист САП Војводине“, број 17/1977 и 24/1977.
29. Кривични закон САП Косова и Метохије, “Службени лист САП Косова и Метохије“, број 20/1977.
30. Krivični zakonik Republike Kosove, „Službeni list Republike Kosova“, број 04/L-082 од 01.01.2013.
31. Кривични законик Црне Горе, “Службени лист Републике Црне Горе”, број 70/2003, 13/2004 и 47/2006 и “Службени лист Црне Горе”, број 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011, 40/2013, 56/2013, 14/2015, 42/2015, 58/2015 и 44/2017.

32. Кривичен законик, „Службен весник на Република Македонија“, број 37/1996, 80/1999, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 87/2007, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 51/2011, 135/2011, 185/2011, 142/2012, 166/2012, 55/2013, 82/2013, 14/2014, 27/2014, 28/2014, 41/2014, 115/2014, 132/2014, 160/2014, 199/2014 и 226/2015.
33. Кривични закон Босне и Херцеговине, “Службени гласник Босне и Херцеговине”, број 3/2003, 32/2003, 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 32/2007, 8/2010, 47/2014, 22/2015 и 40/2015.
34. Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине, “Службене новине Федерације Босне и Херцеговине“, број 36/2003, 37/2003, 21/2004, 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014 и 76/2014.
35. Кривични закон Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине, “Службени гласник Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине”, број 10/2003, 45/2004, 6/2005, 21/2010 и 33/2013.
36. Кривични закон Републике Српске, „Службени гласник Републике Српске“, број 49/2003, 108/2004, 37/2006, 70/2006, 73/2010, 1/2012 и 67/2013.
37. Кривични законик Републике Српске, „Службени гласник Републике Српске“, број 64/2017 од 13. јула 2017.
38. Криминални кодекс Украјни, Кијв, 1997.
39. Ley Organica 10/1995, de 23 de noviembre, delCodigo Penal, Boletin de Estado, num. 281-Ultima modification: 28 de abril de 2015.
40. Основни кривични закон, „Службени лист Социјалистичке Федеративне Републике Југославије“, број 44/1976, 36/1977, 34/1984, 37/1984, 74/1987, 57/1989, 3/1990, 38/1990, 45/1990 и 54/1990 и „Службени лист Савезне Републике Југославије“, број, 35/1992, 16/1993, 31/1993, 37/1993, 24/1994 и 61/2001 и „Службени гласник Републике Србије“, број 39/2003.
41. Penal Code, No. Acto No. 45 of 1907., and Act No. 54 of 2007.
42. Повеље о људским и мањинским правима и грађанским слободама, „Службени лист Србије и Црне Горе“, број 1/2004.
43. Резолуција Генералне скупштине ОУН 217 А (III) од 10. децембра 1948.
44. Резолуција Генералне скупштине ОУН 2200 А (XXI) од 16. децембра 1966.
45. Резолуција Генералне скупштине ОУН 2200 А (XXI) од 16. децембра 1966.
46. Сборник наказателни закони, Наказателен кодекс, Софи, 1995.
47. StGB, Schweizerisches Strafgesetzbuch, Aktuell geltende Fassung 2013., 7. Auflage, Zurich, 2013.

48. Strafgesetzbuch – StGB, Deutcher Taschenbuch Verlag, Munchen, 2012.
49. Strafgesetzbuch, Wien, 1974, amended 2015.
50. Türk Ceza kanunu, 2012.
51. The Criminal Code of the Republic of Hungary, Budapest, 2012.
52. The Criminal code of Finland, Ministry of justice, Finland, 39/1889, amendments up to 927/2012.
53. The Criminal Code of Finland – Rikoslaki (39/1889, amendments up to 927/2012 included), Ministry of justice, Helsinki, 2014.
54. Устав Републике Србије, „Службени гласник Републике Србије“, број 98/2006.
55. Устав Косова од 15. јуна 2008.
56. Code pénal en vigueur dans le grand-duche de Luxembourg, Ministere de la Justice, 2010.
57. Code pénal France, 110 edition, 2016.
58. Compendio di Diritto penale, Parte generale e speciale, Napoli, 2008.
59. Criminal code of the Republic of Moldova, No.218-XVI from 24.20.2008. amended 2009.
60. Criminal Law of the People's Republic of China, 1997, amended 1999, 2001, 2001, 2005, 2006, 2009, 2011.
61. Criminal Law of the Republic of Latvia, 2000, amended 2013.

III Пресуде и решења

1. Пресуда Апелационог суда у Београду Кж. 3592/2011 од 7. септембра 2011, Билтен Вишег суда у Београду, Београд, број 83/2013.
2. Пресуда Апелационог суда у Новом Саду Кж. 477/2010.
3. Пресуда Вишег суда у Нишу, 4К. бр. 204/13 од 17. децембра 2013.
4. Пресуда Вишег суда у Нишу, 4К. бр. 187/14 од 19. маја 2016.
5. Пресуда Вишег суда у Нишу, 1К. бр. 92/17 од 18. децембра 2017.
6. Пресуда Врховног касационог суда Кзз. 12/2011
7. Пресуда Врховног суда Србије кж. 1160/2004 од 14. фебруара 2005. године, Билтен Окружног суда у Београду, Београд, број 69/2005.

8. Пресуда Врховног суда Србије кж. 1612/2005 од 5. октобра 2005. године, Судска пракса, Београд, број 4/2006.
9. Пресуда Окружног суда у Београду Кж. 2239/2003 од 23. јула 2003. године, Билтен Окружног суда у Београду, Београд, број 66/2005.
10. Пресуда Окружног суда у Београду Кж. 2780/2004 од 9. децембра 2004.
11. Пресуда Окружног суда у Београду Кж. 487/2007 од 15. марта 2007. године, Билтен Окружног суда у Београду, Београд, број 76/2007.
12. Пресуда Окружног суда у Београду Кж. 607/2004 од 29. марта 2004. године, Судска пракса, Београд, број 4/2005.
13. Пресуда Основног суда у Нишу, 15К. Бр. 282/14 од 28. октобра 2015.
14. Пресуда Основног суда у Нишу, 3К. бр. 1393/14 од 27. фебруара 2015.
15. Пресуда Основног суда у Нишу, 6К. бр. 1191/16 од 11. јануара 2017.
16. Решење Апелационог суда у Београду Кж. 1703/2012.
17. Решење Апелационог суда у Нишу Кж. 1283/2013
18. Решење Врховног суда Србије Кж. 1502/2004 од 23. јуна 2005. године, Судска пракса, Београд, број 4/2006.

IV Билтени

1. Билтен Републичког завода за статистику број 490 за 2006. годину, Београд, 2009.
2. Билтен Републичког завода за статистику број 491 за 2006. годину, Београд, 2009.
3. Билтен Републичког завода за статистику број 502 за 2007. годину, Београд, 2009.
4. Билтен Републичког завода за статистику број 505 за 2007. годину, Београд, 2009.
5. Билтен Републичког завода за статистику број 514 за 2008. годину, Београд, 2010.
6. Билтен Републичког завода за статистику број 513 за 2008. годину, Београд, 2010.
7. Билтен Републичког завода за статистику број 529 за 2009. годину, Београд, 2010.
8. Билтен Републичког завода за статистику број 528 за 2009. годину, Београд, 2010.
9. Билтен Републичког завода за статистику број 546 за 2010. годину, Београд, 2011.
10. Билтен Републичког завода за статистику број 547 за 2010. годину, Београд, 2012.
11. Билтен Републичког завода за статистику број 558 за 2011. годину, Београд, 2012.
12. Билтен Републичког завода за статистику број 559 за 2011. годину, Београд, 2012.

13. Билтен Републичког завода за статистику број 576 за 2012. годину, Београд, 2013.
14. Билтен Републичког завода за статистику број 577 за 2012. годину, Београд, 2013.
15. Билтен Републичког завода за статистику број 588 за 2013. годину, Београд, 2014.
16. Билтен Републичког завода за статистику број 589 за 2013. годину, Београд, 2014.
17. Билтен Републичког завода за статистику број 603 за 2014. годину, Београд, 2015.
18. Билтен Републичког завода за статистику број 604 за 2014. годину, Београд, 2015.
19. Билтен Републичког завода за статистику број 617 за 2015. годину, Београд, 2016.
20. Билтен Републичког завода за статистику број 618 за 2015. годину, Београд, 2016.

БИОГРАФИЈА АУТОРА

Гордана Николић (рођ. Мунђан) је рођена 08.12.1984. године у Панчеву. Основну школу “Жарко Зрењанин” и гимназију “Јован Цвијић” завршила је у Белој Цркви, где је и живела, са одличним успехом, као носилац Вукове дипломе. Била је председник омладине Јазас-а у Белој Цркви и активиста Панчевачког Јазаса, којом приликом је одржала велики број предавања на тему болести сиде у школама, војним командама и јавним скуповима града, као и разне хуманитарне активности за помоћ оболелим људима. Учествовала је активно и на вечерима поезије којом приликом је говорила стихове и остварила бројне награде. Паралелно са основним образовањем похађала је и нижу музичку школу “Јосип Славенски” у Новом Саду, као и часове енглеског језика у Институту за стране језике Београд.

Полицијску академију у Београду уписала је 2003. године, као студент 11. генерације, којом приликом се на четвртој години студија одлучила за криминалистички смер. Као успешан студент и са завршеном војно-полицијском обуком, дипломирала је 2007. године са просечном оценом 8,06, чиме је стекла стручни назив дипломирани официр полиције.

Специјалистичке студије је уписала, по завршетку основних студија, на Криминалистичко-полицијској академији у Београду, смер “Криминалистичко супротстављање савременим облицима криминалитета” и то као прва генерација новог студијског програма. Просечну оцену положених испита на специјалистичким студијама остварила је 9,00. Успешно је одбранила специјалистички рад под називом “Појам и обележја организованог криминалитета” пред комисијом у саставу: проф. др Милан Милошевић, проф. др Горан Бошковић и проф. др Желимир Кешетовић и стекла стручни назив специјалиста криминалистике и безбедности другог степена академских студија.

Радни однос у Министарству унутрашњих послова започела је 21. априла 2008. године најпре као полицијски инспектор на сузбијању општег криминалитета (ОСЛ) у Полицијској станици Савски венац, Ураве криминалистичке полиције, Полицијске управе за Град Београд, а након тога у Одељењу криминалистичке полиције у Полицијској управи у Нишу. Тренутно је у звању самосталног полицијског инспектора.

Докторске академске студије права уписала је на Правном факултету у Нишу 2008/2009 године, смер кривичноправни. Испите на докторским студијама завршила је са просечном оценом 9,33. Током докторских студија учествовала је на конференцијама у земљи и региону, написала је и објавила неколико десетина научних чланака. Докторску дисертацију под називом „Кривична дела изнуде“ пријавила је 2015. године.